بوتون دونیا پرولەتارلاری بیرلەشیکیز!

یکی مکتب

ییل: 3 / 1927

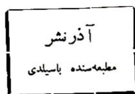
سایی: 9-10 / 19-20

آذربایجان خلق معارف قومیسارلیغی

دولت علمی شوراسنك فنی-پداغوژی بولمه‌سی اورغانی

آذربایجان دولت نشریاتی

باکو – 1927

باکو، تورغووی و بالشوی مارسقوی کوچه‌لریك، کونجینده نمرو 16/36

باش مطبوعات مدیرلکی 4578 سفارش 1104 صایی 2000

تبریك

استثماری ییقوب جمعیتده زحمتی آزاد، تربیه‌ده سوسیالیزمایی غایه ایله‌ین اوقتیابر انقلابی‌نیڭ 10 ییللیگی مناسبتیله امکجی قارئلری تبریك ایدریك.

یڭی مکتب مجموعه‌سی

عمومی قسم

لەنین

تربیه عالمیمیز و اوقتیابر انقلابی

او و اونیڭ قوممونیست فرقەسی واسطەسیله بویوك اوقتیابر انقلابی یاراندی. بونیڭله بوتون اجتماعی علم و نظرلرده عقله گلمز، عین زماندا بشریتدن اوتری فوق‌العاده فائدەلی بیر چوق د کیشیکار باش ویردی. بورژوآزی‌نیڭ تعلیم و تربیه‌سینده‌کی پیرەنسیپلرده اساسلی انقلابلارا اوغرادی.

بویوك اوقتیابیر انقلابی معارفه‌ده پرولەتاریاتڭ فائده‌سینی گودیجی بیر روح ویرەرك اونی قاپیتالیست اولکەلرینده‌کی پیرەنسیب زنجیرلریندن خلاص ایله‌دی، اونیڭ آنا خطلرینی و حتی بیر چوق تفرعاتلارینی اوز پیرەنسیپی اوزره قوردیردی.

اون ییلدن بری چالیشیلاراق شورالار اولکەسنده دوزەلن معارف سیستەمی و تعلیم و تربیه قوریلیشی بونیڭ ایچین‌ده نه آمەریقارنیکـکینه اوقشار، نه فرنکاریکـکینه و نه‌ده اوزگەلره.. او بوسبوتون خصوصی قاراقته‌رده و خصوصی سیمادادیر.

معارف مسئلەسینده یاپیلمیش انقلابلاردان و گوریلمیش ایشلردن، شورا حکومتینده اڭ زیاده گوزه چاربان یـکیلیك معارف سیستەمینده گوریلیر. چولی اعتباریله کرك بورژوآزی و کرکسه شورا حکومتی‌نیڭ معارف سیستەملری بیر کیبی‌دیر، بیر سیستەم عالمی هر ایکیسینی مکتبه قدر، مکتب، و مکتب خارجینده دییه اوچ شعبه‌ده مطالعه ایدر.

بوتون مدنی اولکەلردەکی معارف سیستەمی بیزیمکیله بیر کیبی گوریلسەدە ادارەسی، ایچ قوریلیشی، غایەسی، کتلەیە تأثیری اعتباریله بونلار هیچ‌دە بیر بیرینك عینی دگلدیر. شورا حکومتینده معاف سیستەمی‌نیك تکمیل استروقتورالاری کتله و پرولەتاریات منفعتینه خدمت و سوسیالیزم غایەسینه گورە قوریلمش.

بورژوآزیا اولکەلرینده مکتبه قدر، و مکتب خارجینده اولان مؤسسەلرینك 90 فائضی خصوصی تجارالینده، بورالارینك روحی غذالری‌ده الینده پولی اولان معین دستەنیك اختیاریندادیر. موسسەلردن حکومت اختیاریندا اولانلار بیله گنه بو مقصده خدمتدن باشقا بیر ایش گورمەیر. بونیگچین اورالارینك کتبخانا، چوجوق باغچالاری، ایزبەلری پرولەتار و امکچی کندلیلرە منفعت ویرەمز.

بورژوآزی اولکەلرینده مثلا: انکلترەدە، فرانسەدە بو جور موسسەلر بلکەدە بیزدەکیندن چوقدیر، بلکەدە بیزدەکیندن زنگین و داها منتظمدیر. آنجاق کتلەیە اولان تأثیری جهتدن دوشونیلسه. بیزدەکیندن اونلارینککی قاتلارجا آشاغیدا قالدیغینا شبهه یوقدیر.

بونیك ایچین شورا حکومتی بوتون معاف موسسەلرینی خصوصی سرمایەلی آداملارینك اختیاریندن چیقارمیش و اوز ادارەسینه گوتورمیشدیر. بوندادا پارە منفعتی دگل، گتلەنیك پرولەتار و امکچی انسانلارینك تحصیل و تربیەسی گودیلمکدەدیر.

یوقاریدا سایلان سببلردن دولایی اورالاردا آچیلان مکتبه قدر، مکتب خارجینده موسسەلرینك آرتیب اکسیلمەسی، فابریقا مالالری‌نیك، فابریقالارینك اورەییب محو اولماسی کیبی عرض و طاب قانونینا تابعدیر. طلب آرتارسا اونلاردا آرتار آرتمازسا باغلانار، امتعه کیبی تیاترولار، کتبخانالاردا بحرانلارا اوغرار.

بیزدە ایسه بو موسسەلرینك مقداری و کیفیتی حیات و معیشتینك اقتضاسینا گورە، آچیلماقدادیر، بحران یوزی گورمز. بونلارینك‌دا، ابتدائی مکتبلریمیز کیبی معین و قطعی بیر ترقی جیغیری واردیر.

اورالاردا اولدیغی کیبی یالیگز قاپیتال بولنان برلردە دگل، احتیاج و ممکن اولان هر منطقەدە بو موسسەلر حکومت یاردیمیله آچیلماقدادیر.

چونکه زنگین شهرلرده اوتورانلار بیزه‌گوره انسان اولدیغی کیبی معیشتی زور کیچن داشلیق کردستاندا کیلاردا گنه عین روحی غدالره، تحصیل و تربیه‌لره محتاج بشر کتله‌سیدیر.

نهایت بورژوآزی معارفی‌نیك سیسته‌مینده، شورا حکومتینده اولدیغی کیبی «بوتون عمر تربیه و تحصیلی غایه‌سی» یوقدیر. شورا حکومتی بو سیسته‌می هر انسانی بوتون عمری بوینجا تحصیل ایتدیرمك تربیه ایله‌مك غایه‌سینی گوده‌رك قبول ایتمیشدیر. بورژوآزیادا ایسه بو موسسه‌لری تجارلار قازانج نیتیله هیچ بیر غایه‌گوده‌مه‌دن آچارلار. اوزینی قانان وارلی آداملاردا بوندان باجاردیقجا استفاده ایده‌رلر، قانمایان کتله ایسه محروم قالار.

بیزده ایسه عکسینه اولاراق روحی منفعتاربنی قانمایانلارادا دوشوندیرمك اساسی داخل ایدیلمیشدیر.

یوقاریدان بری سایلان سببلر دولایسیله اوقتیابیر انقلابیندان بو آنه قدر بیزیم معارف موسسه‌لریمیزیك مقدارینده آهنکلی بیر ترقی گوزه چاپار. بونی تصدیق ایتمك ایچین یکی مکتب ژورنالیندا هر بیر فوق‌العاده گون مناسبتیله معارف موسسه‌لری باره‌سینده یازیلان مقاله‌لره گوز گزدیرمك کافیدیر.

بورادا بیر شیئی نظردن قاچیرمامالیدیر: بیزده باغچالار، ایزبه‌لر، کتبخانالار، حتی کینولار بیله هر طرفه یاییلماق و هر کسیك ممکن اولدیغی قدر عین درجه‌ده استفاده ایتمه‌سی اوزرینه گیدیر و عین اساس اوزره ترقی ایدیر.

بوراسینی‌دا معارف موسسه‌لری‌نیك هر قضایه هر ییل دوشن مقدارلارینی گنه ییل باشلاری مناسبتیله چیقان یکی مکتب مقاله‌لرینه مراجعت ایله‌بیلمك اولار.

موجود معارف موسسه‌لریندن پروله‌تار و کندجیلر‌یك استفاده‌سینی‌ده بیزه مقاله‌لر اوقدر از گره‌ته‌مز. مفته قرائتخانه‌لر، چوجوق باغچالری، مکتبلر، و سائر موسسه‌لر بونی اثبات ایدیر که عیانی بیانه حاجت یوقدر.

ایشته له‌نین و اونیك فرقه‌سی‌نیك عمله کتیردیکی بویوك اوقتیابیر انقلابی معارف سیسته‌مینده شکلا، داخلا بویله بویوك انقلابلار تورتمیش. آنجاق بو دکیشیکی بیزده، معارف سیسته‌میندن باشقا تعلیم و تربیه‌نیك فورما، سیسته‌م، مه‌تود و سائره‌سینده آقتارمالی‌یق.

بوراداکی انقلابیك بویوکلیکنی‌نی تصور ایتمەك ایچین جلدلر ایله کتابلار اوقوماق اسکی و یڭی تربیه و تعلیمه اطرافیله آشنا اولماق کرك اولدیغی کیبی همان انقلابی تصویر و تعریف ایچین‌ده کنه جلدلر ایله کتاب یازماق ایستەر. کوچوك یڭی مکتب مجموعه‌سینده یازیلمش اولان بوکوچوك مقاله ایله بیز آنجاق بیر نیچه خصوصی صفحه‌لره ال آتا بیله‌ریك.

شورالار مملکتی، تعلیم و تربیه پیره‌نسیپلرینده تعقیب اولنان غایه اعتباریله بورژوآزیا اولکه‌لریندن آیریلیر. بورانیك تربیه غایه‌سی بین‌المللدیر؛ اوراـ لاریڭکی ایسه قومیدیر، بورانیڭکی امکجی فائده‌سینی کودیر، اورالاریڭکی ایسه زنکین و استثمارچیلار منفعتنی نظره آلیر، بورالاریڭکی سوسیالیزما قورماق ایچین چالیشیر. اورالاریڭکی مظلوملار آرتیرماغا غیرت ایدیر.

بونیك ایچین لەنین و اونیك فرقه‌سی‌نیك یاراتدیغی بویوك سیاسی انقلابیك فخر ایده‌بیله‌جکی موفقیتلردن‌ـعلمی‌ـموفقیتلردن‌ـاڭ بویوکی اولماق اوزره بیز تربیه‌ده‌کی یڭی سوسیالیزما غایه‌سینی کوستره‌بیله‌ریك.

دکیشن بو غایه تربیه‌ده‌ن اوتری آشاغیداکی تعریفی یاراتدی: تربیه، سوسیالیزما قوراجاق ملکه‌ده و روحدا انسانلار یتیشدیرمکدیر.

غایه‌یه کوره قوریلان بو تعریف شورا اولکه‌سینده بوکون تطبیق اولنان تعلیم و تربیه فورما، سیستەم، مەتود و سائر بوتون عنصرلریك تعیینجیسی، ناظمی، بو صله‌سیدیر. بونیك ایچین‌ده بیزیم تربیه پیرنسیپلریمیزده‌ده قیزیل انتظاملار وار، بورژوآزی اولکه‌لرینده‌کی کیبی آنارشی یوقدیر. بیزیم تربیه و تعلیم پره‌نسیپلریمیزیك بوکونکی ماته‌ریاللاری ساغلام، فائده‌لی و بین‌المللدیر. بوادعامیزی اثبات ایچین یوقاریده‌کی تعریف ایله علاقه‌دار اولماق اوزره، اوقتیابیریك تعلیم و تربیه‌ده یاپدیغی انقلابلاری تحلیل و بورژوآزیانیڭکی ایله مقایسه ایدەك.

اولجه تعریفمزده‌کی «انسان یتیشدیرمکدیر» قیدینی آلاق. بورژوآزیا تعریفلرینده‌ده بو قید وار. اما بیزیم انسان سوزیندن آلدیغیمیز معنا ایله اونلاریڭکی بیر دکل. اونلار شووه‌نیسته، استثمارچی‌یه، یاخود قاپیتاله مطیع

اولان شخصه انسان دیرلر، بیز بین‌الملل باقیشی، سوسیالیزما فردی اولان مدنی شخصه دییریك.

بونیك ایچین بورژوآزی اولکه‌لریندەکی تعلیم و تربیه پیرەنسیپلری‌نیك بیر چوغی چوروك، تربیه‌یه مضر اولدیغی حالدا یاشاییب دوریر. فائده‌لی پیرەنسیپلریك بیر چوغی شبوع تاپمایر. اما بیزده ایسه تمامیله عکسی واقع اولمیش و اولماقدادیر. سوزیمیزی اطرافلی آچماق ایچین آوروپادان بیر نیچه مثال گوتورەك:

بو گون فرنگستاندا، قرائته، حسابا، الفبایه عائد بیر چوق مەتودلار، مکتب و معلملریك ادارەلرینه عائد دیسیپلینالار، اوشاق جزالری، عائله عنعەلرینه رعایت اصوللاری واردیر.

بونلاریك هامیسی بەدالوژی لابەراتوریالاریندا کرك فرانسه و کرك اوز که مدنی دولتلرده دفعەلر ایله تجربه اولناراق ضررلی اولدیقلاری میدانا چیقمیشدیر. تربیەچیلرەده معلومدیر.

اما فرانسیزلار اونلاری تعلیم و تربیه ساحەسیندن قوغورلارمی، اصلا. داهادا محکملشدیریر، داهادا اوز جیغیریندا ترقی ایتدیرمك ایستەییرلر.

او بیری طرفدن آوروپانیك اوزگه یرینده مثلا اسویچرەده بونلاریك عوضینه ایشلەنەیلەجك بیر چوق فائدەلی پیرەنسیپلر تاپیلیر، تطبیق اولونور. فرانسیزلار یاناشیرلارمی؟ هیچ یوق.

اینگیلیزلر، آلمانلار و سائرەلر آوروپادا گنه بویلەدیر، بلکەده اونلاردان داها متعصب و داها محافظه کاردیرلار.

ایمدی بیرده بو خصوصدا شورالار اولکەسینی گوزدن کئچیرەك... سوسیالیست و مدنی انسان یتیشدیرمك ایستەین بورا تربیه و تعلیملرینده‌ده عین شئی گورەك وارمیدیر؟

ظن ایدرسەم اوله بیلمەیەجکی آیدیندیر. دنیانیك نرەسینده ـ فرانسه، آمریقادا یا خوددا چینده ـ انسان تربیه و تحصیلینه فائده ویره بیلەجك هر فورما، سیستم، مەتود و پیرەنسیپ بیزیم اولکەمیزدن اوتری مدنی و تربیوی بیر عاملدیر.

اونی قبول ایتمکده هیچ بیر تعصبیمیز، زادیمیز یوقدیر. و عین زماندا انسانا مضر و تربیەجە اویغونسیز اولان پیرەنسیپلری درحال توللاماقدادا تردد گوسترمەیلك. بیزده عزیز عامل طرفیمیزدن یارانان دگل، فائدەسی اولانلاردیر.
ظن ایدرسەم بوگودك مثاللار ایلە یوقاریدا کی ادعامیزی بوزه چیقارا بیلدیك. ایمدی، اوزگەلردن آلدیغیمیز پیرەنسیپلری چوق وقتدە بیز دگیشدیر-میشیك، اونی میمونجاسینا تقلید ایتمەمیشیك... بورادا بیزیم اساسلاریمیز اولمیشمی؟
بلی اولمیشدیر. بو دگیشیکلرەدە گنە تربیەدە تعقیب ایدیلن و اوقنیابیر هدیەسی اولان غایە رهبرلیك و ناظملیك ایلەمیشدیر: سوسیالیزما غایەسی بورادادا اوز رولینی اوینامیشدیر.
کوچوك بیر مثال اولماق اوزره مکتبلریمیزده تطبیق اولونان دالتون-پلان اصولینی آلاق. بو اصول بیزده پارقەسینك قویدیغی فردی تربیە اساسی اوزره گیتمەیر. چونکه سوسیالیزما غایەسی بونی براقمایر. بورادا کی دالتون-پلان قوللەکتیفی شکلده تطبیق اولونور. ایشتە غایەمیزیك رهبرلیکیلە بیز دالتون پلانا بو اساسی علاوه ایلەمیشیك.
قومپلەقس اصولی، زحمت مکتبی قوریلیشی، قرائت خانەلر ستروقتراسی، حاصلی بوتون تعلیم و تربیە پیرەنسیپلری-اجنبیلردن آلینان یرلرده-بوجوره دگیشیکلره اوغ-ادیلمیشدیر.
تربیە و تعلیم قوریلیشیمیزده، فن عالمینە بیزیم بیر چوق علاوەلریمیز داها وار. بونلارادا گنە رهبرلیك ایدن یوقاریدا کی تعریفدیر. اورادا بیز دیمیشدیك کە شورا مملکتینده کی تربیە، سوسیالیزما قوراجاق ملکە و روحدا انسان یتیشدیریر. بو فکر چوق شموللی گوتوریلمەلیدیر.
اولجە ملکەیی آلاق: بورژوآزی تربیە و تعلیمدەده ملکە قیدی یوقمی؟ البتە واردیر. اما اونلاریك ملکەسی ایلە بیزیم کی چوق فرقلیدیر. بیزده ملکە-نیك اساسینی آزاد زحمت تشکیل ایدیر؛ اونلاردا ایسە اسیر زحمت و یاخوددا آغر استثمار.
بورادا ظن ایدرسەم اوزون ایضاحاتادا احتیاج اولماسا گرك. اونلار طلبەیی

یا اسیر اوله بیلمك، استثمارجی‌یه ایشله‌مه‌یی باجارماق و یا خوددا اوزگه امکینی بارازیت کیبی امك مهارتینی ویرمك ایچین اوقوتیر و تربیه ایدیرلر. بیزده ایسه بو مسئله تماميله عکسینه‌دیر.

بوندان باشقا بیزده‌کی زحمت ملکه‌ـی عین زماندا اوشاقدا بیر چوق ممتاز صفتلر یاراتماق غایه‌سینی‌ده تعقیب ایدیر. یارادیجیلیق قابلیتی، مدنی جسارت قابلیتی، دیسیپلینا و ثبات قابلیتی... و سائره... بورژوآزی تعلیم و تربیه‌سینده بو جهتلری نظره آلیب آز تطبیق ایدیر. شورا تربیه و تعلیمی ایسه بو صفتلری تماميله ایشیك اساسی و محوری کیبی گوتوریر.

تربیه‌میزیك تعریفینده قید اولنان ملکه‌نیك اجتماعی ایشلره‌ده شمولی وار. تشکیلاتجیلیق، اداره‌جیلیق، کتله ایله کیچینمك، کتله‌یی مدنیته جاب ایله‌مك عمومی منفعتی، خصوصی فائده‌یه ترجیح ایله‌مك کیبی صفتلری‌ده تعلم و تربیه‌میزه داخل ایله‌میشیك.

بو پیره‌نسیپلر، بورژوآزی تعلیم و تربیه‌سینده چوق آز بر دوتیر، و بر دوتان طرفلرده‌ده انسانی بیر مقصدله دگل صرف شووه‌نیزمی و استثماری بیر نیتله تطبیق اولونور.

مثال ایچین اینگلیزلرك اوشاق تشکیلاتلاریندان ایزجیلری و بیزیمکیلردن‌ده مثلا پیونه‌رلری آلاق. اولکی نه ایسته‌ییر. اینگیلیز ملتی‌نیك یر یوزینه حاکمیتینی پادشاهه اطاعتی، ملی حربلری... ایکینجی نه دالینجا گیدیر، سوسیالیزما و سوسیالیزما مدنیتی... قالان اجتماعی ایشلرده بونیك کیبی.

سوسیالیزما ملکه‌سی قیدینه ویریلن اهمیت اوشاقلار عالمینی بیزده بویوك بیر اسارتدن: جزاء، معلملریك آمرلیگی کیبی اسارتلردن خلاص ایله‌دی. بو جهتدن باقاجاق اولساق اوقتیابیر انقلابی امکچیلری استثماردان قورتاردی دیه آلقیشلاندیغی کیبی «اوشاقلاری‌دا تعلیم و تربیه اسارتیندن خلاص ایتدی.» دیه‌میز وکله‌جك انسانیتیك قیمتلی عضولری طرفیندن اونی آلقیشلاماغیمیز کرکدیر.

شورا حکومتینده بوگون اوشاقلاردا بویوك انسانلاردیر. مستقل و آزاد

دوشونور، اوز ادارەسینی اوزی آپاریر، اجتماعی و سیاسی ایشلرە اوز دائرە-
سیندە قاریشیر، جمعیت ایچیندە اوزی ایچین معین حقوق تعیین ایدیر....
حاصلی بیر انسان کیبی یاشاییر.

اوشاقلار بورژوآزی اولکەلردە بو قدر آزاد اولە بیلمزلر. چونکە اونلا-
ریك تربیەدەکی غایەلری سوسیالیزما قوراجاق انسان یتیشدیرمك دگل؛ حر و
مستقل دوشونجەلی، تشبث، تشکیلاتچی قافالارا اونلار دگل؛ سوسیالیزم قورانلار
محتاجدیر. اونلارا ایسە اکثریتی بونلاریك عکسینە اولان آداملار لازیمدیر.

آخی بیزیم تربیەدەکی غایەمیز الك زیادە اینکلیزلرك (فردی تربیە)
پیرەنسیبلرینی ییقمیش و آلمانلاریكدا (قوللە کتیوی تربیە) پیرەنسیپلریندە انقلاب
عملە گتیرمیشدیر. بیر آزدا بوندان بحث ایلەمك ایجاب ایدر.

بیز فردیك هر بیر قابلیتینی تمیەیە طرفداریق. آنجاق بو قابلیتلر، ــ فردی
دگل ــ قوللە کتیوی منفعتە خادم اولدیغینی هم آکلامالی و همدە حسیلە بو منفعتە
باغلی اولمالیدیر. قوللە کتیو ایسە بیزدە اوجاغی‌نی ــ اوزگەلری استثمار ایتمەمك
اوزرە ــ دولاندیرماق حس، فکر و ملکەسیلە تجهیز ایدیلمەلیدیر.

بیز بو باقیشلە بیرگرە اینکلیزلریك فردی تربیەسینی توللاییریق. اونلار
فردی اوز باشینا یاشایا بیلمك و اوزگەلری استثمار ایلەمەیی باجارماق اساسیلە
تربیە ایدیرلر. اونلاردا فردە یاراتدیقلاری قابلیتلریك منفعتی کیمسەدن آسیلی
اولمایاراق گنە فردە عائددیر. بیزدە ایسە بویلە اولمادیغینی یوقاریدا سویلەدك.

سوگرا بیز بو باقیشیمیزلە آلمانلاریك قوللە کتیوی تربیەسینی‌دە دگیشدیریریك،
چونکە اونلاریكدا قوللە کتیوی تربیەلریندە کتلەوی مزیتلر وارسادا استثمار-
چیلیق عنصرلری‌دە چوقدر.

یوقاریدادا دیمیشدیك. اوقتیابیر انقلابی‌نیك تعلیم و تربیە ساحەسیندەکی انقلاب
و موفقیتلرینی کوچوك مقالەلر ایلە تحلیل و احاطە ممکن دگلدیر. آنجاق
بورادا سایلانلاری خلاصە ایلەسەك گنەدە انسانیتە فائدە جهتیندن آلقیشلارا لایق
اولدیغینی تصدیق ایدەریك.

آقتیو زحمتی، بشری قوللە کتیولیگی، اوشاقلاریك آزادلیغی‌نی، اجتماعی

فعالیتلری، سوسیالیزم غایه‌سینی.... و سائره‌یی نظره آلساق اوزیمیزیلک‌ده بونلا
ری شموللاندیرماغا قابلیت و معلوماتیمیز اولسا او بویوك انقلابیك تعلیم و تربیه
ساحه‌سینده نه‌لر و نه خارقه‌لر توزتدیگینی و بو اون ییل ایچینده فن عالمینه
نه بویوك‌مدنی‌خدمتلر ایله‌دیگینی‌تصور ایدر و بوتون‌وارلیغیمیزله بلا اختیار دیه‌ریك:
یاشاسین.... چوق یاشاسین عقللره حیرت ویرن له‌نین فرقه‌سی.

سوك ادعا

ر. آخوندوف.

بویوك اوقتیابرك 10 ییللگی!.. بوتون دنیا آلقیشجی!.
قوممونیست فرقه‌سی-آلقشلانان یوبیلیار.

آلقیشجی-شورالار اتفاقی و یر یوزینك الی قابارلی ایشجیلری! اوندان
اوتری که، له‌نین رهبرلگی آلتندا مبارزه‌یه چیقان قوممونیست (بولشه‌ویق)
فرقه‌سی برنجیلره حاکمیت قازاندیردی، امکچیلره ایشجی حاکمیتك ممکنلگنی
و اونك بوللارینی گوسته‌ردی!

آلقیشجی-میلیونلارجا یوقسول و اورتاباب کندلیلر؛ اوندان اوتریکه، قوممو-
نیست فرقه‌سینك فداکار و یوزی دونمز مبارزه‌سی سایه‌سینده، ملکدارلارك
و قاپیتالیستلرك جاناغندان قورتولوب توپراغا ییه‌لندیلر!

آلقیشجی - ضعیف و مظلوم ملتلر! چونکه، یالگز قوممونیست فرقه‌سینك
رهبرلگی آلتندا قورولمش پروله‌تار دیقتاتوراسی سایه‌سنده، انسانلق و وطنداشلق
حقوقی قازاندیلار، ایمپه‌ریالیزمك ازیجی، محو ایدیجی زنجیرلارینی پارچالادیلار!.

آلقیشجی - آجیقدان ئودی داغیلمش آوروپا و آمریقا قاپیتالیستلری و
سابق روسیه ایمپه‌ریاسندان اوقتیابر ضربه‌لری آلتندا تاریخك زبیل‌خانه‌سنه آتیلمش
مونارخیستلر، ملکدارلار، بکلر، بورژوآلار مه‌نشه‌ویق، داشناق، مساوات و
سائر «سابق» انسان تورتوکونتولری؛ چونکه، آریستوقرات و بورژو آافندیلر

بویوك ئەسنەت (ذوق‌پرست) اولارلار، بو آغالاردا انصاف وارسا بوگون کیچیردیکلری آچی دقیقەلردە شبهەسیز سویلەمەلیدرلر: «هەی‌آیاغ یالین، باشی آچیق بولشەویقلر، هەی دونن بزیم نوکریمز و موزدور قوللاریمز اولان ایشجیلر، کندلیلر چوق گوزەل، چوق اینجە ایشلەدیگز، بز بویلە گوزلەمیردیك».

ئەوت بوگون بوتون دنیا اوقتیابر ئولکەسنی آلقیشلاییر، بوگون ایستەـ ینلردە، ایستەمەینلردە، بویونلارینا آلمالیدرلار کە، دنیانك آلتیدا بریسندە ایشجی و امکجی صنفی غلبە چالمشدر. بوگون، شورالار اتفاقندە سوسیالیزم قورولور. گلەجك انسانلغا ئورنەك اولاجاق بر اصول قورولور. بوگون دوست و دوشمن‌دە قبول ایتمکدەدرکە، بوتون تاریخ یوزینی بیك یلدە بر قاریش بویویەن انسانلیق، شورالار ئولکەسندە هر یلدە بیك قاریش بویومکدەدر!

حقیقت گوز قاباغندادر؛ گوز گورەنی عقل دانا بیلمەز!

بوگون ــ بویوك اوقتیابرك 10 ییللگیدر.

شرفلر اولسون قوممونیست فرقەسنە. شرفلر اولسون حکمرانلق قورمش عملە صنفنە، کە پنهانی آشکار ایندیلر، گورولمەزی گوز قاباغنا چیقاردیلار؛

بوگون بوتون دنیا بزی آلقشلاییر.

دونن بویلە دگل ایدی...

دیردیلر: دیشندن داباناکبی سلاحلانمش و بوتون آوروپایا جاندارما کسیلمش نیقالای حکومتنی سایسز ــ حسابسز جاسوسلاریلە، اوردوسیلە، قازاقلاـ ریلە میلیونلارا بالغ بیوروقراتلاریلا، کشیشلری ملالاریلە، انسانك دوشونجەسنە بیلە قونترول قویمش سانسوریلە برابر ییقماقمی اولار؟..

ییقدیق! هم‌دە استانبول منارەلرینە خاچ تاقوب، برلیندە صلح معاهدەسی یازدیرماق ایستەین میلیوقوف کیرینسکی کبی بورژوآزیا دوشوکلرینی‌دە اونا قاندیق.

دیدیلر: روسیەدە بورژوآزیا حکومتنك ییقیلماسی روس خلقنك آنارخیستلق باشی بوزوقلق و یورغونلق علامتیدر، شورالار حکومتی آوروپا سلاحنك قارشیسندا بر آی بویلە دوام ایتمەز..

دوام ایتدی! «یورغون» «باشی بوزوق» روس خلقی، ایمپەریالیست محاربە

سندن قاچدی. لاكن اویله بر «بورغون» قزیل اوردو دوزه‌لتدیكه، اونك ضربه‌لری آلتندا بوتون ایمپه‌ریالیست دولتلرك حربی ته‌خنیقاسی سوسدی، اونلارجا داخلی عكس انقلاب اوردولاری دكزلره توكولدی...

تاتارستان، توركستان آذربایجان، گورجستان كبی نیچه قارداش ملتلرك عصیانچی ایشچی كندلیلرینه اویله یاردیم گوستردیكه، هیچ «بورغون اولمایان» قارنی باشندان و باشی قارنیندان دولی ملكدار-قاپیتالیست حكومتلرینك باجاقلاری گوكلرده اوینادی!

دیدیلر: «شورالار حكومتی یالكز قان و آتشدن دوغمش بر آجلار عصیانیدر. وطنداش محاربه‌سی یاتار-یاتماز بولشه‌ویق اصولنك مزاری قازیلار»

وطنداش محاربه‌سی بورغونلارك غلبه‌سیله بیتدی: الی سلاحلیلار الی‌چكیچلی الی كوتانلی اولدیلار. «داغیدیجیلار» تیكیجی اولدیلار. قاپیتالیزم آنارخیاسی عوضنه، سوسیالیزم انتظامی قوردیلار، بربادلیقلاری آباد قیلدیلار. وولخووستروی زاغه‌س و دنه‌پروستروی تیكدیلر، دهوه یوللارینی تولاد ره‌لسلر ایله دوشه-دیلر. گوكرچینلره یووا اولمش زاوودلاری توستیلندیلر. بوزارمش توپراقلاری یاشیللاتدیلار.

آجلقدان انسان اتی یه‌نلر، «توخ» آوروپانی چوره‌كلی ایتدیلر.

محاربه‌دن قاباقكی كند تصرفاتی و صنایع درجه‌سنی آتلادیلار- كیچدیلر!.

قان، چامور جهالت. عداوت ئولكه‌سنی بیلیك، امك قارداشلق ئولكه‌سنه دوندردیلر. بوگونده اوقتیابرك 10 ییللیكنی بایرام ایدیرلر!.

كوز كوره‌نی عقل دانا بیلمه‌ز..

بیك یاشاسین یوقی وار ایدن ایشچی امكچی صنفی! شرفلر اولسون یوزی دونمه‌ز، قولی بوكولمه‌ز قوممونیست فرقه‌سنه!

ایمدی دیرلر «قاپیتالیزم آوروپاسی یاردیم ایتمه‌سه سوك گونكزدر، بر ئولكه‌ده سوسیالیزم قورماق اولماز؛ دنیا انقلابی گه‌ج گلدی...»

بونی ئوز ایچمزده اولان كم اعتقادلار، له‌نین یولینا اینانمایانلار، گله‌جك مبارزه اوزونتیسیندان قورقانلاردا دییر.

دیریك—آوروپا بزه هجوم ایده‌رسه هامو ئولکه بر انسان کبی مدافعه‌یه قالقیشار ، اونلارك بزیم ئولکه‌ده اولان منفقلریندن (نه‌یمان، قولجوماق) آرتق آوروپاداوبوتون‌دنیادا بزیم منفقمز وار—آوروپا پروله‌تارلاری، مستملکه خلقلاری!

بو گون ایسه ایچه‌ریسندن چورومکده اولان آوروپا قاپیتالیزم صنایعنك بزه داها چوق احتیاجی وار..

ئولکه‌مزده سوسیالیزم تیکیلمیرسه، کورکلریکزك قیراقلاری تیکیلمیرسه سوسیالیزم تیکیلمیرسه، بس آوروپا قاپیتالیزمی‌دا بزدن نه ایچون قورقیر؟

شورالار ئولکه‌سی آوروپا ایشچیلری ایچون مکه‌یه، مدینه‌یه نه ایچون دونمشدر که ییلده یوزلرجه زیارته گلیرلر؟

دنیا انقلابی گجیکمه‌مشدر، سز اونی هله بوندان سوگرا گوزله‌ییرسگز، بز ایسه‌ك اونی گونده گوریریك:

انگلتره معدنچیلرینك تعطیلی، فرانسه ماتروسلارینك اختشاشی، ویانا پروله‌تارلارینك عصیانی، آوروپانی سارستماقدا اولان پروله‌تار—قاپیتالیست مناقشه‌لری، چین انقلابی، هندوچین عصیانی، هندستان مبارزه‌سی اونلارجا مستملکه دیدیشمه لرینه بز دنیا انقلابنك برر نمایشی دیریك.

بو بزیم سوك ادعامزدر.

دنیانك آلتیدا بری اوقتیابر ایچبن آزلق ایدیر.. بونی آوروپا ایشچیلری‌ده گوروب آکلامشدر.

یاردیم ایسته‌ین له‌نین یوللارینی اونلارا گوسترمه‌لیدر. له‌نین یولی و قوموونیست فرقه‌سنی محکمله‌تمك گنیشله‌تمك، اونداکی انتظامی سافلاماق اونك برلگنی قاوراماقدر!

بونی ایتمه‌ینلر، بونا مانع اولانلار آغلیانلار جرگه‌سنده، تورتوکینتیلر سیراسندا قالاجاقدر!

بولشه‌ویقلر یوزی دونمه‌ز بر ملتدر، سویلدیکلرینی ایده‌رلر.

هه‌ی قاپیتالیزم دنیاسنی بوگون وگله‌جك قورقوسیله تیتره‌تن قوموونیست ملتی شرفلر اولسون سنه!

اوقتیابر و معارف

م. قلی‌یوف

قولوبلار، قرائت کومالاری، تیخنیقوملار، مکتبلار کیبی مدنی موسسه‌ـ لریمیزنیڭ سایجا آرتدیقلارینی و بو نقطهٔ نظردن‌ده معارف ساحه‌سینده الده ایتدیکیمیز موفقیتلری بیر داها تکرار ایتمگه لزوم یوقدیر؛ چونکه بو خصوصدا طرفمیزدن دفعه‌لرله یازیلمیش، گوسته‌ریلمیشدیر. قازاندیقلاریمیزی پارلاق صورتده اثبات ایدیجی رقملی معلوماتلاردا موجوددیر؛ اونی هر کس بیلیر، ظن ایدیریك.

بو مقاله‌میزده ایسه، بیز قارع‌لریڭ دقت و نظرلرینی آنجاق اویله بیر سندلره جلب ایتمك ایسته‌پیریك که، اونلار (سندلر) «اوقتیابیر» یڭ نتیجه‌سینده شورا حکومتی طرفیندن اعلان ایدیلمیشلر، تام بیر دوریڭ علامتی سایلیرلار و عین زماندادا بوتون مدنی و معارف ایشلری‌نیڭ نه شکلده اولدیقلارینی و گیدیش خطلرینی تعیین ایدیرلر.

دوشمانیمیز اولان اتحادچیلارایله مساواتچیلاری تقصیرلندیریب اونلاری، معارف جبهه‌سینده یاپدیقلاری جنایتلره گوره قصورلی سایدیغیمیز حالدا، اونلار، ئوز ژورناللارینده مکتبلریمیزده «علم» یڭ سانکه باتغین بر وضعیتده بولوندیغینی گوسته‌ریر و عین زماندادا مکتبلریمیزی آنجاق «قومموئیزم تبلیغاتی» یوواسینا چه‌ویرمکله بیزی تهمتلندیریرلر. دیدیکلرینی دوغری و ئوزلرینی‌ده حقلی حساب ایدیرلر. ئوز دوشونجه‌لرینه گوره اونلار حقلی‌دیرلر. شورا جمهوریتلرینده‌کی «علم و بیلیك داها امتیازلی صنفلره مخصوص د گیل، دولتلی‌لریڭ و استفاده‌ـ چیلریڭ مقاملارینی محکملشدیرمگه خدمت ایدن ماته‌ریال د گیل»... بونلار ایمدی «استثمار اولینانلاریڭ، امگچیلریڭ الینده نجات و آزادلیق سلاحی» اولمیشدیر (له‌نین XX جلد، II حصه، 294 صحیفه).

بونا گوره‌ده مساواتچیلاریڭ اینجیمکه حقلری واردیر. چونکه شورا حکومتی؛ چوریمیش بورژوآزیا آغاجینیڭ کوکینی قازیماقدادیر. اونیڭ ایچین‌ده

بورژوآزیا صنفی «قومموینزم تبلیغاتی» نیك نتیجه‌لرینی، یعنی ئوز ئولوملرینی آیدینجاسینا حس ایدیرلر.

روسیه‌ده پروله‌تاریات انقلابی توره‌یندن سوگرا شورا حکومتی بر «انتباهنامه» (ده‌قلارنسیا)، بیرده «واحد امك مکتبی حقینده قانون» بوراقمیشدیر. «باشی بلالی مکتبلریمیز حقیقی خلق مکتبی شکلی آلمالیدیر» جمله‌سی همان «ده‌قلا-راسیا» نیك قیدلریندن‌دیر.

اسکی روسیه‌ده مختلف تیپلی بیر چوق مکتبلر واردی. بونلاردان‌ایکی-اوچ صنفلی صنعت مکتبلرینی نیقالای اصول اداره‌سی کندلیلرله ایشچیلره مخصوص ایتمشدی. بو جور مکتبلرده‌ده آنجاق اللهه ایناناﻧﻼرله پادشاها صادق اولانلار اوقویوب تربیه آلیردیلار.

نجیبلر غیمنازیاسیندا اوقویانلاردا تماملیه ملکدارلارله بورژویلاریك عزیز خلفلری ایدی که بونلاردا ایسته‌ر صنایعده ایسته‌رسه حکومت اداره‌لرینده عالی منصب صاحبی اولماغا حاضرلاشیردیلار. اینستیتوتلارله تجارت مکتبلری ایسه، تجارت موسسه‌لریندن ئوتری یاقشی تاجرلر و مهارتلی مامورلر حاضرلاییردیلار. شورا حکومتی طرفیندن اعلان ایدیلن فوق‌الذکر سندلر، بو جور اجتماعی حصاری دیوارلاری قالدیروب، آنجاق واحد برمکتب حالینا گتیرمیشدیر.

بویله که، بیرینجی درجه‌لی مکتبی بیتیرن بر کندلی و یا ایشچی مانعسیز ایکینجی درجه‌لی مکتبه گیریر، ایکینجی درجه‌لی مکتبی بیتیردیکدن سوگرا عالی مدرسه‌لره قبول اولونیر.

بیرده، «قانوننامه» ایله اعلان اولینان یگی مکتب اوندان ئوتری امك مکتبی آدلاندیریلمیشدیر که اونیك قورولوشی تماملیه امك پرینسیپلری‌اوزه‌رینه یاپیلمیشدیر.

خلق معارف ساحه‌سینده شورا حکومتی قارشیسیندا بر وظیفه دورمیشدیر که اودا استحصال اوزه‌رینده اساسلانان و اوشاقلارا امك اعتیادی ایله ده‌گه‌رلی معلومات ویرن مکتبدیر.

بو خصوصدا یولداش لوناچارسکی بویله یازمیشدیر:

«یاقتی تجهیز و تامین اولونمیش فابریقا، زاوود، ترانسپورت، مرکزی ایلیکتریق استاسیونی اوزه‌رینده اساسلانان صنعت مکتبی، بشریتیك کیچمیشینه و گله‌جکینه انتهاسیز نقشه‌لر آچاراق، ایمدیکی عالمشمول گورینیشلریك الك قالینلیق‌لارینا دوغرو اونی سوق ایدیر. قاپیتالیزم مدنیتی‌نیك سوك نقطه‌لری اوزرینده دوران املك مکتبی، سوسیالیزمه دوغرو کیچمه‌سیله‌یا کلاشیر، انسانی‌دا یوکسه‌لدیر. بویله مکتب، تعلیم مکتبیندن داها گنیش و داها پارلاقدیر».

شورا حکومتی ایسه، اللهی و پوله‌کی روحانیلاری قاووب مکتبدن چیقارمیشدیر.

بیرتیجی ملکدارلاریك و اسکی قولچوماقلاریك ایگرنج فکرینی بیلدیرمك مقصدیله قالین قافالی پوروشکه‌ویچ بویله سویله‌میشدی:

«جماعتی قارانلیقدا و روحانی قوللیقدا ساقلاماق ایچین، کلیسالارله‌قارا گروه آراسیندا الك سیقی اتفاق یاراتماق لازم گلیر. بونادا عکس‌انقلابچی‌بورژوآنیك وکیلی اولان قارانولوف بویله جواب ویرمیشدی: «سهو ایدیرسیگیز: بوجور واسطه‌لرله سیز جماعتی آنجاق دین‌دن اوزاقلاشدیریرسیگیز. بیر قادار شعورلی، دوشونجه‌لی و حیله‌لی‌طرزده داورانماميز لازم‌دیر؛ دیدیکجه احمق و سارساق اولان قالین قافالی قارا گروهچی‌یی کنار ایده‌ك. «کلیسالاریك‌ده ناسیونالیزاسیا» *) سینا قارشی مبارزه اعلان ایده‌ك، بویوك روحانی‌میز یه‌ولوغی‌نیك‌دیدیگی «کلیسا، سیاستدن داها یوکسه‌ك‌دیر» کیبی «قیزیل کلمه‌لری»ده بایراق اوزرینده یازاق: آنجاق بو جور داورانساق، گریده قالمیش ایشچیلریك بیر حصه‌سینی، خصوصا ملکدارلاری و کندلیلری یولدان چیقارابیلریك و بویله‌لیکله یگیلشمیش کلیسانیك‌ده جماعت کتله‌سینی قول حالیندا ساقلاماق کیبی «عالی و مقدس وظیفه» سینك اجراسینایاردیم ایده‌بیلیریك». (له‌نین XI جلد I حصه، 250 ـ 268نجی صحیفه).

قارا و عوام جماعتی آسانجا ایشلتمك و اداره ایتمك ایچین چارایله قارا گروهچیلار و بورژوآ ال ـ بیر اولوب، خلقی تریاك ایله مست و بیهوش ایدیردیلر.

*) بو کلمه‌لر 265 نجی صحیفه‌ده بو جور آیدینلاشدیریلیرلار: «جماعت کتله‌سینی و روحانی اولمیان مؤمنلری (мирян) کلیسا ایشلرینه قاریشمادان منع ایتمك»...

پرولەتاریات ایسه، «دین، جماعت ایچین تریاکدیر» دیه، بورژوآزیانیك بوتون یالانلارینی و ایکی ـ یوزلی اولدیقلارینی آچیب آشکار ایتدی.

شریعت درسی چار مکتبینده اساس درسلردن سایبلیردی و هم‌ده بیرینجی موقع دوتیردی. پرولەتاریات ایسه، ئوز مکتبینی امك و هم‌ده طبیعیات ایله اجتماعیات علملری اوزرینده اساسلاندیرمیشدیر.

ایستەر نیقالای دورینده کی، ایستەرسه مساواتچیلاریك معارف سیستەمی هپ محکم عائله یاراتماق مقصدیله قوریلیردی. اووقتده کی اوشاق‌یورتلاری‌دا جمعیت خیریەلریك حسابینا و خرجلرینه یاشاییردیلار، یوقسوللار صنفینه منسوب‌اولانلاری مکتبلرده اوقوتماق و تربیه ایتمك ایچین حکومت ابداً قیمیلدامیردی.

شورا حکومتی‌نیك خلق معارف سیستەمی ایسه، غایت محکم، منتظم و رابطەلیدیر: اوشاق باغچالاریندان و اوشاق اُیولریندن باشلامیش بیرینجی و ایکینجی درجەلی مکتبلره قادار معارف یوردی و ادارەلرینیك جملەسی هپ‌ایلك اول یوقسوللار صنفینه منسوب اولانلاریك احتیاجلارینا خدمت ایدیرلر، ـ بونلاری اوقودوب، تربیه ایدیرلر.

آنجاق شورا حکومتی‌نیك گوستەردیگی سعی و تلاشلاریك نتیجەسی اولمالیدیر که، بو قادار قیسا مدت ایچینده یاسبانسیزلیق قالدیریلمیش، تماملیه یوق اولمیشدیر.

آذربایجان شورا حکومتی‌ده ئوز معارفینی بو جور پرینسیپ اوزرینده قورمیشدیر. شورالی آذربایجان‌دا، اللهی مکتبدن بایرا آتمیش، بکلر ـ خانلار غیمنازیاسینی قالدیرمیش، قارا گروهچی روس مامورلارینی آرادان چیقارمیش، یکی امك مکتبی تاسیس ایتمکه گیریشمیش‌دیر.

شورالی آذربایجان عین زماندا اوشاق باغچالاری، اوشاق اُیولری، لیلی تعلیمخانالاردا آچمیش‌دیرکه بورادا کی ایشچی و یوقسول کندلی بالالاری حکومتیك خرجینه اوقویوب‌تربیه آلیرلار. بنەده «اوقتیابیر» یك نتیجەسی‌اولاراق، آذربایجاندا منتظم صورتلی و گوزەل قورولوشلی قولوبلاریك، قرائت کوماـ لارینیك، سوادسیزلیغی لغو ایدیجی منطقەلریك، گیجه مکتبلرینیك و هم‌ده

ایشچی تیخنیقوملارنینك، ایشچی‌فاقولته‌لرینینك، فابریقا - زاوود مکتبلرینینك والخ سلسله‌سینی گورمك اولور.

سوزیك قیساسی: شورالی آذربایجان، «اوقتیابیر»یك نتیجه‌سینده، قاپیتالیزم مدنیتی‌نیك سوك نقطه‌لری اوزرینده اساسلانمیش، اورتا عصریك ایسقولوستیق قالیقلارینداں آزاده، همده روحانی‌لری، بوتون خرافات و موهوماتلاری آرادان چیقارمیش، محکم و منتظم قورولوشلی واحد امك مکتبینه نائل اولمیشدیر.

یکی مکتب، پروله‌تاریات حاکمیتی پرنسیپلری اوزرینده اساسلانوب جماعتیك امکچیلر طبقه‌سینه خدمت ایدیر.

ایمدیکی حالدا قارشیمیزدا دوران مسئله و وظیفه‌ده - هر یرده حقیقی امك مکتبی آچماقدیر. عین زماندا بیز، اوشاق باغچالاری‌نیك. اوشاق ایو- لری‌نیك، یدی ییللیك مکتبلریك، فابریقا - زاوود مکتبلری‌نیك، جوان کندلی مکتبلری‌نیك‌ده سایلارینی آرتیرمالی و شبکه‌لرینی گنیشلندیرمه‌لی‌ییك.

«اوقتیابیر» یك اون ییللیکی عهده‌میزه بیرده بیر وظیفه بوراقمیشدیر: اودا تیزجه عمومی تعلیمه کیچمك وظیفه‌سیدیر.

بیزیم صنف دوشمانلاریمیزی قورقودان و گوزلرینه آغ سالان بیر مسئله داها واردیر: بیز اسکی اصول اداره‌دن قالمیش بورژویلاریك صنفی‌مکتبلرینی داغیدیب، عوضینه علم و فنی معلومات مکتبی آچمیشیق. آچدیغیمز بویله مکتبلرده الك دقت اولونان و اهمیت ویریلن نکته‌لرده، - امك عملیاتلارینی اطرافلی ئوگرنمك، طبیعی - فنی معلوماتلاری بنیمسه‌مك‌دیر.

بورژوآزیا حس ایدیر و یکانه امیدگاهی اولان سوك واسطه‌نیك‌ده الیندن چیقدیغینی دویور.

دوغریسی‌دا بویله‌دیر:

مکتبلرله دارالفنونلاریك پروله‌تاریات طرفیندن فتح اولونمالاری انقلابیك سوك شینلیگی‌نی و بورژوآزیا امیدلری‌نیك‌ده تمامیله برباد اولدیقلارینی گوسته‌ریرلر.

ملکی مکتب و شورالار اتفاقینی .دافعه

یازانی: لازەرەویچ

شعورلی و حاضرلانمیش عسکر و ماتروس اولماقسزین ایمدیکی محاربەدە موفقیت قازانماق ممکن دگیلدیر.

لەنین.

اون یللیك بایرامیمز چاغیندا محاربە قورقوسی و هدەسی اولکیندن داها آرتیق صورتدە کسکینلشمگە باشلامیشدیر. انگلترە حکومتی بیزە قارشی محاربە حاضرلاییر، قومشو مملکتلرینی سلاحلاندیریر، حقیمیزدە جوربەجور بهتان و افترالار سویلەییر، قیلینجینی اویناتیر، هدەلەییر.

هر حالدا دوشمان قاپی‌یی آلمیشدیر. او، یاقشی بیلیر کە، محاربەسیز و آنجاق صلح و سلامتلە کیچیریلن هر ییل، مدافعە قوەلریمیزی آرتیریر، بیزی مدافعەیە داها یارارلی ایدیر؛ اونا گورەدە او، دوشمانمیز اوزەریمیزە هجوملار یاپماغا تلسیر. دوشمانیك بویلە حیلەسینی بیلن بیز، قالقیشوب، هامیلیقدا قیزیل اوردومیزیك و قیزیل دعوا گمیلریمیزیك (فلوتیك) قوەلرینی آرتیرماق اوغریندا قیزغین صورتدە چالیشیریق. بیر پارا آداملار بیاه گمان ایدیرلر کە، بو کیبی ایشلرلە اوغراشماق، آنجاق متخصصلریك وظیفەسیدیر؛ عادی آداملار بوجور ایشلرلە مشغول اولا بیلمزلر. لا کن بو، بیزجە، اسکی، چوروك و هیچ وجهلە قبول ایدیلمز بیر فکردیر. چونکە ع ر ق (ب) فرقەسی‌نیك مرکزی قومیتەسی طرفیندن محاربە هدەسی مناسبتیلە بوتون امکچیلرە خطاباً بوراقیلان مراجعتنامەدە بویلە یازیلمیش‌دیر:

«محاربە هدەسی قارشیسیندا مملکتیك تصرفات، مدنی و حربی - سیاسی اقتدار و قوەلرینی یوکسلتمك ایشیندە اوشاق، بوبوك، اهمیتسیز ایش کیبی کلمەلر اولماماليدیرلار. عمومی ایشە (قازانا) صرف ایدیلن میلیونلاراە آیری-آیری قوەلر موفقیتمیزیك باعثی‌دیرلر».

گئری‌یە دونوب، اون ییل ظرفیندە ملکی مکتبلریمیزیك گیتدیکی یولا

باقساق، گورەریك که بونلار شورالی اتفاقیمیزی مدافعه ایشینده دیدیکجه ضعیف اشتراك ایدیرلر؛ بونیدا بیز بیلیریك؛ بلکەده مکتبك بو ساحەدە گوستردیگی آز-چوق تاثیری‌ده بلااختیار سایماق اولور؛ زیرا بوجور ایشلر مکتبیك وظیفەلریندن سایلمیردیلار.

1925 ینجی یلدە تشکیل اولونمیش عموم اتفاق معلماری‌نیك قورولتاییندا یولداش فرونزه بویله بیر خواهشده بولونمیشدی:

«بن ایستەردیم که، سیز و سیزیك واسطه‌گزلەده بویوك معلملر اوردوسی ذهنلرینی، یاگلیش فکرلریك اك ضررلیسی سایلان «مدافعه ایشینی حاضرلاماق و اجرا ایتمك آنجاق قیزیل اوردونیك ایشیدیر» کیبی اساسیز دوشونجەدن تمیز ایدەیدیلر»

آچیق سویلەمەلی‌یك که، معلملر آراسیندا اویله‌لری‌ده واردیر که، اونلاریك فکرینجه حربی ایشله مکتب هیچ‌ده بیر-بیرینه یاقیشماز و اویوشمازدیرلار؛ حربی ایشله بیداغوژیا و ملکی مکتب آراسیندا هیچ وقت مناسبت و علاقه اولمامیش، یوقدیر و اولامازدیر. حالبوکه، حال حاضردا قاپیتالیزم مملکتلری تام دقت و سعیلرینی بوتون اهالی‌یی عمومیت اوزره حربی ایشه حاضرلاماغا صرف ایدیرلر؛ بو ساحەدە چالیشانلاریك باشچیلاری‌دا اونلاریك ملکی مکتبلری‌دیر. بو ایشه ایلك دفعه اقدام ایدن ژاپونیا مملکتی اولمیشدیر. 1890 ینجی یلدن باشلایاراق، ژاپونیا مملکتی مکتبلری‌نیك هامیسینا (ابتدائی مکتبلرینەدە) حربی تعلیمی داخل ایتمیشدیر.

انگلترەدە ایسه، 1923 ینجی یلدن اعتبارا اورتا و عالی ملکی مکتبلردە کوڭللی صفیله حربی غروپلار تشکیل ایدیلیر که، بورادا هم تئورەتیق همدە پراقتیق صورتده حربی تعلیملر ویریلیر. آمریقانیك تام 123 عالی مکتبلرینده طلبەلر حربی تعلیمله اوغراشماقدا دوام ایدیرلر. فرانسەنیك اورتا مکتبلری‌نیك سوك اوچ غروپلاریندادا هفتەدە ایکیشر ساعت حربی تعلیمله چالیشیلیر؛ لاکن 21 عالی مکتبلرینده بیله سفربرلیکدن اول عالی حربی تعلیمی اورادادا، بیزده اولدیغی کیبی، کیچریلمکدەدیر. حربی ایش باشقا مملکتلریك و ئولکەلریك

عمومی مکتب پروغراملارینادا داخل ایدیلمیشدیر، بویله که: بعضلرینده ، انکلتره دارالفنونلارینده اولان کیبی، عالی مکتبلرده حربی غروپلار شکلینده اولور، باشقالاریندا ایسه، حربی ایشلره عائد اقل معلومات تعیین ایدیلمیشدیر که، هامی مکتب طلبه‌لری بونلاری بتمسه‌مکه مجبوردیرلار. بولشادا حتا بیر چوق درسلره حربی عنصرلرده داخل ایدیلمیشدیر؛ فیزیق فنینده مثلا گولله (مرمی) اوچوشینی تدقیق ایتمك، غاز محرکی (موتور)، حربی تیلفون فنی، رادیو-تیلغراف والخ کیبی علملری گورمك اولور.

معلوم مسئله‌دیر که، 1870-71 ینجی ییل محاربه‌سینده پروسیا، فرانسه‌یی دارماداغین ایتمیشدی؛ لاکن بو خصوصدا مظفر اوردو بویله دییردیکه، غالب گلن اردو دکیل، آلمانیا معلملری‌دیر؛ چونکه معلملر اویله محکم و اویغون زمین حاضرلامیشدیلار که، اونیك اوزرینده قوتلی اردو یاراتماق هیچده چتین دکیل ایدی.

او وقتدن اعتبارا مملکتی مدافعه ایتمك مسئله‌سینده معلملر کیبی مدنی قوه‌یه محتاج اولماق حسی اون قات آرتمیشدیر.

ایمدیکی محاربه‌نیك شرطلرینی نظره آلاراق، هر بیر عسکریك دیدیکجه مدنی اولماسی، داها آرتیق دوشونجه‌لی اولماسی لازم گلیر. آرتیق ایمانله سویله‌مك اولار که، لازم اولان اساسلاری صلح زمانی قورمایان مملکت، دعوادا دخی باسیلاجاقدیر.

بیزیم حربی نظامنامه‌لریمیزده بوجور ماده‌لری گورمك اولور. هر عسکرده صنفی دوشونجه اولمالی‌دیر؛ دعوانیك مقصدارینی او، آیدینجا آکلامالیدیر؛ قوه‌سینه، اریلیکینه، دوشمانا قارشی دورا بیلمه‌سینه اینانمه‌لی و هم‌ده ئوزینیك شخصی اینته‌ره‌سلرینی تام قولله‌قنیفیك اختیارینا ویرمکه آلیشمالیدیر والخ... بویله ایسه، صرف ملکی مکتبیك تربیه‌وی وظیفه‌لریندن سایلان بو ایشیك آنجاق قیزیل اردویا حواله اولونماسی‌نیك دوغریداندا یئرسیز، حقسیز و اساسسیز اولدیغینی کیم انکار ایده بیلیر.

اونا گوره‌ده مکتب و مکتبله برابرده خلق معارف قومیسارلیغی مملکتی

مدافعه ایتمکده، قیزیل اردو قادار مسئول ایشچیلردن اولمالیدیرلار. بیر داها؛ آرتیق ایمانله دیمك و تصدیق ایتمك اولارکه، بو ساحه‌ده ملکی مکتبیك پلانلی و سیسته‌ملی معین ایشی اولمازسا، قیزیل اردو دخی، طبیعی، ئوزینی قوه‌سیندن خارج وظیفه قارشیسیندا گوره‌جکدیر.

حربی قوریلیشمیزه نسبتله ملکی مکتبیك رولی و اهمیتی اوقادار بویوك و معنالیدیرکه، حرمتلی قارئلریك دقتلرینی‌ده بیر قادار بو مسئله اوزرینده دایاندیرماغی ئوزیمه بورج حساب ایدیرم.

«فرونزه‌نیك فکرینجه تەریتوریال قوریلیشیمیزیك داها آرتیق انکشاف ایتمه‌سی، ایلریله‌مه‌سی خلق معارف قومیسارلیغی واسطه‌سیله اولا بیلیر.

امکچی کتله‌نیك بوتونینی بیز بالاجا (قادرووی) اردومیزدادا ئوگره‌ده بیلمه‌ریك؛ زیرا بیزه معلومدیرکه، هر ییل ساغلام و عسکرلیکه یارار اولان جوان وطنداشلاریك سانی 900 بیك نفره قادار اولور؛ اونا گوره‌ده صلح و آسایش چاغیندا‌کی اردومیزیك سانی‌دا چاریزم دوریندەکی اردودان بیر قادار داها آرتیق اولوردی. و زمان بو بویوکلیکده قوشونی ساقلاماقدا بیزیم ایچین هم سیاسی و هم‌ده مادی نقطهٔ نظردن ممکن اولان ایش دگیل ایدی. صلح و آسایش زمانی ساقلانیلان میلیون یاریملیق بیر اردو شبهه‌سیزکه، مدافعه اردوسی دگیل، بلکه ایمپه‌ریالیزم دوشونجه‌سی داشییان هجومچی بیر اردوکیبی سایلا بیلیر. حال حاضردا بوتون اتفاقیمیزدا‌کی سلاحلی قوه‌لریك ئوز یئرلرینده (территор-ое формир-ие) طرزینده تشکیل ایدیلمه‌لری‌ده بو اساس اوزرینه قوریلمیشدیر.

بو حصه‌لریك تعلیمی‌ده 5—8 آی دوام ایدیر.

حربیه ایشلری کیبی چتین بیر وظیفه‌یی اطرافلی تدقیق ایتمك، ئوگرنمك، و خصوصاً لزومی قادار حربی تربیه آلماق دیدیکجه مشکل ایشلردندیر؛ اونا گوره‌ده بویله چتین و اهمیتلی ایشیك بیر حصه‌سینی‌ده مکتبیك عهده‌سینه بوراقماق لازم‌گلیر. بوراسی‌دا اونودیلماسین‌که، سفر برلیکه یارار اولان وطنداشلاردان چوق یاریسی حربی ایشینه، عسکرلیکه چاغریلمادان اول ئوگره-

دیلمه‌لیدیر، حالبوکه محاربه زمانی قیزیل اردومیزیك چوق حصه‌سینی تشکیل ایدنلر بونلار اولورلار. بورادا کی تعلیم مدتی‌ده، تەرریتوری‌یال عسکرلری‌نیك تعلیم مدتیندن داها آز اولور.

بو مسئله‌یه بیرده بیز آذربایجانیك حقیقی محیطی‌نی نظره آلاراق یاناشساق او زمان اتفاقیمیزی مدافعه ایتمك ایشینده مکتبلریمیزیك نه قادار اهمیتلی و معنالی اولدیقلارینی‌دا آیدینجاسینا گوره بیله‌جگیك.

بوراسی‌دا اونودیلمامالیدیر که، چاریزم دورینده آذربایجانیك یئرلی اهالیسی عسکرلیگه چاغریلمیردی؛ اونا گوره‌ده اردونیك دوغرودان‌دا اهمیتینی و مملکته لازم اولدیغینی یئرلی اهالی، خصوصا کندلیلر کتله‌سی بیلمه‌یردیلر، چونکه بوجور فکر و دوشونجه اونلاریك آراسینا گیرمه‌میشدی. اونلاریك نظرینده اردو، داغیدیجی، تالاییجی و ظلم ایدیجی کیبی سایلیردی.

آیدین مسئله‌دیر که، «حربی سوادسیزلیغی» لغو ایتمك مسئله‌سی‌ده، اهالیسی حربی ایشه چوقدان آلیشمیش اتفاقیمیزیك بعض یئرلرینه نسبتله، بیزده داها کسکین‌دیر. بونا گوره‌ده بو ساحه‌ده چالیشماق ایچین ملکی مکتبلریمیزدن ئوتری گنیش میدان آچیلمیشدیر.

ایمدی بیز محاربه هدەلرینی نظره آلاراق، ملکی مکتبیك بو یولدا نه کیبی وظیفه‌لر گوره بیله‌جگینی‌ده گوسترمك ایسته‌ردیك.

ایلك سیرادا جوان مکتبلی‌لریك تربیه ایدیلمه‌لرینی و بو ساحه‌ده‌اونلاردا اینته‌رناسیونال دویغوسینك لازم اولدیغینی بیلدیرمك گرکدر. حال حاضردا اویله ئولکه و مملکت یوقدیر که، اورادا کی ایشچی صنفینه منسوب اولانلار دان بیزیم کومکچیمیز اولماسین. بیزه یاغی و دوشمان اولان مملکتلرده کی بو جور آرقایی بیلمك، ئوگرنمك، اونلارلا علاقه باغلاماق، بوتون دونیا امکچیلرینك اینته‌رەسلرینك بیر اولدیغینی یاقشی آگلاماق — مدافعه‌یه حاضر لانماق ایچین مکتبلریمزیك اهمیتلی و دگرلی وظیفه‌لریندن سایلیرلار. بو کیبی فایدالی حاللار اوشاقلار واسطه‌سیله عائله‌یه، اهالی‌یه‌ده کیچیر. بویله‌لیکله‌ده بین‌الملل امکچی کتله‌سینك برلیگی اوزرینده اساسلانان قوممونیست فرقه‌سیله

شورالار حکومتی‌نیڭ بوتون سیاستی آیدینلاشمش، آڭلاشیلان و هم‌ده خلق کتله‌سینه داها یاقین اولور. بوندان باشقا شورالار قوشما جمهوریتلرینده برلشن آیری - آیری ملتلریڭ امکچیلری آراسیندا محکم و قیریلماز باغیڭ عمله گلمه‌سینه‌ده همان بین‌المللیت دویغوسی سبب اولا بیلیر. 1)

شعورلی مکتب نظامیله یولداشلیق، یاردیمچیلیق، آقتیفلیڭ والخ اوزرینده اساسلانمیش و هر جهتجه اولچولمیش مکتب یاشایشی، قورماق، محاربه چاغیندا هر عسکره لازم اولان یارار خاصیتلری جوانلارمزدا انکشاف‌ایتدیریر. اونی‌دا سویله‌میشدیم که، مکتب تربیه‌سی اولمادان، قیسا مدتلی حربی قوللوق چاغیندا بو جور خاصیتلری اوردو ویره بیلمز، ممکن دگلدیر. بیزه بویله گلیر که، معارف خادملری‌ده بیزیمله هم‌رأی اولوب تصدیق ایدرلر که، گوستردیکمز کبی تربیه‌وی وظیفه‌لری داشیمایان و بویله ایشلری گورمه‌ین مکتبی، حقیقی مکتب آدلاندیرماق قابل دگیلدیر، بو آنجاق معلومات ویرن لاکن وطنداش حاضرلامایان عادی بیر تعلیمخانا اولا بیلیر. مملکتی مدافعه طرفیندن ایمدیکی مکتبه ویریلن طلبلر پیداغوقلاریڭ‌دا دقت و نظرلرینی مکتب وظیفه‌سینڭ بو جهتینه جلب ایتمه‌لی‌دیر.

قیزیل اوردوبی محکم و قوتلی ایتمك ایچین اهالی‌یی بدن تربیه‌سینه‌آلیش دیرماق مسئله‌سی‌نیڭ معناسی اوقادار آیدین‌دیر که، بو خصوصدا دانیشماق آرتیق گورینیر. مسئله بللی‌دیر، لاکن ینه‌ده بو ساحه‌ده چوق چالیشماق لازم گلیر. ادمان درسلرینی ممکن قادار محاربه‌نیڭ ایسته‌کلرینه دوغرو یاقیلاشدیرماق و اویغونلاشدیرماق، هم‌ده قیزیل اوردو طرفیندن قبول ایدیلمش بدن تربیه‌سی سیسته‌میله باغلاماق گرکدیر. بودا سانکه مکتب ژیمناستیقی سیسته‌مینه گوز یومولور کیبی تلقی ایدیلمه‌مه‌لیدیر، بو آنجاق یوقاری غروپلار ایچین توصیه اولونیر. مکتبلره گونده‌ریلن ادمان درسلرینڭ پروغراملاریندا بو مسئله‌یه عائد دوغرو و دوزگون معلومات گوستریلمیشدیر، الده ایتمك اولور.

1) ی س و ش ج خلق معارف قومیسارلیغی‌نیڭ باش اجتماعی تربیه دائره‌سی طرفیندن معلملر قونفرانسلارینه تقدیم اولونان «محاربه قورقوسی و مکتبیڭ وظیفه‌لری» موضوعینه عائد ته‌زیسلره‌باق.

لاکن هر حالدا بیز اتفاقمزی مدافعه ایشینده ملکی مکتبلریمزیك رول ـ لارینی آنجاق بو جوردرسلردن عبارت بیلمه‌مه‌لی‌بیك. اجتماعی توره‌ییشلریك هامیسینا و بو توره‌ییشلر آراسیندا دگرلی یر دوتان محاربه‌یه‌ده هر وطنداش آچیق نظرله و شعورلی دوشونجه ایله یاناشمالی، یاقینلاشمالی و بویله‌لیکله‌ده مملکتی مدافعه ایشینده آقتیف صورتده اشتراك ایتمه‌لیدیر؛ ایسته‌ر بو اشتراك دعوا زمانی ایلریده محاربه جبهه‌سینده اولسون، ایسته‌رسه، آرقادا امك جبهه ـ سینده اولسون.

بو کیبی ایشلری مکتب ایمدی‌یه قادار نظره آلمیردی. حالبوکه مکتبمز یاشایش مکتبی‌دیر؛ محاربه هده‌سی حیاتی توره‌ییشلردن ظن ایدیلیرسه، و بونا گوره‌ده مملکتی مدافعه ایدیجی قوه‌یی محکملندیرمك لازم گلیرسه، او زمان مکتبك دخی بویله اهمیتلی مسئله‌نیك یانیندان گوز یوماراق کیچمه‌سی بویوك بیر حقسیزلیقدیر.

ایمدی بیز مکتب فعالیتی‌نیك فنی جهتینه کچیریك. ملکی مکتب پروغرام لاریندا کی، فنلر (دیسیپلینا) دیمك اولار که. آنجاق جور‌ـ‌جور و سایسیز ـ حسابسیز توره‌ییشلی یاشاییشی آ‌ـنجا تانیماغا یاردیم ایندیکی ایچین معنالی‌سایلیر، لاکن یاشاییشدان ئوتری علمیك موفقیتلریندن استفاده ایده بیلمك‌ایچین مکتبلرمیز شاگردلرده باجاریقله مهارت بسله‌مه‌لیدیرلر. حالبوکه انسان عقلی‌نیك قازاندیغی موفقیتلری قوللانماق ایچین بویوك ساحه‌لردن سایلان مملکتی مدافعه و جهان انقلابی‌نیك مظفریتینی تامین ایتمك ساحه‌سی دگیل، آنجاق شاگردلر، حتا پیداغوقلاریك چوق حصه‌سی طرفیندن بیله تانیلمامیش قلیر.

محاربه‌یی قازانماق مقصدیله علمی و فنی موفقیتلردن استفاده مسئله‌سینه‌مکتبیك نیجه یاناشدیغینادا قیدسیز باقا بیلمه‌ریك، حقسیزلیك اولور؛ فنی معلوماتیك قوللا ـ نیلیش دائره‌سینی آنجاق امك ساحه‌سیله دارلاشدیرماغادا ئوزیمیزی حقسیز سابیریق، ایمدی‌یه قادار طرفیمزدن بو جور قیدسیزلیك اولمیشسا، بویوك قباحت سایلمالی، مملکتمیزه خصوصا قیزیل اوردومیزه نسبتله‌ده بویوك گناه و خطا حساب ایدیلمه‌لیدر. زیرا صلح و سلامت زمانی یاپیلان بویله خطالاریك‌نتیجه‌سینده

جانلارینی ویرن و قانلارینی توکنلر همان قیزیل اوردونیڭ عسکرلری اولور.
اڭ مشکل اجتماعی تورەییشلردن بیری‌ده ایمدیکی محاربەلردیر. بو محاربەلر
باش چیقاریلماز تحتیقاسیله دیمك اولار که، بشر علمی‌نیڭ هر نوعینی احاطه
ایدیر. اویله بیر فن یوقدر که، حمله ویا مدافعه آلات و واسطەلریندن
یگیلری ایجاد ایدیلدیکی زمان اونلار (فنلر) استفادەسیز قالسینلار. بیر نیچه
مثال گوستەرەك:

120 کیلومیترولیق بیر مسافه سورە بیلن توپ گوللەسینڭ اوچوشینی
حسابلاماق ایچین آلمانلار خصوصی منجملر (اوسترونوملار) چاغیرمیشدیلار،
یر آلتی محاربەسینده و هم‌ده ایچمەلی سو چشمەسی تاپماق ایچین انکلیزلر
داغ و طبقات‌الارض مهندسلریندن (اینجینار) استفاده ایدیرلردی؛ کیمیاچیلار
حکمتچیلر، مەتەئوروغلار ایسه یالگز ئوز لابوراتوریالاریندا دگیل، جبهه ـ
لردەده محاربه ایچین چالیشیرلار.

ایلك دفعه یاپیلان کیمیا هجومی آلمان ملکی عالملری طرفیندن‌یاپیلمش
دی و حتا بویله هجومیڭ یاپیلماسینا محاربەده‌کی قوماندانلار بیله ایناناتا بیلمه
ییردیلر، غیر ممکن بیر شئی حساب ایدیردیلر. بورایا قادار گوستردیکمیز
مثاللار ایناندیریلارلاری بیزجه ایناندیرمالیدیر که، مکتبلردە کیچیلان ملکی فنلر
بیر قادار میلیتاریزم روحینده تعلیم ایدیلمەلیدیرلر؛ بویله میلیتاریزاسیادا، پرو-
غرامداکی ملکی فنلر سیراسینا بیر پارا حربی عنصرلریڭ داخل ایدیلمەلریندن
عبارتدیر. پروغراما داخل ایدیلمەسی لازم گلن حربی مسئلەلریڭ هامیسینی
بورادا گوسترمك ایستەمیریك، آنجاق بیر نیچه مثال قید ایدیریك.

بللی، مسئلەدیر که، آرقایا دوغرو هوا هجومی یاپماق مقصدیله حال‌حاضردا
هر مملکت جدی حاضرلانیر. بویله ایسه بو هجوملاردان قورینماق ایچین
آذربایجان پولیتیخنیقومینڭ اشا آت فاکولتەسینده کیچیلان درس پروغراملارینا لازملی
معلومات داخل ایدیلمەسین‌می، نه ایچین؟ یول یاپیجی مهندسلر حاضرلایان
فاکولتەنیڭ پروغراملارینا نه ایچین موقتی حرب کوربیسی پروژەسینی حاضر
لاماق ایشی قید ایدیلمەسین‌ده؟ یاخود کیمیا قورصی کیچیلن زمان حربی

کیمیادان نه ایچین معلومات ویریلمه‌سین؟ آرشمید قانونی‌نی سوبا سالینمیش داش اوزرینده کیچمك، زرهلی گمی‌نیك وياخود سوآلتی قاییغی‌نیك‌اوزمه‌سی اوزرینده کیچمه‌دن داها آساندرمی؟

ملکی فنلری «حربیلشدیرمه»‌نیك ماهیتی بو قاداردیر. گوستردیکمیز مثال لاردان آیدینديرکه، مقصدیمیز پروغراملاریك هامیسینا خصوصی حربی تمایلی ویرمك دگیلدیر. بلکه ایسته‌دیکمیز معین بیرفنه حربی معلومات داخل‌ایتمکله او فنی بیر قادار گنیشلندیرمکدن عبارتدیر.

دیمك اولارکه، عالی مکتبلریمیزیك پروغراملاری بو نوعله بیر قادار حربیلشدیریلمیش و قسماده حیاته کیچیریلمیشدیر.چوق احتمال وارکه ایمدیکی درس ییلی زمانی تماميله بیتسین‌ده: ایکینجی درجه مکتبلره و تیخنیقوملارا گلدیکده دیمك اولارکه، عمومی پروغراملارا داخل ایدیله‌جك حربی‌مسئله‌لر ایشله‌نمیش، حاضردیر وقبول ایدیلدیکدن سوگرادا اجرا ایچین گونده‌ریله‌جکدیر.

ملکی مکتبلری مدافعه ایشینه جلب ایتمك ایچین ایکینجی آدیم حربی تعلیمك داخل ایدیلمه‌سیدیر، بورژوآزیا مملکتلرینك بو مسئله‌یه نیجه باقدیقلا-رینی‌دا بیز بیلیریك. اونا گوره اتفاقمیزیك‌دا بو مسئله‌یه نسبتا، قانی سوغوق و قیدسیز قالمیاجاغی آیدین و شبهه‌سیزدیر. حربی تعلیم عالی مکتبلرده کیچیلیر و بو تدبیریك فایدالی اولدیغینی‌دا ایلك تعلیم ییلینده الده ایدیلن نتیجه‌لر و قازانیلان موفقیتلر ثبوت ایدیرلر.

ایمدی سیرا - ایکینجی‌درجه مکتبلرك سیراسیدیر. افسوسلار اولسون که، حربی تعلیمله حربیلشدیرمه و حتا «حربچیلیك»، «عسکرچیلیك» مسئله‌لرینی بعض شخصلر قاریشدیریر و فرقینه وارمیرلار. حالبوکه بو، بویوك ضلالت و آزغینلیق‌دیر. اونا گوره‌ده وار قوه ایله چالیشماق و بو جور یاگلیش دوشونجه‌لری قالدیرماق لازم گلیر؛ زیرا بورادا نه عالی مکتبلری حرب روحلی یاپماق، نه «حربچیلیك» و نه‌ده حربی نظام و قاعده قویماق مسئله-لری واردیر؛ بونلاریك جمله‌سی اساسسیز و یئرسیز قوری خیالدیر؛ زیرا

بو، آنجاق عسکرلیکه چاغریلمادان اول کیچیلن عالی حربی حاضرلیقدیر؛
بو جور حاضرلیق‌دا شورالی اتفاقمیزدا کی سلاحلی قوه‌لریك ته‌رریتوریال قورو-
لوشلی ولماالارینی ده‌ربنلشدیریر. طلبه‌لریك حقیقی عسکرلیك وقتینی آزالدیر،
هم‌ده بونلاری (طلبه‌لری)، بوتون جواناردان ئوتری مجبوری اولان سفربر-
لیکدن قاباقکی حاضرلیقدان آزاد ایدیر. ایکینجی درجه‌لی مکتبده کیچیله‌جك
حربی تعلیم‌ده یقینا بو شرطیله یاپیلاجاقدیر. اونا گوره‌ده بیر یثریك پلانینی
آلماق، توفنگیك قورولوشینی ئوگره‌نمك و توفنك آتماغا آلیشماق، قیزیل
اوردومیزیك تشکیلینی بیلمك والخ ایچین شاگردلردن ئوتری هفته‌ده‌ایکیچه
ساعت آییرماق، بیزجه هیچ‌ده یثرسیز و عجائب سیراسیندان اولماسین گره‌ك.

بنجه مکتبلر فعالیت گوسته‌ررلرسه، بو ایشه ایمدیدن گیریشمك اولار.
حربی تعلیمه صرف ایدیلن وقت عمومی درس ساعتلری حسابینا اولاجاقسا،
او زمان حربی تعلیم معلملری‌نیك معاشلارینا عائد مسئله‌ده ئوز ئوزینه‌قالدیریلیر
و بویله‌لیکله‌ده اك چتین مسئله سایلان بودجه مسئله‌سیده حل ایدیلمیش اولور.
دوغرودیر؛ده گه‌رلی معلم تابماق مسئله‌سیده آسان مسئله‌اردن دگیلدیر، لاکن
تامیله حل ایدیلمزده دگیلدیر. اصل ایش – بو جور تعلیمك اولماسینی
ایسته‌مکدیر.

پیداغوژی تیخنیقوملاریسه، بو مسئله‌یه داها آرتیق اهمیت ویرمه‌لیدیرلر؛
زیرا گله‌جك معلم و معلمه‌لرمیزیك حربی ایشلردن خبرسیز قالمالاری و
معلوماتسیز اولمالاری ایناتیلماز و غیر قابل بیر مسئله‌دیر. بیرینجی درجه‌لی
کند مکتبی‌ده حربی سوادسیزلیغی لغو ایدیجی مرکز اولمالیدیر، هم‌ده اتفا-
قیمیزی مدافعه ایتمك بولیندا تام اهالی آراسیندا تبلیغات آپارمالیدیر. بو
مقصدله‌ده پیداغوژی تیخنیقوملارینك باشیندا دورانلار بو مسئله‌یی اطرافلی
دوشونمه‌لی، فکرلشمه‌لی و بو جور تعلیمیك تشکیلی یولیندا آدیملار آتمالی
و تشبثلر یاپمالیدیرلر.

اونودیلماسین که، اولده سویله‌نیلن «ایمان، داغلار ییقار» عوضینه ایمدی
انقلاب اوزه‌رینده اساسلانان «داغلاری محکم اراده ییقار» حقیقتی ورد

ایدیامەلیدیر. بو حقیقتی نظردە دوتاراق، مکتبلریمیز دخی مدافعه ایشینه جدی صورتده گیریشمەلی و چالیشمالیدیرلار.

ایمدیدە ملکی مکتبیك بو وقته قادار توقونمادیغی بر ساحەدن ـ مدافعەیه یاردیم جمعیتیندن بحث ایدەك.

مکتبلریمیزده بیر چوق دەرنەکلر واردیر. مدافعەیه یاردیم جمعیتی دەرنگی دوزەلتمك مسئلەسیدە هیچ بیر چتینلیکه اوغرامامالیدیر: بو کبی دەرنەکلریك معناسی، دولی و اهمیتیچوق یوکسك و بویوکدیر. یوقاریدا ذکرایتدیکیمیز «تەزیسلر»دە بویله بر فکر یورودیلدیکینیدە گوریریك:

«بوتونشورا حکومتلرینیك اهالیسینیمملکتی مدافعه ایشینەجلبایتمکله کومك ایدن مدافعه یاردیم جمعیتی جاری حادثەلره نظراً الڭاهمیتلی تشکیلاتلاردان سایلیر. مکتب ایسه، باشقا کوگیللی دەرنەکلریك ایشلرینی هیچدە سستلشدیرمیەرك، مدافعەیەیاردیم جمعیتینەدە خصوصی اهمیت ویرمەلیدیر. بودا (مکتبدە) ایشچیقولوبلاریلەقرائتکومالاریله، کتبخانالارلەبیرلیکدە چالیشمالی و مدافعەیەیاردیم جمعیتیاوغورندا گنیش تبلیغات آپارمالی،یکی عضولر یازدیرمالی و موجودعضولریكدە آقتیف و چالیشقانلیقلارینی یوکسەلتمەلیدیر».

بیر چوقلارینیك ذهنلرینده بو کبی مسئلەلردە اولا بیلیرکه، بو جور ایش، عجبا، نه کیبی استقامت آلمالیدیر؟ بو یولدا لازم اولان معلوماتلاریك جملەسینی مکتب، کفایت ایدر قادار، مدافعەیه یاردیم جمعیتینیك قضا و یثرلی تشکیلاتلاریندان آلا بیلیر؛ حال حاضردا دەرنەکلریك خصوصی ایش پروغراملاریله برابر لازم اولان ادبیاتدا واردیر. بویله که، ایستەنیلدیکی زمان بو یولدا اویغون و فایدالی معلومات الدە ایتمك چتین دگیلدیر. بورادا بیر ئورنەك داها گوستەرمك ایستەردیم. اودا ـ آتیجیلار دەرنەگی دوزەلتمك مسئلەسیدیر. یثرلی اهالینیك طبیعی و فطری تمایلی بیزی آرخائین ایدیرکه، بو جور دەرنەك آچیلارسا، عضوسیزلیك بلاسی حس ایدیلمیەجکدیر؛ یقینا جوانلاریمیز اویله بیر هوس و شوقله آتیجیلیغا گیریشەجکلرکه، بونلاری بیردە تحریص ایتمکه احتیاج قالمیاجاقدیر. بویله سویلەدیککدە بیز نظریمیزدە

شبهەسیز كە، باش سیاسی معارف ادارەسی طرفیندن قرائت كومالارینا گوندەریلن خصوصی توفنكلری دوتوریق و ایلك سیرادا بونلاردان آتماغی باجارماغی توصیه ایدیربك. تیخنیقوملاردا آتیجلیق ایشیله مشغول اولماق ایچین خلق معارف قومیسارلیغی‌نیك گلن ییل سمەتاسینا معین مقداردا پارادا علاوە ایدیلمیشدیر. بوله كە، مذكور سمەتا تصدیق اولاندان سوڭرا بوتون تیخنیقوملارادا لازم مقدارده اشیا بوراقیلاجاقدیر.

بویله ظن ایتمك اولار كە، ایكینجی درجەلی مكتبلردن ئوتری‌دە یئرلی بودجەلردە پول تاپماق اولار.

مدافعەیە یاردیم‌جمعیتی مسئلەسینی بیتیرمك مقصدیله اونی‌دا آیریجا گوسترمك ایستەردیمكە، معارف خادملرینە مخصوص حربی – فنی دەرنە گیك اولماسی داها فایدالیدیر؛ زیرا اونلار (معارف خادملری) هم ئوز معلوماتلارینی آرتیرا بیلیر، همدە تدقیق ایشیله چالیشا بیلیرلر. بو جور ایشلە چالیشماق ایچین میدان آچیق و دیدیكجه گنیشدیر. بو كیبی دەرنەك، باكودە كی مدافعەیە یاردیم جمعیتی شوراسیله نە قادار تیز علاقە و رابطەدە بولونارسا، مدافعە ایشنەرەسلرینی گودمكدە عین درجەدە الویریشلی و فایدالی اولاجاقدیر.

محاربە هدەسی مناسبتیله ملكی مكتبلریمیزیك قارشیسیندا دوران ایش و فعالیت ساحەسی بو قادار گنیش و آچیقدیر. دیمك اولاركە، بو قادار گنیش ساحەدە چالیشیلمامیشدیر، گوریلەجك ایش بویوكدیر؛ بوبوك اولدیقجا مقصد و غایەسی‌دە یوكسەك و همیشەلیكدیر. بویله غایەیە وارماق ایچین‌دە وظیفەمیزی دوشونمك و ایشە گیریشمك لازم گلیر.

امین اولمالی‌یق كە، گلەجك‌دە بورژو آزیا حكومتلریله شورالی مملكتلر آراسیندا تورەیەبیلن توقوشما و چارپشمالار چاغیندا مكتبلریك‌مدافعە اوغروندا گوردیكلری ایشیك نتیجەلری آپ آشكار میداندا و گوز قاباغیندا اولاجاقدیر.

مکتبلریمز اجتماعی قورولوشده نیجه اشتراك ایتمه‌لیدر؟

بو سواله مختلف جوابلار اولابیلر؛ هر کس دوشوندو کو، بیلدیکی کبی مکتبك اجتماعی قورولوشده کی موقعنی تعیین ایده‌بیلر. بورژوآزیا ئولکه‌سی مکتبی بوتونلکیله اجتماعی حیات و اجتماعی قورولوشدان بر یانه بوراقوب قابالی بر حالده یاشاماسنی آرزو ایدیر، بوراسی آیدیندر؛ چونکه بورژوآزیا مکتبی چوجوقلری ئوز خیرینه تربیه‌لندیرمك ایچون اونلارك کوزینی اوقادار آچمالیدر که اونلار یالکز ئوزلرینی بورژوآزیا قوللوغنده حاضر اولماغی دوشونه بیلسینلر. بورژوآزیا مکتبی فعله و کندلی چوجوقلارینی استحصالاتده ایشلتمك ایچون اوقودور. بورژوآزیا تربیه‌سی آلان بر چوجوق کتله ایله هیچ برمناسباتدا اولمامالیدر. مجرد بر حالدا ئوز چینوونیکلیکنی دینمزجه آپارمالیدر.

فرقه‌مزك پروغراماسی بویله مکتبك سیاستله برلکده آپاریلوب دینی اوجاقلاردان آیریلماسنی دخی قید ایتمشدر. اودرکه بزده بو کوچوك مقاله‌ده مکتبلرك اجتماعی قورولوشداکی روللارینی فرقه‌مزك کوستریشنه موافق اولاراق تعیین ایتمك ایستردیك،

هامویه معلومدرکه ئولکه‌مز کیتدیکجه اقتصادی و سیاسی جهتجه خیلی محکملشمشدر؛ بوتون دقتمزی اولکه‌مزك ترقی و ایلری کیتمه‌سنه چیوبرمشیك ئولکه‌مزده تصرفات و استحصالات عامللرینك قالقماسی خلق معارفنك قالقماسی و قورولوشو ایله بر فورماده اولمالیدر. ئولکه‌یی سوسیالیزم چرچیوه‌سی ایچریسنه آلماق مسئله‌سی بوتونلیکیله قاباغیمزده دورمشدر؛ ئولکه‌مزده سوسیالیزملك قورولماسینه شبهه ایدنلر وارسه‌ده وقتیله سهو ایتدیکلرینی درك ایده‌جکلر؛ اودرکه بو قورولوشه اویغون آدامالار حاضرلاماليیز؛ عین زمانده بویوك کتله‌نك بزیم قورولوشده اشتراك ایتمه‌سنه خصوصی دقت ویرملی‌یز.

یو. له‌نین کوسترمشدر: «**اویله ایتمه‌لیدرکه گه‌نیش کتله‌ده بیزیمله برلیکده حرکت ایده بیلسین**».

كەنیش كتله دخی بزیم سوسیالیزم قورولوشوندا اشتراك ایتمەلیدر؛ اونلاردا ئوز تصرفاتلارینی بزیم كوستریشمز ایله قورمالیدرلر؛ هر بر یڭی اقدامانمیز كتله اقداماتی اولمالیدر؛ هر ایشیمز كتله ایله برلیكده و كتله منفعتی ایچون كورولمەلیدر. اودر كه بورادەجه مكتبك اجتماعی بر قاعده و فورما اوزره ایش كورمك مسئلەسی بوتون كرگینلیكی ایله میدانه چیقیر؛ فقط بوراسنی ده قید ایتمەلیكه مكتبلریمز هله لازمی مقام دوتابیلمەدیكلرندن اوزرلرینه آتیلمش هر نوع اجتماعی وظیفەلری ایفاده خیلی عاجزدر. بوراسی اونی دیمەیور كه مكتبلریمز اجتاعی وظیفەلری بر یانا بوراقسونلار، مكتب باجاردیغی و قوەسی چاتدیغی قدر بولوندیغی محیطه تاثیر یاپمالیدر. اكر مكتب كندلینك تصرفات قورولوشندا اشتراك ایتمكده عاجز ایسه كندلینك حیاتنی قورماق و خصوصیله یڭی حیات و یڭی معیشت یاراتماق مسئلەسنی میدانه آتمالیدر. یڭی معیشت قورولوشو ئولكەمزده مهم مسئلەلردن بریدر؛ چونكه كندلیلریمزك حیاتشرائطینك پیس اولماسی تصرفات قورولوشونا دخی بویوك انكەل تورەدیر؛ كندلریمزده موهومات و دینی تاثیر دیدیكجه قوەلیدر، بز ایمدی‌یه قدر دینی بایراملارك ضررلی اولدوغنی كتلەیه دوشوندیره بیلمەمشیك؛ دوغرودر، بو ساحەده بویوك ایش گورولوبدر؛ فقط بونگله اكتفا ایتمك اولماز، هر حالده هامو اجتماعی تشكیلاتلریمز و خصوصیله مكتب، كندده ساغلام حیات قورماغه جدی یاردیم كوسترمەلیدر؛ دینی بایراملارك كەنیش میدان دوتماسی بر یانده قالسین بزده بر چوق اسكی عنعنه و بدعتلر واردر كه بونلارده بزیم قورولوشا اویغون دكلدر . مكتبلریمز ایلك اول كندده ساغلاملاشما اوغوروندە مبارزه آپارمالیدر؛ ساغلاملیق اوغوروندە یالكز بر طبی یاردیملارله دكل خستەبی علاجدان قاباق مصلحتله ساغالتماق لازمدر. هر بر شخص ئوزینی قوروسا طبیعی‌در كه خستەلكدنده اوزاق اولار.

بو ساحەده مكتب نەكبی ایش كوره بیلر؟

بوراسی آشكاردر كه مكتب ایلك اول ئوز ایچریسنده ساغلاملیق شرائطینی یاراتمالیدر؛ لازم كلیر كه معلملریمز مكتب بناسینك، مكتب حیاطینك و مكتب

اشیاسینك تمیز اولماسنه دقت یتیرسون؛ هر گون صنف اودالری درسدن صوکره تمیزلنمه‌لیدر؛ صنف اودالرینی بر دفعه باشدان سوووما سوپورمکله اکتفا ایتمك اولماز. تمیز سوپوردیکدن صوکره یاش میشوق پارچاسیله دخی سیلمك لازمدر؛ عین زمانده صنف اودالری تمیزلنه‌رکن بوتون پنجره آچیلیر؛ هر گون سحر تیزده‌ن صنفلرده صرالر، ماصه، تابوره‌تکه، شکاف، پنجره‌لر، و عمومیتله صنف ایچریسینده نه وارسه هاموسی تمیز اُسکی پارچاسیله سیلینمه‌لیدر.

اویله اولماسونکه چوجوق صنفه داخل اولانده صره و ماصه اوزه‌رنده کی توزی توز ئوززینه کوتورسون، صنف اودالرنیك ایشیق و تمیز هوالی اولماسینه دخی آز دقت یتیریلیر؛ حالبوکه هر ایکیسینك ایستر پیداغوژی و ایسترایسه طبی نقطهٔ نظریله بویوك معناسی واردر. درس ساعتی قورتاروب تنفس اعلان ایدیلن کبی نوبتچی چوجوقلر پنجره‌لری آچوب صنفك هواسنی دکیشمه‌لیدر؛ عمومیتله ایستر کندلیلریمز و ایسترسه معلملریمز قیشده پنجره‌یی آچماقدان چوق قورقورلار؛ حالبوکه تمیز اولمایان هوایی یوتماقدان قیش زمانیدا اولمش اولسادا پنجره‌لری آچوب اودایی تمیزله‌مك داها مناسبدر، و برده صنف اودالرنده بالاجا پنجره کوزلری (فورتوچقالر) آچدیرماق لازمدر. بویله بالاجا کوزلری هر وقت ساخلاماق داها مناسبدر، بویله بر شرائط ایچریسنده صنف وبوتونلیکیله مکتبلریمز ساخلادیلیرسه طبیعی‌در که چوجوقلاردا تمیزلیکه عائد جزئی‌ده اولمش اولسا اعتیاد یارادیلاجق و بو اعتیاد سایه‌سنده ئه‌ولرك پنجره‌لرینده کوزلیکلر یاپدیروب توز ئه‌و و اودالرنیك هواسنی تمیزلمکه جهد ایده‌جکلر. بوراسی هر چند نظره بالاجه کورو کورسه‌ده فقط بونك پیداغوژی اهمیتی واردر، چونکه مکتبلریمزده یکیلیك یاراتان کبی اهالی‌یی دخی بو یکیلیکه آلیشدیرریق. بوده که مکتب چوجوقلرنیك واسطه‌سیله اولور؛ بوراسنی بارماق آراسیله بوق نیجه که بر پیده‌غوژی طلبی اولاراق معلملریمز هر زمان نظرده دوتمالیدرلر.

بوندان بشقه مکتبلرده صحیه قومیسیونلارنیك ایشلرینه خصوصی دقت ویرمك لازمدر. هر صنفده اولان صحیه نماینده‌لری صنفلری داخلینده بوتون تمیزلیك ایشلرینه نظارت ایتمه‌لیدر. هر گون صحیه نماینده‌سی معلم ایله برلکده توز

صنف یولداشلرینی باشدن آیاغه معاینه ایتمه‌لیدر. معاینه چوجوقلرنگ ال وبوزلرینی یقاماسنه، دیرناقلارینه، باشلاری‌نینگ تمیز اولماسینه بالتارلاری‌نینگ تمیزلیکنه حصر ایدیلمه‌لیدر. یاخشی اولاردیکه بر درجه مکتبلرده هر وقت چوجوقلارنگ ساچلارینی باش ماشیناسیله قیرخسونلار بونگ ایچون‌ده هر مکتب مدیری ئوز مکتبی ایچون صفر نومرولو ماشین الده ایتمه‌لیدر، چوجوقلاری معاینه ایده‌رکن ال یوزلری. قولاقلری چیرکلی اولان چوجوقلاری درحال مجبور ایتملیکه او ساعت مکتبده‌چه ال، و یوزلرینی یقاسونلار و ممکب مدیری ویا صنف معلمی ئوزی بویله اتفاقلارده شخصاً اشتراك ایدوب أل و یوز یقاماغك قاعده‌سنی ئوکره‌تمه‌لیدر. طبیعی‌درکه بو مقصد وعملیات ایچون‌مکتب مدیری لازم اولان اشیابی ساخلامالیدر . دیکر طرفدن کندلرده آیلار و بلکه سنه‌لرله چیممه‌یورلر، بونگ مقابلینده مکتبگ صحیه قومسیونی هر دورلو تبلیغات آپارمالیدر. اکر کندده حمام یوقدرسه هرکس ئوز ئه‌ونده صو قیزدیروب چیمه‌بیلر. بر طرفدن وقتلی وقتینده چیممك و دیکر طرفدن بالتارلارك یقانماسنه هر جهتجه فکر ویرمك لازمدر. چوق کندلریمزده بالتاری صویوق صو ایله یقایورلار؛ حالبوکه صویوق‌صو بالتاردا اولان چیرکی آپارمایور؛ و موجود چیرکلر یرلی یرنده قالیر . اودرکه مکتبلریمز ئوزلرینگ صحیه قومیسیونی واسطه‌سیله بو مسئله‌یی دخی یولونا قویمالیدر عمومیت اعتباریله صحیه قومیسیونلاری‌نینگ بر مکتب داخلنده یوق مکتب خارجینده آپاریلاجاق ایشلری دخی ئوزلرینه مقصد و وظیفه حساب ایتمه‌لیدر.

یاخشی اولاردیکه صحیه قومیسیونلاری ممکن اولدقجه مکتبلی چوجوقلاك ئه‌ولرینی دولاشوب اوتاقلارینگ مقدارینی حجمنی، پنجره‌لرینگ اولوب اولماماسنی منزلك نه‌مبش ویا قوری اولماسنی، یاشادیقلاری اوتاقلاردان هر جانه نه قدر یر دوشدیکنی معین ایتسونلر. عین زمانده مکتبلیلر ئه‌و مشغله‌لرینی آسوده آپاروب ئه‌و ایچون کوتوردیکلری وظیفه‌لری ایفا ایتمکده معین شرائطك اولوب ویا اولماماسنی دخی آیدین ایتمك لازمدر؛ چونکه چوق وقت کند ئه‌ولرینده لازمی شرائط اولمادیغندان مکتبلیلر ئه‌وه کوتوردیکلری وظیفه‌نی سرانجامسز بوراقیرلار. بونگ ایچون معاینه و تدقیق ایتدیکدن صوکره

چوجوق، ایچون هیچ اولماسه بر کوشه آییروب همان کوشه‌یی ممکن اولدیقجه میز و صندالیه ایله و یاخود بونلاره اوخشار بر شئی ایله تجهیز ایله‌ملی. یاخشی اۈلار که بویله کوشه‌لری چوجوقلار جور به‌جور شعار و پلاقاتلر ایله بزه‌سونلر؛ چونکه بویله‌لکله ئوز عائله افرادینی خصوصیله آتا آناسنی بعض مسئله‌لر ایله مراقلاندیراجقدر. هیچ اولمازسه انقلاب رهبرلرینك شکللرندن، شورا سه‌چکیسی، قوئوپه‌راتیف و قادینلره و باشقه بو کبی مسئله‌لره عائد پلاقاتلر تاپوب ئوز ئه‌ولرندن آسسونلر. بونك هر جهتجه فائده‌سی واردر. ئه‌و ایچینده چوجوقلرك بمه‌سنه دخی فکر ویرمك لازمدر. چوق وقت بر نیجه عائله عضولری بر قابدان و یاخود نوبه ایله بر قاشیقدان خوره‌ك ییورلر. بویله اتفاقلارك سرایت ایدیجی خسته‌لك ایچون ألویریشلی زمین اولدوغنی آڭلاتمالی و ممکن اولدیقجه هر کسك خوره‌ك قابنی و قاشیغنی خصوصی ایتدیرمه‌لی‌در. بورا-ی حیاته کیچر بر مسئله‌در؛ یالڭز فکر ویرمك لازمدر.

بوندان باشقه أل و یوزك سابون ایله یقانماسنه سحرلر دیشلرینی شوتقا ایله تمیزله‌مکه و ها بیله یوزسیلن دستماللرینك آیری اولماسنه سعی ایدیلمه‌لیدر. یوزسیلن دستمالك آیری اولماسی تراخوما خسته‌لکندن عائله عضولرینی قوروماق دیمك اولدوغو کندلیره آڭلاتیلسه طبیعی‌در که عمل ایده‌جکلر.

یوخاروده صایدیغیمز مسئله‌لرك کندلریمزده یڭی حیات یاراتماق یولونده بویوك معنا و اهمیتی واردر. بوراسنی مکتب ئوزی ایچون بر اجتماعی وظیفه حساب ایدوب لازمی فعالیت گوسترمه‌لیدر. بزیم شعاریمز ساغلام کند یاراتماقدر. ساغلام کندی ایسه جور به جور تبلیغات واسطه‌لریله مکتبلریمز یاراتمالیدر؛ طبیعی‌در که کندك ایچریسنده اولان دورغون صولارك قورومامسنه ئولن حیوان جمده کلرینك باسدیریلماسنه، خسته‌لرك دوقتور منطقه‌لرینه کوندریلمه‌سنه مکتب جدی فکر ویرمه‌لیدر. بو مسئله‌لری مکتب ئوزی‌نك ایش پلانینه داخل ایده‌رسه ألبته یرلی شورالر و تشکیلاتلر یاردیم گوسترمکدن بویون قاچیرمایاجقلر‌در. کیچن ییل بزیم گوگچای بر نومرولو مکتبده «80» دن زیاده کیچه‌ل چوجوقلار وار ایدی مکتبك، گونوردیکی اولچینك تیجه‌سی

اولاراق کیجه‌الرك سایی «18» . ئه‌نمشدر. هر بر مکتب بویله فائده‌لی و لازملی ایشی گوره بیلر، یالگز جرئت و تشبث لازمدر.

اهالی‌یه جزئی طبی یاردیم گوسترمك ایچون مکتبلر خرده آته کجه‌لر ساخلایابیلر، بویاه آیته کجه‌لرده باش آغریسی ترله‌مه، کینه، یود، یارا ایچون بعض مازلار، سایق ایچون آغ کیچه‌ل ایچون گوك صابون، گوز آغریسی درمانی و بوکبی ضروری دواجاتی ساخلامق لازمدر. طبیعی که قیزدیران بر کندلی‌یه کینه ویرمه‌نك و یاخود کندده باشی یاریلان بر نفرك باشنی تمیز ساریقلا ساریماغك و یاخود بارماغنی دریازله کسه‌نك بارماغنه یود وورماغك داغلارجه‌خیری اولدیغی کبی مکتبك اجتماعی رولی ایچونده بویوك معناسی واردر؛ چونکه قید ایتدیکمیز کبی مکتب کندك ساغلاملغنه فکر ویروب یکی کند یاراتماق ایشنده اك برنجی اولاراق فعالیت گوسترمه‌لیدر.

صحیه مسئله‌سندن صوگرامکتب کندك سیاسی معارف ایشلرینی جانلاندیرماق یولنده وار قوه ایله چالیشمالیدر؛ بوراسی طبیعی‌درکه کندده قرائت کوماسی وارسه اوراده مرکزله‌نه‌جك، اکر یوخدرسه مکتب سیاسی معارف و مدنی معارف ایشلرینك مرکزی اولمالیدر. کندلرده اهالی بوش وقتلرینی چه‌یه‌ر بوکورلرنده کیچیریرلر؛ اونلار چوق وقت صحبت ایچون موضوع تاپامادیقلارندن بونك اونك غیبتنی ایتمکله مشغول اولورلر. بویله اتفاقلردن استفاده‌ایتمك لازمدر. کندلیلر آراسنده مدنی معارف ایشی آپارماق ایچون دوردنجی و بشنجی غروپ طلبه‌لری اوز آرالرنده معین تبلیغاتچیلر، غزیته‌چیلر. کتاب پایلایانلر آییرمالیدرلر. عین زمانده مکتب ادبیات، درام قروژوقی تشکیل ایتمه‌لیدر. بو قروژوقلار واسطه‌سیله کندلیلری بر یره توپلایوب و یاخود اونلارك توپلاشدیقلاری یرلرده غزیته و کند تصرفاتنه و یاخود باشقه مراقلی و حیاتی مسئله‌لره عائد کتاب اوخوماق اولار.

دیگر طرفدن دیوار غزیته‌سی نشر ایدیلمه‌لیدر. دیوار غزیته‌لری تك بر مکتب حیاتندن یوق بوتون کندك حتی قومشو کندلرك حیاتنی دخی تصویر ایتمه‌دن کیرو دونمه‌مه‌لیدر. کندلرمیزده نقصانلر چوقدر. فقط بو نقصانلری چوق وقت میدانه چیقاران اولمایور؛ یرلرده‌کی خیرده نقصانلره

دیوار غزیته‌لرینه درج ایدیلوب و محلندهجه حل ایدیلمه‌لیدر، عین زماندا دیوار غزیته‌سنك قروزوقی کنده غزیته و عمومیتله ادبیات کتیرمك مسئله‌سنی ئوز عهده‌سنه گوتورمه‌لیدر. کندده غزیته ،مراقلیلاری جوقدر؛ فقط غزیته تاپمایورلر، جوق وقت اولور که کند شورالری کندلرده قامپانیا طریقیله آبونه‌ـ چیلر توپلایورلر؛ فقط آبونه‌چیلر غزیته‌نك یوزینه حسرت قالیرلار. بویله حال مراقلی کندلی‌یی دخی مراقدن سالیر. آبونه توپلاماق مسئله‌سنی مکتب بوتونلیکیله ئوز عهده‌سنه گوتورمه‌لیدر.

کندلرده آپاریلان دینی بایراملار علیهنه و غیر اجتماعی قامپانیالارده و انقلابی بایراملارده مکتب رهبر و تشکیلاتچی اولمالیدر. بونلاره ایسه بزیم مکتبلر قطعیاً فکر ویرمه‌یورلر. مکتبك تشبثی ایله کندلرده آغرانوملاردان و دوقتورلاردان استفاده ایدوب علمی‌محاضره‌لر اوقوماق اولار. عین زماندا معلملریمز ئوزلری دخی کند تصرفاتنا وبر کی‌یه، حقوق، موزدور و باشقه بو کبی مسئله‌لره عائدفائده‌لی معروضه‌لر ویره‌بیلرلر. یه‌ده تأسف ایتمه‌لیکه معلملریمز بوراسنه هیچ فکر ویرمه‌یورلر. یالکز رسمی درس ساعتیله مشغول اولان معلملریمز بیزیم یکی قورولوشمیزك بیکانه و پاسیف عضولریدر. بویله‌لری ایسه خلق معلمی نامنی لکه‌ا‌ه‌مکله شورا معلمنك و زحمت مکتبنك معنی و اهمیتنی ایتیردیکاری کبی مکتبلریمزك اجتماعی روللارینی دخی غایب ایدیرلر. کندده تیاترو ایشلریمز ئولکون بر حالدادر. چوق کندلرده تیاترونك نه اولدوغنی بیلمه یورلر. مکتبلر تیاترو ایشلرینی دخی جانلاندیرماقدا برنجی قدم قویمالیدر. بورادا خرده چوجوقلاری تیاترو ایشلرینه آلیشدیرماقدن باشقه اهالینك ذوق و حسینی دخی تأمین ایتمش اولاریق. دیگر طرفدن تیاترو ایشلرینی قالدیرماقلارینی موهوماتله مبارزه مسئله‌لرینی دخی تطبیق ایتمك اولار. دینی موهومات حالا کندلریمزده حکمراندر. یه‌ده کندلریمز جوق برلرده ملا، مرثیه‌خوان، جادوکر و آرا حکیملری کیبی فیریلداقچیلارك اللرنده اویونجاق اولمادادر. بویله حال ایسه شورا مکتبی ایچون پیسلیك گتورن بیر حالدر، بوراسنی شورا معلمی بر یوللوق آکلامالی و بو یولدا معین أمك صرف ایتمه‌لیدر.

مکتب و قومسومول تشکیلاتی: قومسومول و بونك کوچوك یاردیمجی‌سی

اولان پیونه‌ر تشکیلاتنك اهمیتندن بحث ایتمیه‌جکم، یالگز بو تشکیلات طرفندن کندلرده آپاریلان سیاسی معارف و قوممونیست تربیه‌سندن آزاجق اولسه‌ده بحث ایده‌جکم. قومسومول تشکیلاتی گنج نسلك تربیه‌سنی بوتونلیگیله عهده‌سنه آلمشدر، کندلرده و شهرلرده فعله و کندلی چوجوقلاری قومسومول تشکیلاتی ایچریسنه توپلاشوب ئوزلرینی شورا قورولوشونك محکمله‌شمه‌سنه و دونیا انقلابی خدمتنده بولونماغه حاضرلاشیرلر؛ قومسومول صراسنه کیچن بر گنج ئوزینی بوتونلیگیله فعله و کندلی صنفنك منافعنه آتیر. اونك‌هر بر دوشونجه‌سی و هر بر حرکتی بو ایکی صنفك کله‌جك غالبیتنی تأمین ایچون خدمت ایتمگه‌دەدر. قومسومول تشکیلاتی بیگلرجه گنج نسلی ئوز صراسنه توپلایوب دونیا سرمایه‌سی و اونك قودورغان نماینده‌لریله ووروشماغه و نهایت گنجلریمزی سوسیالیزم قورولوشونا حاضرلابوره بو قدر مهم بر وظیفه‌یی گوتوره‌ن تشکیلات طبیعی‌در که مکتبده دخی بویوك مقام دوتمالیدر. مکتبلی چوجوقلارك چوقوسی قومسومول و پیونه‌ر تشکیلاتی ایچریسنده اولمالیدر. خصوصیله مکتب نزدنده اولان ئوزه‌کلر واسطه‌سیله مکتب ئوزینك اجتماعی ایشلرینی لازمی مقامه قویمالیدر.

هر بر یگی اقداماتدا میدانه آتیلان قومسومول بوگون دخی یگی زحمت و شورا مکتبنك یاراتیلماسنده داهاده جدی اولاراق اشتراك ایتمه‌لیدر. بزیم ایسته‌دیکمیز مکتب یاراتیلارسه طبیعی‌در که آرزو ایتدیکمیز اجتماعی ایشلر دخی معین جیغیر آلاجاقدر.

اودر که مکتبلریمز و مکتبلریمزك مقدراتنی حل ایده‌ن خلق معلملری قومسومول و مکتبك حدودینی و بری بریله اولان علاقه‌سنی معین ایتمه‌لیدر. عمومیت اعتباریله چوجوقلارا قوالەقتیوچیلیك تربیه‌سنی یاراتماق ایسته‌ین مکتب طبیعی‌در که برنجی نوبه‌ده پیونه‌ر و قومسومول تشکیلاتندن استفاده ایتمه‌لیدر. چونکه بو تشکیلات نه اینکه قوالەقتیوچیلیك حتی بین‌المللچی آداملار یاراتماغا خدمت ایدیرلر. بوراسنی هر دوشونجه‌لی وطنداش تعیین ایده بیلر؛ دیگر طرفدن اونسزده قومسومول تشکیلاتی بورژوآزیا چوجوق و گنجلر تشکیلاتنه رغماً ئوز سیماسنی گوسترمش و فرقه‌مزك آوانقاردی موقعنی قازانه بیلمشدر.

قومسومول تشکیلاتی کندلرده کند تصرفاتنی، شهرلرده شهر تصرفاتنی

قالدیرماغه خدمت ایتدیکلری کبی اهالینگ یگی یاشایشه کیچمه‌سنه‌دخی بویوك یاردیم گوسته‌ریرلر. دینی بایراملار علیهنه آپاردیغیمز قامپانیالرده بر نجی مقامدو تانقومسومو للاردر.

دالی وار

بیر درجه‌لی مکتبلرده مکتب شورالری ایشی حقینده

یازانی: م پەتروف.

بیر درجه‌لی مکتبلرده مکتب شورالری ایشینیك جانلاندیریلماسی مسئله‌سی بو ایلدن اعتبارا معارف شعبه‌لریمز قارشی‌سینده نظری مذاکرات ساحه‌سیندن دخی اجراآت، تطبیقات ساحه‌لرینه کیچیریلدی. معلملریك پایز کند قونفرانسینده 1926/27 نجی تدریس سنه‌سینه مخصوص ایش پلانینیك تکمیل ایدیلمه‌سینه چالیشیلیر کن، مکتب شورالرینه بیر تصرفات مسئله‌لری دگل، تعلیم-تربیه ایشلری مذاکره‌سی ایچونده اهالی طرفیندن نماینده‌لر گوندریلمه‌سی موافق گوروله‌رك، قراره آلنمیشدی. ایشلرینده مکتب شورالرینیك هانکی جهتلره فکر ویره‌جك و نه یاپاجق اولدیقلری سطحی گوستریلدیکدن، بو خصوصده هر بیر مکتب اوزی ایسته‌دیکی سیاق ایشله‌یردی. آیری-آیری مکتبلریك اجرا ایتدیکلری تجربه و ایشلر تام تدریس سنه‌سی یاریسینده دائره تحتینده کی اتفاقلر، دائره شورالری، چوجوقلریك دائره قونفرانسلری و دائره مکتب مدیرلری ایله مه‌تود بیوروسی اجلاسلرینده مذاکره ایدیلیردی. هر بیر مکتب شوراسی اجلاسینیك مضبطه‌سی معارف شعبه‌سینه گوندریلیردی. موفقیت و یا نتیجه‌سزلیك الده ایدیلن مومه‌نتلر آز اتفاق تشکیل ایتمیردی. فقط بونیکله برابر هر بیر شئی گینه‌ده مکتب شورالری ایشینیك حرکتینی گوستریردی. یالگز مسئله‌ده بیر نوع آیدینلیق، آشکارلیق اولمالی ایدی. «نه کیبی شئیلره و «نه یول-ایله» یاپیلاجغینه دائر معلملره (مکتب مدیرلری طرفیندن) پراقتیق گوستریشلر ویریلمه‌-ی ایجاب ایدیردی. بو جهتی نظره آلاراق، قضا معارف شعبه‌سی عین مسئله‌لریك تجربه‌وی یول ایله تدقیق و حل ایدیلمه‌سینی مه‌تود

بیوروسینه تاپشیردی. یانوار آیینه معلملر قضا قونفرانسی دعوت ایدیله‌رك بولمه ایشلرینه دائر گونده‌لیك مسئله‌لر اعلانینده «ایلیك ایکینجی یاریسینه بیر درجه‌لی مکتبلرده مکتب شورالری ایشی» حقینده مسئله هم قویلمیشدی. ایلری سوریلن بو مسئله‌یه بولمه عضولری قونفرانسده دیری مراق و بویوك هوش گوش ایله یاناشدیلر. مه‌تود بیوروسی پروژه‌سینیك بوتون وضعیتلرینی مکمل تتبع ایدیب و بیر قدر فکر ووریشدیردیقدن سوڭرا، آشاغی کی براقتیق نتیجه‌لری چیقارتدیلر:

1 ــ تدریس سنه‌سینیك آخیرینه قدر پلان اوزره اولاره‌ق مکتب شوراسینیك 5 اجلاسینی کیچیرملی (یانوار، فیورال، مارت، آپریل و مای آیلریندن). آخیرکی اجلاس بوتون مکتب ایشلرینه شامل و طلبه‌لریك ترفیعینی مبین حسابات اجلاسی اولمالی‌در.

2 ــ مکتب شوراسی اجلاسلرینیك هامیسینده تعلیم تربیه و تصرفات ایشلری مسئله‌لرینه باقمالی‌در.

3 ــ اجلاسلری مختصر ایده‌رك، مذاکره اولناجق مسئله‌لره دائر یومیه اعلانینی چوق مسئله‌لرله یوکلندیرمملی‌در.

4 هر اجلاسدن قباق آشاغی‌گی حاضرلیقلاریك گوریلمه‌سی لازم‌در:

آ ــ مکتب مدیری اجلاس اولاجغینی شورا عضولری ایچون غیری رسمی صورتده اولاره‌ق اخطار ایدیر.

ب ــ اجلاسده تویر ایدیله‌جك مسئله‌لره بلد اولماقدن اوتری معلملریك، بیر هفته ظرفینده اولسه‌ده، مکتبه گلیب علاقه‌دار (خصوصاً تعلیم تربیه‌یه عائد) ایشلری ایله آشنا اولمالرینی مدیر توصیه ایدیر. فقط او، تعلیمیك دوامینه ممانعت گوستریلمه‌مه‌سینی عضولره تاپشیریر. تنفسلرده شورا عضوی معلم یاخود متعلملرله مصاحبتده بولنه بیلیر.

5 ــ شوراده مذاکره‌یه قویلاجق مسئله‌لر: اولا، مکتبیك براقتیق ایشلرینه دائر اولمالی‌در. (عمومی و مه‌تودیك مسئله‌لره ال ووریلماسی ایسه، یالگز براقتیق موهمه‌تلری تویر ایده بیله‌جکلری اوچیندن ممکن اولا بیلیر) ؛ ایکینجیسی، مختصر اولمالی‌در. (بو ویا باشقا مهم ایشلره مخصوص قویلمالی‌در)؛ اوچونجیسی ایلك نوبه‌ده اهالینیك مراقی اولان مسئله‌لر ایلری سوریلملی‌در (اهالینیك مکتبدن

اومدیغی طلبلر نظرده دوتیلمالی‌در)؛ دوردینجیسی، مذکور مسئله‌لر قوری و رسمی محاضره شکلینده اولماق دگل، جانلی مصاحبه طرزینده معلومات ویریلملی‌در؛ بشنجیسی، بونلر ممکن قدر (مثلا: حسابدن، بازیدن والخ...) اوشاق ایشلری ایله ترسیم ایدیلملی‌در. ایللیوستراسیون یاپمالی‌در. (داها دوغریسی عین مسئله‌لریك شوراده سویله‌نیلمه‌سی چوجوق ایشلرینی تدقیق ایدیر کیبی حصوله گتیریلملی‌در که، مکتب شوراسینیك حتا عادی بیر عضوی بیله اونلری آچیق آیدین دوشینه بیلسین).

6 – مذاکره‌یه مسئله قویبر کن مطلق مکتبیك معین مقصدلری تعقیب ایتمه‌سی ایجاب ایدیر. (بویله: مکتبده حیاته کیچیریلمه‌سی لازم گلن تدبیرلریك اتخاذی حقینده نماینده‌لر ایله مصلحتلشمك؛ اونلردن مادی و معنوی کومك آلماق؛ عضولری مکتبیك پراتیق ایشلرینه آشنا ایتمك؛ عین ایشلر ایله مراقلاندیرماق والخ کیبی حیاتی ایشلره شورا باقمالی‌در که، هر بیر عضو اجلاسدن چیقیر کن دوغریدن مکتبه بیر فایده ویرمیش یاخود اوزی مکتبیك ایشی حقینده تازه بیر معلومات آلمیش اولدیغینی حس ایتمه‌مش اولماسین.

7 – چالیشمالی که، اهالی یاخود تشکیلاتلر طرفیندن (بوتون روسیه له‌نین کنجلر اتفاقی قومیته‌سی، نماینده قادینلر ییغینجاغی والخدن) گوندریلمیش عضولر اهالی ایله مذکور اورغانلریك قارشی‌سینده وقت به وقت مکتب ایشلری حقینده معروضه ویرسینلر. بو باره‌ده ایسه، هم نماینده اولان عضولر هم‌ده مطابق تشکیلاتلرله قونیشیلماسی و مسئله‌نیك ایضاح ایدیلمه‌سی لازم گلیر.

8 – والدین ییغینجاقلرینی مکتبیك آدیندن دعوت ایتمه‌لی‌در. والدین ییغینجاغی باقاجق مسئله‌لری قباقجادن مکتب شوراسی اوز اجلاسینده تحلیل ایتمه‌لی، حاضرلامالی‌در. والدین شوراسی قارشی‌سینده مکتب اوز قونفرمت تکلیفلری ایله چیقیشده بولونیر. تعلیم سنه‌سینیك ایکینجی یاریسینده والدین ییغینجاغینیك ایلی کره دعوتی داهادا الویریشلی‌در: بیری آپریلده، دیگری ایبونیك اوللرینده. آپریل اجلاسی مذاکره‌سینه متعلملریك یاز فصلی مکتبه عمومیتله سیره‌ك گلمه‌لری یاخود اوزون وقتلرله ایشدن فارغ اولمالری مسئله‌سینی و ایبون اجلاسینه مکتب ایشلری بیتمه‌سی مناسبتله حسابات مسئله‌سینی قویمالی‌در.

9 ــ مضبطه‌لر مفصل و قونقره‌ت شكلده يازيلمالي. اونلرده، خصوصاً اهالي و تشكيلاتلر طرفيندن گوندريلن عضولريك رأي و آرزولري داهادا مفصل عكس ايتديريلملي‌در.

10 ــ مكتب شوراسي ايشلري دائره تحتينده‌كي اتفاقلرده و دائره پيداغوزي شورالرينده حسابه آلينير.

11 ــ دائره پيداغوزي شورالري ايشي تخميناً بوجورشه‌نه‌ما اوزره حسابه كوتيرير:

آ ــ بوتون عضولر اجلاسلره دوزگون گلمشلرمي؟ (گلمه‌ميش‌لرسه، هانسي تشكيلاتدن اولانلر گلمه‌ميشلر؟)

ب ــ شورا هانسي مسئله‌لره باقميش؟

پ ــ نه كيبي مذاكرات ياپيلميش؟

ت ــ اهالي و تشكيلاتلر طرفيندن گوندريلن عضولريك رأي‌لري.

ث ــ مذاكرات نتيجه‌سينده نه كيبي قونقره‌ت قرارلر چيقاريلميش؟

ج ــ شورا عضولري، مكتب ايشلرينه دائر مسئله‌لريك مطابق تشكيلاتلرده باقيلماسينه موفق اولا بيلميشلرمي؟

چ ــ اهالي و تشكيلاتلر طرفيندن اولان عضولريك مراقلاري و آقتيولیكلري حقينده معلمليك اوز تصورلري.

ح ــ مكتب شوراسي اجلاسلرينيك داهادا جانلي و محصولدار اولماسي ايچون نه كيبي تبدلاته احتياج گوريلمه‌سي.

12 ــ شوراده پلان اوزره اولاره‌ق تخميناً آشاغي كي مسئله‌لر ايلري سوريلملي‌در:

يانوارده.

آ ــ مكتبيك لوازماتله تجهيز ايديلمه‌سي مسئله‌سي. بوراده مقصد باشليجه مكتبيك تجهيزات ايشلري بو كسلمه‌ده اولديغيني گوسترمكدر.

ب ــ بيرنجي و ايكنجي غروپيك يازيسي. بوندن مقصد دخي مكتبيك عملي ايشلريني گوزه گتيرمك و موازي اولاره‌ق ايشيك مه‌تودلرينه (مثلا: چوجوقلر نه يازيرلر و هانسي قاعده اوزره يازيرلر والخ) دائر مسئله‌يي ايضاح ايتمكدر.

پ ــ سانيتار قومسيونينيك ايشي. بونده مقصد، چوجوق تشكيلاتلري

ایشینه فکرلاری جلب ایدیب لازم اولان تقدیرده اهالی طرفیندن امك کومکدارلیغی گوستریلمه‌سینه نائل اولماقدر.

فیورالده.

آ – اوچینجی دوردینجی غروبیك یازیسی. گینه‌ده بورادا یانوارده کی کیبی یازیدن اومولان مقصد تعقیب ایدیلیر.

ب – یانوارده کیچیریلمیش اولان چوجوق قونفرانسینه دائر مسئله حقینده. بوندن مقصد، سانیتار قومسیونی ایشیندن اولدیغی اوزره‌در.

پ – بیزیم مکتبه بیر سنه‌ده نه قدر مادی وسائط بیراقیلمیش اولدیغینی مذاکره ایتمك. بو مسئله‌دن مقصد، شورا حکومتی‌نیك عمومیتله معارف ایشلرینه صرف ایلدیکی خرجلری اهالی‌یه بلله‌تمکدر.

مارتده.

آ – مکتبی تعمیر ایتمك نیتیله لوازمات حاضرلامق ایچون بناسینیك نه حالده اولدیغینی آیدینلشدیرمق.

ب – گنیش استفاده ایدیلمه‌سی ایچون مکتبیك اکین یرینی مذاکره‌یه قویماق.

پ – متعلملریك قرائتی حقینده.

ت – مکتبه کوتاهلیقله گلمك حقینده. بورادا مقصد، کتله‌وی قاعده‌ده عمله گلن کوتاهلیغی لغو ایتمکدر. (ایلیك اولیندن باشلیارق گلمینلری؛ بوتون سبیلریك آچیلماسی شرطی ایله، قیده آلمالی و کیچن یازده بیر دوتان کوتاهلیغی تدقیق ایتملی).

آپریلده.

آ – مکتب اینوه‌نتارینی حسابه آلماق حقینده. (نه کیبی تعمیرات یاپیلاجغینی و هانسی شئیلرله اینوه‌نتار تکمیل ایدیله‌جکینی معین قیلمالی). عمومیتله بو ایشدن مقصد، اهالینیك وضعینه آشنا اولماسی و یاردیمه جلب ایدیلمه‌سیدر.

ب ـ مکتبنیك یاز ایشلرینه مخصوص مسئله حقینده. بو مسئله‌ده یورودیلان مقصد؛ یاز ایشلرینیك اصوللرینی گوسترمك و تشکیل ایدیلمه‌سینه عائد پراقتیق یوللر تاپماقله مکتبه کوتاهلیقله گلمه‌نیك دفعینه چالیشماقدر.

پ ـ چوجوق یاز قونفرانسینه حاضرلیق گوریلمه‌سی مسئله‌سی.

مای‌ده.

حسابات اجلاسی حقینده. مکتب شوراسی کیچمیش اجلاسلاری ایله مکتب ایشلرینی یکونلشدیرمق. تصادف ایدیلن چتینلیك‌لری نظره آلمق. چوجوقلریك ترفیع ایدیلمه‌لرینی معین قیلماق.

13 ـ معروضه ایچین نمونه‌وی شه‌ما آشاغی‌ده گوستریلیر.

یانوار آیی.

آ ـ مکتبی لوازمات تدریسیه ایله تجهیز ایتمك. کیچن سنه و بو سنه براقیلان اشیالری مقایسه ایتملی. بو ایل لوازمات تدریسیه‌یه 30 بیك‌روبله براقیلمیش، کیچن سنه ایسه $7^1/_2$ بیك‌روبله براقیلمشدر. قضا پاره وسائطی یتمه‌دیکیندن موسقوا شوراسی 23 بیك روبله‌یه قدر ویرمیشدی. عمومی ملاحظات اوزره چوجوق باشینا ایلده 3 روبله گلیر. کاغذ، قلم اوجی و قارانداش‌دن باشقا داها نه‌کیبی أشیا براقیلمشدر. کتابلاری (هانکی‌لری اولدیغینی معین ایتملی) بو ایل کیج گوندرمیشلر. (تاپشریق وقتلی وقتینده اولمیش‌سه‌ده، احتیاج بویوك اولدیغیندان وقت معینده طبع ایده‌مه‌میشلر) علاوه بیزه چوجوق مطالعه‌سی ایچون‌ده کتابلر گوندریلمشدر. بو، 3بیك‌روبله‌نك‌حسابیندان‌د گل‌ایدی. کوچوك چوجوق‌ایچون گوج‌اولدیغیندن، بعض کتابلاریك بویوکلره ویریلمه‌سی لازم‌گلیر. ایشی دوز یوله قویمق ایچون داها نه‌یه احتیاج واردر. بیز چوجوقلرله نه ایش یاپدیق. داها نه‌یك ونه یول ایله یاپیلماسی فایده‌سز اولمازدی.

ب ـ I-II نجی غروبه منسوب چوجوقلریك یازیسی. بیرینجی‌صیراده I ینجی و ایکینجی صیراده ایسه II ینجی غروبیك یازی ایشلری معاینه ایدیلیر. هم یکی و هم سوکراکی وقتیك ایشلری تفریق ایدیلیر. اولده

چوجوقلر بویله یازیردیلر، ایمدیسه بو جور یازیرلر. مکتبه گیریب، قبول اولینیبدر، قاراینداشی ألینه گوتیریر، اما بیر شئی یازه بیلمیر. آنجاق یازماق ایسته‌ییر. بیلیرمی‌سگز سوادسز آدم یازماق ایسته‌رکن نه ایدیر؟ — او، اشارتلرله یازیر. (گاه خیردا، ده‌گیرمی گوزلر، گاه خاچ چیزیر داها نه‌لر یاپیر...) باشلیجا بوندان استفاده ایده‌رك، بیز چوجوقلری یازدیرماغه کیچدیك باق، گوردیگی‌گز کیبی اول او، آنجاق باجاردیغی سیاقده یازیردی. مثلا باقیگز: «ماشا میوه تاپدی»—بو، شکل دگل؛ بو تام بیر مکتوبدر. فقط سوگینه باقیگز: یاواش—یاواش او، حرفلری قارالانمیش تانیمیش، ایمدیسه عادی یازی یازماغه باشلامشدر. لاکن اول چاپ حرفلری اوزره أوگره‌ندی. یوقسه اونیك ایچون گوج اولاجق ایدی. (اوقوییر کن بویله حروف گوریر، یازدیقده باشقالری راست گلیر.) حرفلری محکم بنیمسه‌دیکدن سوگرا، یازی حرفلرینی هم ایشلنمه‌یه باشلادی. بوراده، باقیگز، چاپ حرفلری تمام یوقدر. بودر: «بیزداغدن سوروتچیردیك» هامیسی یازی حروفیله عمله گلیب‌در. گوریك، هیچ غلطلری‌ده یوقدر. بیز چالیشیریق که، اونلر سهو یازماغه عادت ایتمه‌سینلر. بودر، باقیگز، بوراسینی، بیز قیش ایشلری حقینده قونیشیر کن، یازمشلر والخ، بوناده باقیگز، بو موضوعی بیر یرده یازمیشلر، بونلری ایسه هرکس اوزی سربست و مستقل اولاراق یازمیشدر. بونی کتابدن صورت چیقارمیشلر. بونوع یازی شکلی سوزی دوزگون یازمغه ألی عادت ایتدیریر. باقیگز، ایمدی اونلر «پاشا»، «واسیا»یی بویوك حرفله باشلاییرلر والخ...

بیرده گوریگز، ده‌فترلرینده‌ده قاعده واردر. فقط فنا یازیلان ایشلریك قاراقته‌ریستیکینه باقیگز.

ایو، یازی وبرمیریك (بیرده ایوده اوتورمغه بیله یرلری اولمیر، أللریده بیر او قدر بر کیشمه‌مشدر). بزیم‌ده اویله بیر راحتلیگمیز موجود دگلدر، (اودانیك داریسقاللیغی، سقامیه‌لریك دوامسزلیغی والخ کیبی بوتون نامناسب شرائطلری گوسترملی‌در).

سانیتار قومسیونینیڭ ایشی.

طلبه تشکیلاتی نماینده‌سی معروضه ایدیر. او، قومسیونیڭ مکتبده تعقیب ایتدیکی سانیتار قاعده‌لری حقینده مختصر اولاره‌ق معلومات ویریر. (موجود قاعده‌لری بیرر بیرر گوسترملی‌در). قومسیونده اولان ماتیریاللار اوزره مذکور نماینده چوجوقلریڭ نه کیبی ایشلره عادت ایدیب ایتمه‌دیکلرینی سویله‌یر. سانیتار قاعده‌لرینی مکتبده حیاته کیچیرمه‌ده بوتون چوجوقلریڭ سعی و چالیشماسی. نه کیبی مانع‌لره تصادف ایدیلمه‌سی. (هانکی شیلر چاتمیر، چاتمین شئبی نه یول‌ایله آلده ایتمك ممکن‌در). مهم‌مومه‌نلرده کیم‌لر معاونت گوسترمیشلر. (چوجوقلریڭ ایولری طرفیندن نه کیبی یاردیم ایدیلیر.) مکتب سانیتار قاعده‌لریندن هانکی‌لرینی ایوده‌ده اجرا ایتمك ممکندر. سانیتار ایشلرینی چوق آدم‌می اجرا ایدیر، ایتمیرسه، نه مانع اولیر؟ بیزاری حکیم معاینه ایتمش، آنجاق نه تابا بیلمیش ونه مصلحت گوسترمیشدر. مکتبه اوزلری ایله بیله‌ـبیله بالچیق گتیرن چوجوقلره قارشی بیز نه طور مبارزه آپاریریق؟ نه طور بیز ایولرده‌ده بو ایشی برپا ایده‌بیلریك؟

قونفرانسدن حالا جمعیسی ایکی آیه قدر کیچمیش. بیر چوق معلملر قونفرانسلرینده مذاکره ایدیله‌رك پروژه‌نیڭ حیاتی اولدیغی تصدیقلنمیشدر. اونیڭ حیاتیلیکی بیر معلملر اتفاقلری مضبطه‌سی دگل، بوتون مکتب شورالری مضبطه‌لرینده بیله عکس باغلامیشدر: مکتب ایشلری حقینده معلومات ویریلدیکده اهالی جنبشه گلیر، اوز خواهیشلرینی علاوه ایتمیه بیلمیر.

باقیگز، بیر معلمه‌نیڭ جانلی اطلاعاتینی سزه سویلیه‌جکم:

ـ حسابه عائد ایشلره باقدیم و موازی اولارق نه طور ایشله‌دیکلرینی سویله‌دیم، گوستریشلری بویله ایدی: «طابلویه و بیرده کسرلره گوج ویریمیشلر». سوکرا نتیجه‌ده: «یاخشی ایمدی بیز حساب مسئله‌لرینی گوردیك. ایمدی‌ده بیزه یازی‌یی گوستره‌دیلر. یازی حقینده بیر باشقا دفعه سوزلشریك. چوق خوشحاللیقله داغیلدیلر، چونکه مکتبیڭ ایشلرینده آزـچوق بیر شئی گورمیشدیلر. هر چندی چوق دگل ایدیسه‌ده، فقط یاخشی ایدی.

تدریس و تربیه‌دن نظری قسم

متحد زحمت مکتبی اوغریندا مبارزه

یازانی: **سلطانوف عباس**

هر دورده مکتبلر محتویاتجا او دوره مخصوص طلبلر و قاراقه‌ربو بیر طاقم اقتصادی عنصرلریك بیربکیتیسیندن عبارت اولمیش، قوریلیش شکللری فعالیت به‌ره‌سپه‌قتیولاری‌دا گنه همان طلبلر و اقتصادی عنصرلر ایله تعیین ایدیلمشدیر.

جمعیت قوریلیشلاریلا، خصوصی حیاتلاریندا تجارت‌مهم روللار اوینایان زیرمك فنیکه‌لیلریك مکتبلرینده مبادله ایشلری ایله اك زیاده علاقه‌دار اولان حساب و اوزگه ریاضی مشغله‌لر گوزه چارپیردی.

خطابتلر، نفیس صنعتلر، روحی اگلنجه‌لره جمعیت و خصوصی حیات قوریلیشیندا مهم یرلر ویرن آتینالیلاریك مکتبلرینده‌ده گوزل تماشالار، معمالی سوز فورمالاری، فصاحت و بلاغت قاعده‌لری، خطابت اصوللاری کوکلی یرلر دوتماقدا ایدی.

لیکورغیك حربی قانون اساسیله حکومت قوروب اساس قوریلیشیندا ذلت و زحمته دوزومی، امره اطاعتی، شجاعتی نظره آلان و بونلارلا یاشایان سپارتالیلاردا مکتبلرینی گنه جسارت ظالم قوه‌لره اطاعت، سفالت و ذلته‌دوزوم کیبی اساسلار اوزه‌رینده قورمیشدی.

لاکن اسکی مکتبلرده ینه‌ده بیر ساده‌لیك، طبیعی‌لیك واردی؛ بونلار حیاتا یاقین ایدیلار؛ حاکم‌نسلیك و صنفك بوتون حیاتینی انعکاس ایتدیریردی،

بو صنفیڭ و بو نسلیڭ اینته‌ره‌سلرینی تبلیغ و باشقا طبقه‌یه منسوب اولان اهالی‌نیڭ بوتون اینته‌ره‌سلرینی‌ده بونلارا تابع و قوربان ایدیردی. تاریخی (اقتصادی) دورلرده‌کی اسکی مکتبلر همیشه ده‌گیشیردی، تبدلاتا اوغراردیلار. مثلا، ایسپارتانڭ آفینا اوزه‌رینه چالدیغی غلبه‌دن سوڭرا افلاطونیڭ مکتبی یکیدن قورولور و ایسپارتا مکتبی (غیمنازیا) شکلی آلیر؛ ارسطونیڭ (أرسطاطالیس)مکتبی‌ده «اورتابابلاریڭ، دولتلیلریڭ، قولچوماقلاریڭ» اینته‌ره‌سلرینی انعکاس ایتدیریردی والخ. روما مکتبی‌ده، دولتی قورولوشا باغلی اولاراق، توره‌ین بوتون اقتصادی و سیاسی ده‌گیشیکلره اوغراردی. (خیردا توپراق جمعیتیندن باشلایاراق، قولونیالی، قول آلغی — ساتغی‌سیاه، مغلوب ئولکه و مملکتلره ظلم ایتمه‌سیله والخ مشهور اولان بویوك ایمپه‌ریایا قادار). اسکی مکتبلرده قلاسیق تحصیللارینی بیتیرنلرده هپ حاکم نسل ایله حاکم صنفه منسوب اولانلاریڭ اوشاقلاری، داها دوغریسی اوغوللاری ایدی.

اسکی مکتبلرده منتظم سیستهم یوق ایدی، بورادا حیات مبارزه‌سی آسان کیچیردی؛ صنف دشمانچیلیغی ایسه، او قادار‌دا قوتلی دگیلدی؛ ظالم قوه هر یرده‌حکمران و فوق‌الطبیعه قوه‌یه اولان ایمان‌دا پك شدتلی ایدی. وحشیلیکله مدنیلیك بیر بیرینه اویوشمیش و قاریشمیشدی. 7 یاشلی مکتبلردن باشلایاراق درس اوقویان جوانلاردا «پنداغوقلاریڭ»، «فصاحتچیلریڭ» و ادبیاتچیلاریڭ والخ باشینا توپلانیردیلار. سیستهم آراماقلا مشغول اولان بو جور شخصلر او زماندا بیله دگرلی فکرلر یوریدیردیلر: «بیز، مکتب ایچین دگیل، حیات ایچین درس اوقویوریق»، «مثال، اوگوتدن داها دگرلی‌دیر» والخ. بو کیبی سوزلر تك — تك پنداغوقلاریڭ آرا — سیرا چیقاردیقلاری‌سسلر ایدی. اسکی مکتبده جور-جور ماهیتلی منتظم سیستهم یوق ایدی.

ده‌ره‌بکلیك دوری چاغینداکی صنفلر او زمان داها آرتیق گوزه چارپیردیلار؛ مکتب ایشینده، ابتدائی‌ده اولسا معین سیستهم واردی. عبادتخانا جنبنده محله مکتبی، شهرلرده (صنعتکارلار ایچین) شهر مکتبلری و بونلاریڭ اوزرینده‌ده عالی مکتب (دارالفنون) تأسیس اولونیردی؛ بونلاریڭ اساس فنلری‌ده (دیسیپلینا) شریعت یاخود علم‌الهی ایدی.

بو جور ابتدائی ـ عالی مکتبلرده اوقوپان اوشاقلارینک حامیسی ـ حاکم صنفه منسوب اولانلاردان باشقا ـ دین زهریله زهرله‌نیردی. آوروپالی‌نیک تجارت تجربه‌لری‌ده دینیک اساسلارینی داهادا کسکینلشدیریردی؛ ایشچینیک دوشونجه‌سیله یاشایش طرزی دینیک ایستکلرینه اویغون گلمه‌یردی. دینده کی بویوك «ایسقولوستیق» جریانی همان بو دورده تورەمیش و بورادان‌دا «ایشقولا» (مکتب) نامی آلینمیش و عقلیك ثبوتلارینی معبدیك نفوذینه تابع ایدیجی تعلیمده کی «تفکر سیستەمی»ده بورادا دوغمیشدیر. دینی مسئله‌لری تدقیق ایتمك‌ده بو زماندان اعتبارا ممکن اولمیشدیر. مکتب حیاتیندا کی غیرطبیعیلیگی ده همان ایسقولاستیق تورەتمیشدیر:

مثلا: ثبوت ایدیلمه‌سی لازم گلن دعوالی مسئله‌لری آچماق اوزره قوللانیلان بعض قارانلیق اصوللارینك نتیجه‌سینده بیر پارا آدلی ـ سانلی دین داهیاری‌نیك سویله‌دیکلری کلمه‌لرینك ازبردن بنسه‌دیلمه‌سی و دیل‌لرده ورد ایدیلمه‌سی لازم اولمیشدیر؛ قوجالارا باش‌اندیرمك، اسکی صوفیلیك والخ هپ بویله‌لیکله دوغمیشدیر. درەبکلی ملکدار اصول ادارەسی زمانیندا کی مکتبیك اصل مەتودیق جهتی‌ده همان ایسقولاستیقادان عبارت ایدی. تجارت قاپیتالی آرتیب انکشاف ایتدیکجه، یکی بازار آراماق آردینا قوشان مکتبیك اساس وظیفه‌لری‌ده تمامیله دەگیشیر، مکتب هومانیتار فنلرینك (شخصیتی تربیه ایتمك بوواسی و ایندیویدو آل نقطهٔ نظرلرینك مرکزی اولور (آموس قمەنسکی) قاپیتالیك تیزجه بویومەسی، اوچنجی یکی نسلیك آیدین سیمالی اولاراق ظاهر اولماسی یك قارافته‌رلیدیر.

تجارت قاپیتالیزمی دوری‌نیك ایلك چاغیندا کی خصوصیتلر، ـ اقتصادی تاثیرینك دائرەسینی گنیشلندیرمك و عین زماندادا استیلا ایدیلمیش بازارلاری لزوملی ماللارله دولدیرماق ایچین بیر ملتیك باشقا ملتلر طرفیندن اقتصادجه ازیلمه‌سی ایدی.

بو دورده‌ده ژان ـ ژاق روسسونیك ذهنینده صنعتلی (پولیتیخنیقی) امك تربیه‌سی ایده‌یاسی اویانماغا باشلادی. ژان ـ ژاق روسسونیك فکرینجه

املك تربیه‌سی اوشاغیك یاشایشینی او قادار دولدیرمالیدیرکه او — اوشاق، «ئوزینی بیر صنعتکار سایدیغی زمان، فیلسوف‌دا اولا بیلسین». اون سکزنجی عصرده دوغان بو ایده‌یا علم الهی و ایسقولاستیق مکتبینه قارشی جدی و دهشتلی مبارزه‌لر آپاربردی. ژان — ژاق روسسونیك بو فکرینی — په‌ستالوجی اوئوئه‌ن، فوریه کیبی یوکسه‌ك دوشونجه‌لی آدلی شخصلر میدانا چیقاردی. ایری صنایع انکشاف ایتدیکجه، قولونیالاریك ساحه‌سی گنیشلندیکجه، صنایعده بیر چوق فنی مسئله‌لر حل ایدیلوب آسانلاشدیقجا علم الهی و ایسقولاستیق مکتبی‌ده محدود دائره‌لی‌سلکی بیر قاراقته‌ر آلماغا باشلاییر؛ ئوز سیماسینی‌دا معبدلر جنبینده‌کی و هم‌ده موناستیر مکتبلری شکلینده ساقلاییر؛ ملکی مکتب ایسه، بیر بیرینه باغلی بیر چوق سیستمه‌لره آیریلیر. بویله‌که، بورادا اوچ ییللیك مکتبلرله برابر، شهر (رشدیه) مکتبلرینی، غیمنازیالاری ریالنی مکتبلری و عالی (دارالفنونلاری) مکتبلری‌ده گورمك ممکن اولور. بو مکتبلری بیرلشدیریجی عمومی بیر پرنسیپ اولمادیغیندان مکتبلر دخی بیر بیریندن آیری و باغسیزاولاراق ایشله‌یردیلر. بو جور پرنسیپسیزلیك خصوصا روس چار مکتبینده داها آرتیق حس اولونیردی. او وقتیك معارف ناظرلریندن اولان قاسسونیك «نورمال مکتبیندن باشلایاراق دارالفنونا قادار» یاپدیغی ارتجاعجی تدبیرلر هله‌ده اونودیلمامیشدیر. بو دورده اولان روس مکتبلری دیمك اولارکه تمامیله کلیسا و معبدلریك ممثلی ایدیلر: بونلاردادا دعالارله شریعت درسلری بیر بیری‌نیك آردینجا اوقودیلیردی. ئوزگه‌ملتلریك مکتب‌لرینه گلدیکده دیمك‌اولارکه بونلار تمامیله بیر میسیونه‌ریوواسی اولمیشدیلار؛ بو جور مکتبلرده «تاتارجیقلارا» ویریلان تربیه الله طرفیندن تعیین ایدیلن پادشاهی سه‌ومه‌دن عبارت ایدی؛ (ملالار بویله دییوردیلر). شریعت درسی ویرن معلملر بویله درسلری روس دیلینده‌ده ویره بیلردیلر. بو مقصدله‌ده کوچرلی فریدون‌بکله میسیونه‌ر باشجیلاریندان سایلان ایسمیرنوف طرفیندن روس دیلینده «تاریخ مقدس» آدلی خصوصی درس کتابی‌دا یازیلمیشدی.

مکتبلردن بعضلری «چوق صنعت» ماهیتلی هومانیتار قاراقته‌ری داشییوردی.

(غیمنازیا – رشدی و نورمال مکتبلر کیبی)، ریالنی مکتبلریله صنایع مکتب‌لریسه، خصوصی مکتبلردن سایلیردیلار (تیحنیق و صنعت مکتبلری کیبی)
تیپلی مکتبلر آراسیندا تعلیم ساحه‌سینده رابطه یوق ایدی. اونا گوره‌ده بیر صنفلی (اوچ شعبه‌لی) ابتدائی مکتبی بیتیرن‌اوشاقلار آنجاق امتحان اوزه‌رینه غیمنازیایا رشدی مکتبلره ریالنی و صنایع مکتبلرینه قبول اولونوردیلار. (ویا اولونمازدیلار).
بو امتحانلاردا ایسته‌نیلن معلوماتلاردا دیمك اولار که تماميله پروغرامدان خارج اولوردی؛ بیر صنفلی مکتبلریك درس پلانلاری‌دا روس دیلی ایله شریعت درسلرینه خدمت ایده‌ردیلر. بو ایکی درسدن هیچ بیری آذربایجان شرطلرینه اویغون اولمادیغیندان‌اساس اعتباریله مکتب ئوزه‌گی سایلان نورمال مکتب دخی اساسیز و سیماسیز اولوردی. بو جور ضعیف بنوره اوزه‌رینده قوریلان روسلاشدیریجی مدنیت‌ده طبیعی آذربایجانیك یرلی اهالیسینی‌ده ئوزینه دوغرو جلب ایده بیلمه‌یردی. لاکن روسلاشدیریجی نورمال مکتبلرله برابر روحانی مدرسه‌لرده واردی. قافقاز معارف ناحیه‌سینك 1908 — 1912 نجی ییل معلوماتینا گوره بو تیپلی مکتبلریك سایی 1500 دن داها آرتیق‌ایدی. بویله مکتب و مدرسه‌لریك چوغی‌دا آذربایجاندا ایدی.
آذربایجانلی‌لاریك علاقه‌سینی تورکیه‌دن و ایران‌دان کسمك نیتیله سرحدلرده قویلان مانعه و مشکلاتلار زیارته گیدنلره هیچده توقونمایردی، مانع اولما-بیردیلار: بونلاریك یولی آچیق و مانعسیزایدی. زیارته گیدنلر، گیتدیکلری مقدس یرلردن قایتدیقدان سوگرا، داها فاناتیق و داها موهوماتچی‌اولوردیلار؛ لاکن عتباته گیدن طلابلاردا، تورکیه و ایران مدرسه‌لرینده اوقویوب ملالیغا حاضرلاشیردیلار؛ داها دوغروسی چاربزمیك ساغ الی اولماق ایسته‌یردیلر.
طبیعی‌دیرکه، گرك ایران روحانی مکتبلری، گرکسه تورکیه‌مدرسه‌لری امکچی کتله‌سی‌نیك احتیاجلارینا اویغون اولامایردی: بو مکتبلریك هامیسی، 13 — 14 نجی عصرده فه‌ئودال (دره‌بکی) قورلیشلی آوروپانیك مکتب سیسته‌مینی خاطرلاتیردی. روس مکتبلرینده اوقویان اوشاقلاریك‌چوغی قاضیلاریك،

ملالاریڭ، آخوندلاریڭ، خانلاریڭ و بکلریڭ اولادلاری ایدی. ملی مکتب یوقیدی؛ روس دیلیندەدە اولسا، روسیە ایمپەریاسی حوالیسیندە امڭتمایللی مکتب تاپیلماییردی. ایمپەریانیڭ مرکزی غوبیرنیالاریندا کی روس مکتبیدە چار اصول ادارەسینە قارشی مبارزە آپاریردی. 40 ـ 60، 70 ـ 80 ینجی ییللریڭ دگرلی شخصلری و یاقشی سیمالاری خلق آراسینا گیریردیلر، خلق مکتبلرینەدە ملکی روح لە امڭ پرنسیپلری سوقیردیلار.

روس مکتبینیڭ دوغریداندا اوشینسکی، بەلینسکی، پیراغوف، تولستوی کیبی یوکسەڭ فکرلی پیداغوقلاریدا واردی. (تولستویڭ یاسنایا پولیانادا کی مکتبی بیر قادار امڭ مکتبینە اوقشاییشلی ایدی). روسیەدە جریان ایدن پیداغوژی فکری آوروپا پیداغوژی فکریندن هیچدە داله قالمئیردی... روسیەنیڭ دگرلی پیداغوژی قوەلری، چار «معارفی‌نیڭ» قورقونج سیستەمینی آپ آشکار سویلەـ یردیلر و کتلەوی مکتبلریڭ آنا دیلیندە انکشاف ایدوب ایلرولەمەسینی و آرتماسینی طلب ایدیردیلر.

اساس اعتباریلە آذربایجانیڭ امکجی جوانلاری اووقت مکتبدە درس اوـ قویابیلمەییردیلر، چونکە:

1) جوانلاریڭ آتا ـ آنالاریندان حدسیز صورتدە استفادە ایدیلیردی؛ اونا گورەدە جوانلاریڭ آتا ـ آنالارینا کومك ایتمەلری لازم گلیردی؛

2) بونلار اوقادار یوقسول ایدیلر کە، کیچیك بیر یازی تاختاسی آلماغادا پوللاری اولماییردی؛

3) درس دیلی بونلاردان ئوتری یابانی و آڭلاشیلماز بیر دیل ایدی. (خان ـ بك بالالاری‌نیڭ خصوصی روس قوللوقچیلاری اولوردی کە بونلاری روسجە دانیشماغا ئوگرەدیردیلر).

دوغرودیر، کیچن عصریڭ 96 ینجی ییللریندە معلم شیخزادە طرفیندن نوخا شهریندە و آنا دیلیندە یاریم ـ رسمی نورمال تبیلی بیر مکتب آچیلمیشدی. لاکن بو مکتبدەدە هیچ بیر امڭ اعتیادی اولمادیغی کیبی نورمال درس پلانی‌دا یوقیدی. اوناگورە بو مکتبیڭدە آنجاق‌بر تاریخی دگری و قیمتی اولا بیلر.

نوخا مکتبی‌نیك آچدیغی جیغیر اوزرینه‌ده شاماخی‌دا، شوشادا و باکی‌دا یکی مکتبلر آچیلماغا باشلاییر.

1905 ینجی ییلیك انقلاب گوریلتی‌سی بوتون تورك کتله‌سینی حرکته سالدی، اویاتدی. نورمال مکتبلریك شبکه‌سی گنیشلنمکه، آوروپا مکتبینه و یکی جریانا مائل پیداغوقلاردا آرا - سیرا گورونمکه باشلادیلار. لاکن مکتبلره حیاتی رنك ویرمك اوغریندا بو پیداغوقلاردان بیر نفری‌ده اولسا، قاراقته‌رلی و گوزه چارپار بیر تشبث گوستره‌بیلمه‌میشدی. چونکه هم معارف سیسته‌مینی، هم‌ده درس پلانیله درس پروغراملارینی همیشه معارف ناظری تصدیق ایدیردی.

1911 - 1913 ینجی ییللرده‌کی معلملر قورولتایی طرفیندن باشقاملتلریك املی مکتبینه عائد خصوصی مسئله میدانا آتیلمیشدیسادا، قورولتایلار ینه‌ده ئوز مقصدلرینه نائل اولابیلمه‌میشدیلر؛ ئوزگه ملتلر مکتبی آتیلمیش و اونودیلمیش طرزده یاشاییردی، باشقا ملته منسوب اولان معلملر دفعه‌لرله ژاندارمالار طرفیندن آختاریلیردیلار و حتی کوردستانیك کیچیلمز قالینلیقلارینده موجود اولان قافان دائره‌سی اوچینجی مکتبی مدیری‌نیك منزلی ژاندارمالاردان عبارت خصوصی بیر قومیسیه طرفیندن آختاریلمیشدی. بو جور قورقولی شرطلر ایچینده و دهشتلی ضربه‌لر آلتیندا یاشایان غیر روس بیر معلم، طبیعی‌دیرکه، املی مکتبی حقینده چالیشا و فکرلشه بیلمیه‌جکیدی.

بیر طرفدن بویوك آوروپا محاربه‌سی، اوبیری طرفدن‌ده ملتلریك بیربیرینه یاغی کسیلمه‌سی و مساوات یوز باشیلاری‌نیك پیس رفتارلاری (معین بیر پرنسیپی اساس قبول ایدمرك) موجود مکتبی‌ده تماملیه دارماداغین قیلمیشدیلار.

دیمك اولارکه، آذربایجان تام اوچ ییل مکتبدن محروم قالدی. مساواتیك عقلسیز قولدورلاری، داشیدیقلاری آلچق ملی سیاستیك نتیجه‌سی اولاراق، مکتب، کتبخانا بنالارینی یاندیروب یاقماقلا حرصلرینی یاتیردایبلمه‌دیکلری‌ایچین، مملکتیمیزیك حیاتیندا مدنیتجه بویوکسك معنالی اولان شوشا و شاماخی کیبی شهرلری‌ده، داغیدیب یرله یکسان ایتمیشدیلر.

مساواتچیلار هیچ بیر یکیلکلری قبول ایده‌بیلمه‌یردیلر. مساوات‌حکومتی‌نیك بیر تاریخجه مشهور فاقتی واردیر: ابتدائی مکتبلریك درس پلانینی دوزلتمك ایچین مساوات معارف ناظری طرفیندن تورك معلملریندن عبارت بیر قومیسیون تشکیل ایدیلمیشدی. معلملرده شریعت درسی‌نیك قالدیریلماسینی و عوضینه طبیعات درسلری‌نیك آرتیریلماسینی تکلیف ایتمیشدیلر. دینسیز معلملریك بویله تکلیفلری قهرلی معارف ناظری‌نیك خوشینا گیتمه‌دی. اونیك ایچین‌ده قومیسیه داغیدیلدی.

یکیرمینجی ییلیك آپریل انقلابی بوتون اهالی‌یی که‌جك وحشتدن خلاص ایتدی (همان بو ییلده، مساواتچیلاریك ملی قیرغینلاری چاغیندا قاچوب شاماخی میشه‌لرینده گیزلنمیش بیر قادینی دوغرودانداً وحشی بر حالدا تاپمیشدیلار). غیر ملتلریك مکتبی تمامیله «جماعتیك امك پرینسیپلری» اوزرینده اساسلاناراق، قوریلماغا و تاسیس ایدیلمگه باشلادی. آذربایجان مکتبی ایسه، امك‌مکتبی‌نیك تام پرینسیپلری اوزرینده تاسیس اولیندی. بویله که، آذربایجان مکتبی بوتون حقیقی محیط و یاشاییشی انعکاس ایتدیرمکله برابر اجتماعی‌فکریك‌ده مرکزی و اوجاغی اولاجاقدیر.

مکتبلریمیز، آذربایجانیك حقیقی شرطلرینی نظره آلاراق، اوشاقلاریمیزی حاضرلامالی و بونلاریك واسطه‌سیله‌ده معارف و مدنیت ایشیغینی بوتون عائله ایچینه سوقمالیدیرلار. شورالی حکومتیمیزیك معارف سیسته‌می مقصدیسه، خصوصاً توزگه ملتلریك مکتبلرینه نسبتله، داها آیدین صورتده آکلاشدیریلمالیدیر. بو جور مکتبلری، بیز بیلیریك که، اسکی مکتب سیسته‌می حقیقی یاشایشدان آیریلمیش بیر مرکز حالینا سالمیشدی. یکی مکتب سیسته‌می‌ایسه، تام کتله‌لری آیاغا قالدیرمیش، آییلتمیش، نعمتلری و اجتماعی پرینسیپلری ایله مراقلاندیر-میش‌دیر. اونا گوره‌ده هیچ‌ده تعجب ایدیلمه‌سین گرك که، مکتبی بیر زمان «شیطان یوواسی» آدلاندیران کندلیلر، ایمدی آرتیق هوس و شعورله، همده ئوز خواهشلریله مکتب ایچین یکی بنالار یاپیرلار، عمومی یغینجاقلاریندادا معارف اوجاقلاری‌نیك سایجا آرتماسینی طلب ایدیرلر و الخ.

آذربایجان مکتبلری هله‌ده نقصانلی‌دیر؛ چوق شئیلر چاتمایر؛ بونیگله برابر

100 قادار املک مکتبی ایسته‌نیلیر. (لاکن مملکتنیك آبادانلیغینی‌یگیدن‌دوزلتمك لازم گلدیگی ایچین، قوه چاتمایر) جماعتیك معارفه دوغرو رغبت و هوسی داها آرتمیشدیر. شوراً مکتب سیسته‌می بوتون امکچیلردن تونری حیات ایده‌آلی اولمیشدیر. عالی مکتبلردن باشلامینں بیر درجه‌لی مکتبه قادار غایت منتظم صورتده قوریلمیش سیسته‌م، طبیعی، یگی انسان یاراتماغا قابل اولاجاقدیر. و بویله‌لیکله‌ده یگی مکتب داهیسی اولان بولداش لوناچارسکی‌نیك یئرلی سویله‌دیگی: «سیسته‌میمیز، ایمدیگی جماعت (کیچمیشه عائددیر) طرفیندن عاتلی و شیل ایدیلمیش انساندان، جسما گوزه‌ل و بدنینده گیزلی و انکشافسیز قالمیش عضولری، بوتون ایسته‌دیکلرینی اجرایه قابل، دگرلی بیر سیما یاراتمالیدیر» فکرینی تقدیر ایتمه‌لیدیر.

«غوس پروغرامینه کیچمك لازمدر» سرلوحه‌لی مقاله مناسبتیله
1927 ینجی ایل یگی مکتبك 6-5 نمره‌سینده یازیلمشدیر.

غوس پروغرمینا کیچمك ادعاسی.

یازانی: **حاجی زاده آغالار**

همان مقاله‌ده کتله‌وی مکتبلرك غوس پروغرامینا کیچمه‌سی ادعا ایدیلیر. مقاله‌نیك اولنده بو خصوصده دینیلیر که: «مکتبك حیاته یاقین اولماسی و حیاتدا اشتراك ایتمه‌سی مسئله‌سی بو ساعت او قدر جدیتله میدانا آتیلمشدیر که بو مسئله‌نی خیلی اوزاق بوراقماق مکتبی تماملیه قیمتدن و اهمیتدن دوشورمك دیمکدیر. غوس پروغرامی آدی ایله مشهور اولان پروغرامك حیاتیلیك نقطهٔ نظریندن گوزل پروغرام اولدیغی هرکس طرفیندن قبول و تصدیق ایدیلمشدیر. بو پروغرام بوتون شوراالار روسیه‌سی کورجستان و ارمنستان مکتبلرینده قبول اولونمیش، تصدیق ایدیلمکده‌دیر. بیزده ایسه بو مسئله‌یه چوق احتیاطله یاناشیلیر.

بو قدر احتیاطلی داورانماغا و مسئله‌نی اوزاتماغا احتیاج واردرمی ؟ ــ بیزجه یوقدر...» (صحیفه 11). مقاله‌نیڭ باشقا بر ییرینده ایسه: «... بویله اولدیقدن سوڭرا آرتیق پروغرامیڭ مکتبده تطبیق ایدیلمه‌سینه نه مانع‌لیك اوله‌بیلیر؟» دیه سورولوب ــ «بیزجه هیچ بیر مانع‌لیك یوقدیر و تطبیقینه باشلامالیدیر» جوابی ویریلیر. 18 ینجی صحیفه‌ده پروغرامیڭ تطبیقنه گله‌جك سنه‌دن باشلانماسی موافق گوریلیر. نهایت، روسیه‌ده بوتون پیداغوژی ادبیاتی‌نیڭ یڭگی پروغراملار اوزرنه یازیلدیغی و غوس پروغرامینا کیجمه‌یی کیجیتمك ایله بو ادبیاتدان محروم قالدیغیمیز مقاله‌نیڭ سوڭ سطرلرینده قید ایدیلیر.

مقاله‌ده یورودیلن عمده تمل پروغرامیڭ 1927–28 ینجی تعلیم‌سنه سیندن اعتباراً مکتبلرده ایشه آلینماسی مسئله‌سیدیر. اوندا هر جور تاکیدلرله مسئله‌نیڭ ضروری اولدیغی اثباتا چالیشیلیر.

مقاله‌ده‌کی بعض فکر و دوشونجه‌لریك یاڭلیشلغی.

پروغرامیڭ تطبیقی حقنده رایمیزی آشاغی‌دا اطرافلی سویله‌مه‌یه سعی ایده‌جکیك. ایمدی ایسه مذکور مقاله‌ده بیان ایدیلمیش بعض فکر و دوشونجه‌لریڭ تصورمیزجه یاڭلیش اولدیغی‌نی بیلدیرمك ایسته‌ییریك. مثلا: مکتبڭ حیاتا یاقین اولماسی و حیاتدا اشتراك ایتمه‌سی مسئله‌سینی... خیلی اوزاق زمانه بوراقماق مکتبی تاملیه قیمتدن و اهمیتدن دوشورمك دیمکدر.» فکری سوڭرا: «بو وظیفه‌نیڭ (یعنی حیاته مکتبڭ تیز بیر زماندا یاقلاشماسی مسئله‌سینڭ آ. ح.) مکتب طرفیندن ایفاسی ایسه هر شئ‌دن اول مکتب پروغرامینڭ قوریلیش و ماهیتیندن آسیلی» اولدیغی تصوری خصوصلارینده دیه بیلریك که حال حاضرده حیاتدان ایراق اولان مکتبلریڭ وارلیغینی نظره آلوبدا مقاله صاحبی یولداش (م. و.) بو فکرلری سویله‌مشدر. فقط بو فکرلر حقیقته مغایر اولاراق میدانه آتیلمشدیر.

هر بیر مکتب حاضردا حیاتله قاووشمیش و حیاتله اشتراك ایتمه‌ده‌دیر

رایمیزجه – بیر و ایکینجی درجه‌لی بوتون کتله‌وی مکتبلریك، غوس پروغرامینا کیچیب کیچمدیکلرینه باقمایاراق ایمدی حیاتدان اوزاق اولمالاری حیاتدا اشتراك ایتمه‌مه‌لری امکانسز بر شئ‌دیر. هیچ بیر صورتله‌ایمدی بیز مکتبی حیاتدان آیریدا تصور ایتمه‌ییریك. هر هانکی تیپده کی مکتب حیاتلا بلااختیار قاووشمیش و اوندا اشتراك ایتمه‌ده‌دیر. بونی انکار ایتمك اولماز، زیرا بوساعت محیط باشلیجا مکتبی مسلکندیریر. اولکه‌نیك اقتصادی حیاتی. طبیعتینك مختلف شرطلری اونك تمائلینی، ایشینی معین قیلیر والخ-دیکر طرفدنسه حیاتدا اشتراك ایتمه‌ین، محیطینك اوضاعلرینه هیچ شمولی اولمایان بویله بیر مکتبی قومیسارلیق‌دا اوز حالینا بوراقه‌بیله‌مه‌ز.

طلبه، یاشادیغی محیط و داخلینده اوغراشدیغی شرائطیك مطابق تاثیرلرینه معروض قالمش. بو جهت ایسه، عمومه شامل اولاراق طبیعی بر حال تشکیل ایدیر. چوجوقلاری تسمیه ایدیرکن، کندلی یاخود شهرلی دیه تفریق ایتمه‌میزده کوستریلن سببلردن ایلری کلمشدیر، کند چوجوغی ایله شهر چوجوغی دوشونجه و تصورلری آراسیندا شهر و کند حیات و محیطی آرالاریندا اولدیغی قدر فرق واردیر.

چوجوغیك آتاسینیك، کند، دائره یاخودقضا بیغینجاغیندان قایداراق، کوردیکی ایشیتدیکی و اوکرندیکینی عائله‌سینده نقل ایله‌مه‌سی؛ شورا فرقه تشکیلاتلارینیك کندده وارلغی؛ مختلف اجتماعی ایشلر؛ پروله‌تار تعطیللری و غیره بیرطرفدن، دیکر طرفدنسه بکلریك، خانلاریك محو اولوب کیتمیش اولدیغی؛ بیرلرینیك و وارلارینك زحمتکش اهالی آراسیندا تقسیمی والخ. چوجوغی آرتیق‌دوشوندیریر، اوکا معین حاضرلیق ویریر. شبهه یوق که، حیاتی بیلکی. اجتماعی سیاسی دوشونجه و اینستیقتلریك‌طبیشاریدان مکتبه مبهمجه‌سینه انتقالینه سبب اولان واسطه‌لردن باشلیجاسی بلا اختیار چوجوقلاریك اوزلریدر.

مکتب زمانه‌نیك طلبلری دائره‌سینده داورانا‌سیدیر.

حیاتمیزدا گوریلن فعالیتلردن هرهانکی بیر قسمی‌نی گوزیمیز اوڭینه گتیردیکده یاخود مکتبیك علاقه‌لرینی فکرلشدیکده حیاتله سیقی باغلی‌لیغینا داها آرتیق قناعت حاصل ایتمیش اولوریق. اجرائیه قومیته‌سی، فرقه اوزه‌ڭی، جوانلار و قادینلار تشکیلاتی والخ بیر بیرلری ایله علاقه‌ده‌دیرلر، ایشلرینده عمومی بیر رابطه‌واردیر. بونلارـا معین جهتلردن حیات و معیشتیمزده بیزه رهبرلیك، بیزی اداره ایدیرکن مکتبلریمیزی بیزدن آییرماییرلار.

قضالردن بیرینده بیر گنج طالبه بیر نفر جوانلار اتفاقی عضوی ایله بیر بیرلرینی سه‌ودیکلری و حیاتلارینی بیرلشدیرمك ایسته‌دیکلری خاطریمده‌دیر. طالبه استعدالی اولوب، یاخشی اوقودیغیندن، مکتب اونی براقماییردی، تحصیلینك اکمالنا قدر دوام ایتمه‌سینه چالیشیردی. گنجلرسه آرزولرینه نائل اولماقی‌نیتینده ایدی‌لر. دیگر طرفدن آتا و آنالاری بو ایشله بیر او قدر راضیلاشمیردی. مسئله‌یه قادینلار و جوانلار محلی تشکیلاتلاری مداخله ایدەرك، ایشی رسمیته دوشمه‌دن مطابق صورتله حل ایتدیلر.

عین قضانیك حیاتیندان گینه بیر فاقت قید ایدیریك: سابق ایللرده معارف قومیسارلیغی طرفیندن گوندریلمش تعلیماتچی، مکتبلریك چوق حصه‌سینی دولاشاراق تفتیشینی قورتاردیقدان سوڭرا مرکزی اورغانلارا گوردیکی ایشلریك حساباتینی ویریردی.

ییغینجاق قضا اجرائیه قومیته‌سی طرفیندن دعوت ایدیلمشدی. فرقه قومیته‌سی کاتبی، جوانلار و قادینلارتشکیلاتینك نماینده‌لری، همکارلاراتفاقی قضاشعبه‌سی کاتبی، معارف و سیاسی معارف مدیرلری، قضا صحیه ایشلری و کیلی و غیره ییغینجاقدا اشتراك ایدیردیلر.

اجلاسدا معروضه دیڭله‌نیلیب، مسئله‌لر اطرافلی مذاکره ایدیلدیکدن‌سوڭرا معارف ساحه‌سینه عائد لازمی تعلیماتلار ویریلدی، منفی جهتلر و نقصانلاریك رفع ایدیلمه‌سی یوللاری گوستریلدی. مکتبلریك تعمیرات تجهیزات ایشلرینك اصلاحی، تشکیلاتلارا اولان علاقه‌لرینیك دوزگون یولا قویولماسی، معارف

شعبه‌سینه نقلیات واسطه‌سی ویریلمه‌سی اجرائیه قومیته‌سینه تاپشیریلدی والخ . . .
الحاصل نتیجه‌ده، قضانیك معارف ایشلرینده او ایل بعض تبدلات عمله گله‌رك ، بیر چوق نقصانلار، کجلیکلر دوزه‌لمیش اولدی. و بویله مکتب حیاتیندان مختلف علاقه‌لری حاوی فاقتلار سویله‌مك ممکندیر.

دیگر طرفدن، مکتبده حفظ‌الصحه ایشلری، چوجوق تشکیلاتی، کندی کندینه خدمت ایتمه ایشی، پیونه‌ر دسته‌سی، جوانلار اتفاقی عضولری، مکتب نزدینده اولان والدین شوراسی، مکتبك جورجور عملی و تجربی فروژوقلاری مکتبه یاردیم قومیته‌سی، تدریس دسیپلینلرینك عیانی و ممکن قدر عملی یوالا او گر دیلدیکی، ایشلریك حسابه آلیندیغی سرگیلر، اهالینك سرگیلره دعوتی معلیمیك چوجوقلار ایله علاقه‌سی، قولوب ایشلری، مسامره‌لر، دیوار غزته‌سی مکتبیك اجتماعی ایشلرده، پروله‌تار شیفلیکلرینده اشتراکی، معلمك قرائتخانه‌ده ایشلدیگی اهالی‌یه رهبرلیك ایتدیگی، مکتبك آغرانومیك منطقه‌لردن استفاده‌لنمه‌سی، کند تصرفاتلارینا وطبیعته تنزه‌لر یاپیلدیغی، تمائللی مکتبلریك اهالی‌یه مختلف زحمت نمایشلری ویردیکی، چوجوقلاریك آتالاری‌نیك و ابولری‌نیك ایشلرینده اشتراکی، مکتبه منسوب باغچادا اکین ییرلرینده ایشله‌دیکلری، معلملرك دائره پیداغوژی قولله‌قتیولرینده اشتراکی و غیره بوتون حیاتی علاقه و حیاتدا اشتراك ایتمك دکلده نه‌در؟ — بیزجه بونلاریك هامیسی حیاتی باغلاردیر، مکتب حیاته باغلی‌دیر، حیاتدن کناردا دکلدیر، اوکا گوره بو مسئله‌یه اولان باشقا تورلو نظرلر یاکلیشدیر، و یولداش (م. و.) بو مسئله‌یه اوزگه سیاق یاناشمالی ایدی.

مکتبیك علاقه و حیاتدا اشتراك ایتمك طرزینی قسما دگیشه‌رك داها الویریشلی قیلماق چتین دگلدیر.

حال حاضردا قوللانیلان تدریس سیستمه‌سی‌نیك اوزوقتیندا اورتادان قالدیریلماسی و دگیشمه‌سی ایله مکتبك حیاتی علاقه‌لرینی و حیاتدا اشتراك ایتمك یوللارینی قسما باشقا شکللره سالماق ممکن و مهم‌دیر.

یولداش (م. و.) سه، موجود مکتبلری حیاتدان ایراق سایمایوب. اوز

مقاله‌سینده اولدن آخیره قدر یالگز تدریساتیك طرزی‌نیك مکتبلرده ده‌گیشمه‌سی فکرینی اولدیغی کیبی، یعنی مسئله‌نی قاریشدیرمایاراق، یوروتمه‌لی ایدی. بیز یوقاریدا، مکتبیك علاقه و حیاتدا اشتراك ایتمك طرزینی قسما دکیشه‌رك ـ دیدیك؛ زیرا هر هانگی تدریس سیسته‌می‌نیك تطبیقینده طیشاریدان مکتبه بلا اختیار مبهمجه‌سینه انتقال ایدن تائیر ایتك انتقالی‌نی هیچ بیر شئی اوزگه سیاق شکله سالمایاجاغی بللی‌دیر، بو ساحه‌ده‌کی ده‌گیشیگلیك‌ده یالگز حیات و محیطك دگیشمه‌سی ایله عمله گاه‌یلر.

دیسسیپلینلریك مفردات پروغرامی و غوس پروغرامینا کیچمه‌نیك اهمیتی.

حال حاضردا بیر درجه‌لی مکتبلریك اکثرینده ایشله‌نن پروغرام حقینده بورادا، مختصرده اولسا دانیشمامیز لازم گلیر.

معارف قومیسارلیغی‌نیك 1925 ینجی ایلده بیرینجی درجه مکتب ایچون تدریس دیسسیپلینلری، ال ایشی سپورت و غیردن ترتیب ایتمیش اولدیغی مفرات پروغرامی، زمانه‌میزیك طلباتی نقطه نظریندن معین اهمیتی حائزدیر. اوندا پروله‌تار افکاری، اجتماعی آمال و قولله‌قتیو زحمت غایه‌لری اساس موقعینی دوتمیش و عین پرینسیپلر، تعقیب ایدیله‌جك مقصدلریك عموم‌دیر کینی تشکیل ایدیر. بو پروغرامدا، ممکن قدر» فکرك حرکته کیچیریلمه‌سی» او گره‌نیلن معلوماتیك حیاته تطبیقی»، «حیاتی موضوعلار اوزره اوغراشماسی» والخ کیبی طلبلر گنیش یر دوتمیش‌دیر، چوجوقلار ایچون بورادا بیرینجی تمل، ابتدائی سواد حاضرلیغی آلیب، انسانیك زحمت فعالیتی‌نی و احاطه ایدن حقیقتی امکان داخلینده یاقیندان اوگره‌نیب بیلمك اوزره پرواه‌تار جمعیتی عضولیگینه حاضرلانماق‌دیر.

حاصلی مذکور پروغرام آذربایجان شرائطینه آز‌ـ‌چوق قولایلیقله اویدیریلمیش تدریس بیلیگلری‌نی حاوی مفردات پروغرامی‌دیر. حیاتیلیك جهتینجه مکتبلریمزه فایداسی آز دگلدیر.

آنجاق بونا باقمایاراق بیز تیز بیر زماندا غوس پروغرامی‌نی ایشه آلمالی‌ـ بیق، زیرا بو مسئله او گیمیزده دوران نوبتی مهم مسئله‌لردندیر. غوس پروغرا می‌نیك تطبیقی ایله بیزه، معلوم اولدیغی اوزره، تمامیله تدریس سیسته‌مینی مکتبلریمیزده ده گیشمش اولوریق و بونگله برابر مکتبیك حیاتدا اشتراك و علاقه‌لری قسما دگیشیر. بو سیستم اوزره پروغرام ماته‌ریاللاری قومپله‌قس‌لر ایله تعلیم ایدیلیر، ایشه تجری مه‌تودی کیچیر. تدقیق، مشاهده معاینه، تطبیق، تجربه‌قومپله‌قس سیسته‌می‌نیك قاراقته‌ریك‌عنصرلریدیر. قومپله‌قس واسطه‌سی ایله او گردیلن‌معلومات ویریلن وردیشلر داهادا آ گلاقلی و دواملی اولدیغیندان بو سیستم آرتیق الویریشلی دیر.

بورادا گینه‌ده بیز ـ مکتبیك حیاتدا اشتراك و علاقه‌لرینی قسما دگیشیر، دیدیك، زیرا هیچ بیر واقیت مکتبی بیز حیاتدان آییرمایریق. ذاتا بو فکریمیزی عین اشتراك و علاقه‌لریك یالگز شکلی دگیشیر معناسینا دوشونمه‌لیدیر.

مقاله‌ده گوستریلن شرطلر، غوس پروغرامینك تطبیقینه مانع اولمایير و عموميتله قومپله‌قسلریك تعلیمی و تحلیلی مجرد معلومات‌ـ لارینکیندان چتین‌دیر.

غوس پروغرامینك حیاته کیچیریلمه‌سی بزده تاخیره اوغراماسینا سبب یولداش (م. و.)یك فکرینه گوره بعض شرطلردیرکه، «مقاله‌ده ایضاح ایدیلیر، بو شرطلری، «مختصر اولاراق، آشاغی‌دا قید ایدیریك»

آ ـ اولا «غوس پروغرامینك حیاته کیچیریلمه‌سینده احتیاط گوسترنلریك» نقطه نظرینجه اولکی پروغراملارا نسبتا غوسینکینك چتینلیگی‌دیر. (ی. م. و. غوس پروغرامینك آسان اولدیغینی مقاله‌ده اثباته چالیشمیش. لاکن بونقطه نظر ایله سویله‌دیگی دلیل‌لر، حقیقی شرائطیمیز داخیلینده اولاراق، آرتیق بیر رول اوینامادیغیندان بو خصوصده اوز دوشونجه‌میزی دیمه‌یه مجبور اولدیق. آ. ح.)

ب ـ سوگرا کتله‌وی معلملردن بیر چوغی‌نیك، غوس پروغرامی‌اساسینی گیج آ گلاماسی.

پ ــ نهايت پروغراميك ايلك ره‌ده‌قه‌سينده (1923ــ1926 نجى ايللرده كى ره‌ده‌قه‌لر مقايسه ايديلميشدير) براقيلان بير طاقيم اويغونسيزليقلاردير.

گويا بو سببلردن ناشى ايمدى‌يه قدر بيز غوس پروغرامينى حياته كيچيرــ مه‌يىريك. ايشى تاخيره ساليرىق. رايميزجه مسئله بويله دگلدير و بيز ايكى اولكى شرطيك اوزرينده بير آز اگلنملى‌ييك.

1923 نجى ييلده ترتيب ايديلن پروغرام ايله غوسيگكى‌نيك حقينده ى. م. و. دير كه: «غوس پروغرامينيك حياته كيچيريلمه‌سينده احتياط گوسترنلر بو پروغراملاريك اولكى پروغراملارا نظرا چتين اولديغنى ميدانه سوريرلر. باقاليم، دوغرودانده چتين‌ديرمى؟

تك ــ تك عاملريك كيچيلمه‌سى اوزرينه قوريلان اولكى پروغراملار كه (بيزده ايمدى تطبيق اولنان پروغرام بودير) هر بير علمه عائد مجرد، صرف علمى، هيچ بير زمانه مكانه تعلقى اولماىان معلوماتيك كيچيلمه‌سينى طلب‌ايدير.

ايكينجى نوع پروغراملار، يعنى غوس پروغراملارى ايسه اولكه حياتينيك اولكه طبيعتينيك و زحمتينيك قوروليشينى، موجوديتنى اولديغى كيبى ره‌آل وقعه‌لر، اشيالر اوزره اوگره‌نيلمه‌سينى و تدقيق ايديلمه‌سينى ايسته‌يير.

هانسى معلومات معلم‌ايچين‌داها ياقين و تانيشدير، مجرد معلوماتلارمى ياخود اوز اولكه‌سينك حياتى‌مى؟ البته اوز اولكه‌سينك حياتى. معلم اوزى‌اوشاقليقدان برى بو حيات ايچريسينده قاينايب قاريشميشدير. اولكه‌سينك هر بير كونجينه بوجاغينا بلددير؛ محيطى‌نيك حياتينده اوزى بالفعل اشتراك ايدير. سويله‌نلرى ايشيدير، ايشله‌نلرى گوريرر. بونا بناءده بومحيط وحيات ايله ياقيندان تانيشدير، بونى‌دا طلبه‌لرينه داها تيز بلله‌ده بيلر» (صحيفه ــ 12).

بو پارچادا بيان اولونميش بعض نقطه‌لر، نيچه ييلدن برى الده ايديلن تجربه و ره‌آل فاقتلار ايله گورديگيگيز كيبى اصلا مطابق گلمه‌يير. بويله كه نه‌دن‌سه، يولداش (م. و.) هر بير معلميك اوز اولكه‌سينده «اوشاقليقدان‌برى ياشاديغى محيطده» خدمتده بولونديغنى و گله‌جكده‌ده بولوناجاغينى ملاحظه ايدرك «هانسى معلومات معلم ايچون داها ياقين و تانيشدير، مجرد معلومات

لاری یاخود اوز اولکه‌سی‌نیك حیاتیمی؟ البته اوز اولکه‌سینك حیاتی. معلم اوزی اوشاقلیقدان بری بو حیات ایچریسینده قاینایب قاریشمیشدیر... والخ» سوزلرینی سویله‌یر. بونیك قارشی‌سیندا بیز یولداشدان بو یله قدر پیداغوژی مکتبلرینی اکمال ایدنلریك نیچه فائضی «اوشاقلیقدان بری‌باشادیقلاری محیطه» تعیین ایدیلیب ایدیلمه‌میش اولدیغینی سورماق یاخود جاری سنه‌ده مکتب بیتیرن معلملریك هامیسی‌نیك اوز قضالرینه‌می ویریلمش اولدیغینی بیلمك ایسته‌ردیك. سواللاریمیزا مثبت‌جواب ویریله‌میه‌جکینه امینیك، زیرا هر ییل‌قضالره ویریله‌جك معلملریك تقسیماتی سربست اولماییب، معین ملاحظه‌لر ایله یاپیلیر.

1925—26 نجی تعلیم سنه‌سی بولگی‌سینك اساسینه بیرینجی درجه مکتبلره منسوب غروپلاریك طبیعی بویومه‌سی ایله عمومیتله هر قضاده خدمت ایدن اختصاصلی معلملریك عددلری گوتوریلمشدی. بیر طرفدن طبیعی بویومه‌نی معلم قوه‌سی ایله تامین ایتمك لازم گلدیگی کیبی اوبری طرفدنده هر قضاده‌کی اختصاصلی معلملریك عددلرینك ییلدن ـ ییله ممکن قدر متناسب قاعده‌ده برابرلشدیریلمه‌سی فکری‌تعقیب ایدیلمه‌سینه اقدام اولونیردی. تقسیمات گوستریلن جهتلره باغلی اولدیغی ایچون هربیر شخصی بویله‌لیك‌له اوز قضاسینه گوندرمکه امکان یوق ایدی.

1920 نجی ییلدن بو سنه‌یه قدر کردستان قضاسی‌نیك بولگی اوزره آلدیغی معلملر، بالعکس کردستانیك حیات و محیطینه یاقینلیغی اولمایان باشقا قضالی معلملر اولمیشدی. 22ـ1923 نجی ییلده اوزایا ویریلن آدام گنجه ساکنلریندن معلم «x» پسیان ناحیه‌سی مسکانلی کندینك حیاتی، عنعنه‌سی، لهجه‌سی و معیشتینه؛ معلم «y» ایسه شیوه‌جه کندیککینه بوسبتون قوتراست اولان محیطده بویوموش شخصلر ایدی. بونلاردان برینجی‌سی مسکانلی اهالی‌سینك اساس زحمت نوعینی تشکیل ایدن چالتیك بیجرمك پیشه‌سیندن همه‌وقت شکایتله‌نه‌رك «بو نه آغیر ایشدیر. سحردن آقشامادك قیزغین گونك آلتیندا بالچیقلی، سولی‌لیقلرده آرامسیز تیره باغلاماق... بو، عمری گوده‌لتمکدیر. بو جور چتینلیکلره، ایشله‌ینلر نیجه دوام گتیره بیلیر!؟» دیردی. ایکینجی‌سی‌سه

«بن حیاتیمدا برینجی دفعه اولاراق بو جور دیریلیك و وحشی‌لیك ایچریسینه دوشدم» دیه سویلردی.
اکثریت‌اوزره اولکه‌لرده اوغراشان اختصاصلی معلملریمیز ایشته بونلار کیبی‌دیر. بو سنه‌یه قدر بولگی آنجاق بلا اختیار بو جور یاپیلا بیلمشدیر. هرکسك یالگز «اوشاقلیقدان بری ایچریسینده قاینایب قاریشدیغی محیطه» تعیینی دگل، اوز ئولکه‌سینه بیله دوشمه‌سی تصادفی بیر شی ایدی. اونیك ایچین‌ده حقیقی شرائطی نظره آلماق ایسته‌رسه‌ك بونلاری‌دا (عین معلملری) ملاحظه ایتملی‌ییك. بوقسا ایشی ایده‌آلی رنکلره سالماقدان نه چیقار؟

بورادا فکریمیز طبیعی، پیداغوژی مکتبلریمیزدن چیقان معلملری پیسله‌مك اولماییب، آنجاق حقیقی شرائطیمیز داخلینده بولگی‌نیك اختیاری اولوب اولما دیغینی گوسترمك خواهشینده‌ییك. معلمیك آشنا اولدیغی محیطه دوشه بیلمه‌دیکینی اقرار ایدیریك.

نهایت محلی معارف شعبه‌لری گینه‌ده بیر چوق پراقتیق ملاحظه‌لره گوره اختیارلارینه ویریلن معلملری مکتبلر آراسیندا سربست بوله بیلمه‌ییرلر. قوه‌لی تجربه‌لی معلملریك الی آلتینا آز تجربه‌لی و ضعیفلریك ویریلمه‌سی، یاخشی معلملریك بوتون‌ناحیه‌لره تقسیمی، بیر ناحیه‌ده احتیاجیك دیگریندن آز و چوق اولدیغی والخ... کیبی سببلر قضاده اولان یگی ماذونلاری اوز کندلرینه و حتا ناحیه‌لرینه دوشمکدن چوق وقت محروم قیلیر. بو جهتیك‌سه بویوك اهمیتی واردیر. زیرا قضالریك ناحیه‌لری، حیات، معیشت و اوضاعجه اکثر اوقات بیر بیرلرینه بکزمه‌ییرلر. مثلا: گردستانیك داغباسار حصه‌سی آران حصه‌سی کیبی دگلدیر. بونلاریك آراسیندا فرق چوق - چوقدیر. داغلیق حصه‌نیك اساس مشغله‌سی حیواندارلیق، آری ساقلاماق و غیره ایسه، آران حصه‌یه گلدیکده بورادا باشلیجا اکین (چالتیك بیجرمك) باغبانلیق، بوستانچیلیق والخ...ایله معیشت ایدیرلر. یوقاری حصه‌نیك آداملاری، حیوانلاری آران آب‌هواسینا، معیشتینیك آغیرلیغینا دوام ایده‌مه‌ییرلر. بو حصه قارا مالی باشلیجا چالتیك بلیمی ایله بسله‌ییر. یوقاری حصه قارا مالا دال‌بادال بلیم ویره‌رسه مال بوتون تلف اولوب

گیدر؟ داغلیق حصه‌نیك آداملاری آراندا گوریلن ایشلره بیر او قدرده بلد د گلدیرلر، بویله که اونلارا چالتیك آلا-ی ایلندیرمك ممکن د گلدیر. آلانیك یرینه تمام چالتیك گوگرتیسینی قوياريب آتارلار والخ...

یوقاریدا گوستریلن جهتلره استنادا دیه بیلربك که، معلم بلد اولدیغی اولکه حیات و محیطینك قوریلیشینی، موجودیتینی، طبیعتینی البته طلبه‌لره آسان‌دا بلله‌ده‌جك، دوشونتجه‌سی حقیقی شرائطیمیز قارشی‌سیندا یالگز غیر حقیقی تصورلردن باشقا بیر شئی د گلدیر؛ و بو جور ایده‌آلی تصورلرله‌ده غوس پرو غرامینیك آسان چتین‌لیگینی معین قیلماق یاخود تطبیقینی اساسلاندیرماغا چالیشماق بویوك برسهودیر.

سوگرا مقاله‌دن معلوم اولدیغی اوزره غوس پروغرامی ایله اولکی پروغرام «مقایسه ایدیلیر کن، مسئله‌یه اطرافلی یاناشیلمامیشدیر. مقاله‌ده یالگز معلملریك وضعیتی نظره آلینمشدیر. («هانسی معلوماتلار معلملر ایچون داها یاقین و تانیش دیر. مجرد معلومات‌می، یاخود اوز اولکه‌سینك محیطیمی؟...» سوزلرینه دقت ایدیلسین ــ صحیفه 12) حالبوکه، بیزجه مسئله‌یه بویله یاناشیلمامالی ایدی، زیرا قومپله‌قس سیسته‌می تقاضاسنجا تدریساتدا داها آرتیق آقتیولیگیك طلبه‌لره کیچه‌جگی آیدیندیر. اونیك ایچین‌ده اونلاریك وضعیتینك نظردن بوراقیلماسی دوز د گلدیر. دیگر طرفدنسه عمومیتله معلم ایچون تانیش، یاقین اولان هر بیر شئیك هضمی طلبه‌لردن اوتری‌ده آسان سایبلمالیدیر، بوگا بنا هر بیر اتفاقدا ایشیك تخنیقاسی طلبه‌لر طرفیندن صرف اولناجاق وقت، ئه‌نیرژی و باجاریقلاریك دوشونیلمه‌سی مهم والزم‌دیر.

طلبه‌لره مجرد معلومات ویریلدیکده، مثلا: «دیریلیك و محصولاتینیك توپلانما سی» باره‌سینده درس ویریر کن، معلم نه ایتملی‌دیر؟ درسی عیانی اولماق‌ایچون او، بیر نیچه دفعه چوجوقلاری دیریلیکه تزهه آپاراراق اورادا گوریلن‌ایشلری اوز وقتلرینده گوستریب «ئه‌ویریستیك» داها دوغریسی «مصاحبه» اصولی ایله‌ده دیریلیگیك بیجریلمه‌سی و محصولاتینك توپلانماسی حقینده کی ماتیریالی چوجوق لارا تعلیم ایده‌جکدیر. قومپله‌قس تدریس سیسته‌می اوزره ایسه عین موضوع،

بیر قومپله‌قس اولاراق، اوز موسمینده تعلیم و تحلیل ایدیلملی‌دیر. بو سیسته‌مجه دیرلیگیك بیجریلمه‌سینی یاخود محصوللارینیك توپلانماسینی آنجاق تنزهلرده گوسترمك و سویله‌مك ایله کفایتلنمك ممکن دگل. چوجوغیك بالفعل دیرلیکده ایشله‌مه‌سی، اونی بیجرمه‌سی، بوتون آغیرلیق و چتینلیكلری یاشاماسی، پاییز فصلی محصولاتینی توپلاماسی و غیره ایشلری گورمه‌سی گر کدیر. یالگز بویله‌لیك ایله دیرلیك محصوللاری یتیشدیریلمه‌سینده کی بوتون حادثه واوضاعلر بلاواسطه اونیك تجربه مشاهده‌سی ایله عمله گله بیلیر. عکس تقدیرده بو ساحه‌ده چوجوغا معین اعتیاد و باجاریق کسب ایتدیریلمه‌سینه امکان اولمیاجاغی‌شبهه‌سیز مسئله‌دیر. سوگرا اوز وقتینده اجرا ایدیله‌جك بیر پارا آغیر ایشلر وار که، اونلاریگدا گوریلمه‌سی چوجوغیك اشتراکی ایله اولمالیدیر؛ مثلا: دیرلیك چپر چالیسینیك دوزلدیلمه‌سی، آرخینیك تمیزلنمه‌سی، لازم گلن اینوه‌تار، تخم والخ... کیبی وسائطیك حاضرلانماسی (بونلاردا مطابق قومپله‌قسلره داخلدیرلر).

بویله‌ده هر جور مجرد معلومات ایله قومپله‌قس ماتیریالینیك تعلیم و تحلیلی تفریق ایدیلملی‌دیر.

بوقاریدا گوستریلدیگی اوزره، تدریس ماتیریالینی مجرد، صرف علمی معلومات کیبی بنیمسه‌مك ایله تام حیاتی علاقه‌لری، واسطه‌سنی ایله قومپله‌قسلرده تدقیق ایتمه و عملی یول ایله اوگرتمه‌نیك فرق و چتینلیكلری اوجیندان غوس پرو غرامنا «مجرد معلوماتلاریگکیندن چتیندیر» دینیلمش اولسون گرك. بونیك چتین لیگینی اعتراف ایتمك بزجه یاگلیش‌دا دگیلدیر، زیرا گنه‌ده تکرارایدیریك که بوراندا هر بیر شئی بلاواسطه ایشله‌مك، زحمتینی چکمك، توره‌تمك، حصوله گتیرمك یولی ایله، یعنی عملی، حیاتی و تیره‌لر نتیجه‌سینده اولاراق، مطلقا باجاریق و ماهیت کسب ایتمك لازم گلیر. بیزجه دیرلیگی چپرله‌مك حقینده عیانی‌ده اولسا، شفاهی معلومات آلماق باشقا ایسه، بو ایشی تیکان داشیبوب ایشله‌مك، چپرله‌مك یام باشقادیر.

عمومیتله تطبیقات اثناسیندا تصادف ایدیلن بوتون آغیرلیقلاردا طبیعی‌اولاراق

هامی‌دان آرتیق چوجوقلار اوزرینه دوشدیگیندن ذکر اولنان ایکی قوتراست پروغرامی دوتوشدیریرکن، ی. م. و. معلملری نظره آلدیغی کیبی چوجوق لاری‌دا نظره آلسا ایدی، مقاله‌ده سویله‌دیگی فکرلر (صحیفه ــ 12) سهو تیجه باغلامازدی.

12 ینجی صحیفه‌دن گوتورمیش اولدیغمیز پارچانیك مابعدینده دینیلیرکه: «اولکی مجرد معلوماتلار ایسه اکثریا بونیك (یعنی معلمیك آ. ح.) کیچمدیکی شئیلردیر. کیچمیش‌سه‌ده بیلدیریم واری، سرعتله کیچمیش، حیاتدا راست گلمه‌میش و اونوتمشدیر. بونلاری کیچمك معلم ایچون داها چتیندیر. سوزله کفایتلنمه‌مك ایچون هر ایکی پروغرامدان بیرر مثال گوتورمك.»

هر ایکی پروغرامدن گتیریلن مثاللاری بورادا قید ایدیریك:

آ ــ کند مکتبینیك اوچنجی غروپی ایچون اسکی پروغرامدا طبیعت و محیط حیاتیندان کوتوریلمیش ماده‌لر:

1. طبیعت و اونیك حادثه‌لری، جسملریك اوچ حالی.

2. اطرافیمیزداکی هوا: هوانیك محیطی، هوانیك هر یرده بولونما-ی، صلب جسملرده هوا، سودا هوا، انسانیك ایچریسینده هوا.

3 ــ هوانیك خاصه‌لری (بوتون تفصیلاتیله).

4 ــ هوانیك حرارت واسطه‌سیله انبساطی.

5 ــ هوانیك حرکتی.

6 ــ سوییك اوچ حالی.

7 ــ سوییك خاصه‌سی.

8 ــ سوییك بیر حالدان اوبیری حاله کیچمه-ی.

9 ــ سوییك سافلاشدیریلماسی.

10ــ سوییك دورانی.

11ــ یر یوزنده سو.

12ــ یریك قوربلیشی.

13– صخورلار.

14– معدنلر و دميرلر.

ب – كند مكتبينيك عين غروبي ايچون غوس پروغرامينده قويلميش تدريس ماتيريالي:

«1 – محصول توپلاما باغ و بوستان حاصلاتيني توپلاماق ايچون كندده آپاريلان پاييز ايشلري: تاخيلي ييغيشديرما قارتوفلي، نخود و غيره... بوستان حاصلاتيني توپلاما.

2 – مكتب توپراغيندا نه يتيشميشدير.

3 – كندده و دائره‌ده محصولات بايرامي مختلف نباتلاردان انسان هانسي فائده‌لري گوتورير. بيزيم اك چوق مداخل گتيرن توپراغيميزيك حاصلات مقداري كيميك محصولي داها چوق، كيميك كي داها آز اولميشدر. نه ايچون محصولاتيك مقداريندا بويله تفاوت اولميشدر.

4 – تاخيلي دوگركن، ساوورار كن و تميزلر كن ماكينه ايشلتمه‌نك منفعتي. أكين آلتلري منطقه‌سيندن هانسي آلتلري موقتي استفاده ايچون آلماق اولور؛ هانسي ماكينه‌لر نقد و هانسي نسيه ويريلير.

5 – كند تصرفات قريدي قوئوپراسيونينك و ماكينه جمعيتلرينيك اهميتي

6 – سو، كولك و بوغ دگيرمانلارينيك بير واقيتدا او گوتديكلري تاخيليك مقداريني مقايسه ايتمه و غيره...

7 – كند و اونيك اطرافي.

8 – يير صنعتلري،

9 – كند معيشتي.

10– اهالي‌نيك ساغلاملاشديريلماسي.

11– كند و شهر.

12– شهر حياتي.

13– يازدا كند.»

ارائه ايديلن مثاللاري دوتوشديراراق، ي. م. و. دييركه: «بو قدر

پارچادان یوقاریدا دیدیکیمیز نتیجه‌نی چیقارا بیلیریك: غوس پروغرامینیك طلب ایتدیکی ماتیریال معلملریمیز ایچون اسکی پروغرام ماتیریالیندان داها یاقین و کیچیلمه‌سی داها آساندیر».

لاکن، عکسینه اولاراق، یولداشیمیزیك اولکی پروغرامدان گوتورمیش اولدیغی مثالیك دکرسیز اولدیغی نتیجه‌ده هیچده ألده ایدیله‌میر. و چوق تعجب که، همان مثالدا گوستریلن ماتیریاللاری نه‌دن‌سه او، معلمه حیاتیندا راست گلمین، معلمیك کیچمدیکی، کیچمیش سه‌ده، یلدیریم‌واری سرعتله کیچمیش اونوتمیش اولدیغی شئیلردن حساب ایدیر. حالبوکه بو پارچادا باشلیجا بیر دوتان، گوردیکیکیز کیبی، «سو» و «هوا» موضوعی ایله بونلاریك اطرافیندا قوییلمیش و بو ایکی موضوعی تکمیل ایدن الك بسیط علمی‌ده اولسا، ابتدائی معلوماتلار، هوا ایله سوییك خاصه‌لری یاخود بونلارلا علاقه‌سی اولان یاقین حیاتی ماتیریاللاردیر.

تصوریمیزجه هوا، سو حقینده اولان موضوع «نخود قارتوفلی توبلامه» موضوعی کیبی اولماییب هم معلم و هم طلبه‌لردن اوتری داهادا یاقین و تانیش‌دیر. و بیرده تدریسیك اوچینجی سنه‌سینده عمومیتله طلبه‌لره او کره‌دیلن معلوماتیك حیاتیلیکی ایله برابر آز-چوق علمی اهمیتی شامل اولماسی‌دا بیرسیز دکلدیر. ایمدی بیز تیخنیقابی تصرفاتمیزدا بیریتمه‌ده، تصرفاتیمیزی ماکینالاشدیرمادابیق. اوکا گوره، تیخنیکی بیلکیلریك اهمیته بیندیکی بویله بیر دورده سو، بوغ، هوا کیبی محرك قوه‌لر حقینده ویریلن عمومی علمی معلومات (سوییك خاصه‌لری، اوچ حالی، بیر حالدان اوبیری حاله کیچمه‌سی، هوانیك خاصه‌لری، هوانیك حرکتی، حرارت واسطه‌سیله انبساطی و غیره کیبی بیلکی‌لر) حیاتمیزدان اوزاق و بیزیم ایچون یابانجی سایلمامالیدر.

علاوه، غوس پروغرامندان گوتوریلن پارچادا (11 نجی ماده‌یه باقیلسین.) «اهالینیك ساغلاملاشدیریلماسی» باره‌سینده کی موضوعی چوجوقلارا تعلیم ایدیرکن، صاغلام هوا و صاف سو نه‌دن عبارت اولدیغی حقینده بحث ایدیله‌جکینه، بونلاریك اهمیتجه خاصه‌لری چوجوقلارا بلله‌دیله‌جکینه احتیاج اولمایاجاقمیدر؟—

بیزجه همان ماده‌ده «هوا، سو» موضوعی طولاییسی ایله اولسادا، قوییلمیش و تدقیق، تحلیل‌ده ایدیله‌جکدیر.

سوڭرا، اسکی پروغرامدان ڭوتوریلن پارچانیك 13،12،1 و 14 ماده‌لرینه ڭلدیکده، بونلارا معلم حیاتدا نیجه راست ڭلمیه‌جکینی دوشونمه‌بیریك، خصوصیله 1 نجی ماده‌یه معلم راست ڭلمیه‌جکمی؟! بو ماده‌لریك معلم و متعلملر ایچون آشنا و یاقین اولوب اولماماسی مسئله‌سی و آسان چتینلیکی غوس پروغرامیندان آلنان مثالدا کی 12،6،5 نجی ماده‌لریڭکیندن هیچده ڭریده دڭلدیر.

بورادا فکریمیز قطعیاً غوس پروغرامینی تنقید ایتمك اولماییب، یالڭز ی. (م. و.)یك، بیرینجی مثالدا ڭوستریلن: «سو، هوا، طبیعت و حادثه‌لاری والخ کیبی موضوعلری معلملر ایچون یاقین اولمایان، حیاتدا اونلارا راست ڭلمین... ماتیریاللاردان حساب ایتدیکی یاڭلیش اولدیغنی بیان قیلماق و عین ملاحظه ایله‌ده دڭرسز سایدیغیمیز مثال اوزره چیقاردیغی نتیجه‌نیك دوز اولمادیغینی ڭوسترمکدیر.

حقیقتاًده بیزی احاطه ایدن طبیعت و اونیك حادثه‌لری؛ جسملریك حیاتمزدن بیزه بللی اولان اوچ حالی: مایع، غاز، صلب (ماده ــ 1)؛ اوزرینده یاشادیغمیز یریك قوریلیشی (ماده‌ــ12)؛ داغیلقلار (ماده 13)؛ معدنلر، دمیرلر (ماده‌ــ14) بیزه حیاتمیزده راست ڭلمین ماتیریاللاردان دڭلدر. عکسینه اولاراق هر ایکی مثالدا ڭوستریلن مختلف موضوعلر محیط و حیاتیمیزدا موجود اولان، رول اوینایان و بیزه یاقین شیلار حقینده‌دیرلر. بو ماتیریاللار آراسیندا کی فرق آنجاق اونلاریك ایکی نوع پروغرام شکلینده: بیری غوس سیسته‌می اوزره دیکریسه اسکی پروغرام طرزینده دیزیلمه‌لریدر.

ی. م. و. مقایسه اثناسینده هر ایکی پارچانی دریندن اولاراق تتبع ایتسه ایدی، او وقت بیز دیین نتیجه‌یه ڭلمیش اولمیردی.

ایمدی ایکینجی شرطی تدقیق ایتمه‌مبز، یعنی ی. م. و. دیدیکی کیبی معلملردن بیر چوغی‌نیك غوس پروغرامی اساسلارینی کیج آڭلاماسی و بو جهتله‌ده عین پروغرامك تطبیقی بیزده تاخیره اوغراماسینی یوقلاماميز لازم ڭلیر.

اولا بورادا قید ایدیلملی‌دیر که، «غوس پروغرامینیك چینلیگی اوجیندن حیاته کیچریلمه‌سینده احتیاط گوسترنلری» مقاله‌سینده آشکار ایتمه‌دیگی کیبی، یولداشیمیز، بو پروغرامیك اساسینی کتله‌وی معلملردن بیر چوقی‌نیك کیچ آنگلاماسینی هانکی یول ایله کشف ایتمیشدر، سویله‌میر. او، یالگز یازیر که: «معلوم‌دیر که، غوس پروغرامی قومپله‌قس سیسته‌می اوزره ترتیب ایدیلمیشدیر. قومپله‌قس سیسته‌میندن مقصد حیاتی وقعه‌لری اوز طبیعی علاقه‌لری حالیندا گوسترمك و آنگلاتماقدیر. کتله‌وی معلم ایسه بویله باشا دوشمیشدی:

قومپله‌قس سیسته‌میندن مقصد، طبیعیات، اوقو، یازی، حساب و غیره کیبی معلومات و ماتیریاللاری بیری بیری ایله علاقه‌دار کیچمکدن عبارتدیر.

بونلار بیله ظن ایتمیشلردیکه اوقو، یازی تیخنیکی اعتیادلاری مطلق بو یاخود دیگر موضوع ایله علاقه‌ده ویرمك لازم‌دیر. بونگا بناً معلملر جمع قانونینی اینك موضوعی ایله صائت و صامت سسلریك کیچیلمه‌سینی کسریك ضربی ایله باغلاماق کیبی صنعی علاقه‌لر اوزرینده چالیشماغی غوس پروغرامی‌نیك و قومپله‌قس سیسته‌مینیك اساسی ظن ایتمیشلردی. بونوع علاقه‌لر لزومسیز اولدیغی کیبی، ترتیب ایدیلمه‌سی‌ده چوق چتیندر.»

«کتله‌وی معلم ایسه بویله باشا دوشمیش...»، «بونلار ظن ایتمیشلر...» دیه، یولداشیمیزیك کتله‌وی معلملر آدیندان سویله‌دیگی یوقاریداکی فکر و ملاحظه‌لر ذاتاً اونیك اوز تصور و ملاحظه‌لری اولدیغنا آرتیق احتمال واردیر. زیرا پیداغوژی ادبیات و مطبوعاتیمیزدا مذکوریك دیدیگینی اثبات ایده‌جك بیر شئی موجود دگلدیر. و عمومیتله بیز دیه بیلریك که کتله‌وی معلملریك أکثری قومپله‌قس تدریس سیسته‌مینه هیچ یاناشمامیشدیر و بیر او قدرده آشنا دگلدیر. اونگا بناً قومپله‌قس سیسته‌می حقینده بیر شئی‌ده دیمیر. بیرده قالان حصه ایسه یای پیداغوژی قورصلاری و ادبیات واسطه‌سیله بو سیسته‌مه آز چوق یاناشاراق، سس چیقارماقسیزین مکتبلرده تطبیق ایتمه‌ده‌دیر.

فقط بوساحه‌ده‌کی تشبثسیزلیك و دایانما؛ معلملریك غوس پروغرامی اساسلارینی کئچ آنگلاییب آنگلاماماسیندان ایلری گلمه‌یب یالگز بو سیسته‌میك

یزده حیاته کیچریلمه‌سی ایچون مطابق شرائطیك ایمدی‌یه قدر معین بیر حاضرلیق حالینه قویولماماسی اوزرینده دوام ایتمه‌ده‌دیر.

نهایت، اوچنجی شرط حقینده دانیشمالی‌یق:

غوس پروغرامی‌نیك ایلك ره‌ده‌قته‌سی ایله سو‌گکی‌نیك آراسینده بولونان فرقی ی. م. مقاله‌سینده آشاغی‌دا قید اولنان و گویا یونکوللشمیش بیر نیچه ماده‌لره باغلاییر، بویله که:

1 – اسکی پروغرامیك 3 ستون اوزره دیزیلمه‌سی مسئله‌سی، (که‌بورادا طبیعت، زحمت و جمعیت سرلوحه‌لی ستونلار معین‌ده معلومات طلب ایدیرلر).

2 – اسکی پروغرامدا ماتیریالیك دورلره آیریلماسی.

قید: بو ایکی ماده ی.م. نیك سوزینه‌گوره یکی ره‌ده‌قته‌ده اصلاح ایدیلمیشدیر،

3 – چتین موضوعلاریك اورتادان قالدیریلماسی.

4 – یکی ره‌ده‌قته‌ده هر موضوعه ایضاح نامه ویریلمه‌سی.

5 – یکی پروغرامیك سنه آراسیندا دوزگون بولونمه‌سی والخ.

او، تیختیکی بیلکی‌لریك آیری اولاراق نه جور کیچیلمه‌سی، هم‌ده قومپله‌قسلرده کی طبیعی علاقه حقینده بیانات ویردیکدن سو‌گرا، یکی پروغرامیك کتله‌وی مکتبده تطبیق ایدیلمه‌سینه بیر مانع اولمیاجغینی قید ایدیب: «بیزجه هیچ بیر مانع‌لیك یوقدیر و تطبیقینه باشلامالی‌دیر» دیر.

رایمیزجه گوستریلن ماده‌لریك اساس و شرحی غوس پروغرامی و قومپله‌قس تدریس سیسته‌مینه دائر ایمدی‌یه قدر میداندا اولان روس ادبیاتینده موجوددیر. یکی ره‌ده‌قته ایسه، همان اساسلار ایله شرحیك قونقره‌تلشمیش و مختصر بیر شکلی‌دیر. بوناگوره غوس پروغرامی تطبیقینی ی. م. یکی ره‌ده‌قته‌یه باغلامایب، اوندان قاباقدا تکلیف ایده بیلردی. زیرا اونیك ویرمش اولدیغی سطحی معلوماته نظراً، اساساً کهنه ره‌ده‌قته ایله تازه، بیر بیرلرندن بیر او قدرده آیریلمابیرلار.

سوزیمیزیك اثباتی ایچون بورادا بیر نیچه فاقت‌گوسترمه‌میز لازم‌دیر.

1 ـ نجی مادهیه دائر: اسکی پروغرامدا ماتیریال اوچ شاقولی ستون اوزره دیزیلمیشدیر: طبیعت، زحمت و جمعیت ستونلری اوزره. ایمدیسه بو اوچ مادهنیك مندرجاتی شاقولی ستون اوزره دگل، عادی سطرلرده یازیلیر. (نهبویوك فرق اولموش؟) اوللریده هر هاسی بیر ستونه عائد ماتیریال اولمازسه ستون بوش قالیردی. (عمومیتله پیداغوژی ژورناللاریندا ویریلن نمونهلیك پروغراملارا باقیلسین). ایمدیسه گینهده مادهیه موافق ماتیریال وارسا، یازیلیر، یوقسا، یازیلمیر.

2 ـ نجی مادهیه دائر؛ اسکی رهدهقتهده ماتیریال موسملره ساریلی اولان دورلره بولونمیشدیر: آ- پاییز-قیش، ب-قیش - یاز، پ-یاز - یای تلثلری قومپلهقسلری. (اسکی رهدهقته، صحیفه-16).

ایمدیسه گینهده ایللیك ماتیریال فصللره مطابق اولاراق، بولینیر، زمان و مکانه باغلانیر. قالدی فصله یاخود دوره مخصوص گوتوریلن ماتیریالیك مقدارینا گلینجه بو مسئله مکتبیك ایش و تدریس پلانلاری ترتیبینه باغلی اولان بیر شئیدیر. ایش پلانی، پروغرام و تدریس پلانی ایله مطابق اولاراق عمله گتیریلمیشسه، او وقت هر بیر دوریك ماتیریالی اوز وقتینده بیتهجکدیر، بیر دوریك ماتیریالی بیتمهدن، او بیری دوریك کی کلمهیهجکدیر.

3 و 4 نجی مادهلر شرطی قاراقهرده اولان مسئلهدیر.

5 ـ نجی مادهیه دائر: اولکی و یگی رهدهقتهده بیرنجی و ایکینجی غروپ ایچون قویولان ماتیریاللار: «عائله» و «کند» موضوعلری عینی ایله بیرلرنده قالمیش، ده گیشمهمشدیر. اوچینجی غروپ ایچونسه، یگی رهدهقتهده، «دائره و قضا» قویلمیشدیر. لاکن اسکیده «اولکه» آدی ایله صنف بیلگیسی سویهسینه مطابق اولاراق، «ولایت»، «اوقروغ» یاخود «قضا» موضوعی کیچیلهجکی محلی مهتود بیوروسوسینا محول اولونمیشدیر. ی. م. نیك دیدیکی کیبی تدقیق ایدیله بیلمهیهجك موضوع ویریلمهمیشدیر. (اسکی رهدهقته، صحیفه 12).

سوگرا، تیخنیکی بیلگیلریك آیری اوگرهدیلمهسی و طبیعی علاقهلر حقینده موجود پیداغوژی ادبیاتیندا یترمقداردا لازمی بیانات ویریلمیشدیر.

(غوسوك 1 ینجی مه‌تودیك مکتوبینه باقیاسین، 1925ـایل. طبیعی ـ 9؛ طبیعی علاقه حقینده «قومپله‌قسلیکه دائر مه‌تودیك طلبلر» قصاینه باقمالی صحیفه ـ 14؛ تیخنیکی بیلگی‌لر حقینده‌ـصحیفه 11)

ی. م.نیك تازه ره‌ده‌قته حقینده مقاله‌ده وبردیگی معلوماته نظرا آشاغی‌کی رأیینه شریك اولا بیلمیریك :

«سوبله‌دیکلریمیزدن آکلاشیلیرکه، غوس پروغرامینیك یگی ره‌ده‌قته‌سینده معلملری چنینه سالان هر بیر جهت اصلاح ایدیلمیش؛ پروغرام تمام آیدینلاـ شدیریلمیش، و اطرافلی ایضاحاتله برابر میدانا چیقاریلمیشدیر. بویله اولدیقدان سوکرا آرتیق بو پروغرامیك کتله‌وی مکتبده تطبیق ایدیلمه‌سینه نه مانع‌لیك اولا بیلر؟... تطبیقینه باشلامالیدیر.»

غوس پروغرامی تطبیقینه گلدیکده، دیملی‌بیك‌که، بیر چوق تیخنیکی سببلردن ناشی و عمومیتله وضعیتمیزیك آغیرلغی جهتیندن، بیز بیردن بیره قومپله‌قس تدریس سیسته‌مینه هیچ وقت کتله‌وی مکتبلریمیزیك هامیسینی مجبور ایده‌بیلمه‌ریك. لاکن بوراسیدا بللی‌دیرکه، ممکن‌سیز بیرشئی اولمیر. یولداش م. و. دیدیگی کیبی، ایسته‌سه‌ك، بیر قرار اوزره گله‌جك سنه‌دن اعتباراً بو ایشی یاپمیش‌دا اولاریق. فقط بوندان فایدا چوق‌می اولور؟ سوزیمیز اساس‌سز اولماماق ایچون فکریکنزی قضالرده‌کی حال حاضرده قومپله‌قس سیسته‌می اوزره ایشله‌ین مکتبلریمیزه جلب ایتمك خواهیشینده‌بیك: آغدام قضاسینی تفتیش ایدیرکن ی.م.یك اوزی قومپنه‌قس غروپلاریندا باقمیشدی. بونلاریك وضعیتینی او، بو جور تصویر ایدیر: «قومپله‌قس غروپلاریندان بیر مقدارینینیك فعالیتینی تدقیق ایتدیکدن سوکراه، بو غروپلاریك چالیشماسیندا بویوك بیر نقصان گوریلمیشدر: معلملر قومپله‌قس موضوعلارینی صنیفدا مذاکره ایتمکله کفایتلنمیشلر و بیر قدر اوقو ـ یازی و حساب اعتیادی ویره‌رك اوز وظیفه‌لرینی ایفا ایتمیش حساب ایلمیشلر.

حالبوکه قومپله‌قس سیسته‌می زحمت مکتبی طلبارینی حیاته تطبیق ایتمکدن اوتری الك دوغرو بیر یولدیر.» (یکی مکتب نمره 3ـ2، 1927نجی سنه)

ارائه ایدیلن پارچا ایشیمیزیك بو خصوصده نه قدر انگلای و گریده اولدیغینی گوستریر. بیز هر قضاده اولان بیر-ایکی قومپله‌قس مکتبینی حالا دوزگون یولا قویامامیشیق. بونیگله بیله قومپله‌قس تدریس سیسته‌مینی کتله‌وی قاعده‌ده اولاراق مکتباریمیزه یریتمك ادعاسینداییق.

رایمیزجه حرکتمیز، ذکر اولنان نقطهٔ نظر اعتباریله دوز سایلمالیدیر. و بیز بو ایشی یالگز تدریجله و پلان اوزره وسعتلندیرملی‌ییك. ابتداده هر قضاده ئیلدن ئیله نمونه‌وی استناد مکتبلرینی عددجه آرتیراراق بونلاری قومپله‌قس قاراقته‌ری اولمایان مکتبارله علاقه‌دار قیلیب بویله‌لیك ایله‌ده بوتون کتله‌وی معلملریك یگی تدریس سیسته‌مینه یاناشدیریلماسی ایچون متین یول تشکیل ایتملی‌ییك. طبیعی ایمدی‌کی وضعیتده بو مکتبلر اساس و بنوره منظره‌سینده دوتولابیلر. گله‌جك ایچون بونلار مثبت زمین حاضرلایاجاقدیر. و بیرده استناد مکتبلرینی قضا مه‌تود بیورولاری و آغرانومیك منطقه‌لر ایله رابطه‌یه سالمالیدر. مه‌تود بیوروسی مرکز ایله بونلاریك آراسیندا جانلی علاقه یارادا بیلیر. نمونه‌وی (قومپله‌قس مکتبی حقینده فکریمیزی «معارف ایشچیسی ژورنالینداداد بیان ایتمیشیك، نمره (18)-10، سنه 1926، صحیفه-12)

عمومیتله قومپله‌قس تدریس سیسته‌مینی حیاته کیچیرمك مسئله‌سی بیزیم اَڭ مهم و نوبتی مسئله‌لریمیزدن حساب ایدیلملی‌دیر. لاکن، ی.م.یك مقاله‌ده اظهار ایتدیکی کیبی حقیقی اولمیان اساسلار اوزره بو ایشه یاناشیلماسی بیزی داهادا دوغرو یولدان چیقارا بیلر. اونیك ایچون بیز:- گله‌جك سنه‌دن بو ایشه باشلیاق! هر بیر چتینلیك‌لر اورتادان قالدیریلمیش. یولیمیزدا بیزه نه مانع‌لیك اولا بیلر والخ فکرلری یوروتمیریك.

فقط اقرار ایدیریك که، کندلریمیزده اکثریاً اهالینیك بابادان قالما، کهنه اصولدا یاپیلمیش جفتی ایله 2 یا 4 باش اوکوزی واردیر. مکتبسه، هیچ بیر اکین و باشقا تصرفات آلاتینا مالك دگلدیر. تارلا بیری یا هیچ یوقدر، یادا که بینه‌ر مقداردا یوقدیر. کتله‌وی معلم قادروسی اکثریت اوزره قومپله‌قس تدریس سیسته‌مینه یاناشمامیش و آشنادا دگلدیر، بو سیسته‌مه یای قورصلارندا

و باشقا واسطه ايله آز-چوق ياناشميش اولان معلمسه، آغدام قضاسينده اولديغی كيبی، ايشی بوزير، بير نتيجه ميدانا چيقارامايير. ديگر طرفدنده ياقشی قومپله‌قسجی پيداغوق رهبرلريميزده يوق. تيخنيقانيك كندلريميزه بيريديلمه‌سينه تازه باشلانميش، ياردبم گوستره‌جك آغرونوميك منطقه‌لريميز پك آز.

طبيعی بو جور شرائط ايچريسينده بيزده مذكور بروغرامی كتله‌وی مكتبلريميزه آنجاق گوجله د كل، تدريج و پلان اوزره بيريده‌بيلريك. گينه‌ده محكم چاليشماليیق.

بيردرجه‌لی مكتبده بديعی تربيه

يازانی: غوره‌لكين.

تربيه نوعلريندن بريده بديعی تربيه‌دير. انقلابدان اولكی مكتبلرده بوجور (بديعی) تربيه آنجاق فردی (ايندويدوآل) ماهيتده اولوردی، خصوصی درنكلر شكلی آليردی و كتله‌وی قاراقتردن تماميله محروم ايدی.

بو كيبی درنكلريك وظيفه و غايه‌لريده شاگردلرده گوزه‌ل عادتلری آنجاق تيخنيقی طرزده انكشاف ايتديرمك و داها دوغروسی بديعی تعليم‌دن عبارت ايدی.

اونا گوره‌ده بو جور ويريلن تربيه عمومی پداغوژی سيستمه‌ميندن كناردا قاليردی؛ اوزاق و رابطه‌سيز قالديغی ايچين ده گيل يالگز اوشاقلاری تعليم ايتمك، بلكه اوشاقلاردا ياراديجيليق استعدادی اوياتماق، تربيه و انكشاف ايتديرمك و نهايت بونلاريك هامی‌سينی اينجه بر فورمايا سالماق كيبی اساس مقصده چاتا بيلميردی.

لاكن اولكی مكتبلره نسبتله بام-باشقا روحدا و مقصد اوزرينه قورولان ايمديكی شورا ئه‌مك مكتبله‌رينده ويريله‌ن تربيه روحی آپ-آيری پرينسيلر اوزه‌رينده قورولماليدير. بديعی تربيه ايمديكی شورا مكتبلرينده بيزجه بويله اولماليدير: بديعی تربيه، عمومی په‌داغوژی سيستمه‌مينيك آيريلماز و عضوی بير

حصه‌سی سایبلمالیدر؛ چونکه شورا مکتبینیڭ اساس وظیفه و ایسته‌دیکی اوشاقلاری تعلیم ایتمك و تعلیم ایتمکله برابر اونلاریڭ اجتماعی ـ سیاسی نظرلرینی تربیه ایتمك، گنیشله‌ندیرمك و معین فورمایا سالماقدیر. بویله اولدیغی صورتده‌ده اوشاقلار، حیات و محیطیمیزی، اولدیغی کیبی، یعنی بوتون وارلغی طبیعتی و اجتماعی سیاسی نقطه‌نظرلری انعکاس ایدنلر اولور؛ بونلاری آیدین و پارلاق صورتده انعکاس ایتدیرن قوه‌ده همان اوشاقلاردا کی یارادیجیلیق قوه‌سیدیر که، بودا بدیعی تربیه واسطه‌سیله حصوله گلیر.

بوراسینی هر کس تصدیق ایتسین گرەك که، اوشاقلار هنوز بالاجا ایکن محیطی تانیماق، ئو گره‌نمك ایسته‌یرلر؛ بو یولدادا یارادیجیلیق قوه و استعدادلارینی ظاهر ایدیرلر: گیلده‌ن و یاخود عادی پالچیقدان جوربه‌جور شیئلر یاپیرلار، کومور ایله، بویا ایله شکللر چکیرلر، جسملر ترکیب ایدیب دوزه‌لدیرلر یادا که. بوجور شیئلری کاغذ و مقوادان قاییرلار ـ قایچیلاییرلار والخ... یارادیجیلیق قوه‌لارینی بویله‌لیکله میدانا چیقاران اوشاقلاریڭ نه‌یه داها آرتیق هوس گوستردیکلرینی و مائل اولدقلارینی‌دا بو یول ایله بللی ایتمك و آیدینلاشدیرماق ممکن اولور.

دیمك: اوشاقلارا بدیعی تربیه ویرمك ایچین ایمدیکی مکتبلاریمیز دوزگون قورولیشلی بدیعی تربیه سیسته‌می دوزه‌لتمه‌لی و بو سیسته‌می‌ده اجتماعی ـ سیاسی نظرلر اوزه‌رینده اساسلاندیرمالیدر.

بدیعی تربیه عموم اوشاقلارا و خصوصا اوشاق قوالله‌قنیفی اوزرینه دیدیکجه فایدالی تأثیر بوراقیر. بو تأثیریڭ دوغرودانداده گه‌رلی و معنالی اولدیغی یوقاریدا سویله‌دیکلریمیزدن آکلاشیلیر.

بیر داها تکرار ایدیریك که، اوشاقلار ئوز ماهیتلرینی و استعدادلارینی پالچیقدان و گیلدن شیئلر یاپدیقلاری و یاخود کاغذ و مقوادان جوربه‌جور جسملر قاییردیقلاری زمان، اویناديقلاری و شرقی اوقوديقلاری وقت ظاهر ایدیرلر.

اونا گوره‌ده اوشاقلاریڭ گوستردیکلری بو یارادیجیلیق قوه و استعدادلاری اطرافلی و دقتله اوگرنمك وظیفه‌سیده تماميله به‌داغوقلاریڭ مکتب وظیفه‌لریندن بیرنجیسی سایبلمالیدیر.

بویله ایسه، مکتب؛ شاگردلرینی آنجاق بوراداکی یارادیجی استعدادلار یاردیمیله تانیابیلیر؛ چونکه ده‌گیل یالگیز بیرچوجوغیك حیاتی و محیطه نسبتله اینته‌ره‌س ومراقلاری، بلکه و داها دوغروسی، یاشادیغی طبقه‌نیك، صنفیك بوتون حیات و اینته‌ره‌سیده بو جور یارادیجیلیقدا گورونورلر.

بیر داها؛ اوشاقلارداکی یارادیجیلیق. اونلاریك عادی اینته‌ره‌سله‌رینی گوسته‌رن داها اهمیتلی اولان بویوك ــ بویوك توره‌نیشلری‌ده (سیاسی نمایشلر، کتله‌وی بایراملار، سیاسی رهبرلریك ئولوموکیبی والخ) ظاهر ایدیر. بو کیبی حادثه‌لرده، شبهه‌سیز، اوشاقلاریك پسیقولوژیسی اوزرینه تأثیر بوراقیر، حادثه‌لره نسبتله، اوشاقلاریك مراق وعلاقه‌لرینی آیدینلاشدیریر. بونا گوره‌ده اوشاقلارداکی یارادیجی قوه. تعلیم و تربیه ایله اوغراشان شورا مکتبیندن ئوترو اك دگرلی و معنالی ماته‌ریال سایلمالیدیر.

ایمدی آگلاشیلمیش اولسون گره‌ك که، اینجه صنعت، اوشاقلاردان ئوترو، باشقالاری دوشونن کیبی، یالگز اویونجاق و یاخود شعورلی استراحت اولمایر؛ بونیك (اینجه صنعتیك) رولی داها یوکسك و داها دگرلیدر: بو، اطرافداکی محیطی تانیماق و روحانی عالمینی زنگینلشدیرمك ایچین اك قولای و اك الویریشلی واسطه‌دیر؛ بو؛ بوتون چوجوقلاریك معنوی و روحانی حیاتلارینی یوکسلدن و بو اوغوردا قطعی رول اوینایان قوتلی فاقتوردیر.

بیر داها. بدیعی تربیه، چوجوقلارداکی طبیعی ویرگینك دوغوشینادا سبب اولور. بویله که، بدیعی تربیه اولمادیغی صورتده، چوجوقلاریك قلبارنده گیزلی یاشایان بوجور ویرگیله‌رده اعتناسیز قالیر و اك آخردا، کولگه‌لیکده قالان وگونش ایشیغی گورمیین دگرلی وگوزل بیر چیچك کیبی سولوب تلف اولورلار.

بیر اوشاق طرفیندن گوستریلن اینجه یارادیجیلیق، باشقا اوشاقلاریك قلبلرینده‌ده مراق اویادیر و بویله‌لیکله‌ده اوشاقلاریك بیرــ بیرینه یاقینلاشمالارینه سبقی علاقه‌ده بولونمالارینا سبب اولور، بونلاردا قولله‌قتیفچیلیك دویغوسینی و عادتلرینی آییلدیر، انکشاف ایتدیریر.

اجتماعی – سیاسی روحدایکی انسان حاضرلاماق ایچین ایمدیکی‌به داغوزینك فکرینجه، کتله‌وی بایراملاریك بویوك معناسی واردیر: بو زمان اوشاقلاردا کی یارادیجیلیق استعدادی جوربه‌جور شکللرده، صحنه‌لشدیرمه‌لرده والخ‌ده گورمك اولور که. بونلاریك واسطه‌سیله‌ده هم اوشاقلاریك روحانی عالمی داها یارلاق و آیدین صورتده ظاهر اولور، هم‌ده قولله‌قتیفلی یارادیجی ایش گورمگه هوس و شوق گوستردیکلری بللی اولور. بونلاریك جمله‌سیده گله‌جکده ئه‌مگیك قولله‌قتیف صورتده یاپیلاجاغینا دلالت ایدیر و قومموینزم تربیه‌سینیك قوتلی فاقتوری ساییلیر.

بدیعی تربیه، اوشاقلاریك تفکر و تصورلرینی‌ده انکشاف ایندیریر. هم‌ده اویله تصورکه بوش فانتازیا اولماییب یاشاییشا لازم اولان و حقیقی تجربه اوزرینده اساسلانان تصورلرینی قوتلندیریر. بوجور ساغلام و یارادیجی تصورده اصول اداره‌میزه‌ده لازم‌دیر. به‌داغوقلاریمیزادا لازم‌دیر. مهندس‌له‌ریمیزه‌ده لازم‌دیر والخ.

بیر داها منتظم و دوزگون قوریلیشلی بدیعی تربیه اوشاقلاردا آقتیفلیك و چالیشقانلیق حسی اویادیر، بسله‌ییر، باشقا اوشاقلاری تشکیلاتلی یایماق و هم‌ده اداره ایتمك ایچین بونلاری حاضرلاییر، یارارلی و استعدادلی ایدیر. بونلاریك هامی‌سینی‌دا کتله‌وی شه‌نلیکلر، عمومی بایراملار تشکیل ایدن زمان و یاخود جوربه‌جور اویونلار و صحنه‌لشدیرمه‌لر دوزلدن زمان داها آیدین گورمك و حس ایتمك اولور. بو جور حقیقی فاقتورلاردا اوشاقلاریك قلبلرینده محکم و دواملی قاراقته‌ر بسله‌ییرلر، داها دوغروسی گله‌جك ایچین ده گه‌رلی داهیلر، مبارزلر حاضرلاییرلار. طبیعی‌دیرکه، بو سویله‌دیکلریمیزی قازانماق ایچین اوشاقلارا ویریله‌جك بدیعی تربیه‌یی‌ده معین و منتظم پلان اوزه‌رینه قورماق و آپارماق لازم گلیر.

بدیعی تربیه‌نیك مکتبلریمیزده نه‌قدر بویوك و یوکسك معنالی اولدیغی بیزجه، بورایا قدر سویله‌دیکلریمیزدن و بدیعی تربیه حاقیندا یوروتدیگمیز فکردن آ گلاشیلمیش اولسون گره‌ك.

لاکن بیز، داها قونقره‌ت قاراقته‌رلی حساب ایتدیگمیز آشاغیدا کی خلاصه‌لری‌ده گوسترمك ایسته‌ردیك، که بونلاردیر:

1 ــ بدیعی تربیه، اوشاقلارینك و اوشاق قولله‌قتیفله‌رینیك یارادیجی استعداد و قوه‌لرینیك آییلماسینا و انکشافینا سبب اولور،

2 ــ محیطی و حقیقی یاشاییشی تانیمالارینا و آگلامالارینا یاردیم ایدیر،

3 ــ اونلاردا قولله‌قتیفلی یارادیجیلیق عادتلری و وه‌ردیشله‌ری بسله‌ییر،

4 ــ یاشاییشدا لازم اولان تفکر و تصورلرینی گنیشله‌ندیریر،

5 ــ تشکیلاته و باشقا اورغانیزاسیالارا نسبتله آقتیف اولمالارینا کومك اولور، یئه‌ده وردیشلر بسله‌ییر.

یوقاریدا سویله‌نن و گوستریلنلری نظرده دوتاراق، بدیعی تربیه‌نیك ایمدیکی مکتبلریمیزده ده‌گرلی یه‌ر دوتماغا لایق اولدیغی‌نی گوسترمکله برابر تربیه‌نیك بو نوعینه شورا مکتبلرینده‌ده اعتنا اولوناجاغینا اینانماق ایسته‌ردیك.

بوساحه‌ده ایسته‌نیلن نتیجه‌لری قازانماق و الده ایتمك ایچین بدیعی تربیه‌یی مکتبلریمیزده هانکی یوللارله، نه‌کیبی مه‌تودلارله آپارمالی‌یق.

بو سوالا بیرجه جواب واردیر که، بودور:

بدیعی تربیه، اجتماعی تربیه‌نك آیریلماز و قیریلماز بیر حصه‌سی اولمالیدیر. یالیگز سه‌چیلمیش ذکی و آرتق استعدادلی اوشاقلارینك ده‌گیل، بوتون اوشاق کتله‌سینیك مالی اولمالیدیر، یعنی بدیعی تربیه بوتون په‌داغوژیا سیسته‌مینده دگرلی یه‌ر بولمالیدیر؛ پروغرام دوزن زمان، چالیشمالی که، پروغرام ماته‌ریاللاری ایله بدیعی تربیه آراسیندا اك سیقی باغی و هم‌ده عضوی باغی اولسون: اوشاقلارینك باطنی عالمینی انعکاس ایتدیرن بدیعی یارادیجیلیق استعداد و قابلیتی‌ده بیز آنجاق بو منوال اوزره اوشاقلاردا بسله‌یه بیلیریك.

آنا دیلیندن ، اجتماعیاتدان ، جغرافیادان ، جهانشناسلقدان، فیزیقدن ویریلن موضوعی و یاخود بیر قومپله‌قس اوزرینه گوتوریلن معین موضوعی ایشله‌ین زمان؛ ریاضیات درسلرینی و یاخود شرقی، جیزگی سوادی و بدن تربیه‌سی نوعلرینی تعیین ایدن وقت چالیشمالی که، بو درس ماته‌ریاللاری‌نیك هامی‌سیندا بدیعی تربیه عنصراه‌ری‌ده بولونسونلار. بدیعی تربیه‌دن محروم اولماسینلار؛ چونکه

ایشله‌نمیش درس ماته‌ریاللارندان آلینما مراقلی فقتلاری آنجاق کتله‌وی صحنه ـ لشدیرمه‌لر، شکللر، یاپیلار والخ واسطه‌سیله میدانا چیقارماق، آشکار ایتمك اولور که بونلاردا هپ بدیعی تربیه‌نیك وظیفه‌اریندندر.

بدیعی تربیه‌یه یاناشماق حاقیندا یوروتدیکیمیز، عمومی صورتده یورودیلمیشدر. چونکه بدیعی تربیه‌نیك وظیفه‌لرینی حیاته کیچیرمك ایچینده هر پ‌داغوغیك ئوزینه مخصوص گنیش و یار دیجی بیر اصولو واردیر و اولمالیدیر. پروغرام ماته‌ریاللارینی بدیعی تربیه ایله باغلایایلن تجربه‌لی و باجاریقلی هر په‌داغوق، شبهه‌سیز که، بو ساحه‌ده‌ده موفقیت قازانا یله‌جکدیر. منتظم بدیعی تربیه سیسته‌می قورماق ایچین په‌داغوق شاگردلریك ایلك چاغیندان، بیرینجی غروپلاردان ایشه باشلامالی و بو نوع تربیه‌لی آپارمالیدیر.

معلم ـ یارادیجیدیر؛ اوشاغیك باطنی و روحانی دونیاسیدا بو یارادیجینك مثلی و صورتی اوزه‌رینه قورولورسه معین فورما قبول ایدیر. بو ساحه‌ده‌ده معلمیك اختیاریندا آرتیق ممکنات واردیر.

لاکن بیز، بدیعی تربیه ساحه‌سینده جدی و قطعی رول اوینایان و بیزجه اهمیتلی سایلان بعض مقاملاری گوسترمك ایسته‌ردیك.

اهمیتلی حساب ایتدیکمز مقاملار بونلاردیر:

1 ـ ریتم (ритм)، چیز گیلر تحولانی یعنی اوشاغیك مکتبده ایلك آدیملاری؛ بورادا آنجاق ئوگرنمك و اوقوتماق آردینجا دوشمك دگیل، یارادیجیلیغی‌دا انکشاف ایتدیرمك لازمدیر،

2 ـ فورما دمیر، یعنی بیر ـ بیریله باغلی اولمیان شیئلری و علی‌العمده یاقین و سه‌ویملی شیئلری تصویر ایتمکدیر،

3 ـ شیئلریك (جسملریك) مناسبت و تحولانی ـ قومبیناسیاسی (شکلله‌ر، حکایه‌یی تصویر ایتمك کیبی والخ)،

4 ـ مشاهده یولو ایله طبیعتده‌کی توره‌نیشله‌ری تصویر ایتمك (یاغمیر، قار، بولوت والخ)،

5 ـ حیاتدا، محیطده، عائله ایچینده و درس اوتاغیندا توره‌نلری تصویر ایتمك،

6 ـ حیاتدا، مکتبده، کوچه‌ده حرکت
7 ـ کتله‌وی اویونلار (بایراقلارله، کوسلارله)
8 ـ پلاستیقی وریتمی حرکتلر.
9 ـ شرقیلر حرکتلر،
10ـ کوسو و جدایی نشانا آتماق؛
11ـ ژیمناستیق آلتلرینی اویناتماق؛
12ـ اهراملار یاپماق؛
13ـ کتله‌وی یوروشلر؛
14ـ کتله‌وی و بیرلیکده شرقی اوقوتماق،
15ـ بایرام گونلرینه حاضرلاشماق : شعارلار، اعلانلار، شکلله‌ر والخ حاضرلاماق،
16ـ صحنه‌یی و اوتاقلاری تمیزله‌مك و بزه‌مك؛
17ـ دیوار غزته‌سی و ژورنالی چیقارماق،
18ـ کاغددان موده‌للر (آپلیقاسیا) یاپماق، شئیلر حاضرلاماق، ال ایشی گورمك؛
19ـ گیلدن و پالچیقدان یاپماق؛
20ـ دیاغراملار چیزماق؛
21ـ سربست رسم (فانتازیا)؛
22ـ کتله‌وی حرکتلری تصویر ایتمك؛
23ـ نفیس و گوزه‌ل حکایه‌لری اوقوماق؛
24ـ صحنه‌لشدیرمه (نفیس و گوزه‌ل اثرلریك نمونه‌لریندن بر قادار درس کتابلاریندا درج ایتمه‌لی)
25ـ غزته و ژورناللاری یوکسك سسله اوقوماق؛
26ـ یاقشی یازی (حسن خط)
27ـ صحنه‌لشدیرمه و بالاجا پیه‌سالار یازماق ایشنده قولله‌قتیف یارادیجیلیق

28– صحنه‌لشدیرمه‌یی یاراتماق،
29– سپه‌قتاقل‌لار دوزلتمك،
30– ایشله‌نمیش ماته‌ریالی کتله‌وی شکلده صحنه‌لشدیرمك،
31– معلومات (آتچوت) سه‌ر کیسی

—▬—

عادی کسریك تقسیمی

(عیانی و آڭلاقلی یوللار)

علی راغب

II

خ. م. یولداشیك بویله سرلوحه آلتیندا مباحثه طریقیله یازدیغی و «یڭی مکتب»مجموعه‌سینیك 5–6 سایی‌سینده‌درج ایتدیردیگی ایکینجی مقاله‌سنی‌ده‌اوقودم.

عادی کسریك تقسیم عملینه عائد گنیش معلومات ویرن خ. م. یولداش، مقاله‌سینی اساس اعتباریله ایکییه آیریر.

بیرینجی حصه‌سینی عادی کسریك تقسیمینه و مرکب کسرلریك ضربینه، ایکینجی حصه‌سینی‌ده «لاحقه» سایدیغی ضرب و تقسیمده‌کی «اختصار» فقره‌سینه حصر ایدیر.

خ. م. یولداشك یوروتدیگی قیمتلی فکرله‌ر و ویردیگی فایده‌لی و ده‌گه‌رلی معلوماتلار ایچینده آرا–سیرا نقصانلار وگوز قاماشدیریجی تعبیرلرله یڭی دوغما ته‌رمینلرده یوق دگیلدر، بویله:

تقسیم عملینیك «توزیعی» و «مفهومی» ماهیتده اولدیغینی سویله‌ییر، اصرار ایدیر و هر ایکی ماهیته عائد مثاللار گوسته‌ریر، حل ایدیر؛ بو وقته قدر قافالاریمیزی تاقیلدادان و ذهنلریمیزی گورلایان گورولتی‌لی کلمه‌لری سیلیب، سوپوروب آرادان و دیلمزدن چیقارماغا چالیشدیغیمز زمان بو، خ. م. یولداش یڭیدن «اولدیقجه تازا» داها ایکی ته‌رمینی قبول ایتدیرمه‌که چالیشیر، معناسیله دلالت ایله‌دیگی عملیات معلملریك چوغی ایچین «خامدیر» دییر (6–5№ص39).

بزه قاليرسا، خارج قسمتده آلينان مجرد، مقيد و مركب عدده‌ريك سيبله‌رينى شاگرده‌ره آڭلاتماق و هه‌مده آڭلاقلى يوللارله بنسه‌تمك، ايچين، هيچده اوزون-اوزادى تفصيلاتا گيريشمگه لزوم يوقيدى.

ايسته‌ر مقيد تام عدده‌ريك، ايسته‌رسه مركب تام عدده‌ريك بير-برينه تقسيميندن آلينان خارج قسمت هميشه آدسيز، يعنى مجرد عدد اولور.

زيرا آلينان خارج قسمت، بو ايكى عدديك بير-بيريندن نيچه دفعه آز و يا چوق اولديغينى و ياخود بيرينك او بيريسينده نيچه دفعه بولونديغينى (يه‌رله‌شديگينى) گوسته‌رير.

اويله‌ده مقيد و يا مركب كسرلريك تقسيمى. فكرمزى مثاللارله آيدينلاشديراق:

هر ايكيسينيك خارج قسمتينده‌كى 2 مجرددير، آدسيزدير؛ چونكه نيچه دفعه آز و يا چوق اولديغينى گوسته‌رير.

مقيددير مقيددير مجرددير
$8\ qir: 4\ qir = 2$

II. مركب‌دير مركب‌دير مجرددير
$8m\ 4dm : 4m\ 2dm = 2$

ايمديده مقيد و مركب كسرلريك تقسيمينى ياپاق.

خارج قسمته‌كى $^{3}/_{32}r$ مقيددير، چونكه پايلانان شيئيك حصه‌سينى گوسته‌رير.

I مقيد مجرد مقيد
$^{3}/_{4}r : 8 = {}^{3}/_{32}r.$

داها آيدين سويليه‌ك: بير آلمايى 4 يره تقسيم ايده‌ك، سوڭرا $^{3}/_{4}$ينى گوتوروب يكيدن 8 يه‌ره بوله‌ك. طبيعيدركه، آلينان پايدا (حصه) آلما داها دوغروسى آلمانك حصه‌لرى اولاجاقدير والخ.

تقسيمك تعريفينه گلديگده، خ. م. يولداش بويله تعريف ايدير:

«توزيعى تقسيمك خارج قسمتى مقيد، و او برينيگكى (مفهومى تقسيمك‌كى. ع. راغب) ايسه مجرد اولور» دير.

بزه قاليرسا، بز ينه‌ده ادعاميزدا ثابت قاليب، بويله بير «دامدان دوشمه» تعريفى چيقارمادان اول الك قولاى واسطه‌لر ياردیمى ايله (كاغذ وره‌غى والخ).

a) مجرد عدديك مجرد عدد اوزرينه؛

b) مقيد عدديك مجرد عدد اوزرينه؛

c) مقید عددیك مقید عدد اوزرینه؛
d) مرکب عددیك مجرد عدد اوزرینه؛
e) مرکب عددیك مقید عدد اوزرینه؛
l) مرکب عددیك مرکب عدد اوزرینه

تقسیمینه عائد بیر نیجه حیاتی مسئله‌لری آیدین و آڭلاشیلان صورتده و همده شاگردله‌ریك اشتراکیله حل ایندیکدن سوڭرا، سوال ـ جواب طریقیله بویله بیر تعریف چیقارماق اولور:

1) مجرد عددلریك تقسیمیندن آلینان خارج قسمت مجرد عدد اولور؛
2) مقید عددلریك تقسیمیندن آلینان خارج قسمت‌ـ مجرد عدد اولور؛
3) مرکب عددلریك تقسیمیندن آلینان خارج قسمت مجرد اولور؛
4) مرکب عددیك مقید عدده تقسیمیندن آلینان خارج قسمتده مجرد عدد اولور؛
قالانلاریسه یا مقید و یا مرکب اولاجاقدر.

دیمك که، بورادا نه «توزیعی» و نه‌ده «مفهومی» کیبی یکی و لزومسیز ته‌رمینله‌ره بیر قالمیر: اونلارسیزدا آڭلاتیلیر، ئوکره‌تیلیر ـ گیدیر.

عسکر بکلی بولداشیك مقاله‌سینده (یکی مکتب 8—7№) گوسته‌ردیکی یوللار، عیانی صورتده آپاریلیرسا، داها الویریشلی و داها آڭلاقلی سایله‌بیلیرله‌ر.

بیر داها خ. م. بولداش مقاله‌سینیك ایکینجی حصه‌سینی «لاحقه»یه داها دوغروسی «اختصاره» حصر ایدیر و بورادادا «اوچ نوع ضرب اولدیغی کیبی، کسریك ضربینده‌کی اختصاردا اوچ‌شکلده اولور».

دییر و بو یولدادا اوزون‌ـاوزادی تفصیلانه گیریشیر، الڭ آخردا کسریك کسره ضربینده‌کی اختصاری «اولدوقجا قاریشیق» ظن ایدیر، اختصارا سبب گوسته‌رمکی «آ نجاق چتین» سایر و حلی ایله اوغراشدیغی $^4/_{12}\cdot{}^3/_4$ ($\frac{4\,.\,3}{12\,.\,4}$) مثالداکی 4ی 4 ایله و 12نیده 4 ایله اختصار ایدن زمان، کسریك قیمتینه خلل گلمه‌دیکینی آڭلاتماقدان چکینیر و «بونوڭ جوابی اولدوقجا

مرکبدر» دییر، دورور. اونك ایچینده بیز خ. م. یولداشا ممکن قدر یاردیم ایتمك و عین زماندادا مثالینداکی رقملرك نه ایچین اختصار ایدیلدیکلرینی آکلاقلی و آسان صورتده آیدینلاشدیرماق ایسته‌ردیك.

مقصدیمیزه یاناشماق ایچین بو کسرلری بیره‌ر تقسیم عملی کیبی قبول ایده‌ك؛ اولور:

$\frac{3}{4} = 4:3$ (a

$;^4/_{12} = 12:4$ (b

I. بویله‌لیکله‌ده بیرینجی ($^3/_4$) کسرلك صورتی اولان 3 — مقسوم یاخود پایلانان؛ مخرجی 4 ایسه‌ـمقسوم‌علیه یاخود پای آلان اولور.

کذا ایکینجی عمله‌کی 4 صورتی‌ـپایلانان و مخرجی 12ده پای آلان اولور.

II. $^3/_4 . ^4/_{12}$ مثالینك ئوزینده ایسه، $^3/_4$ مضروب، $^4/_{12}$ ایسه‌ـمضروب فیه اولور. «**مضروبلاریك یه‌ری ده‌گیشمکله حاصل ضربیك قیمتینه خلل گلمه‌ز**» تعریفینی‌ده اونوتمیاق.

ایمدیده مثالی اولدیغی کیبی، یعنی اختصار ایتمه‌دن ضرب ایده‌ك:

$^3/_4 . ^4/_{12} = \frac{12}{48}$؛ اختصار ایده‌ك $= \frac{^412}{48} = \frac{^33}{21} = \frac{1}{4}$.

ایمدی $^3/_4$ مضروبینده‌کی پای آلان رولو اوینایان 4 مخرجینی آتاق، 3 قالیر که، بونی‌دا $^4/_{12}$، ضرب ایتدیکده (3 . $^4/_{12}$) $\frac{12}{12}$اولور. بویله ضربدن آلینان $\frac{12}{12}$ جوابی‌دا مثالینك اصل جوابی اولان $\frac{12}{48}$ده‌ن 4 دفعه آرتیق اولور. چونکه بیرینجی کسرلك مخرجینده‌کی 4 (پای آلان) قالدیریلمیش و بویله‌ـلیکله‌ده مضروب 4 دفعه آرتیریلمشدی. ایمدی اصل جواب (پای) ده‌گیشمه‌مك ایچین ایکینجی کسرلك صورتی (ایکینجی تقسیمك مقسومی و یا خود پایلانانی) اولان 4ی قالدیرماق لازم گلیر؛ چونکه **بیر کسرلك صورتی (پایلاناندر) قالدیریلیرسا اوکسرلك قیمتی‌ده عین عدد دفعه آزالیر.** گوسته‌ریلن عملیات یاپیلدیقدان سوکرا $^3/_4 . ^4/_{12}$ عوضینه 3 . $\frac{1}{12}$ آلینیر که، بونك‌دا جوابی $\frac{3}{12}$

اولور. بو کسری بسط ایتدیکده، داها دوغروسی مقسوم اولان 3ی ومقسوم علیه اولان 12بی 3 دفعه آزالتدیقدا کسرینك اصل قیمتی اکسیلمەز، لاکن آلینان حصەلەر، اولکیلره نسبتله داها بویوك اولور، بویله $\frac{1}{4}=\frac{3}{12}$.

ایمدیده مثالمیزیك هم اختصار‌سیز همده اختصارلی صورت حللرینی گوستەرەك:

I. $\frac{3}{4} \cdot \frac{4}{12}=\frac{12}{48}$ اختصارسیز؛

II. $\frac{3}{4} \cdot \frac{4}{12}=\frac{4 \cdot 3}{12 \cdot 4}=\frac{3}{12}=\frac{1}{4}$ اختصارلی.

بورادا بیرینجی جواب واحدیك 48 پەره بولونوب 12 حصەسی گوتورولدیکی ایکینجی جوابدا ایسه، عین واحدیك 4 پەره بولونوب، 1 حصەسی گوتوریلدیکی آڭلاشیلیر که، بو ایکی جوابیك اساس قیمتلری بیردر، بیر-بیریندن آرتیق-اکسیك دەگیلدر.

بو مثالی اختصار ایچین ایکینجی یولدا واردر، بویله:

بو کسرلریك مخرجلرینی دەگیشەك، صورتلری قالسین، یعنی $\frac{3}{4}$ عوضینه $\frac{3}{12}$، $\frac{4}{12}$ عوضینەده — $\frac{4}{4}$ یازاق، اولور:

$$\frac{3}{12} \cdot \frac{4}{4}$$

بوجور اوپەراسیا یاپماقله بیز عین زماندا بیرینجی کسری 3 دفعه آزالدیریق، ایکینجی کسریسه، 3 دفعه چوغالدیریق. سوگرادا بونلاری بیر-بیرینه ضرب ایتمەدەن هر ایکیسینی بسط ایدیریك، یعنی هر کسریك صورتینی و مخرجینی آیریلیقدا عین عدد قادار اکسیلدیریك و نتیجەدەده

$\frac{3}{12}$ عوضینه $\frac{1}{4}$، $\frac{4}{4}$عوضینەده $\frac{1}{1}$ آلیریق، سوگرادا بونلاری ضرب ایدیریك

$\frac{1}{4} \cdot \frac{1}{1}=\frac{1}{4}$ جوابینی آلیریق.

بیر داها؛ کسری کسره تقسیم عملینده لازم اولان اختصاری ئوگرتمك ایچین خ. م. یولداش $\frac{3}{4}:\frac{6}{9}$ مثالینی گوتوریر و بو مثالی $\frac{9 \cdot 3}{4 \cdot 6}$ حالینا سالیر، اختصار ایدیر و سوگرادا «عمومی» (؟) قانون چیقاراراق (عینا)

«کسری کسره تقسیم ایدەرکن ممکن اولان یرلرده صورتلری

صورتلر و مخرجلری‌ده مخرجلر ایله اختصار ایتمه‌لیدر» فتواسینی ویریر.

بیزجه خ. م. یولداشیك بو فکری یا‌گلیش و چیقاردیغی قانون دخی اساسسزدیر. چونکه 3ی 6 ایله هیچده اختصار ایتمیه‌رەك 6، 9 ایله‌ده صورتله مخرجی‌ده اختصار ایتمك اولار، کسریك قیمتینه‌ده خلل گلمه‌ز و جوابدا اولدیغی کیبی مقدارندا و قیمتنده باقی قالار، بویله:

I. $\frac{9 \cdot 3}{4 \cdot 6}$ آلتی ایله 3 اختصار اولاندان سو‌گرا $= \frac{9}{8}$؛

II. $\frac{3 \cdot 9}{4 \cdot 6}$ آلتی ایله 9 اختصار اولاندان سو‌گدا $= \frac{3 \cdot 3}{4 \cdot 2} = \frac{9}{8}$؛

کسری اختصار ایتمك، حقیقی کسرله‌رده‌ن عبارت حلی لازم اولان بیر مثالی قولای طرزده اڭ بسیط فورمایا سالماق و سو‌گرادا آسانجاسینا مقصده وارماقدر، ظن ایدیریك. اونا گوره‌ده ($\frac{6}{8} : \frac{4}{12} = \frac{4 \cdot 8}{6 \cdot 12} = \frac{4}{9}$) مثالینی حل ایدن زمان، خ. م. یولداش دیه‌ن کیبی صورتی صورته و مخرجی مخرجه ده گیل، قولایلیغی ملاحظه ایده‌رەك اولجه 4 ایله 12یی، سو‌گرادا 6 ایله 8ی اختصار ایتمك و جوابینی آلماق داها مناسبدر.

تدریس و تربیه‌دن عملی قسم

جانلی کوشه‌ده تەرراریوم و حیوانلاراوزەریندە مشاهده

عبدالرشید افندی‌زاده

آقواریوم کیبی، جانلی طبیعت کوشه‌سینیك مهم ئەلەمەنتلەریندەن بیری‌دە تەرراریومدور.

بیزیم مکتبلەریمیزدە یاپیلاجاق تدقیقات نقطه نظریندەن چوق اهمیتی اولان ایکی معیشتلی و سورونن بیر چوق حیوانلار واردیر که بو کیبی حیوانلار اوزەریندە اساسلی مشاهده و تدقیقات یاپماق ایچین یالیکیز بیر جور تیپده قورولموش تەرراریومی توصیه ایتمك اولماز. چونکه اوزەریندە تدقیقات آپاـ ریلاجاق و بسلەنەجەك حیوانلار مختلف شکل و جسامتده اولدوقلاریندان، بیر جانلی کوشه ایچین‌دە مختلف تیپلی تەرراریوملار تدارك ایتمەك لازم کلیر.

عمومیتله تەرراریومدا ساقلانماسی لازم کلەن حیوانلاری غروپلارا آییرماق اولار. بو غروپ ایله علاقه‌دار اولاراق بیزده مختلف تیپلی تەرراریوملاردان بحث ایتمەلی‌ییك.

اساسا تەرراریوملار، اوندا بسلەنەجەك حیوانلاریك احتیاجی ایچین‌لازم‌اولان سوبوك مقداری ایله تعیین اولونورلار. مثلا: کرتەنکەلە یاخود قورودا یاشایان تیسباغالار، آنجاق آز مقداردا - یالکیز ایچمەك ایچین - سویامحتاجدیرلار که بونلاردان اوترو بیر تیپلی تەرراریوم قورولایلەر.

لاکین قورباغا و سائر بو کیبی ایکی‌جور معیشت سورەن حیوانلارایچین‌ـ

تەرراریومدا سو ایلە دولو بیردە کولمەجلەر بولونمالی‌دیر کە بو کیبی حیوانلار سویا گیروب چیقماقلا طبیعی حیات سورەبیلسینلەر.

کرتەنکەلە و بو کیبی سورونەن اوزکە حیوانلار ایچین؛ تەرراریوم تمامیلە اوبیریلەریندن آیریلیر.

عمومیتلە بو کیبی حیوانلارا مخصوص یاپیلاجاق تەرراریوم او قادار‌دا بویوك اولچودە اولمامالیدیر. جانلی طبیعت کوشەسی متخصصلەری دیبی 8×8 مربع ویرشوق و ارتفاعی 10 ویرشوق اولان تەرراریوملاری توصیە ایدیرلەر. بو جور تەرراریوملارڭ اوست طرفی دورت سطحلی سقف ایلە اورتولور. یان طرفدەکی دیوارلاردان بیری ایسە تەرراریوما قاپی اولماق اوزرە یاپیلیر.

تەرراریومیڭ دورت یان دیواری آینادان یاپیلوب یوقاریداکی دورت‌سطحلی قریشاسی ایسە اینجە دمیر تور ایلە اورولمەلیدیر.

بو دیدیکیمیز تەرراریوم غایت بسیط قورولوشلو اولوب آز پارا ایلەهربردە سفارش ویروب اوستالارا یاپدیرماق اولار.

بو جور تەرراریومدا یاشایان حیوانلارا لازم اولان سوبی‌چینقودان یاپیلمیش قابلاردا قویوب، قابی‌دا قوما باسدیرارلار.

تەرراریوملاریڭ اولچوسو، اونلاردا بسلەنەن جور بە جورحیوانلارڭ جسامت و اولچولەریندەن آسیلی اولاراق مختلف اولچولەردە اولا بیلەر.

چول تسباغالاری کیبی، بیر پارا حیوانلار ایچین یوقاریداگوستەردیکیمیز تەرراریوملار مناسب دگیلدیر. بونلاری جانلی گوشەلەردە ـ لاپ یاخشیسی ـ ککیس و آلچاق یاشیکلەردە ساقلامالیدیر. یالیکبز بو کیبی یاشیکلەر یوقاـ ریدان قاپالی اولماسین.

بودا اولماسا کهنە ایشە یارامایان آقواریوملاری گوتوروب دیبینی قوم ایلە دولدوردوقدان سوکرا حیوانلاری اورـا ساقلاماق اولار.

سودا و قورودا یاشایانلار، باتاقلیق تیسباغالاری و سائر بو کیبی حیوانلار ایچین یاپیلاجاق تەرراریوملار یوقاریداکینە نسبتاً بیر قادار مرکبدیر. چونکە بو حیوانلاریڭ سربست بیر صورتدە سودا اوزمەسی ایچین ممکن اولدوقجا تەرراریوملاردا گکیشجە کولمەجلەر Бассейн اولمالیدیر.

بو جور حیوانلاریك ساقلانماسی ایچین لازم اولان تەرراریوملارك فورماسی مستطیل شکلنده باشیکەر اولوب ساحەسی 8×12، ارتفاعی ایسه 3 — 4 ویرشوق اولانلاردیر. سو آقماماق ایچین یاشیك چینقودان یاپیلمالیدیر. بوندان باشقا یاشیکك ایچی چیقوایله آرا کسمه یاپیلمالی که بیر حصەسی کولمەج وظیفەسی کورەندە دیگر حصەسی‌دە قورو قالسین. یاشیکیك اون ویرشوقادار ارتفاعی اولان یان دیوارلاری جامدان، یوقاری سقفی ایسه معدنی توردان یاپیلوب و بو قسم ایسه آچیلابیلمەلیدیر. بوندان باشقا یاشیکیك یان دیوارلاریندان بیری‌ده اویله بر طرزده یاپیلمالیدیر که بوراسی تەرراریوما قاپی وظیفەسینی کورەبیلسین.

بو جور تیپدەکی تەرراریوم مکتبلردە تشکیل اولوناجاق جانلی طبیعت کوشەلەرینە چوق مناسب و الویریشلیدیر. تەرراریوموك قورولوشو آقواریوما نسبتا داها بسیط اولدوغوندان، بونوك ساقلانماسی‌دا نسبتا قولای و بسیط دیر. چونکه تەرراریوملاردا ساقلانان حیوانلار عمومیتله قورودا یاشایان حیوانلاردیر. حالبو که آقواریومدا تنفس نتیجەسی اولاراق هر دائم تبدلاتە اوغرایان‌سوییك کیفیت و خاصەسی ایله حسابلاشماق و اونداکی دگیشیکلیکی نظرە آلماق لازم گلیر.

بیزیم مأخذیمیز اولان مشهور بەداقوق Natali یە کورە تەرراریوم ایچین آشاغاداکی شیلەر لازمدیر.

1 ـ تمیز چای قومی.
2 ـ مختلف اولچودە یووارلاق داشلار.
3 ـ دگیز یوسونی (fontinalis)
4 ـ قیسا داللار.

یوقاریدا گوستەردیگمیز بیرینجی تیپلی (یعنی کرتنکلە و سائرسوروونەنلەر ایچین) قورولاجاق تەرراریوموك دیبینە $1^1/_2$ ویرشوق قالینلیقدا قورو قوم تو-کولور و بیر کنارینە توپراقدان کوتورولمە توپراقلی یوسون قویولور. بو صورتلە تەرراریوم قوملی و یوسونلی اولماق اوزرە ایکی حصەیە بولونور.

قوملی حصەسینیك بیر یەریندە حیوانلار ایچین چینقو و یا کیلدن یاپیلما بیر سو قابی و تەرراریومیك مختلف یرلەریندە قیسا داللار قویولور.

ايكينجى تيپلى (قورودا و سودا ياشايانلار ايچين) تەرراريوملاردا عينى طرزدە قورولور. لاكين قورولوش بورداكى حيوانلاريڭ ياشايىشينە گورەبير قادار دگيشير. اولا بو تيپلى تەرراريومدا قوما احتياج يوقدور. بونيڭ ايچين ياشيكيڭ بير حصەسينە ـ ايكى معيشتلىلەريڭ حياتيندە اهميتلى اولان ـ توپراق و اوستونەدە يوسون قويولور. ديگەر حصەسيندە ايسە كولمەج ياپيلوب ايچينە سو توكولور و سودا اوزەن سو نباتلارى سالينير. بو جور تەرراريوملاردا قول بوتاغ آتان بيتكيلەردنا كمەكچوق مناسب اولوب نهايت تەرراريوميڭ بشيللنمەسينە و كوزل بير شكل آلماسينا سبب اولار.

بونىدا قيد ايتمەك لازمدير كە سو يوسونو سودا چوق ياخشىبيتەر،انكشاف ايدەر و اوزگە سو بيتكيلەرينيڭ عملە كلمەسينە مانع اولور.

تەرراريوملارى ساقلاماق اصوللارى چوق بسيطدير. چونكە تەرراريومدا ياشايان حيوانلار اوقادار دا چوق پسليك ياپوب اونى موردارلامازلار.

لاكين هفتەدە هيچ اولمازسا ايكى دفعە تەرراريوملارى تميزلەمەليدير.

حيوانلاريڭ يملەرينە كلينجە تەرراريوم حيوانلارى جنسى و نوعلەرينە گورە او قادار مختلفديرلەر كە بو خصوصلاردا عمومى يوللار كوستەرمەك و بم ويرمەك اصوللاريندان بحث ايتمەك ممكن دكيلدير. هلە ايشيق وتەمپەراتورا (حرارت) شرطلەرىدە حيوانلارا كورە مختلف اولماليدير.

بونىدە آيريجە قيد ايتمەك لازمدير كە تەرراريوملار ـ تسباغا و قاپلومباغا ـ لاريككيندەن باشقا ـ محكم صورتدە اورتولو اولماليدير. چونكو آچيق قالارسا حيوانلار ديرماشماق و يا توللانماقلا تەرراريومدان قاچايلەرلەر.

حيوانلار اوزەريندە ياپيلاجاق مشاهدە و تجربەلەر عمومىلە آقواريوم و تەرراريومدا ساقلانان نباتات و حيوانلاردان درسلەردە يالگيز دەمونستراسيون ايچين استفادە ايتميبوب، عموميت اوزرە گوشەدە موجود جانلى اوبيەقتيفلەر اوزەريندە اساسلى مشاهدە و تجربەلەر آپارماقايلە طبيعيات درسلەرينى داهادا جانلانديرماق لازمدير.

معلملەرىڭ رهبرلیکلەری آلتیندا، آیری-آیری چوجوقلار و یا کوچوك غروپ و قوللەقتیفلەر، جانلی کوشەدە، اولجەدەن حاضرلانمیش پلان ایلە نباتات و حیوانلار اوزەرىندە مشاهدە و تجربە ایشلەرىنی آپارابیلەرلەر. مثل ایچین قورباغایی آلاق:

قورباغا اوزرىندە یاپیلاجاق مشاهدە و تجربە جوربەجور اولابیلەر.

1. قورباغانیڭ حرکتی اوزەرىندە مشاهدە. قورباغایی میز اوستە قویماقلا اوتوروشونو کوزدەن کیچیرمەك و اونیڭ قورودا کی حرکتینیاو کرەنمەك. بونیڭ ایلە علاقەدار اولاراق قاباق و دال آیاقلارىنی مشاهدە ایلە بو قوروـ لوشوڭ قورباغا ایچین قورودا کی اهمیتینی بیلمەك.

مختلف قورباغالارىڭ سیچرادیغی زمان قطع ایتدیکلەری‌مسافەلەری اولچمەك.

قورباغایی سویا بوراقاراق اوزمەسینی مشاهدە ایلە اوزمە اثناسیندا اوڭ و آرقا آیاقلارىڭ اوینادیغی رولی او کرەنمك.

قورباغانیڭ اطراف حصەلەرىندە کی سودا اوزمە کە مخصوص اویغونلیغی مشاهدە ایتمەك.

(اکر مشاهدە آغاج قورباغاسی اوزەرىندە آپارىلیرسا ، نە ایچین آغاجا دیرماشابیلدیکلەرىنە دقت ایتمەلی).

2. درینیڭ رنکی.

توپراق و چمن قورباغالارىنیڭ دەریلەرىندە کی رنکلەری او کرەنمەك.

ئەقسقورسیونلاردا کی مشاهدەلەر ایلە علاقەدار اولاراق، حیوانلار حیاتیندە رنکلەرىڭ نە کیبی رول اوینادیغنی حل ایتمەك.

چمن قورباغاسی اوزەرىندە بیر نیچە کون متصل مشاهدە آپارماق و اوندا کی رنکیڭ دائمی صورتدە قلوب قالمادیغنی او کرەنمەك، آیری-آیری بانقالارا (برنی) بیر نیچە قورباغا بیراقمالی. بانقالاردان بیرینە آغاج بوتاقجیقلارى دوزوب اوزەرىنەدە یاشیل یوسون قویمالی. دیکر بانقابا یاشیل‌یوسون‌قویمامالی. اوچونجو بانقایی ایسە قاراکلیق بیر یردە بیراقمالی. بوندان سو کراقورباغا- لارىڭ رنکلەرىنی مشاهدە ایلە. رنکیڭ نە چابوق بیر صورتدە د کیشدیکینی و حیوانلارحیاتندە رنك د کیشیك‌لیکینیڭ نە کبی اهمیتی‌اولدیغینی او کرەنمەلیدیر.

3. تنفس.

قورباغانیك قورودا ایکن تنفسنی مشاهده ایتمك، قورباغا نه‌جور نفس آلیر؟ کوکس حصه‌سی تنفس اثناسینده نه کیبی رول اوینایبر؟

(لاپ یاخشی أولاردیکه، بو مشاهده، قورباغایی تشریح ایله اونوك کوکوس حصه‌سینده‌کی قورولوش ایله باغلانا ایدی).

قورباغانیك نه قادار چوق سو آلتیندا قالابیلمه‌سینی اوکره‌نمه‌ك.

4. تغدی.

مختلف تیپلی قورباغالارا جبین، میچه‌ك و بو کیبی بوجه‌که‌لر ویره‌ره‌ك نه جور ییمه‌له‌رینی کوزده‌ن کیچیرمه‌لی.

مختلف نوعلی قورباغالاریك دیالله‌رینده‌کی‌قورولوشو و قورباغالاریك حشراتی نه جور دوتدوقلارینی اوکره‌نمك. آغیز بوشلوغونو تدقیق ایله دیشله‌ریك اولوب اولمادیغینی مشاهده.

6. قورباغا قورولتوسینیك کوجلو و ضعیف اولماسی سبینی اوکره‌نمه‌ك.

یازدا هانکی قورباغالار داها کوجلو قورولدویورلار؟ قورولتو اثناسینده قورباغانیك باش اطرافینداکی دگیشیکلکی‌نی مشاهده ایتمه‌ك.

7. قورباغانیك کوزله‌ری.

مختلف جهتله‌رده‌ن قورباغایا بیر شئی یاناشدیروب هانکی‌استقامتده کوروب کورمه‌دیکینی مشاهده ایتمه‌ك. بارماق ایله قورباغانیك کوزله‌رینه توقوناراق عمله گله‌ن حادثه‌یی اوگره‌تمه‌ك. قورباغا کوزله‌رینی نه جور مدافعه ایدیر.

8. قورباغانیك چوغالماسی و انکشافی.

یازدا بیر بیری ایله دوگوشه‌ن ایکی قورباغایی دوتوب ته‌رراریوما یر-لشدیرمه‌لی، دیشی و ارکك قورباغانیك قاباق آیاقلاریندا کی قورولوشا دقت ایتمه‌لیدیر.

قورباغا کورو (بومورتا) توکدوکو زمان بیر بانقایا قویوب اولجه‌ده‌ن ایکی ویرشوق قادار سو توکمه‌لی. بیر بیر قورباغانیك توکدوکو بومور-تالاری سایاراق، بیر کورونوك هر کونکی انکشافینی مشاهده‌ایله کونده‌لیك رسمینی چیکمه‌ك.

(بانقادا یوزولموش و خراب اولموش کورولەری چیقارمالیدیر). کورولەری بیر نیچه حصەیه بولوب آیری-آیری بانقالارا تو کمەك. عینی بانقالاری مختلف شرائطده تەمپەراتورا (حرارت) و ایشیغا قارشی بیراقمالی.

مختلف درەجەلەردە کی حرارت و ایشیغیك، کورونوك سرعت انکشافینه نه جور تاثیر ایتدیکینی قید ایتمەلیدیر. بولبولیلارك (قورباغا بالالاری) خارجده موجود غلصمەلەرینی و آغیزلارینی مشاهده ایتمەك.

غلصمەلەر غائب اولدوقدان سو گرا نه جور تنفس ایتدیکلەرینەدقتایدەرەك. تکامل ایتمیش بیر قورباغانیك تنفسی ایله مقایسه ایتمەك.

غلصمه بوشلیغینه قادار گیدەن دلیکی تاپماق.

بولبولینیك سودا کی حرکت عضوی هانکیسی اولدیغینی بیلمەك. بولبولینیك استحالەسینی مشاهده ایله ، ایلك دفعه هانکی اورغانیك تشکیل ایتدیکینی او گرەنمەك.

(مشاهده و تجربه اثناسینده بوتون انکشاف دورەلەرینی رسم ایتمەلی و زمانینیدا گوستەرمەلیدیر).

ایستەر فردی، ایستەرسه غروپ حالیندا چوجوقلارا ویریلن بو کیبی سؤاله و تاپشیریقلار سایەسینده، شبهەسیز، قورباغانیك حیاتینی داها یاقیندان تدقیق و تحری ایتمه کله، چوجوقلار معین بیلگیلەر و قونقرەت فکرلەر الدە ایدە-جه کلەردیر. بیز جانلی گوشەلەردە مشاهده و تجربه یوللارینا بیرمثال اولماق اوزره قورباغایی گوتوردوك.

تحری و تدقیقات ایچین، عینی مشاهده و تجربه یوللارینی اساس گو-تورەرەك، کرتەنکەلە، تیسباغا، قاپلومباغا، کورامال، داوشان و سائر بو کیبی تەرراریوم حیوانلاری اوزەرینده تطبیق ایتمەك اولار.

یالیگیز بورادا تاپشیریق، سؤاللار و مشاهدەنیك نوعلەری، حیوانلارك شکل حیات و طرز معیشتلەرینه گوره د کیشەجه کدیر.

هر حالدا، جانلی طبیعت گوشەلەرینده کی، جانلی اویەقتیفلەردەن یالیگیز درس زمانی، دەمونستراسیون ایچین استفاده ایتمییوب، درسیك جانلی طبیعت

موضوعلاری، جانلی کوشه‌لەر ایله سیقی صورەتده باغلانماق و چوجوقلاری مشاهده و تجربه مه‌تودلارینا آلیشدیرماق لازمدیر.

بو صورتله درسده کیچیله‌جه‌ك ماته‌ریاللار جانلی طبیعت گوشه‌له‌رینده آبا-ریلاجاق مشاهده و تدقیقات ایله باغلاناجاق اولورسا یگی مكتب قارشیسندا دوران مهم مقصدله‌رده‌ن بیر نتیجه الده ایتمیش اولاریق.

حشرات قولله کسیونی ترتیبی

یازانی: صمد زاده ش.

کیچن نومرودن مابعد.

ئه‌قسقورسیه اثناسیندا توپلانان ماته‌ریالی، قایبدان کیبی یر به یر ایتمك، ترتیبه سالماق گر کدیر. چونکه حشره‌یه تازه ایکن آرزو اولونان شکلی ویرمك چوق آساندیر.

بوجك ایله یاییلاجاق عملیاتی ایکی‌یه آییریرلار:
1) سانجاقلاماق. 2) هامارلاماق.

سانجاقلاماق (ایکنه‌له‌مك).

گرك قولله کسیون، گر کسه تدقیقاتدان اوترو توپلانان بوجکلریك هامیسینی تازه - تازه سانجاقلاماق لازمدیر. صباح ایرته آولانانلاری آقشام اوستی گون اورتا و یاخود آقشام توپلانان حشره‌یی اوبری گون صباح ایرته ایکنه‌له‌مك گر کدیر.

بوجکلری سورلیقدان چیقاروب سونکر کاغذی نوزرینه قویمالی، وجودینا قونان کیری و یا باشقا شیلری یوموشاق فیرچا ایله اوصوللوجا تمیزله‌مه‌لیدر. قابوغی قالین بوجکلری به‌نزینلی یاموق پارچاسیله سیلمك داها موافقدیر.

قولله کسیون علمی مقصد ایچین ترتیب اولونور. تدقیق‌دن اوتری حشره‌نیك بیر چوق عضولری، میداندا اولمالیدیر. بوگا گوره سانجاقلار کن آلت طرفینی

سربست بوراقمالیدیر. بوجکلری ایکنەلەمك ایچین یاض و یاخود ساری باشلی قارالاق ایله سیوانمیش پولاد سانجاق ایشلەتیلیر. سانجاغینك باشقا نوعلریده واردیر. فقط اگیلیر، پاسلانیر و تزجه چورویورلار. سانجاغی آپتیك اشیاسی ساتان مغازادان آلماق ممکندر.

پولاد سانجاقلاریك 0, 1, 2, 3, 4, 5 نومرەده اولانلاری چوق الویریش‌لیدیر. بونلاردان سوك ایکی نومره مصر چکیرتکەسی، دانا دیشی کبی ایری بوجکلری سانجاقلاماغا یارایر. هر حالدا سانجاق آلاندا الدەکی ماتریال ایله حسابلاشماق لازمدیر. سانجاق نه یوغون اولمالیدیر، نه ده نازیك. یوغون سانجاق بوجکیك ظریف و مهم حصەلرینی قیریر، نازیك سانجاغا تاقیلان حشرەنیك چوق یاراشیقسز گورنوشی اولور.

بوجکی سانجاقلاماق ایچین ئەنتیمولوژیدا معین قاعدەلر واردیرکه اونلارا رعایت ایتمك لازمدیر.

بو قاعدەلریك الك گرکایسی بونلاردیر:

I) بوجکلر سانجاقدا معین یوکسك‌لیکده دورمالیدیرلار. بیله که: حشرەنیك اوستینده‌کی سانجاق حصەسی آلتدا قالان حصەدن ایکی دفعه کودك اولمالیدیر.

II) سانجاغینك شاقولی دورماسی شرطدیر. یعنی حشرەنیك بدنیندن کیچن اوزون محوره عمود اولمالیدیر.

III) هەر فرقه معین یریندن سانجاقلانیر. بیله که:

1) Orthoptera دوز قانادلیلاردا (قانادلاری ییغیلمیش حالدا، یشیل چکیرتکه، چیرتلاق کبی) سانجاغی ساغ اولك قاناددان بدنینك اورتاسیندان کیچن خطدن بیر آز ساغا کیچیروب، اورتا و آرقا جیفت باجاقلاریك آراسیندان چیقارماق لازمدر. قانادسیزلار ایسه کوکسیندن، اورتا خطیك تام ئوزریندن ایگنەلەنیرلر.

2) Diptera ایکی قانادلیلار (ایوسینکی آقچاقاناد کبی).

3) Lepidoptera کەبکلر (کلم کەبکی، ایپك بوجکی کەبکی کبی).

4) Hymenoptera زار قانادلیلار (بال آریسی قیرمیزی قاریشقا کیبی).
5) Nevroptera سیڭیرلی قانادلیلار (بیر کون سینکی، صو سینکی کیبی).
6) Pseudonevroptera یالانجی سیڭیرلی قانادلیلار. کو کسلرېندن، قانادلارېنڭ قاعدەسی آراسیندان سانجاقلانیرلار.
7) Hemiptera یاریم قانادلیلار (تاختا بیتی ، فیلوقسرا ، قوشنیل کیبی) قانادلارېنڭ انکشافینا گوره جورـجور ایگنەلەنیرلر.
8) Coleoptera جوجولردە (مایس بوجکی، آلما چیچکی بوجکی، جوبات بوجکی کیبی) سانجاغی ساغ سرت قانادېنڭ ئوزرېندن ، اورتا مفصلدن بیر قدر ساغا کیچیروب اورتا و آرقا باجاقلارېڭ آراسیندان چیقارماق لازمدیر.

سانجاقلایان زمان بر شئیە چوق دقت ایتمك گرکدیر: سانجاق بوجکیڭ بدنیندن چیقاندا هر هانکی بیر باجاغیڭ قاعدەسینە دوقونماسین. یوقسا باجاق قوپار، سانجاقلانان نسخە ایشە یاراماز.

یاپیشدیرماق .

بوقاریدا سویلەدیگیمز قاعدە ایلە یالگز ایری بوجکلر سانجاقلانیرلار.

№00 سانجاغی نازیك و یوموشاق اولدیغینا گورە ایشلەتمك چوق چتیندیر.

№ 000 سانجاغی ایشلەتمکدن باجاردیقجا قاچمالیدیر . بوڭا گورە خیردە بوجکلری قورو حالدا ساقلاماق ایچین باشقا یول آرایاق.

حشرەنیڭ منسوب اولدیغی فرقەدن آسیلی اولاراق باشلیجا ایکی اصول واردیر:

بویلاری 10ـ12 میلیمترو اولان جوجولری دورت کونجلی قارتونلار اوزرینە یاپیشدیریرلار. بڕنی آپتیك اشیاسی ساتان مغازادان اوجوز قیمتە آلماق ممکندور. ئوزوڭیزدا یاپا بیلەرسیڭیز.

جوجونیڭ بویوك ـ کوچوکلیگی ایلە حسابلاشاراق بیر پارچا قالین کاغذ آلیڭیز. اونو مستطیل شکلیندە کسیڭیز . یالگیز دقت ایدیڭیز کە جوجی مستطیلیڭ ئوزرینە سیغدیقدان باشقا دال طرفیندە اوچ میلیمترە قدر آچیق

یر قالسین. الڭ مساعد ئولچی 15×5 م.م و 11×4 م.مترەدیر. جوجی بیر داملا یاپیشقان واسطەسیلە آلتدان آرقاسی یوقاری قارتونا یاپیشدیریلیر. اگر همان نوعدن بیر نیچە نسخە ایسە، بیریسیندە آرقاسیندان، قارنی یوقاری قارتونا یاپیشدیریلیر.

قارتون؛ بو قاعدە ایلە حاضرلاندیقدان سوڭرا بوجکیڭ آرقا طرفیندە، سربست اوجیندان اوچ نومرەلی سانجاق ایلە سانجاقلانیر. قارتون سانجاغیڭ 2/3 هوندورلیگیندە دوریر. بویلەجە قوللەکسیایا قویولیر. بو تورلی یاپیشدیرماغیڭ فائدەسی آشکاردیر. جوجی سانجاقدان خراب اولمایر. اونی قارتون قویماقدان محافظە ایدیر. اگر یاپیشدیریلان جوجیدن بیر نیچە دانە ایسە و یاخود جوجی تعیین اولونمیش ایسە بو اوصول چوق یاقشیدیر. یوق، اگر بیرجە نسخە ایسە باشقا ئوصولە مراجعت ایتمك لازمدیر. چونکە بو اوصولدا حشرەیی تعیین ایچین لازم اولان حصەلری قارتون ئورتور.

ایکینجی اوصول یاپیشدیرمادا، قارتونی اوچ کونج (مثلث متساوی الساقین) شکاڭیندە دوغرایوب مثلثڭ شیش کونجونە (زاویە) یاپیشقان سورتەرك جوجینیڭ ساغ بوگرینە یاپشدیریرلار. سول بوگری ایسە تماملە سربست قالیر. بو وضعیتدە قورودوقدان سوڭرا یوقاریدا سویلەنن قاعدە اوزرە سانجاقلانیر. بو جور یاپیشدیریلمیش حشرە ایلە چوق احتیاطلی دولانماق لازمدیر.

بیر چوق جوجیلری، یاریم قاناتلیلاری و بعض زار قاناتلیلاری سانجاقلادقن بیر پارچا پروپقانیڭ و یا تورفیڭ ئوزرینە قویوب، اوستدن پارماق و یا پنسەت ایلە دوتماق لازمدیر. سانجاغی بوجکیڭ آرزو اولونان یرینە باتیردیقدان سوڭرا، حشرەیی سانجاغیڭ معین یرینە قالدیرمالیدیر. دقت ایتمەلیدیر کە سانجاق عمودی اولسون و باجاقلاری زدەلەمەسین. کلەبکلری ایگنەلەمك چوق جتیندیر. چونکە قانادلارینی آرقایا قاتلایاراق ئولورلر. بوڭا گورە دال طرفلرینی گورمك مشکللەشیر. کلەبکی سانجاقلاماق ایچین سول ال ایلە کوکسیندن دوتوب، ساغ ال ایلە آرقاسیندان سانجاغی باتیرمالیدیر. چوق دفعە کلەبکی پارماقلا دوتاندا بعض ایزلر قالیر. اوڭا گورە پنسەت ایشلەتمکی

باجارماليدير. كله بكيك كوكسينى پينسه‌تيك شيش اوجى ايله دوتوب آرقاسيندان سانجاغى سوقماق لازمدير.

هامارلاماق.

يالڭز ايگنه‌له‌مكله ايش بيتمه‌يير. بوجكيك باجاقلارينى قارنينيك آلتينا ييغماق، بيغلارينى وجودينا سيقماق، قانادلارينى هامارلاماق گركديير. بونلاردان ايكى اولكيلر، حشراتيك هاموسينا عائدديير. سوڭينجى ايسه كله‌بك سيڭيرلى قانادلىلار كيبى بوجكلره تعلق ايده‌ر. بوندان اوترى بعض شئيلر تداريك ايتمك لازمدير.

هامارليق. كله‌بك كيبى قانادلارى انلى اولان حشره‌لرى هامارلاماق ايچين ايشله‌تيلير. آيتيك اشياسى ساتان مغازالاردا بير چوق نوعلرى واردير. قاييرماق ايسته‌سه‌ڭيز قاعده‌سى بيله‌دير:

2 فوت اوزونليغيندا، 3 ديبوم انلى‌ليگينده و $^1/_3$ ديبوم قالين‌ليغيندا يومشاق آغاجدان كنارلارى دوز ايكى پارچا تاختا آليڭيز. اونلارى موازى قوييڭيز. ايكيسى قيراقدان، بيريسى اورتادان اولماق شرطيله آلتيندان اوچ قول چاخيڭيز. تاختالاريك دوروشى كناردان اورتايا دوغرى مائل اولماليدير (كناردا كى قوللاريك هوندورليگى $1^1/_2$ ، اورتادا كى ايسه $1^1/_6$ ديبومدور). بونيك فائده‌سى چوقدور: هامارلانميش و قوريميش قانادلار سوڭرادان آشاغى‌يه دوشمه‌يير. موازى قويولميش تاختالاريك آراسيندا، هامارلاناجاق بوجكيك وجودى يه‌رله‌شه‌جك قدر آراليق بوراقيلير. همان آراليغيك آلتينا حشره‌نيك سانجاغينى تاقماق ايچين تورف قويولير. قانادلار سانجاقلانوب آرزو اولونان وضعيتده قورويونجايا قدر هامارليقدا ساقلانير.

ايگنه. هامارليقدان باشقا اوجى اگرى شيش، ياقشى ايتى‌لنميش ايگنه تداريك ايتمك لازمدير.

پولاد سانجاق. پولاددان ياپيلما، اوجى غايت سيورى ايگنه گركديير. بو مقصد ايچين 4 و يا 3 نومره‌لى سانجاق دخى ايشله‌تيلير.

مومّلى كاغذ. ايمدى يالڭيز بيرجه ايشيمز قالميشدير.

موملی کاغذ آلماق. کاغذیك شفاف اولماسینا آیریجا دقت ایتمك لازمدیر.
همان کاغذی ایتی بیچاق ایله اوزون شرید بیچیمینده کسمه‌لیدیر. شریدیك
اوزونلیغی هامارلیق بویونیك یاریسی قدر. انی ایسه هامارلانان بوجکیك قانا-
دیندان بیر آز انلی اولمالیدیر.
بونلاری تداریك ایتدیکدن سوکرا ایشه باشلاماق ممکندر.

ایشه باشلاماق.

هامارلیقداکی آرالیق، بوجکیك وجودیندن 3-2 میلیمتره آرتیق اولمالیدیر.
بورایا سیپ سیله نافتالین توکولیر. بونیك ایکی تورلو منفعتی واردیر:
مضر حشره‌لر چوق دفعه هامارلانان بوجکی اوراداجا خرابلاییرلار. نافتالین
بوجکی هم اونلاردان محافظه‌یه یارایر، همده حشره‌نیك بطنینی موازنه‌ده
ساقلایوب آشاغی‌یه دوشمکه قویمایر. بلی! آرتیق هامارلیغی ماسانیك اوستینه
قویوب اورتاسیندان پولاد ایگنه ایله ایکی موملی کاغذیك نهایتینی سانجاقلاماق
لازمدیر. بیله که: کاغذلاریك دیگر سربست نهایتلری هامارلیغك آخرینا یاقین
یره چاتسین. کاغذی آرالیغك کنارلارینا، تاختانیك ایچری قیراغیندان 3-2
میلیمتره اوزاقلیقدا ایگنه‌له‌مك لازمدیر. کاغذیك انی ایله حسابلاشاراق ایکی
-اوچ ایگنه ایله سانجاقلامالیدیر. ایگنه‌لرکن سانجاغیك اوجی بیر قدر
ئوزوکا دوغرو مائل اولمالیدیرکه کاغذی دارتاندا سوروچاراق تاختایا داها
کیپ یاپیشسین.

سوکرا حاضرلانمیش و دوزگون سانجاقلانمیش حشره‌یی آلوب سانجاغینی
آرالیقداکی تورغا سوقماق لازمدیر. اویله یاپمه‌لیدیرکه قانادلار؛ هامارلانمیش
وضعیتده موملی کاغذیك قاباقداکی آلتیندا اولماق شرطیله هامارلیغك اورتاسینا
یاقین یره یه‌رله‌شسین. بورادا سانجاغیك ـ حشره ایله بیرلیکده ـ هامارلیغا
شاقولی بر وضعیتده تاقیلماسینا دقت لازمدیر. سانجاق نه قاباغا حرکت ایتمه-
لیدیر، نه یانلارا، نه ده دالا. موفقیتلی هامارلاماغیك بیرینجی شرطی دوزگون
سانجاقلاماقدیر.

سانجاغيك دوزگون تاقيلماغينى بيلمكدن اوترى ايگنه‌نيك باشينا دالدان، قاباقدان سوگرادا آراليق اوزونى باقماق لازمدير. او زمان هانگى وضعيتده اولديغى ميدانا چيقاجاقدير. اگر ياگليش سانجيلميش ايسه چيقاروب يگيدن تاقماق لازمدير. بونى دوزگون تاقينجايا قدر تكرار ايتمه‌ليدير. يالگيز بونى نظرده دوتماليدير كه دوزگون سانجماق ايچين ممارسه لازمدير. بيرينجى موفقيت‌سيزليكدن اوسانوب اشدن سوغوماماليدير.

يالگيز دوزگون سانجماق كافى دگيل. بوجگى هامارليغا قاعده ايله اوتوروشديرماق لازمدير. دوزگون اوتوروشديريلان حشره‌نيك قانادى، هامارليغيك تاختاسى اوزرينده اوجوندان قاعده‌سينه قدر افقى بروضعيت آلير. اگر بوجگيك وجودى حديندن زياده قالقيق اولسا قانادلارى قاعده طرفده سيناجاق. يوق! اگر چوق درينه قويولسا گنه سيناجاق. اما اوبرى طرفدن بو و يا ديگر وضعيتده هامارلاماق چوق مناسبتسيز اولور. قانادلار؛ يوقارى قالديرماق آشاغى سالديرماقلا ايسته‌نيلن شكلى ويرمك گركدير.

قانادلارى دوزگون اوتوروشديروب سانجاقلاديقدان سوگرا هامارلاماغا باشلاـ بيرلار. اولجه باجاقلاريك آراليغا دوزگون يرله‌شديريلمه‌سينه گوز گزديريرلر. بوقسا قانادلاريك آلتيندا قاليب ايشه مانع اولار. بونيك كيبى بيغلريك دخى قانادلاريك آلتيندا و يا آراليقدا قالماماسينا دقت ايديليلر. سوگرا قانادى موملى كاغذيك آلتينا قويوب هامارليغيك تاختاسينا ياقشيجه ياتيشديريرو كاغذى سانجاقلاييرلار.

مومل كاغذ شفاف اولديغيندان آلتيندكى قانادلاريك دوروشى آيدين گورونور و دوزگون هامارلاماغا ياردیم ايدير.

ايمدى سول اليك اورتا و آدسيز (4 ـ 3) بارماغيله مومل كاغذيك ساغ و سول شريدلرينى دارتماق لازمدير. اونلاريك دوزگون چكيلديكلرينه ايناندیقدان سوگرا قانادلارى دوزه‌لتمگه باشلاييرلار. بونك‌ايچين ساغ الده‌كى ايگنه‌نيك اوجيله ساغ اولك قانادك قاعده‌سينده 5 و قاباق طرفينه ياقين يوغون عصيبه‌يى دوتوب ـ كاغذ اولمايان يرده مومل كاغذى سول اليك اورتا

پارماغیله بیر آز ایندیره‌رك قانادی یوقاری تیره‌تمك لازمدیر. بو زمان اونیك همیشه آشاغیدا کینی ئورتمه‌سینه دقت ایتمك لازمدیر. اگر آرقا قاناد اوك قانادیك آلتیندان سیریلوب چیقیرسا، سوکنجی‌یی قالدیرماغی دایاندیریب قانادك یکیدن سورونمه‌مه‌سی ایچین موملی کاغذی چکمك لازمدیر. آلتداکی قانادی قانادیك قاعده‌سینه یاقین بر کیتمك، سول ال ایله موملی کاغذی یاواشجا سالدیرماق و آرقا قانادی او قدر یوقاری قالدیرماق لازمدیر که چوق قسمی اوك قاناد ایله ئورتیلمیش اولسون. سوکرا کاغذی موقتاً چیکوب یکیدن اوك قانادا قایتماق گرکدیر. بو ایش، قانادلار آرزو اولونان یوکسه‌کلیکه قالدیریلانا قادار دوام ایتدیریلیر. یوقاریدا سویله‌نن عملیات اثناسیندا سول الیك دوردونجی آدسیز پارماغی کاغذیك سول شریدینی برك چیکیر که ساغ قانادی دوزلدنده سول آشاغی‌یه دوشمه‌سین. ساغ قاناد آز - چوق دوزلدیکدن سوکرا اورتا پارماق ایله کاغذ آلتیندا محکم سیقماق گرکدیر. هله سانجاقلاماق لازم‌دگیل. ایمدیده بوجکیك سول حصه‌سی هامارلانماغا باشلانیر. ساغداکی عملیات عینیله بورادادا تکرار اولونیر. سول قانادی آرزو اولونان‌یوکسه‌کلیکه قالدیردیقدان سوکرا قانادلاریك دوزگون هامارلاندیغینا باقیلیر. یاگلیش ایسه قالدیروب سالدیرماقلا گوودەسینی دوزلتمکله هامارلاماق لازمدیر. دوزگونلکینه قناعت ایتدیکدن سوکرا سانجاقلانماغا باشلانیر. شریدی - بیریسی کاغذیك ایچری قیراغینا، او بیریسی چول قیراغینایاقین اولماق شرطیله - ایکی سانجاق واسطه‌سیله ایکنه‌له‌نیرلر. اگر کله‌بك دوز هامارلانمیش ایسه ایکی سانجاق کافیدیر.

قانادلاری هامارلادیقدان سوکرا بیغلاری دوزلتمکه باشلاییرلار. بیغلار موملی کاغذیك اوزه‌ریندن خاچ واری کیچمیش سانجاق واسطه‌سیله دوردیریلیر.

یوقاریدا سویله‌نن قاعده اوزره بیرینجی حشره هامارلاندیقدان سوکرا همان تاختانیك اوزرینده بیرینجی‌دن سوکرا قویولان بوجك هامارلانیر. بورادا بیرینجی‌نیك سول سانجاغی، ایکینجی‌یه بیرینجی ایکنه وظیفه‌سینی گورور. بویله‌لیکله مومل کاغذ قورتارینجایا قدر حشره دوزولور، هامارلانیر. کاغذ قورتاردیقدان سوکرا ایکینجی شرید علاوه اولوناراق یوقاریدا گوستریلدیکی

كيبى تكرار ايشه شروع اولونير. قانادلاريك وضعيتينه گلينجه جوربەجوردر. هر فرقەنيك ئوزينه مخصوص شكلى واردير. مثلا: كلەبكلەر اويله هامارلانير. لاركه اوك قانادلارينك آرقا كنارلارى وجودينيك اوزون محورينه عمود اولسون. آيرى سوزله اوك قانادلارينك آرقا طرفى بير خط مستقيم عمله گتيرمەليدير. اگر قانادلارى بير آز داها يوقارى قالديرساق، هامارلاما داها ظريف اولار. اوندا آرقا قاناد اوك قانادينك آلتينا اويله چكيليرکه اوك قيرا غينك 2/3، 3/4 حصەسى سوگنجى ايله ئورتيلميش اولسون.

ديگر فرقەلردە (دوز قانادليلار-سيگيرلى قانادليلار) آرقا قانادلاريك قاباق قيراقلارى وجوديندن كيچن اوزون محورە عمود اولماليدير. اوگدەكيلر آزجا يوقارى قالديريلير.

حشرەيى قوروتماق

بوجكلريك قانادلارى و سائر حصەلرى هامارلانديقدان سوگرا قوروماق ايچين بير مدت هامارليقدا ساقلانير. قوروماقدان ئوترى معين وقت گوسترمك اولماز. بو هوانيك قوروليغيندان بوجكيك بويوك ـ كوچوكليگيندن آسيليدير. فقط اك آزى ايكى هفته ساقلاماليدير. قيشدا صنعى حرارت ويرمكله قوروماق مدتينى آزالتماق اولار. بيله كه:

بيردانه عادى يەشيك آلوب بوكرى اوسته قويگيز. يەشيگيك آغزى ياندا اولسون. اونيك ايچينه ـ اوزونينا اولماق شرطيله ـ بير نيچه قات آغاج ديزوب اوزەرينه هامارليقلارى قويگز. سوگرا يەشيگى سوبانيك يانينا ياناشديروب ايچيندەكى حرارتى 28 ـ 25 درجەيە قالديرماق لازمدير. بو جور قوروتمادا بوجكلر هم تز قورويور، همده گوزەل چيقير. اگر حشرە تعجيلى لازم ايسه 4 ـ 3 گوندن سوگرا گوتورمك اولار.

جوجى و دوز قانادليلاريك تهيئەسى

بوراداگورەجگيميز ايش، حاضرلاياجاغيميز قوللەكسيانيك نوعيندن آسيليدير. اگر ماتەريال سيستەماتيق قوللەكسيا ايچين حاضرلانيرسا، ايشه بو جور ياناشيرلار.

قالین تورف پارچاسی تداریك ایدەرك بیاض کاغذا بوکورلر. بوجکیك سانجاغینی تورف پارچاسینا ـ بدنی کاغذا دوقونجایا قدر ـ برلشدیریرلر. سوکرا سانجاق و پینسەتیك یاردیمیله باجاقلارینی قارنی‌نیك آلتینا ییغیرلار. بیله‌که، دوروشلاری متناظر اولسون. بیغلارینی بدنی اوزونی اولماق شرطیله آرقایا اکیرلر. بونی‌بویله یاپماقدان مقصد باجاق و بیغلاری سینماقدان‌محافظه ایتمك و قولله‌کسیادا یئر قازانماقدیر. حشرات بو وضعیتده قورویور. قوروتماق مدتی حشراتیك بویوك کوچوکلیگیندن آسیلیدیر. (2—1) هفته بوجکلری حاوی تورف پارچاسینی مضر حشرەلردن قوروماق ایچین آغزی قاپالی بیر قوتویا قویماق داها ایيدیر. قوتویا آزجا نافتالین دوکمك لازمدیر.

ماتەریالی بیولوژی قولله‌کسیاسی ایچین حاضرلایاندا اونا طبیعی گورونوش ویرمەلیدیر. بوجك دیری ایکن بیر چوق وضعیتلر آلیر، شکللره گیریر: استراحت ایدەرکن، آو قوغالارکن دوشمندن قاچارکن آلدیغی وضعیت باشقا باشقادیر. قولله‌کسیون ترتیب ایدن شخص بوتون بو وضعیتلری تدقیق ایدوب یادیندا ساقلامالی و یاخود قاریقاتورینی قارانداش ایله چکوب گوتورمەلیدیر. بورادا قولله‌کسیاچی ئوز مهارتنی میدانه قویمالیدیر. باجاقلارا، بیغلارا، قانادلارا لازمی شکل ویرمەلیدیر. بویله وقتده یالگز سانجاق دگیل پاموق، کاغذ، قارتون دخی ایش گوریر.

تیله‌لریك (Aphidae) قورو حالدا محافظەسی

وجودی یوموشاق بوجکلری، بالخاصه تیله‌لری ساقلاماق چوق چتیندیر. بونلاری کئول ایچینه قویماق اولماز. چونکه طبیعی رنك و شکللرینی ایتیروب‌باشقا بیر رنگه گیریرلر. بونلاری قورو حالدا ساقلاییرلار. الك ایشلەك قاعدەلردن بریسی بودیر:

حشرەیی تنگه لوحه اوزەرینه قویوب عادی لامپا و یاخود اسپرتو لامپاسی اوستینه دوتیرلار. هر نوع حشره ایچین نه قدر صیجاق لازم اولدیغینی و نه قدر دوتماق گرك اولدیغینی تجربه ئوزی گوسترەجکدیر. اگر حرارت

کافی مقداردا دگیلسە، قورودیغی زمان بوروشوکلەشیر. بعضاری چوق تز قوروبور. اگر اونلاری چوق ساقلاساق چاتلایوب قوپارلار.

تیلەلر دیری ـ دیری بیر پارچا کاغذ اوزرینە قویبولیر. طبیعی وضعیت آلینجا کاغذی جلد آلاو اوزرینە دوتماق لازمدیر. بورادا تیلەلر طبیعی شکلدە همان ساعت ئولورلر. سوڭرا قوروماق ایچین یاشیکە قویبولیر. اگر ایستەسەڭیز آلاویڭ اوزەرندە کاغذی ئوتە برویە حرکت ایتدیرمکلەدە قوروتا بیلیرسیڭیز. قورموش بوجکی قارتونا یاپیشدیروب سانجاقلاماق گرکدیر.

لیچینقالاری و قومقومالاری تهیئە ایتمك و قوروتماق

لیچینقا و قومقومالار ایلە یاپیلان معاملە بو وقتە قدر گوردیکاریمیزیڭ هیچ بیریسینە بڭزەمەیر. بورادا سوڭ درجە دقت صبر و ایشیڭ ظریف چیقماسی ایچین چوق بویوك ممارسە ایستەر. بورادا کی ایشلری عمومیتلە ایکی یرە آییرماق لازمدیر.

1 ـ تهیئە ایتمك 2 ـ اوفوروب قوروتماق

لیچینقا و یا قومقومایی مورلیقدان چیقاروب قاباقجادان حاضرلانمیش فیلترە کاغذی اوزەرینە قویماق، اوستینی سونکر کاغذی ایلە ئورتمك لازمدیر. حیوانیڭ باشی تهیئە ایدن آداما دوغری اولمالیدیر. شرج قسمینی کاغذ ایلە ئورتمەیوب آچیق بوراقماق داها ایدیر. قومقومانیڭ باشیندان شرجینە دوغری ساغ الیڭ بارماقلاریلە اوزەرینی ئورتن کاغذی سیغاماق لازمدیر. نتیجەدە حیوانیڭ ایچی عضلەلری و سائر قسمی خارجە چیقاجاقدیر.

پیغمەتی حاوی ئەبیدەرمیسی ازوب خراب ایتمەمك ایچین ایشی اصوللی گورمکە چالیشمالیدیر. بوقسا دەری یاریم شفاف بیر حالە گلوب طبیعی گورونیشینی غائب ایدیر.

بو قاعدە ایلە تهیئە اولونمیش قومقومانیڭ باغیرساغینی گوودەسیندن 3 ـ 5 میللیمترە اوزاقلیقدا کسوب آتماق لازمدیر. سوڭرا شرجڭ قطری بوغونلیقدا سامان چوبی آلوب گوودەسینڭ یاریسینا قدر بوروتمك گرکدیر. چوپ

سانجاق واسطه‌سیله شرجه بر کیدیلیر. سامانك خارجه‌کی اوجیندان اوفوروب قومقومایی شیشیرتمکه باشلاییرلار.

بو زمان تهیئه اولونمیش قومقومایی قوروتماق لازمدیر.

بوندان ئوتری اسپرتولامپاسی آلنیر. قومقوما تنکه لوحه اوزه‌رینه قویولوب اسپرتو لامپاسنك اوستنه دوتولور. حیوان تنکه لوحه اوزرینده دورا حرکت ایتدیریله‌رك جلدینیك هرطرفی قوروتولیر وعینی زماندا اوفله‌مك لازمدیر. جلدینك قورودیغینی بیلمك ایچین مختلف یرلرینه سانجاق ایله‌دوقه‌نماق ایجاب ایدیر. تیجه‌ده طبیعی شکلده ایچی بوش بیر قومقوما الده ایدیلمیش اولور. بو عملیات غایت کوج اولدیغیندان چوق بویوك صبر ایسته‌ر. بعضاً آتش اوزرینده حدیندن زیاده ساقلایوب توکلو قومقومالاریك قیللارینی داغلاییر و یاخود چیلاق لیچینقالاریك رنکلرینی دکیشدیریرلر.

قومقوما حاضر اولدیقدان سوکرا سامان چوپینی شرجه کسوب کوتوریر و سانجاغی یاواشجا چیقاریرلار.

آغیز ایله اوفله‌مك هم یوروجی هم‌ده جیکری ضعیف اولانلار ایچین بك ضررلیدیر. بونوك ایچون سامان عوضینده اوزون، اوجی غایت نازیك بیر جام بورو آلینیر. قومقوما چتال‌واری پروژین ایله دوتدیریلیر. جام بورونیك دیکر اوجی ایکی کره‌لی تولومبایی حاوی لاستیك بوری ایله ربط اولونیر. کوچوك بر تجربه‌دن‌سوکرا قومقومایا تولومبا ایله برابر و قاعده‌لی هوا سوق ایتمك ممکندر.

اسپرتو لامپاسی اوزرینده قوروتماق عوضینه بویوك لامپا شیشه‌-ی آلوب ایکی دستك واسطه‌سیله لازمی بوکسه کلیکده ساقلاماق، آلتدان اسپرتو لامپاسی ایله آرزو اولونان حرارتی ویرمك اولار. شیشه‌نیك ایچینده قومقوما هم کوزل هم‌ده اذیت‌سیز قورویور.

جام بورونیك بیر اوجی بایشقان ایله قومقومانك شرجینه بایشدیریلیر. شیشه‌نیك ایچینه قویوب جام بورونیك دیکر اوجیندا کی کره‌جیکار واسطه‌سیله هوا سوق اولونیر. عینی زماندا اسپرتو لامپاسی شیشه‌یی قیزدیراراق قومقومایی قوروتور. اکر قومقوما و یاخود لیچینقا سیسته‌ماتیق قولله کسیه

ایچین حاضرلانمیش‌سا بیر پارچا قارتونا و یاخود آغاجا یاپیشدیروب سانجاق ایله قولله‌کسیایا ایکنه‌له‌مه‌لیدیر.

اگر قومقوما بیولوژی قولله‌کسیایا قویولاجاق ایسه اونگا بیر طاقیم طبیعی شکللر ویرمك ممکندور. مثلا: یاشادیغی نباتیك یاپراغینا، دالینا، بوداغینا یاپیشدیروب قولله‌کسیایا وضع ایتمك اولار.

بوجکلری سپیرتودا ساقلاماق

چوق دفعه یالگیز حشراتیك ئوزینی‌دگیل، اونیك کیچیردیگی صفحه‌لری استحاله دورلرینی‌ده تدقیق ایتمك لازم گلیر. بونگا حشراتی استحاله‌نیك هر دورینده، هر صفحه‌سینده تویلاماقلا موفق اولماق اولار. مثلا: باراما قوردینیك انکشافینی صره ایله تدقیق ایتمك ایسته‌سه‌ك‌توخوم حالیندا قورد ایکن اویقودان بیردن، ایکی‌دن، اوچدن، دورتدن دوراندا، باراما ساریبان زماندا، کله‌بك دورینده تویلاماق لازمدر. بونلاریك هامیسینی قورو حالدا ساقلاماق ممکن دگیل، بعضلرینی‌ده سپیرتودا ساقلاماق لازمدیر.

کئوله قویولاجاق بوجکیك حجمیندن آسیلی اولاراق قاعده‌لری کره‌وی دوز آغزلی‌مخبرلر تداریك اولونیر. آغزلاری پروبقا ایله محکم‌بر کیدیلیرسه ایچینده‌کینی بیر نیچه‌سنه محافظه ایتمك ممکندر. بونلارقولله‌کسیایا یرلشدیریلیر کن آبریجا تاختا پارچاسینا ربط اولونیرلار. بونی یاپماق ایسته‌سگز بیر سانتی‌متره قالین‌لیغیندا اوزون بیر آغاج پارچاسی‌گوتوروب بیاض رنگله رنگله یگیز. تاختانیك ان و اوزونی مخبریك ان و اوزونیندان آسیلیدیر. تاختا-نیك یوقاریسینا مقتیلدن یاپیلما ایکی دیرناق چاخیلیر که عموه‌یسی $^{8}/_{4}$ دائره تشکیل ایدیر. مخبر همان دیرناغیك ایچریسینه قویولیر. تاختانیك دال طرفینه دورت دانه میخ چاخیلیر. بونلار تاختانیك قوتویا ربط اولونماسینا یارابیر. بو آلت سائرلرینه نسبتله چوق الویریشلی‌دیر. چونکه:

1) راحتجه یرلشدیرمك ممکن‌دیر.
2) بورولاری دیرناقدان چیقارماق و قویماق آساندیر.
3) هر بورویی طرفلی گورمك امکانی واردیر.

مخبریك آغزی قاتوچوق پروبقا ایله قاپانیر. عادی پروبقا ایشله‌تیرکن بیر آز وازه‌لین سورتمك لازمدیر.

لیچینقا و قومقومالار کئولدا بو قاعده ایله ساقلانیرلار: اوبژه‌قت قاباقجا 95% اسپرتو ایله دولو بیر قابا قویولور. اورادا لیچینقالاردان بعضی‌سی قارارير. اگر اسپرتولی ره‌آقتیو بوروسینی قاپاتساق همان لکه‌لر گوزدن ایته جکلر. سوگرا اوبژه‌قت ـ قومقومانیك ئولچوسیله حسابلاشاراق ـ 3—6 مم قطرینده، 7 سانتیمتره اوزونلیغیندا جام بورویا قویولور. بورونیك $^{3}/_{4}$ حصه سینی 95% کئول ایله دولدیروب حیوانی اورایا سالماق لازمدیر. مخبریك آغزی پروبقا ایله برکینیر.

بوری بو اصول ایله حاضرلاندیقدان سوگرا مکعب بیچمینده بیر پروبقایا کیچیریله‌رك قولله‌کسیایا بوجکیك یانینا سانجاق ایله سانجاقلانیر. بورونیك قاعده‌سی قوتونیك دیبینه دوقونمالی، بوقاریسی‌ایسه بیر آزجا قالقیق اولمالیدیر.

بیزیم بوقاریدا دانیشدیغیمیز اصولدا قومقوما کئول ایچینده ساقلانیر. بوندان باشقا بیر چوق مایعلر واردیرکه اك چوق استعمال اولوناناری بونلاردیر: کئولدا میشیاق محلولی، سلیمانی محلولی، غلیسه‌رین و سائره...

آخیر وقتلاردا کئول عوضینه فورمالین ایشله‌تمك مود اولمیشدیر. فورمالیندا هر جور حشره‌یی هم سرت قابوقلی و همده نازیك ظریف دریلی لیچینقا و قومقومایی محافظه ایتمك ممکندیر. فورمالین آپتیکارده (40%) ساتیلیر. آلدیقدان سوگرا 15 ـ 25 حصه سو علاوه ایتمك لازمدیر. بو چوق الویریشلی‌دیر. چونکه بیر شیشه 40% فورمالیندن 15 ـ 25 شیشه مایع الده ایدیلیر. فورمالین قومقومانیك رنگینی اسپرتویا نسبتله داها آز دگیشدیریر. بونیك یالگیز بیر نقصانی واردیر. قوقوسی چوق کسکیندیر و اوبژه‌قت حدیندن زیاده برکییر.

ئه‌تیقه‌تقا ترتیب ایتمك

قولله‌کسیایا قویولاجاق نسخه‌لریك هامیسی خصوصی ئه‌تیقه‌تقا ایله تجهیز اولونمالیدیر. حشره نه قدر گوزل حاضرلانسادا ئه‌تیقه‌تقاسز هیچ بیر علمی قیمتی حائز دگیلدیر. بوندا حشره‌نیك نوعی، صنفی، یری، توپلانان وقتی

و قولله کسیاچی‌نیڭ آدی قید اولونیر. ایکی جور ئەتیقەتقا ایشلەنیلیر. 1)بیو‌لوژی قولله کسیالاردا همان نوعڭ حیاتینا غائد اولان بوتون معلومات خصوصی دفتره یازیلیر. ئەتیقەتقایا یالکز دفترده کی معلومات ورقەسی‌نیڭ نومروسی‌قویولیر. 2) سیستەماتیق قولله کسیادا ایسه مهم معلومات ئەتیقەتقانیڭ ئوزینده قید اولونیر.

هر بیر حشره آشاغیدا کی ئەتیقەتقایی حاوی اولمالیدیر.

1) توپلانان یری (قضا، شهر، کند).
2) توپلانان وقتی (ایل، آی، گون).
3) توپلانان یریڭ، وضعیتی (چمن، باتاقلیق، اورمان).
4) حشرەنیڭ جنسی (ارکڭ، دیشی اولدوغو).
5) توپلایانیڭ آدی.

قولله کسیانیڭ گوزل گورونمەسی‌ایچین همیشه ئەتیقەتقایی یربیچیمده بیرشکلده گوتورمەلیدیر. ئەتیقەتقا بویوك اولماماق ایچین دال یوزندەده‌یازماق‌اولار. مثلا:

14 .V 1927 قوبا قضاسی قوسار ناحیەسی

دال یوزندەده

چمن دیشی حسین‌زاده

ئەتیقەتقا اوقوناقلی اولماق شرطیله نه قدر کوچوك اولسا او قدر یاقشیدیر. بورادا شرطلی اشارەلر، اختصار اولونمیش کلمەلر ایشلەتمك قطعیا اولماز. بیرچوق قیمتلی ماتەریاللار بوتورلو ئەتیقەتقا یوزیندن ئوزقیمتلرینی ایتیروب ترك اولورلار.

قولله‌کسیون قوتوسی قاییرماق

آرتیق حاضرلانمیش‌حشراتی قولله کسیا قوتوسینا ییغماق لازمدیر. حشراتی محافظه ایچین یاپیلان قوتیلاریڭ حجمی مختلف اولور. چوق دفعه 12 — 16 دییوم اڭ و اوزونی $2^1/_2$ دییوم درین‌لیگی اولان قوتویا ییغیرلار. قوتی‌نیڭ

محکم اولماسی کیپ ئورتیلمه‌سی شرطدیر. ایچینه تورف و یاخود پروپقا دوشه‌نوب دوز گون سانجاقلاماق ایچین کرپیچی کاغذ ایله ئورتیلیر.

قوتی‌یی قورو چام و یاخود فستیق آغاجیندان قاییرماق داها یاقشیدیر. قاپاغینی جاملی یاپساق چوق یاراشیقلی اولار.

قارتون قوتی ایشله‌تمك یاقشی‌دگیل. چونکه قارتون رطوبت‌چکیر. ایچینده کی حشرات پاسلانیر. سیغارقوتیلاریندان موقتی‌استفاده‌ایتمك‌ممکندیر. لاکن‌همیشه‌لیك یاراماز. چونکه موزه پارازیتلری بونیك ایچینه گیروب حشراتی خرابلاییرلار.

گزدیریجی قوتی — جوجی کبی کوچوك حشره‌لری یرلشدیرمك ایچین چام آغاجیندان یاپیلما قوتی ایشله‌نیر. بونلاریك ئولچوسی ایچریدن 7 × 11 $^{3}/_{4}$ دیبوم، چولدن 13 × 8 $^{1}/_{4}$ دیبوم، یو کسه‌کلیکی قاپاغیله $2^{5}/_{8}$ دیبوم، قاپاقسیز $1^{1}/_{2}$ دیبوم اولمالیدیر. قوتی‌نیك آلاتی‌محکم اولمالیدر. قوتی‌نیك ایچی تورف ویاپروپقا ایله دوشه‌نیر. ئوزینه بیاض کاغذ قویولاراق بسطینلری قوتی‌نیك قاپاق دیواریتا یاقماق شرطیله اتنیه ییغیلیرلار. بویله قوتویی گوتوروب‌قویماق چوق آساندیر. قولله کسیالار قاپاقجادان‌حاضرلانمیش دولابلارا، مائل‌تاختالار اوزرینه قویولیرلار.

قوتی‌یی شاقولی و افقی وضعیتده یرلشدیرمك

کله‌بك و اونیك کبیی ایری حشره‌یی حاوی‌قوتیلاری افقی وضعیتده قویماق یاقشیدیر. اگربونلار شاقولی قویولسالار، آغیراولدیقلاریندان اگیله‌جك و سانجاغی لاخلاتاجاقلار. بو زمان اولسون که ئوزگه حشره‌لره‌ده‌تخریب ایتسینلر. اگر یوقاریدا دیدیکیمیز کبیی حشره‌لر بیر آز مائل سانجاقلانسالار، افقی وضعیتده ایکن سانجاقدا محکم دورارلار. کوچوك بوجکلر ایچین قوتی‌نیك دوروشینیك اهمیتی یوقدیر.

حشره‌لری قولله‌کسیایا یرلشدیرمك

سیسته‌ماتیق و بیولوزی قولله کسیا. ـ حشره‌لر سیسته‌ماتیق قولله کسیایا چوق دفعه شاقولی قولونلار ایله یرلشدیریلیرلر. بونیك ایچون قوتی‌نیك دیبی رنکلی دار شریدلر ایله مساوی پارچالارا تقسیم اولونیر. بونلاریك آراسیندا کی یردن قارانداش ایله دوز بیر خط چیزیلیر. و بورایا بری بیریندن مساوی مسافه‌ده حشره‌لر سانجاقلانیرلار. قولله کسیایا عینی نوعدن چوق آز نسخه

برلشدیریرلر. یالیگز دیشی‌سی ارکگیندن چوق فرقلی اولاندا و یاخود حشراتینگ جغرافی تقسیماتینی گوسترمك لازم گلنده چوق قویورلار. سیسته‌ماتیق قولله‌کسیایا حشره‌لر غروپپا ایله برلشدیریلیرلر. اگر همان غروپدا هر هانکی بیر نوع یوق ایسه اونینگ یرینی بوش ساقلاییرلار.

حشره‌لر بیولوژی قولله‌کسیایا افقی وضعیتده قویولورلار. حشراتینگ یانینا اسپیرتویا دوتولمش قومقومالاری امتحان دورینی گوسته‌ره‌ن قسملری ویردیگی خیر و ضرردن نمونه‌لر پارازیتلرینی‌دوشمنلرینی قویماق گرکدیر. بیولوژی قولله‌کسیا دقله حاضرلاندیقدان سوگرا اورایه تازه هیچ بیرشئی آرتیرماق لازم دگیل.

یالیگز خراب اولمیش نسخه‌لری دگیشدیرمك گرکدیر.

قولله‌کسیانیك دوشمنلری

بوتون قولله‌کسیالاریك و هایله‌حشرات قولله‌کسیونی‌نیك بر چوق‌دوشمنلری واردیر. اگر قولله‌کسیایا مقید اولماسگیز بیر نیچه آی و یاخود بر سنه سوگرا گوزه‌ل و نادر حشرات نسخه‌لاری عوضینه سینمش، توزا دونموش پارچالار تاپارسیگیز.

قولله‌کیسانك دوشمنی‌ده حشراتك ئوزیندن‌دیر. کووه‌لردن Tineidae جوجولردن Petinidae دری‌یه‌نلردن Dermestiade دیر. سوگینچی‌دان‌داها زیاده قورقماق لازمدر.

Dsocidae نیك لیچینقاسی قولله‌کسیایا سوقولاراق ظریف تازه حشراتی خرابلاییر. Tineidae نیك لیچینقاسی یالگز گیجه کله‌بکلرینی ترك ایدیر. بونلار توز ویرمه‌دیکلریندن آسان ــ آسان دویماق اولماییر.

قولله‌کسیایی قوری و گونش‌سیز یرده ساقلامالیدر. رطوبتلی یه‌رده پاسلانیر. بعض حشره‌لر گونش آلتیندا قالدیقلاری زمان سولورلار.

حشراتی قاپالی قوتولاردا دوشمنلردن محافظه ایچین اك گوزل واسطه نافتالین‌دیر. نافتالینی کاغذا بوکه‌رك قولله‌کسیانیك بیر طرفنه سانجاقلاییرلار. نافتالینك کسکین قوقوسنی دویان حشره‌لر یاقینا گلمه‌یرلر. سرفه‌نك و بالخاصه یوموررتانیك انکشافینی تاخیره سالیر.

اوشاق حرکاتی قسمی

کیمسه‌سیزلیکاه مبارزه

یازانی: **واروارا غیلیانسیان**

سوسیالیست قوشما شورالار جمهوریتلرینده‌کی بویوك کیمسه‌سیزلیکیك تورمه‌سینه قورقولی دعوالار اقتصادی پوزغونلیقلار سبب اولمیشدیر. کیمسه‌سیز- لیکیك اوکینی آلماق و بونا قارشی مبارزه آپارماق لازم گلیردی. اونا گوره‌ده ایمپه‌ریالیزم چارپیشمالاریندان و انقلابیك ایلك دوربندن سوگرا بو اوغوردا باشلانان اییی وطنداش محاربه و پوزغونلیقلاری‌نیك آغیر و دهشتلی ییللرینده‌ده دوام ایتدیریلیردی.

اولده آذربایجاندا آغالیق ایدن و بوتون سیاستلرینی ملتلری بیر بیریله یاقالاشدیرماق (قارا باغدا، شاماخیدا، گنجه‌ده و نخچواندا) اوزه‌رینده قوران دیموقراتیق حکومتلریك گوردیکلری ایشیك تیجه‌سی اولمالیدیرکه، کیمسه- سیزلیك اونلاردان سوگرا داها آرتیق گوزه چارپماغا باشلامیشدیر: مللی قیرغی‌نیك تیجه‌لرینده کوچه‌لره آتیلان یوزلرجه اوشاقلار دیدیکاریمیزه آجی شاهد دیرلر. بیر یاندان 1921 - 1922 ینجی ییلیك محصولسیزلیغی او بیری یاندان‌دا وطنداش محاربه‌سیله وولغاچایی بویواوزانان شدتلی آجلیغیك میدانا آتدیغی کیمسه‌سیزلیك، یئرلی کیمسه‌سیزلیکی داها آرتیرمیش، داها کسکین‌قیلمیشدیلار.

بوناگوره کیمسه‌سیزلیکی لغو ایتمك مسئله‌سی حکومتیك قارشیسیندا جدی صورتده دورمیشدی. 1921-1922 ینجی ییللرده‌ده یاشا دولمیانلاری مدافعه ایتمك ایچین خصوصی تشکیلاتلار یارادیلدی.

ایلك دفعه ایشه گیریشه‌ن زمان منتظم تجربه یوقلیغی حس ایدیلیردی. بونیگدا سببلری بللی ایدی: چار حکومتیله بورژوآزیا حکومتلری‌نیك خصوصی کیمسه‌سیزلری یوقیدی، بیزیم کیلره‌ده، شبهه‌سیز، اعتنا ایتمه‌یردیلر، مراقلانمایردیلار. بوراسی‌دا دوغرودیر که، بو حکومتلردن بیزه بیر نیچه یتیملر یوردی قالمیشدی. لاکن بو جور موسسه‌لرده یگی ایده‌آلوژی جریانی یاراتماق لازم گلیردی، چونکه امکچیلر حکومتی طرفیندن گوریله‌جك ایشلرله اونلار آپاردیغی وظیفه‌لر آراسیندا عمومی هیچ بیر شیئی یوخیدی.

1920–1921 ینجی ییلده خلق معارف قومیسارلیغی قارشیسیندا اهمیتلی بیر مسئله دوریر؛ او مسئله‌ده اجتماعی تربیه ساحه‌سینده‌کی باشقا اداره‌لر حسابینا اولاراق، چوجق یورتلارینی سایجا آرتیرماق و بویله‌لیکله‌ده شبکه‌سینی کنیشلاندیرمك ایدی. بو جور اهمیتلی ایشی گورمك ایچین خ.م. قومیسارلیغیندا لازمینجه حاضرلیق یوقیدی. اوناگوره‌ده بو ساحه‌ده یاپیلان ایشلرده بیر قادار تجربه‌سیزلیك گوزه چارپیردی و هم‌ده آشاغادا گوسته‌رملك ایسته‌دیکیمیز بعض مقاملار نظر حسابا آلینمامیشدیلار.

1920–1921 ینجی ییلده مرکزی ایستاتستیق اداره‌سی طرفیندن آپاریلان تحقیقات زمانی الده ایدیلن معلومات اوزه‌رینه یاپیلان ایش جدولی بویله‌دیر.

بولوندیغی یئر	چوجیق اولرینك سایی	اوشاقلارینك سایی	مقدار: اوغلان	مقدار	رهبرلر
باکی	19	3073	1689	1375	233
معدن زاود دائره‌سی . .	6	546	305	241	39
قضالاردا	22	1652	826	926	78
کندلرده	24	1125	631	494	69
هامیسی	71	6396	3460	2936	419

باشسیزو کیمسه‌سیز قالمیش‌لارینك 6396 نفردن‌و چوجیق یورتلاری شبکه‌-

سینیك‌ده کنیشله‌نوب تام 76 اودن عبارت اولدیغی بو جدولدن بللی اولور.

لاکن 1922—1923 ییلدن باشلایوب 1925—1926 ینجی ییله قادار، ینه‌ده مرکزی ایستاتستیق اداره‌سینیك معلوماتینا گوره هم شبه‌که‌نیك قیسالماسینی همده اوشاق اولری‌نیك سایجا آزالماسینی گوربریك؛ بو ییللرده‌کی اوشاق اولری‌نیك سانی 44 قادار اندیریلیر. بونیك سببی اودیرکه، ایلك ییللرده اوشاق اولری‌نیك سایجا آرتماسی و شبه‌که‌سینیك‌ده بویومه‌سی هپ مکتبلریك حسابینا اولوردی و همده مکتب بودجه‌سی اوزه‌رینه یایلیردی.

طبیعی‌دیرکه، بو جور چوق دوام ایده بیلمیه‌جکیدی: چونکه وطنداش محاربه‌سی قیزغینی کیچوب آرا ساکتلشدیکدن سوگرا جماعت مکتب طلب ایتمگه باشلادی و بویله‌لیکله‌ده مکتب شبه‌که‌سی گنیشله‌نمگه و مکتب ایشی یوکسه‌لمگه باشلادی. بونلارا باغلی اولاراق، چوجیق یورتلاری‌نیك بودجه‌سینی آزالتماق و همده مکتب ایشینی دوزگین جیغبرا سالماق مقصدیله اجتماعی تربیه بودجه‌سی‌نیك باقیلماسی مسئله‌سی‌ده یگیدن میدانا چیقدی. موجود چوجیق یورتلاری‌نیك ایشلرینه باقیلدی و بو باقیلیشداادا فعالیتجه ضعیف اولان یورتلار ایلك سیرادا اختصارا سالیندیلار. یارار و یاشاماغا ده‌که‌رلی سایپلانلاردا بیر قادار بویودیلمیش صورتده یاشاماغا و دوام ایتمگه باشلادیلار. بویله‌که، چوجیق یورتلاری‌نیك وظیفه‌لری سایجا آزالدیلارسادا، معناجه داها آرتیق یوکسه‌لدیلر. باکی دائره‌سینده‌کی یاشا دولمیانلاریك ایشلریله وظیفه‌دار اولان خصوصی قومیسیه‌نیك‌ده ایشی یاقشیلاشدیریلدی، صحیه‌ـ یبدالوزی قولله‌قتوری‌نیك‌ده وظیفه و فعالیتی گنیشلندی. قضالارداکی چوجیق یورتلاری ساغلاملاشدیریلماغا باشلاندیلار. قضالارداکی زهره‌وی خسته‌لیکلارینه مبتلا اولان اوشاقلار، معالجه ایتدیریلمك ایچین، باکی‌یا گونده‌ریلدیلر. اوشاقلارا املك تربیه‌سی ویرمك مقصدیله‌ده گنیش و بویوك چوجیق یورتلاریندا اوستاخانالار آچیلماغا باشلاندی.

یاشا دولمیانلاری مدافعه ایتمك اوغروندا خلق معارف قومیسارلیغی طرفیندن

شبه‌که قیسالمادان اول ـ آپاریلان ایش حقینده‌کی معلوماتی‌دا 1927–1926 ینجی ییلیك ایستاتستیق جدولینده گورمك اولور؛ بیله‌دیر:

نمره صرا ایله	بولیندیغی یئر	چوجیق اولرینك سابی	اوشاقلاریك سابی	بونلاردان اوغلان	بونلاردان قیز	رهبرلر
1	باکی	18	1815	1062	753	98
2	رایون	1	60	24	36	1
3	قضا شهرلری . . .	11	635	449	186	34
4	کندلر	7	634	336	298	34
	هامیسی:	37	3144	1871	1273	167

چوجیق یورتلاری‌نیك سابی‌سینی گوسته‌رن سوڭکی 37 رقمی، چوجیق یورتلاری‌نیك، 1921 ینجی ییله نسبتله، سایجا داها آزالدیقلارینی بیلدیریر. بونیك‌دا سببی اودیر که، انقلابیك ایلك ییللرینده چوجیق یورتلارینا قبول اولونان اوشاقلاردان چوقی آتا-آنالارینی ایتیرمیش و فلکیك اختیارینا بوراقیلمیش باشسیز و کیمسه‌سیزلر ایدی. لاکن محکم و ثابت بودجه‌یه کیچیلدیکدن سوڭرا چوجوق یورتلاریندا‌کی اوشاقلار یوقلاما آپاریلدی و آنجاق دوغرودان‌دا کیمسه‌سیز اولانلار ساقلانیلوب قالانلارایسه، یورتلاردان چیقاریلدی. بویله‌که بو ساعت چوجیق یورتلایندا بسله‌نیلن اوشاقلار، همان کیمسه‌سیزلردیر.

شبه‌که‌بیز آزالتماق، کیمسه‌سیزلیگیك لغو ایدیلدیگینی ثبوت ایتمه‌یور.

دیمك اولار که، ایمدیکی کیمسه‌سیزلیك کیچمیش بلا و پوزغونلیقلار نتیجه‌سی‌نیك $^{3}/_{4}$نی تودهمه‌یور؛ بونلاری هپ حال حاضردا‌کی ایشسیزلیك و خصوصا کندلرده‌کی یوقسوللوق و فقیرلیك کیبی آجی و حقیقی شرطلریك محصولی آدلاندیرماق اولار. بویله یوقسوللوغیك محاربه‌لر و حرج-مرجلرله‌ده باغلی اولدیغی دوغرودیر؛ لاکن بو باغدا حال ایله ماضی آراسیندا اولان رابطه‌دیر. ایمدیسه بیز، کیمسه‌سیزلیکی بیر داها محاربه و حرج-مرجلیکدن قالما ارث کیبی سویله‌مه‌مه‌لی و یازمامالی‌یق؛ بیر دفعه‌لیك بویله فکردن داشینما-

لی‌بیق؛ چونکه بونیڭ ـ کیمسه‌سیزلیگیڭ سببلرینی هم کیچمیشده هم‌ده حال حاضردا آرایوب بولماق ممکندیر.

قضالاردا، خصوصا کندلرده اجتماعی یاردیملاریڭ اولماماسی، کیمسه‌سیزلیگیڭ آرتماسینا و هم‌ده شهرلرده توپلانماسینا سبب اولاجاقدیر. اونا گوره‌ده کیمسه‌سیزـ لیگیڭ اوگینی آلماق ایچین قضالاردادا اجتماعی یاردیم تشکیلاتلاری قورماق لازم گلیر. چونکه تکجه خلق معارف قومیسارلیغی بو قادار بویوك و اهمیتلی ایشیڭ عهده‌سیندن گله بیلمز؛ کیمسه‌سیزلیگیڭ بوتون دهشتلی نتیجه‌لرینی قالدیرماق ایچین عمومی یاردیم لازمدیر. کیمسه‌سیزلیك کیبی اجتماعی بیر ایشی حکومت‌ده، اجتماعی تشکیلاتلاردا (عالی خلق تصرفت شوراسی، همکارلار اتفاقی، کند قومیته‌لری، چوجقلاریڭ یاشایشلارینی یاقشیلاشدیریجی قومیسیه کیبی) نظره آلمالی واویغون چاره‌لر آرامالیدیرلار.

سوڭ ییللرده چوجیقلاریڭ یاشایشلارینی یاقشیلاشدیریجی قومیسیه، جماعتیڭ نظر و دقتینی کیمسه‌سیزلیك مسئله‌سینه دوغرو جلب ایتمیشدیر. قومیسیه‌نیڭ اختیاریندا اولان مادی و باشقا مناسب واسطه‌لر یاردیمیله او‌ـقومیسیه‌ـبلان اوزه‌رینه چوجیقلار یوردی آچماق ساحه‌سینده آپاریلان ایشی کنیشلندیرمکه‌ده موفق اولمیشدی. بو ایش ایچین 1921ـ1926 ینجی ییللرده چوجیق قومیسیه‌سی طرفیندن خلق معارف قومیسارلیغی‌نیڭ اختیارینا تام 124273 روبله 76 قاپیك پارا بوراقیلمیشدی؛ 1926ـ27 ینجی ییلیڭ سمه‌تاسی اوزه‌رینه‌ده بیزه 283526 روبله 38 ق داها ویریله‌جکدیر. بویله که، بنه‌ده همان چوجیق قومیسیه‌سی‌ـ نیڭ بوراقدیغی پوللار یاردیمی ایله بیز اوقتیابر انقلابی‌نیڭ اون ییللیگی مناسبتیله کیمسه‌سیزلیگه قارشی جدی صورتده مبارزه آپاریریق، بیله:

قضالاردا 350 اوشاقلیق یگی چوجیق یورتلاری و 150 آدام‌لیقدا کند تصرفات قوولونیاسی آچیریق؛ باکیدا کی اوشاق اولرینه‌ده 500 نفر قبول ایتمك ممکن اولاجاقدیر.

بونلاریڭ هامیسی اونی ثبوت ایدیر که، کیمسه‌سیزلیگی تمامیله قالدیرماق و یوق ایتمك ایچین چوجق قومیسیه‌سی طرفیندن دوغرودان‌دا بیراقتیقی یاردیملار گوستەریلمیشدیر.

لا كن آچیغینی سویله‌مه‌لی‌ییك كه، سوسیالیست شورا آذربایجان جمهوریتینده اولان كیمسه‌سیزلیكه نسبتله، چوجق قومیسیه‌سی‌نیك گوسته‌ردیكی یاردیم كفایت ایتمه‌ز قادار آزدیر.

كیمسه‌سیز قالمیش اوشاقلاردان حقیقی صورتده بویوك امكچی عائله‌لری یاراتماق و بویله‌لیكله‌ده كیمسه‌سیزلیكیك كوكینی قازیماق ایچین، بویوك-بویوك اتفاقلاریك، اجتماعی تشكیلاتلاریك یاردیملاری گرگدیر كه، كیمسه-سیزلری‌ده اولده منسوب اولادیقلاری صنفه یگیدن داخل ایتمك و یاخود باشقا طبقه‌دن اولان بیر كیمسه‌سیزی ایشچیلر آراسینا سوقماق و كندلی یایماقدا ممكن اولسین.

كیمسه‌سیزلیكله مبارزه آپارماق ایچین الك یاقین زماندا گوره‌جك ایشلریمیز بونلاردان عبارت اولاجاقدیر:

1) چوجق یورتلاری‌نیك (اولری‌نیك) ایمدیكی شبه كه‌سینی ساقلاما؛

2) چوجیق یورتلاری‌شبه كه‌سی‌نیك كنیشلندیریلمه‌سینی معین‌بلا اوزه‌رینه یابماق؛

3) یاقین ییللرده كیمسه‌سیزلیكی تمامیله قالدیرماق و لغو ایتمك مقصدیله ایشی داها كنیشلندیرمك و اجتماعی شكله سالماق.

4) بویوك یاشلیلاری ایمدیكی چوجیق یورتلاریندان چیقاروب سوگرادا بونلاریك (بویوك یاشلیلاریك) هامیسینی امك- كند- تصرفات قولونیاسینا و تیحنیقوملارا توپلاماقدیر.

چوجوقلار ایله مكتب خارجنده گوروله‌جك ایشلریك مه‌تودیك مقصدی.

یازانی: م. قروپه‌نین.

چوجوق تربیه‌سی ایشینه داهادا آرتق یاقلاشیلماسی، چوجوقلاریك ایمدیكیندن گنیش، محكم و تشكیل ایدیجی اولان تأثیر آلتینا قاوسانیلماسی زمانی چوقدان ییتیشمیش. اوچ-دورت سنه‌لیك مكتب، چوجوغیك اون ایكی-اون اوچ یاشی

اولور کن کندده ایشینی بیتیریر. بس سوکرا اونلار ایله نه ایتمه‌لی؟ مکتبی قورتاردیقدان سوکرا چوجوغیك تحصیلینی کیم، نره‌ده و هانسی یول ایله تکمیل ایده‌جکدر؟ یدی‌سنه‌لیك مکتب قورولماسی فکری بیر چوق ایللریك حل ایده‌جکی مسئله‌در. بوکا بنأده ایمدیکی احتیاجی بو ایش رد ایده‌مه‌بیر. حال حاضرده‌کی طلبلریمیزی مطلق ایمدی حل و قطع ایتملی‌یك.

شهرده یاخود فابریق دائره‌سینده موجود اولان، هرکون یالکز اوچ-دورت ساعت چوجوقلارا درس تعلیم ایدن و اوزون یای آیلاری ایسه قاپالی قالان مکتب، چوجوق حیاتینی تشکیل ایدیجی، چوجوقلاری تربیه‌لندیریجی تاثیر حقینده قارشیدا بولونان مسئله‌نی طبیعی کینه‌ده حل ایتمه‌بیر. دیگر طرفدن مکتب و مکتب ایشی ایله بیرلیکده چوجوق آقتیولیکی‌گوزومز او گینده گیت-گیده بویومه‌ده، ایلریله‌مه‌ده‌در. چوجوقلاریك طبیعی اولان بو قوه‌لرینی فایدالی بر ایشه وقتلی وقتینده چه‌ویرمه‌ز، تطبیق ایدیلمه‌سی قیدینه قالمازساق، اونلار فنالیقلارا، اخلاقسزلیقلارا اقدام ایتمه‌میش اولمیاجقلر. سوکرا، چوجوقلیغی مدافعه ایشی‌ده صیراسیله قارشیدا، نوبتده دوریر. بو ساحه‌ده لازم گلن تدبیرلریك اتخاذ ایدیلمه و حیاته کیچیریلمه‌سی ایجاب ایدیر.

چوجوق حیاتینی دریندن تدقیق ایتمیش اولساق، اولوقت آچیقجه‌سینه گوره‌ریك که، مکتب و اونیك تاثیری، یاشاییشیك عمومی لاقید گذارشلری اوجیندن بوزولیب گیتمه‌ده‌در. مکتبیك تربیه‌وی تاثیری پك آزدر. دوغریدان-دوغری‌یه چوجوغی ایمدی حیاتدا هر شئی‌دن آرتق ورمق اویونی، خسته‌له‌تیجی آزار (قوماردا قیزیشماق)، «باغداد اوغریسی» و «آمیریقانقا» کیبی قهرمانلاری اولان کینو نمایشلری و کوچه اشغال ایدیر.

فابریقلریك «عمله قلوبی» کیبی اجتماعی مدنی تشکیلاتلاری؛ کندیك «قرائت کومه‌سی» و باشقا بوکا بکزه‌ر سیاسی معارف مؤسسه‌لری ذکر اولنان جهتجه بیر نوع یاردیم ایتمه‌یه حسن رغبت گوستریرلرسه‌ده، لاکن اونلاریك رولی آیری‌در. و بو ایش اونلاریك عملی پلانلارینا دوشمه‌میشدر. اونلار باشلیجا باشلیلاری، بویوکاری اطرافلی تنویر ایتملی‌درلر. و بو سببه گوره همان تشکیلاتلار

چوجوقلاردان قوروناماق مجبوریتینده اولمیش‌لرسه‌ده، آنجاق چوجوقلار هرجور دوغریلیق و گجلیك‌لرله بیوکلره منسوب قلوبلره، قرائت کومه‌لرینه، بیوکلر ایچون اوقونان له‌قسیالارا گینه‌ده یول بولوب گلیرلر.

فابریق قومیته‌لری نزدینده بولونان مدنی قومسیونلاریك اوز کتبخانه‌لری ستاسیونلری، سپورت میدانچه‌لری واردر. اونلار هرتورلی تنزه یاپیرلار، فقط بونلار هپ بویوکلر ایچوندر. همکارلار تشکیلاتلاری رهبرلیگی اوزره مذکور قومسیونلار بیر قبك‌ده بیله اختیارلرینده کی پاره‌دن چوجوق نامینه اولان ایشلره خرج ایتمیه‌سیدرلر. لاکن اتفاقیك ولایت شعبه‌سیندن خبرسزین کوچوك فابریق اوزه‌کلری همان پاره‌دن چوجوقلار ایچون‌ده آز-چوق بیر شئی صرف ایتمه‌میش اولمیرلر.

شورا اجتماعیلیگینیك اورغانی حساب اولنان «چوجوق دوستلری» نامینده‌کی تشکیلات، سانکه اوشاق تربیه‌سی ایشلری ایله گنیش مقیاسدا اولاره‌ق چالیشمالی‌در، فقط نه ایتمه‌لی‌که او، چوجوق کتله‌سینیك باشقا، دار بیر سه‌قتورینا مخصوص وظیفه‌لرله مقید اولمیش: مذکور تشکیلات چوجوق صاحبسزلیگی مبارزه‌سینی آپارماده‌در.

والدینلری چوجوقلارا یاردیم ایتمه‌که مقتدر دگللردر: بونلار آنجاق اوز ایشلری ایله مشغولدر و بیر طرفدنده مرکب و چتین اولان چوجوق پرو-بله‌ملرینه نه یول ایله یاناشیلماسینی بیلمیر و باجارمیرلر. فعله و کندچی آاو-دیتوری ایچون اوقونان له‌قسیالار صیراسینده بیر دفعه‌ده اولسه، عمومیتله چوجوق تربیه‌سی مسئله‌سی و چوجوغه دائر محاضره ویریلمه‌ییر. یالگز صحیه قومیسارلیغی، سود اوشاقلارینیك دوزگون تربیه‌سی حقینده تبلیغات آپارا بیلمیشدر. مکتبه قدر تربیه ایشلری مامورلری جسارتسز ایشله‌ییرلر، مکتب یاشینده کی-لریك چتین و مرکب اولان ایشلری ایسه تنویر ایدیلمه‌ییر. نه معروف کتابچه و ژورناللر و نه‌ده له‌قتورلر موجود دگلدر. نهایت، گنیش چوجوق تربیه‌سی ایشلرینه دائر لازم گلن تدبیرلریك اتخاذ و تحلیل ایدیلمه‌سی نتیله معارف شعبه‌لرینیك اوزینده نه اوزه‌ك تشکیل و نه بیر ایشچی تخصیص ایدیلمه‌میشدر. جبهه چیلاق و چوجوق کتله‌سی‌ده اوز حالینه بیراقیلمیشدر.

فقط بونیك ایله بیله یکی تیپده موسسه‌لر تورمه‌ده، بنا ایدیلمه‌ده‌در. یای مکتبلری لغو اولینمیشلرسه‌ده آنجاق یای چوجوق میدانچه‌لرینیك عددلری چوغالیر. مسکن یولداشلیقلاری و ایو قوممونالرینده چوجوق اوتالاری، کونجلری کشاد ایدیلمه‌ده، جور-جور چوجوق تشکیلاتلاری و قروژوقلاری آرتماده‌درلر. بیر طرفده کنجلر اولاجقاری عمله گلمیش، بورادا رادی‌او کوگللی‌لری بنالشمیش، دیگر طرفده‌نسه، درزی و جلد سازلیق قروژوقلاری تاسیس ایدیلمیش. سوگرا، باشقا بیر پیرده کند تصرفاتی قروژوقلاری ییغیشیر، توپلاشیرلار، اوزلرینه رهبر دوتیرلر. بعضا مجانی رهبر تاپماق‌ده ممکنسز دگلدر. بویله اولدیقده رهبر کوگللی صفتیله ایشله‌ییر. بو، چوجوقلاری و یکی یتمه‌لری معین بیر ایش اطرافینده مشغول قیلیر. 1926 نجی سنه‌سی یاز فصلینده «بیلگی قوه‌در» آدلانان ژورنال معین و اعلا بیر مودیل حاضرلانماسی ایچون قونقورس (رقابت) اعلان ایتمیشدی. بوگا جواب اولاراق، چوجوقلار؛ اتفاقك سیبیریا، آرخانگه‌لس کیبی الك اوزاق اولکه‌لریندن، شمال و جنوب طرفلریندن بیله اونلر و یوزلرجه پروژه‌لر گوندرمیش، صدا ویرمیشلر. قونقورس چوجوقلاریك یارادیجیلیقده کی بیوك باجاریقلرینی، طاملرینی عیان قیلمیشدیر. بویله که، بیرینجی اعلان چوجوق آقتیولیگی دریاسینی حرکته گتیرمیش، جولانه سالمیش اولدی، نادبژدا نیقولایونانیك چوجوق تربیه‌سی حقینده «فعله غزیته» سینده یازمیش اولدیغی بیر مقاله عمومیتله اوشاق تربیه‌سینه مخصوص جور-جور مسئله‌لر باره‌سینده بیر چوق مکتوبلریك اداره‌یه سیل کیبی توکولمه‌سینه باعث اولمیشدی. یازانلار کیملر اولدیغینی بیلیرمی‌سگز؟ — فعله آتا، ایودار اولان آنا، جوان قیرمزی عسکرکه، اوزنیك ولدی یوقسه‌ده، چوجوق تربیه‌سی ایله آرتق مراقلانیر... ایشته محررلر بونلار اولمیشلر. مذکور شخصلر؛ بو ساحه‌ده یاردیم ایدیلمه‌سی زمانی چوقدن یتیشدیگی و چوجوق حقینده مسئله‌نیك عمومیتله خسته، کسکین و ضروری مسئله‌لردن اولدیغینی مکتوبلرینده اثبات ایدیرلر، گله‌جکده نه یاپاجقلرینی دوشونمه‌میش اولدیقلرینی آچیق سویله‌ییرلر.

بونلریك هامیسی چوجوق تربیه‌سی ایشلرینیك بیزده باشلیجا تاخیره اوغرا-

دیغینی گوستره بیلیر. اونیڭ ایچون بیز جلد اولاراق مسئلەنی ایلری سورمە-
لی‌بیك. الدن براقدیغیمیزی قوغوب دوتمالی‌بیق.

گنیش ایشچی طبقەلری آراسینده کتلەوی تبلیغات آپارمالی‌در. هر بیر ایشچی
قادین و فعلەیە گوج اولمیان چوجوقلاریمز حقینده کی ژورنالیڭ اطرافینده
اوقوجیلریڭ یالگز ییغیشماسی دگل، اونده اشترا که بیله جلب ایدیلمەلری
گوندەلیك مقصدلریمزدن . سایلمالی‌در.

تربیه مسئلەلری شرحی ایچون کتابچەلر و فعله، کندچی آاودی‌توریندن
اوتری دیری لەقتور قادروسی حاضرلانمەسی مسئلەسی؛ سوگرا سیاسی معارف
اورغانلری و همکارلار اتفاقی کتلەوی و مدنی معارف ایشلری پلانلرینه بو
مسئلەنیڭ ادخالی نوبتده اولان، — دیملی قاپینی کسن مسئلەلردر.

چوجوق میدانچەلری، قلوبلر، قلوب اوشاق اوتالاری، سپورت ستاسیونلاری،
چوجوق تنزه بازالری و غیره حقینده کی قارما قاریشیق، تشبث و فکرلری نظامه
سالماق؛ چوجوقلاریڭ سربست تحصیلی و طبیعی طلبلرینه مخصوص ویبرده‌تخنیقایه
عائد مسئلەلر ایچون قونسولتاسیا (مشورت) تشکیل ایتمك؛ چوجوقلار ایچون
تاثیری اولان و اڭ قوەلی عامللردن سایلان کینوبی آله گتیرمك، قاعدەیه قویماق
ایشیڭ گلەجك انکشافی ایچون گینەده ضروری حساب اولنان مکتب خارجی
ایشچیلری معلملردن حاضرلاماق؛ چوجوق کتلەسینڭ مدنیتچی حرکاتی
انکشافینده پیونەر تشکیلاتینه مخصوص رول و موقعی‌نی دوشونمك والخ... مسئلەلر
اوزەرینده حال حاضرده جدیتله چالیشیلماسی لازم گلیر.

بو مسئلەلریڭ أکثری دخی یوله قویولمیش. چوجوق کتلەسی آراسینده
گنیش تربیه ایشلری حقیله موقعینی اشغال ایتمەدەدر. آنجاق بیزده ایشیڭ
مەتودیقاسی موجود دگلدر.

لاکن مەتودیقا ترتیب ایدیلمەسی مسئلەلری اوزەرینده اساسلی چالیشیلمالی‌در.
مکتب خارجی ایشلری، داها دوغریسی چوجوق کتلەسی ایچریسینده گورولن
گنیش تربیه ایشلری انکشافینده کی مەتودیڭ پروبیلەم حقینده اڭ اول
دانیشیلماسی بیر رای الده ایدیلمەسی الزم‌در.

بیزیم ایچون مکتب خارجی ایشینیك نقلت مرکزی؛ چوجوق کتله‌سینی تشکیل، چوجوق اجتماعیلیگینی تحریك ایتمك، رهبر اولماق وظیفه‌لرینده‌چوجوق کتله‌سی و یکی یته‌لریك مدنیتجی حرکاتی و سربست فعالیتلری انکشافلرینده و اونلریك آقتیولشمه‌سینده اولمالی‌در.

بیزیم مقصدیمز، هر بیر یول ایله چوجوق اجتماعیلیگینی کشف ایتدیره‌رك، بو ایشده باجاریقلی رهبرلیك ایتمکله هر کوچوك وطنداشیمزی اتفاقیمزیك قورولیشیندا چالیشماغا حاضرلاماقدر.

بیزیم ایچون چوجوق کتله‌سی ایچریسینده اجرا ایدیلن مکتب خارجی ایشلرینه مخصوص پروبیله‌م و چوجوق حرکاتی پروبیله‌می فرقسزدر، هرایکیسی بیردر. بوگا بنا مکتب خارجی ایشلرینه اقدام ایدیلیرکن، پیونه‌ر حرکاتی بش ایللیك تجربه‌سی بوتون موفقیت و یاگلیشلیقلری ایله حسابه گوتوریلملی و دریندن تدقیق ایدیلملی‌درکه، گله‌جکده بیرده سهولر تکرار اولینماسین و گوزیمز اوگینده چوجوق کتله‌سی مدنیتجی حرکاتی انکشافی ایشلرینده پیونه‌ر تشکیلاتینیك رول و موقعی معین ایدیله‌بیلسین.

اساس مه‌تودیك پروبیله‌میك بو جور تویر ایدیلمه‌سی اعتباریله خصوصی مه‌تودیقا مسئله‌لرینه گلدیکده، بورادا ایکی جهتیك ایلری سورولمه‌سی لازم گلیر: بونلردن بیری کتله‌وی تربیه ایشی مه‌تودیقاسی و دیکری قروژوق ایشی مه‌تودیقاسی‌در. کتله‌وی تربیه مه‌تودیقاسی آتی ایله دوشوندیگیمز: چوجوقلاریك کتله‌وی عموم دائره تعطیلی، دیمونستراسیونلرده اشتراکلری، سپورت‌شنلیکلری، کتله‌وی سیاحتلر، خلاصه چوجوق کتله‌سینی تشکیل ایتمك ایچون استفاده ایده‌بیلدیگیمیز بوتون سیاسی و مدنی چیقیشلر یاخود غیره تدبیرلریمیزدر. سانکه بو ساحه‌ده تام انقلابدان بری تجربه‌لریمز اولمالی‌در. زیرا بوراده ایش قولایلیقلا گینمه‌ده‌در.

فقط حقیقت بونیك عکسینی اثبات ایدیر. گوستریلن تدبیرلرك ئه‌موسیال جهتی، دیملی ایشیك تمام دیره‌گی فوق‌العاده فنا بر حالده تاسیس ایدیلمشدر. معین تاپشیریقلر آلماق، فعلا یوکسلمك، علاقه باغلاماق، هر بیر حالی آچیق

گوزه‌ل وقولله‌قتيو قاعده‌ده‌يابماق يرينه چوجوقلر سستليك، يوزغنليق، فايداسزليق حس ايدير، غم گتيريجى ترافاره‌تله اوغراشيرلر. كتله‌وى تاثيراته دائر مه‌توديقاترتيب ايديلمه‌سى اوزه‌رينده چاليشمالى و گينه‌ده چاليشمالى‌در. چوجوق كتله‌سينى تشكيل ايدن كينو رادى‌او، چوجوق مطبوعاتى ايشى كيبى عامللر همان تاثيرات صيراسينه داخل‌درلر.

چوجوق مطبوعاتى اتفاقيك اوزاق اولان اولكه و كوشه‌لرينه قدر ايشله‌يير، اون بيڭلرله چوجوقلر يازيلانى گورير، اوقويير ايشيديرلر. لا كن ئه‌قران و كاغذ واسطه‌سيله چوجوقلره‌ويرديكيمز معلومات بير او قدر تكميل ايديلمه‌يير. چوجوق ايچون كينو شكللرى، بديعى أثرلر، سربست تحصيلدن اوترى كتابلر، غزيته، ژورنال تيپلرى معين ايتمك ياخود حاضرلامق، چوجوق طلباتى كشفى يوللارينى گوسترمك مه‌تودينا نوبتى مقصدلرينى تشكيل ايدير.

قروژوق تيپينده اولان و چوجوقلراه گورولن دربن ايشاره مخصوص مه‌توديك مسئله‌لر داهادا مركب و چتين‌درلر. گنج طبيعياتچيلر قروژوقى تيپينى تجربه أوزى كشف ايتميش. بو قروژوقلر مه‌توديك نقطه نظردن بير چوق مثبت جهتلره مالك اولديقلرى كيبى عموميتله منفى جهتدن‌ده عارى دگللردر. أڭ بويوك نقصانلرى اودركه، گنج طبيعياتچيلر قورژوقى باشليجا ضيالى چوجوغى كتله‌سينه منسوب تشكيلات اولديغيندان، فعله و كندجى گنيش چوجوق كتله‌لرى اونلردن اوزاق دوشميشلر. مذكور چوجوقلريك بوقروژقلره جلبى ايله معلومكه، ايشيك مه‌تودلارى‌دا طبيعى ده كيشه‌جكدر.

سپورت و اويونه و بونلاريك پداغوژى اهميتينه دائر مسئله‌لر چوجوق كتله‌سينى تشكيل ايدن واسطه اولديغى اوزره تدقيق و تحليل ايديلملى‌در. اويوندن بيز چوجوقلريمزى قورويرق. اوندان آرتق امتناع ايتمه‌ده‌ييك، لاكن اويونيڭ، ظن ايتديكلرى كيبى بير مكتبه قدر ياشينده دگل، حتا مكتب ياشلى چوجوق كتله‌سى–اوقوجى بنى مقصيرقيلميه–جوانلر و بويوكلريك حياتينده حقيله موقع دوتماسى كركدر. بو عامله مالك اولماق، پيداغوژى ساحه‌سينده اوندن استفاده ايتمك بيزيم ايچون مهم‌در.

رهبرلیك و رهبر مسئله‌سی، مکتب خارجی ایشینك اهمیتلی مسئله‌لرینڈن بیری‌در، بو آنه قدر حله بیز یڭی پیداغوزی قوه‌سی حاضرلاماق سیستمه‌سی ایله یالڭز بویله دیملی تازه مکتب پیداغوزیسی روحینده عموم تحصیل ایشینی گوره‌بیلن معلم، آدام حاضرلاماده‌یپك. تربیه ایشی و اونك مه‌تودیك یوللاری ایمدیکی و کله‌جك پیداغوزیق دقت ساحه‌سیندن دوشمش. پیدووزلر، پید — تیخنیقوملریك ترادیسیون اوزره ترتیب ایدیلمیش اولان تدریس پلانلارینا یڭی‌دن باقمالی، اونده چوجوق کتله‌سی تشکیلی و تربیه ایشلری اصول‌رینه حقیله بیر ویرملی‌بیك. ایمدی ایشله‌ین معلمیك اوزینی گنیش تربیه ایشلری مه‌تودلاری ایله آز چوق مسلح قیلمالی‌بیق. «مکتب معلمی» یالڭز بیر معلم دگل، چوجوق اجتماعیلیگینیك مشورتجیسی (Konsyltant)ی‌دا اولمالیدر. بو احتیاجی پیداغوقلریك اوزلریده حس ایتمه‌میش دگللردر؛ حاضرلیق یاپیر کن بو طلبلری حسابه آلمالی، بونلره جواب ویرملی‌بیك.

نهایت ایکی — اوچ ایل اجتماعی ایشلرده چالیشمیش، تشکیلاتچیلقده بعض اعتیادلر قازانمیش و مختلف قوروژوق ایشلری تیینده ماتیریاللار بنیمسه‌میش اولان اوشاقلار چوجوق آقتیولیگی ایشینده و عمومیتله تطبیقاتده گوزه‌ل معاونت ایده‌بیلرلر. دیگر طرفدن اونلر اوزلری چوجوق مطبوعاتی محرری، قروژوق تشکیلاتجیسی‌د گللرمی‌در؟ چوق اولان یاردیمجیلاریمز آقتیوینی باجاریقلی اوغراشدیرمالی اونلردن استفاده ایتملی‌بیك.

قارشیمیزده‌کی تحلیل ایدیله‌جك مه‌تودیك مسئله‌لر ایشته بویله‌لری‌در.

مکتب ایله پیونه‌ر تشکیلاتی ایشلری تجربه‌سیندن گوتورولمشدیر.

یازانی: ی. قوشنیر.

هم مکتب، همده پیونه‌ر تشکیلاتی الك اصل بیر مقصد اوغروندا اوغراشمالی‌درلار. بو مقصدسه قومونیست جمعیتی قورولوشندا اشتراك اقتداری اولا بیلن فعال عضو یتیشدیرمکدن عبارتدر.

گوستریلن ساحه‌ده اونلار (مکتب ایله پیونه‌ر تشکیلاتی)، قباقجادن مناسب شرائط و اویغون زمین حاضرلاماسینا سعی گوسترمزلرسه، وظیفه‌لرینی حقیله ایفا ایتمکه لائق اولمادیقلارینی آنگلاتمیش اولورلار.

پیونه‌ر تشکیلاتی ایله ضد گیدن بیله بیر شورا مکتبینی بیز هیچ‌تصوریمزه گتیره‌مه‌بیریك. بویله‌ده نشوونما ایدن گنج نسلیك تربیه‌سینه‌ تاثیر یاپان تام عامللر یکونیندا مکتبیك رول و اهمیتینی حسابا قویمایان پیونه‌ر تشکیلاتینی تانیمابیریق.

فقط بیر مقصد، بیر فکره خدمت ایدن مکتب ایله پیونه‌ر تشکیلاتی‌نیك بیر بیرلری ایله تام قاووشماسی، یك‌دیگرینی عوض ایده‌مه‌مه‌سی ، مسئله‌ده بیر چوق قارانلیقلار آنگلاشیلمازلیقلار عـمله گـتیریر. اوگـا بنا بو وضعیتیك آیدینلاشدیریلماسینا، مکتب ایله پیونه تشکیلاتینی بیر بیرلریندن آییران‌خصوصیتلریك ایضاح ایدیلمه‌سینه آرتق لزوم واردر.

«احاطه ایدن حیاتی مشاهده و تدقیق ایتمك اوگره‌نمك باجاریقلارینی مکتب چوجوقلارا هر گونده اوگره‌دیلن معلوماتلار یگونینده او سیستمه‌ماتیك یولله ویرملی و بو حیاته یاپیلاجاق تاثیریك منتظم، مقصدلی و پلان اوزره اولماسینی دوشوندورمه‌لی‌در.

پیونه‌ر تشکیلاتی حقیقة چوجوق ایشلری و تشبثلرینك رهبری،تشکیلاتجیسی اولمالیدیر. اوز اشتراکی ایله او،ایشده معین انضباط، آنگلاق توره‌تمه‌لی‌دیر.» (ن. ق. غروپسقایا).

بویله که، نادیژدا نیقولاییونانیك رایی اوزره، مکتب اجتماعی تربیه ساحه سینده معین تاپشریقلاریك حیاته‌کیچیریلمه‌سی ایله مقید ایکن، پیونه‌رتشکیلاتی عین تاپشیریقلاریك ایلریله‌مه‌سی ایچون محرك بیر ماکینا شکلینه گیریب رول اوینامالیدیر. عمومیتاه مکتب طلبه‌لری قولله‌قتیوینیك آوانغاردی اولاراق،مذکور تشکیلاتیك مکتب ایشلرینده گرکلی هیجان توره‌تمه‌سی، مکتبی الهاملاماسی لازم‌دیر. الحاصل، پیونه‌ر تشکیلاتی بوتون فکرینی اجتماعی یگی‌لیکلر و چوجوق تشبثلری ساحه‌سینه مقید قیلمالیدیر.

پیونەر حرکاتی، اجتماعی سیاسی بیر تشکیلات اولدوغیندان. طبیعی فعله صنفی آوانغاردینی عمله گتیرن قوممونیست فرقەسی رهبرلیگی آلتیندابولوناراق، عموم قوممونیست‌حرکاتی سلسلەسینیك اورتا بندی سایلان گنجلر اتفاقی واسطه سیلەده یوروتیلمکدەدیر.

فقط پیونەر حرکاتی ایله یالگز بیر فرقه مراقلانمایبر.

تازه مکتب چوجوقلارینك سربست فعالیتی و منتظم قوملری اوزره گیت گیده محکملشدیگی مدتجه پیونەر تشکیلاتینینك، یعنی مکتبیك اك آقتیو اولان بو حصەسینك رولی، مکتب ایچون تمامیلیکده و طبیعی اولاراق، معلملردن اوتری‌ده بویکسك اهمیت کسب ایده بیلیر.

پیونەرلر اشتراکی اولماقسیزین یکی مکتب قورماق عقله سیغاجاق شئی‌ده دگیلدیر.

معلملر، پیونەر تشکیلاتی ایشلرینیك شکل ومضمونلارینی دریندن وآیدین‌جاسینا دوشونملی‌دیرلر.

مکتب داخلینده اولاراق، پیونەر تشکیلاتی‌واسطه‌سیله یوریتیلن پیونەر ایش‌لرینده، معلم کتلەسی اوز موقعینی معین‌ایتمەبی باجارمالی و مکتبدن‌خارجده کی پیونەر حرکاتیندان مخبر اولمالیدیر. عکس تقدیرده معلم کتلەسی و پیونەر تشکیلاتی بیر بیرلرینی آ گلامایاجاق، اونلارینك ایشلرینده موافقت اولمایاجاق، عمومی و واحد خط ضعیفلشەجك، پوزیلاجاقدیر. اصلده ایسه بویله اولمامالیدیر. یوقاریدا سویلەنیلدیگی کیبی، بونلار عمومی مقصد و مراق اوغریندا‌چالیشماق، چوجوقلارا مطابق تربیه ویرمکله قوممونیست جمعیتی معماری ، مبارزی یتیشدیرمالی‌دیرلر.

پیونەر ایشلرینده معلملرینك اشتراك و یاردیملاری بیرده اونیك ایچون گرکلیدیر که، مذکورلارینك پیداغوژی تجربه و مەتودیك بیلگی‌لریندن بو خصوصده ضعیف و آز حاضرلیقلی اولان دەسته و فورپوست رهبرلری‌استفاده ایدەجك مهارەتلشەجکاردیر.

اتفاق عضوی اولان گنج رهبرلر اوز ایشلرینه بیر چوق تازەلیك‌لر،

هیجان، ذوق، سربستلیك یربدیر. گوزل مهارتله چوجوقلارا یاناشا بیلیرلر. فقط پیداغوزی ساحه‌سینده الك ابتدائی شیلری بیله اکثر اوقات اونلار آ گلامایر، دوشونمه‌یرلر، غوس پروغراملاری طلبلریله آشنا اولمایرلار. بودا آخیر نتیجه‌ده اجتماعی تربیه ایشلرینه ضرر توقیندیرمیش اولور.

معلوم که معلم پیونه‌ر رهبرینه اوز یاردیمینی، اونیك ایشلرینی سرت‌قاعده‌ده اولاراق تنقید ایتمك، سربستلیگینی بوزماق، اونی سیقماق، نفوذدان سالماق یولی ایله دگل، یولداشلیق صفتیله و مه‌تودیك معلوماتلار اوگرتمك واسطه‌سیله گوستره‌جکدیر. دیگر طرفدن رهبرلریك بعضا معلملره اولان اعتمادسیزلیغینك کوکدن قالدیریلماسی لازم گلیر. بورادا مبارزه محض چوجوغا عائد تاثیره مالك اولماق، اونیك اوسته اختیار قازانماقدان عبارت اولمایب، ایشلرده قارشیلی یاردیما یر ویرمك، فایدا گتیرمك اوغرندا آپاریلمالیدیر.

پیداغوق ایله پیونه‌ر رهبرلری بیرلیکده ایش گوزملی‌دیرلر. ولادیمیرایلیچیك یاراتمیش اولدیغی گنجلر اتفاقی دعوت ایدن VII نجی قورولتای‌دا: «معلم لریك پیونه‌ر دسته و فوریوستلاری ایشلرینه جلبینی داهادا آرتیرمالی، گوج لشدیرملی‌در.» فکرینی هم تکراراً اقرار ایتمشدیر. مکتبلریك آرتماسی پیونه‌ر تشکیلاتلارینیك ایلدن ایله سایسیز، حسابسیز اولاراق چوغالماسی، بونلاریك ایشلرینده هله‌لیك بیر او قدر رابطه محکملشمدیگیندن، ایسته‌نیلمه‌ین موافقت سیزلیگه (parallelizm)ه باعث اولا بیلیر. بورادا باشقا شیلرده گوزه چارپیر: بعضاً مکتب بویوك جدیت اوزره اویله بیر ایش یا وظیفه ایله اوغرا شیرکه، اجراسینی چوق یونگوللیك ایله پیونه‌ر تشکیلاتینادا حواله ایتمك ممکنسیز دگیلدیر.

بو کبی مسئله‌لر باش اجتماعی تربیه دائره‌سی جنبینده ییغیشان قونفرانسی و هم گنجلر اتفاقی VII نجی قورولتایینی مشغول ایتمه‌یه بیلمدی.

بوتون روسیه له‌نین گنجلر اتفاقی قومیته‌سینك VII نجی قورولتایی قرار ویرمیشکه، مکتب ایله چوجوق حرکاتینیك تمامی تمامینه بیرلشمه‌سی نقطه نظری دوز اولان بیر فکر دگلدیر. زیرا مکتب تحصیل ـ تربیه‌نیك‌دولتی

بیر شکلی اولدیغی کیبی چوجوق حرکاتی‌دا اساساً اوشاقلارا مخصوص صرف قوممونیست تشکیلاتی‌دیر و گوستریلن نقطه نظریك تطبیقی پیونه‌ر خطی ایشلرینی بیر قدر ضعیفلشدیره‌رك، اهمیتدن دوشوره بیلیر. پیونه‌رلر و پیونه‌ر تشکیلاتی تاثیرینده بولونان چوجوقلار بو تشکیلاتدان اوزاقلاشمیش اولارلار.

«اجتماعی فایدالی» ایشلریك مکتب‌ده اجراسی مکتب واسطه و تشبثی ایله اولمالیدیر. پیونه‌ر تشکیلاتی ایسه بو ایشلریك ایلریله‌مه‌سینه آنجاق مطابق تاثیر گوستره‌جکدیر، فکری گینه دوز دگلدیر و بو جور نقطهٔ نظرله آچیق مبارزه آپاریلماسی ایجاب ایدیر. عکس تقدیرده «اجتماعی فایدالی» ایشلر حقینده اولان تشبثلر پیونه‌ر تشکیلاتی بوینیندان بسبتون گوتوریلمیش اولیر. حالبوکه اجتماعی ایشلریك گورولمه‌سی پیونه‌رلریك اساس وظیفه‌لرینده‌ندیر. اجتماعی ایشلر عمومیتله هر بیر اجتماعی سیاسی تشکیلاتیك و خصوصاً چوجوق حرکاتینیك منشائی‌دیر.

اودیرکه، مکتب تشبثیله اولان هر بیر اجتماعی ایشیك مکتبده اجراسینا یالگز بیر تاثیر یاپماق ایله کفایتلنملری دگل، اجتماعی ایشلری بلا واسطه پیونه‌رلر اوزلری گورملی‌دیرلر. تحریك ایدیجی اولان بو ایشلر آنجاق قوممونیست اعتیادلاری قازاندیریلماسینا متین یول ویریر. «پیونه‌ر تشکیلاتی اوز ایشلرینی چوجوقلاریك اجتماعی حیات، مبارزه و فعله صنفی قوریلیشیندا کی آقتیو اشترا کلاری اوزرینده تشکل ایدیر. بونلارك بوتونی فرقه و گنجلر اتفاقی قومیته‌سی رهبرلیگی آلتیندا کیچیر.» (عموم روسیه قونفرانسی یکونلاریندان‌دیر).

قومپله‌قس سیستمی و غوس پروغراملاری اساسلاری تطبیقینده مهم یردوتان چوجوق محیطی قوریلیشی ایچین اهمیتلی بازا تشکیل ایدن اجتماعی ایشلردن مکتبیك، بیر دولت موسسه‌سی اولاراق، مطلق بویون قاچیرا بیله‌جگی ظن ایدیلمه‌مه‌سی کرکدیر.

اوز ایشینی بلانلاشدیریرکن، اجتماعی ایشلری‌ده مکتب حسابا آلاجاغینا شبهه یوقدیر. فقط اساسا دولت مؤسسه‌سی سایلان مکتبیك قارشی‌سیندا گینه‌ده مسئله‌لر واردیرکه، اونلاریك حیاته کیچیریلمه‌سیله‌ده مقیددیر. او چوجوقلارا

تام تحصیل مدتینده لازم ګلن معلومات و تعلیمی اعتیادلار ویرملی‌دیر. خلاصه پلانلارینی معین ایدیبده هم مکتب، هم چوجوق حرکاتی کندی ایشلرینی اویله بیر قاعده اوزره مطابقلشدیرملیدیرلر که، فعالیتلرینده اختلاف، موافقسیزلیك هیچ بیر موقع دوتاماسین.

1925 نجی سنه‌سی 29 مایدا، تولا شهرینده ییغیلان مکتب ایشچیلری قونفرانسیندا و.ر. و وه‌ده‌نسکی یولداشیك ویرمیش اولدیغی «ګنجلر، پیونه‌رلر و مکتب ایشلری رابطه‌سی» موضوعیندا معروضه‌یه مخصوص تزیسلرده یازیلمش دیرکه: «تولا تطبیقات ـ نمونه مکتبینیك تجربه‌سی ګوستریرکه: ګنجلر پیونه‌رلر و مکتب ایشلرینده لازم ګلن موافقت حصوله ګتیریلمه‌سینه آشاغیکی مسئله‌لر مساعده ګوستره بیلمشدی:

1 ـ انقلابی تعطیللرینك کیچیریلمه‌سی.

2 ـ نوبتی قامپانیالارینك اجراسی.

3 ـ قیرمزی اوردویه و کنده شیف تعیینی.

4 ـ اجتماعیات پروغرامی ایله ګنجلر قروژوقلاری پروغراملارینی موافق‌ـ لشدیرمه.

5 ـ فیزیق و کیمیا پروغراملارینا، رادیو، هوا فلوتی‌و کیمیا کوڭوللی‌ـ لری جمعیتلری حقینده ماتیریال داخل ایدیلمه‌سی.

6 ـ مکتب صنعتخانه‌لری پروغراملارینیك پیونه‌ر دسته‌سی صنعتخانه‌سی ایشی ایله بیراشدیریلمه‌سی.

7 ـ غروپ یاخود عموم مکتب ژورنال و غزیته‌لری ویریلمه‌سی.

ایش ګونی‌نیك تقسیم و تنظیمینی (ره‌غلامه‌نتینی) عمله ګتیرمك مسئله‌سی، مکتب ایله چوجوق تشکیلاتی ایشلرینیك موافقلشدیریلمه‌سینده چتین و مباحثه‌لی بیر مامه‌نت تشکیل ایدیر.

بو خصوصدا آشاغی کی ګوستریشلره یاناشیلماسی فایدالی‌دیر:

1 ـ مکتبی معین بیر استحصالا یاناشدیرمالی که، اوندا اوقویان ګنجلر اتفاقی عضولری و پیونه‌رلر همان استحصالیك اوزه‌ك و دسته‌لرینه تحکیم‌ایدیلسینلر.

2 ــ عموم روسیه له‌نین گنجلر اتفاقی قومیته‌سینه مخصوص مکتب أوزه گی تشکیل ایتمه‌لی.

3 ــ گنجلر اتفاقی عضولری و پیونه‌رلر تشکیلاتلارینا گوردیکلری ایشلرینك مقدارینی تعیین ایله‌مه‌لی.

4 ــ مکتب ایشینه عائد تدریجی نوتالار ویرمه‌لی.

مکتب ایله گنجلر و اتفاقی پیونه‌ر تشکیلاتی ایشلرینه مخصوص رابطه حقینده اولان مسئله بوگونه قدر مکتب ایچون اوز نوبتی‌لیك اهمیتینی ناشیمادادیر. اونیك ایچون بو مسئله‌دن اوتری تشکیل ایدیلن خصوصی مه‌تودیك قومیسیوندا مذکور مسئله‌نیك بیرنجی سیراده مذاکره‌یه قویولما ی لازم گلیر.

بو قومیسیوندا گنجلر اتفاقی قومیته‌سی ایله بیداغوقلار، مکتب ز گنجلر اتفاقی ایشینیك ائتلافدا اولاراق اجرا ایدیلمه‌سینه مانع توره‌ده‌ن سببلری آچمالی و گوسترملی‌دیرلر. بو فقره‌نیك آیدینلاشماسی ایسه معلم کتله‌سی و گنجلر اتفاقی عضولری میانیندا عمله گلن دانیشیقلاری کسه‌جك ایشه خال ویرن أنکل‌لرینك کوکدن قالدیریلماسینا یول گوستره‌جکدیر.

مکتب ایله بیونه‌ر تشکیلاتی ایشلرینیك رابط ده ٬ولونماسینا مانع‌لیك گوسترن، بیرده عین تشکیلاتیك اوزی‌نیك مکتب خطینده بیر جور شکلده اولماسی‌دیر.

آرتیق انتشار تاپان تشکیلات (فورما)، مختلف دسته‌لره منسوب چوجوقلاری بیرلشدیرن مکتب فورپوستلاریدیر. (دسته‌لرینك مقداری بعضاً 80 ــ 90 قدر اولا بیلیر.)

مکتب فورپوستلاری چوجوقلاری جور جور استحصال و همکارلار اتفاقلاری نزدینده تشکیل ایدیلمیش بر چوق دسته‌لره عضو اولدیقدا، مکتب ایله بیونه‌ر ایشینیك رابطه‌لشمه‌سی د٬هاداچتینلشیر.

بو مسئله‌نیك اصلاح ایدیلمه‌سی مهم و کرکلیدر.

عموم روسیه له‌نین گنجلر اتفاقی قومیته‌سینیك VII نجی قورولتاینده آشاغی‌دا گوستریلن قرار قبوله کیچمیشدیر: «ممکن اولان یرلرده مکتب و دسته‌لری قومیله‌قتاشدیرمه، محلی استحصال پرنسیبی اوزره عمله گتیرلمه‌لی‌دیر.» بو قرار

مکتبه، یالگز محلینده اولان استحصالاردان چوجوق گوتوروامه‌سینه یول ویره‌جکدیر.
عین تدبیرلیك نتیجه‌سی اولاراق، مکتب فورپوستلاری دسته‌لرینیك مقداری
آزالماسینا امکان اولاجاغی کیبی، مکتب ایله بو دسته‌لریك؛ بوتون روسیه
گنجلر اتفاقی قومیته‌سینه و تام روسیه (ب) فرقه‌سی قومیته‌سینه منسوب و
استحصالاردا بولونان أوزه‌گلر ایله مکتب فورپوستی‌نیك و مکتب ایله محلینده
اولان موسسه‌لریك آرالارندا رابطه عمله گلمه‌سینه یول اولاجاقدیر.

تأسف که، گوستریلن قرار ایمدی‌یه قدر حیاته کوچوك مقیاسدا کیچیریلیر.
بعض مکتبلر بو مسئله‌یی باشقا سیاق حل ایدیرلر. بونلار فورپوستلاریك یرینه
اوز یانلارندا دسته‌لر دوزه‌لدیرلر. بودا خصوصاً طلبه‌لرینیك بیر حصه‌سی لیلی
اولان مکتبلرده آرتیق تطبیق ایدیلمه‌ده‌دیر. بو فقره البته ایشی چوق یونگول-
لشدیره‌بیش اولور. فقط بو ایشیك أوز منفی جهتلری واردیر. مکتب دسته‌سی
پیونه‌رلری باشلیجا مکتبلی‌لر احاطه‌سینده داورانیر، بویله دیمه‌لی، کندی شیره‌لری
ایله پیشیرلر، بونلاریك اینته‌ره‌لری اولکی‌نه نسبتاً گنیش اولامایر، بویوك فعله
کتله‌سیندن ایراق دوشمیش اولورلار. لاکن فعله کتله‌سی، پسیقولوژی‌لارینا گوستر-
دیگی تأثیرات اونلار ایچون دگرسیز دگلدیر.

گنجلر اتفاقی اوزه‌گلری بولونان مکتبلرده پیونه‌رلریك رولی داهادا
بوکسك‌دیر. عمومیتله أوزه‌ك، مکتب حیاتیندا مهم بیرعامل اولاراق، «کندینی اداره
ایتمه» ایشی، تعلیم-تربیه قوریلیشی و غیر ایشلره مطابق تأثیر گوستردیگی کیبی،
هم سیاسی معارف ایشلری ساحه‌سینده مکتب خارجینده اولاراق، همده «اجتماعی
فایدالی» ایش خصوصینده بوتون مکتب آقتیوینی کندی آرقاسینجا سوروکه‌یر.
گنجلر اتفاقی عضوی اولمایان طلبه‌لر ایسه ایشلرینی أوزه‌گیك گوستریشینه
مطابقلشدیریرلر.

فقط بورادادا پیداغوقلار حاضرکی مکتب حیاتیندا عامل سایلان تام روسیه-
له‌نین گنجلر اتفاقی قومیته‌سی أوزگینیك رول و اهمیتینی یتر درجه‌ده
قیمتلندیره‌میرلر. أکثراوقات مکتب آوزگه سمت اولمادیغیندان، معلملر أوزك
حیاتیندان اوزاق دوشوب، تشکیلاتجی اولان چوجوقلاریك باجاریقلارندان لازم

گلن استفاده‌یی ایده‌مه‌یرلر، ایشلرینده قوناقت عمله گلمه‌یر. بو کیبی مانعلر نتیجه‌سینده اولاراق گنجلر ایشی ایله تعلیم ایشی آراسی آوزولیر.

بیر چوق واقیت چوجوقلار اوزلرینه گوج اولان ایشلردن یاپیشیرلار. بویله اتفاقدا پیداغوقسیز ایش یریمه‌یر.

قارشیلیقلی دوشونجه‌لیك: بویوك کوچوك آراسیندا موافقت، یاپیشیقلیق اولماسی؛ مکتبیك محلی استحصاللار ایله صیقی علاقه‌ده بولونماسی والخ مثبت شرائطلر موجود اولدیقدا، پیونه‌ر تشکیلاتی و جوانلار اتفاقی مکتب ایله یالگز قوتاقدا ایشله‌مك دگل، گنج و چوجوق حرکاتی و هم مکتب بیر بیرلرینی تکمیل قیلیرلار. چوق واقیت مشترك موضوع ایچون اساس اولاراق، مکتبیك ایشی گوتوریلیب یاگنجلر اتفاقی خطی یاخود پیونه‌ر خطی اوزره‌ده تحلیل ایدیلیر. سوگرا ایسه عکسی تکرار قیلینیر.

بودر بیر قاچ مثال: (رادیشنوف یولداشیك نامینه موسقوادا موجود «تجربه گورك مکتبی»نیك ایل‌لیك حساباتیندان آلینمیشدر.)

«مکتبده قولای تشکیل ایدیلمیش اولان جوانلار اتفاقی اوزگینیك وارلیغی سببیله اتفاق ایشلرینه بوتون لیلی و نهاری طلبه‌لر جلب ایدیله بیلدی. کوچوك غروپا منسوب اولان اوقتیابرچیلار دسته‌سی و پیونه‌رلر باشلیجا ایشلرینی بوتون موسسه‌نیك حیاتی ایله باغلامیشلاردیر. خصوصاً چوجوقلاریك اجتماعی سیاسی ایشلری بویوك و گنیش مقاصدادیر.

مکتب جنبینده بیر صیرا اجتماعی سیاسی قروژوقلار موجوددیر که، بولار دائما درین تحلیلات ایله مشغولدیرلر. مذکور قروژوقلاردا اشتراك ایدنلردن بعضلری، دائره قومیته‌سی و گنجلر اتفاقی قومیته‌سی تاپشریقلاری اوزره فعله قروژوقلارینداه رهبرلیك ایده‌رك، اوز قروژوقلاریندا اوگرندیکلری معلوماتی یاقین زاوود و فابریك فعله‌لری محیطینده حیاته کیچیریرلر.

پیونه‌ر دسته‌لری، ایشلرینی پلانلاشدیریر کن، مکتبیك استحصالی پلانیندا ال آپارمامیش اولماییرلار. بویله‌لیك ایله چوق ایشلرده مکتب ایله رابطه عمله گلمیش اولور. مثلا بویله: «کند» موضوعینی تحلیل ایدیر کن، مکتب طلبه‌لری خاتقوف

کندینه تنزه یاپوب، بو کندیك یونەر دەستەسیو یونەر خطی ایشلری ایلەدە تام تانیش اولدیلار، رابطەیه گیریشدیلر.

عین مکتبیك یونەرلری اوز پلانلاری اوزره مکتب ایچون یای بازاسی (جوجوق میدانچاسی) آچمالی ایدیلر. بوڭا بناء ال ایشلری درسلرینده (که مکتبیك تدریس پلانینادا داخل ایدیلمیشدیر.) اونلار تام قیش موسمینده تعلیماتچی رهبرلیگی ایله میدانچا ایچون تدریجا اویونجاقلار حاضرلادیلار.

مکتبیك صنعت غروپنا (گنجلره و بیوك یونەرلره) تاپشیریلمیشدیر که، «نساقی» زاوودینی تدقیق ایدیرکن، کنجلر و یونەرلر دستەسی خطلرینه عائد اولاراق عموم زاوود غزیتەسی ویریلمەسینده اشتراك ایتسینلر.

«داش کند مکتب شهرچەسی» نامنی طشیان باشقا بیر موسسەنیك حسابا- تیندان‌دا بورادا ماتیریال قید ایدیریك، ماتیریالدا بویله یازیلمیش:

پیداغوقلاریك جوجوق حرکاتینا دائر گوردیگی ایشلر: مەتودیك یاردیم گوسترمك ایله پلانلار حاضرلانماسیندا، «اجتماعی فایدالی» ایشلر اجراسیندا اشتراك ایتمکدن عبارتدر. گورولن ایشلریك درین، همده مکتب ایله رابطەلی اولماسی ایچون هر یونەر دائرەسینه بیر پیداغوق تحکیم ایدیلمشدر. تحکیم اولنان پیداغوقلاریك ایشی یونەرلره یاقین اولوب، بیرلیکده ایشلەیەرك احتیاج قارشیسیندا اونلارا کومك ایتمکدیر.

گنجلر اتفاقی قومیتەسی خطینده ایسه، پیداغوقلار رهبر صفتیله معارف — مدنیت قروژوقلاری، اهالی ایله ئەقانومیك رابطه عمله گتیریلمەسی و مانقالار- داکی مدنی-معارف ایشلرینده اشتراك ایتمەدەدیرلر.

جوان یونەرلر و گنجلر اتفاقی قومیتەسی، طلبەلر تشکیلاتی ایله برابرایکده زحمت دیسیپلینی دوزلمەسی، قصبه صنعتخانەلرینده زحمتیك داهادا محصولدار اولماسی، پاپروس چکمك، جودلیق، رفتارسیزلیق ایتمك کیبی ایشلریك اورتادان قالدیریلماسی و لخ مسئلەلر اوزرینده چالیشیرلار.

فرقەسیزلره سیاسی تربیه ویریلمەسینه باشلانمیشدر. طلبەلریك مهم اورغانلارینده بولونان نمایندەلیك‌لرله رابطه سازلانمیشدر. مکتب ایله گنجلر ایشینیك (نورما-ی) راضیلیق‌لی تعیین ایدیلملیدیر.

پیونه‌ر خطینه عائد اولان گله‌جك تحلیلاتینك اساسینا پروغرام و تعلیم ایشی گوتوریلمیشدیر. 1925 ینجی سنه‌یه قدر قصبه‌نیك نزدینده اجتماعی سیاسی قروژوکلار موجود ایدی. فقط همین سنه نویابربندان اعتبارا گنجلر اتفاقی اوزه‌گی اجتماعیات معلمی رهبرلیگی ایله قروژوقلاریك عوضینه اجتماعی‌سیاسی مکتب کشاد ایتمیش.

اجتماعی سیاسی تعطیللر ایله مکتب تعطیللری تشکیلی گنجلر اتفاقی‌اوزه‌گینیك مدنی معارف شعبه‌سینه محول اولینمیشدیر. بو تعطیللر ایچون‌حاضرلیق ایشلرینی اجتماعی سیاسی قروژوقلار و همان قروژوقلاریك پره‌زیدیئوملاری و طلبه شورالاری بیرلیکده گوریرلر. اکثر اوقات سیاسی تعطیللری گنجلر و فرقه اوزه‌گی بیر یرده اولاراق جماعت ایچون محلی بازا قولوبیندا تشکیل ایدیرلر.

گنجلر اتفاقی قومیته‌سینیك مکتب داخلیندا اولان فعالیتی بیرده اوزلرینیك نماینده‌لیتلری بولینان و عضولری ایشله‌ین مکتب اورغان و موسسه‌لرینده گنجلر خطینی برپا قیلماقدان عبارتدیر.

مکتب خارجینده ایسه، ا زگیك وظیفه‌سی محلی قومیته، مزدورلار قومیته‌سی، قرائت کوماسی، چوحوق مبا اجاسی، کندلی غزیته‌سی، قادینلار بولمه‌سی، کند مکتبی و بازا تشکیلاتیندا و الخ‌ده‌دیر.

اوقتیابرچیلار ایله پیونه‌رلریك فعالیتلرینه گلدیکده، بونلاریك وظیفه‌لری عموم قاعده اوزره اولاراق تشکیل‌ایدیلمیشدیر. اونلار، سیاسی قامپانیالار کیچیریلمه‌سی ایله، پیونه‌ر ـ قولوب، پیونه‌ر ـ غزیته‌ده اشتراك ایدیرلر.

تدریس پروغرامیندا گوستریلمیش اولان قومیله‌قسلرله مطابق اولاراق، اجتماعیات بیلگی‌سی ماتیریالینی تحلیل ایدیرکن، پیونه‌رلر، عین ماتیریاللاری پیونه‌ر ده‌سته‌سی تاپشیریقلاری اوزره تنزه یاپماق، «اجتماعی ـ فایدالی» ایشلر اجرا ایتمك ایله تکمیل قیلیرلار.

بویله که «بیزیم اولکه» سرلوحه‌لی موضوعیك تحلیلی ایله علاقه‌لی اولاراق: «قیرمیزی اکینچی» تسمیه ایدیلن مانقا، ماکینا پروقاتی منطقه‌سی حقینده قومشو

کندده تبلیغات یایمیشدی؛ «قیرمیزی شرق» آدیندا کی مانغا اوزبکستان و قیرغیزستان پیونه‌رلری ایله رابطه‌یه کیرمیشدی؛ «قیرمزی سانیتار» مانغاسی‌دا مکتب جنبینده گونش معالجه‌خانه‌سی تشکیل ایتمیشدی.

بویله‌لیك ایله، فکرلرنی باشلیجا اجتماعی ـ سیاسی تربیه مسئله‌لری ایله مقید قیلاراق، پیونه‌ر و گنجلر حرکاتی، ئه‌نیرژی و تشبثاریننگ اکثریسینی بو ساحه‌ده صرف ایتمه‌یه میدان بولابیلمیش و قالان چوجوق کتله‌لرینی‌ده اوز بیلگی سویه‌لرینه قدر یوکسلتمیشلر.

معلوم اولدیغی کیبی، بیداغوقلار؛ گنجلر و پیونه‌رلر ایله بیر آیاغه کیدیرلر. اونلار سیاسی مکتب و هم قروزوق رهبری صفتیله مانغالارینگ ایشینده، مکتب ایله پیونه‌ر ایشلرینیك یاقلاشماسی مسئله‌سینده اشتراکدا بولونیر، مکتب و پیونه‌ر تشکیلاتی آرالارندا متقابل تاثیرات اولماسینا چالیشیرلار و الخ. آخیرکی مسئله باشلیجا اونلارینگ اوز وظیفه‌لریندندیر.

تعلیم ایشلری ایله «کندینی اداره ایتمه ایشی» مانغا سیسته‌می اوزره یاپیلان مکتبلرده مکتب و پیونه‌ر تشکیلاتی ایشلرینه عائد رابطه داهادا جانلی و قوتلی‌دیر.

بوکا تمثال ایچون III ینجی بین‌المللیك موسقوادا کی شهرچه‌سینه منسوب اولان VII سنه‌لیك مکتبیك ایشلرینی گوتیرملی‌یك. بو موسسه‌نیك ایللیك حساباتیندا آشاغی‌دا یازیلانی اوقویوریق:

مکتب غروپلاری چوجوقلاری؛ باشلیجا گنجلر قومیته‌سی، اوقتیابرچیلار و پیونه‌رلر تشکیلاتینا جلب ایدیلمیشلر. اونیك ایچون مکتب اوز ایشلرینی پیونه‌ر تشکیلاتی و مکتب ایشلری رابطه‌سی اوزره قورمیش.

مکتب قصبه‌سی چوجوق ایولرینده یاشایان طلبه ـ پیونه‌رلر، قصبه‌نیك جنبینده دسته عمله کتیریرلر. اما عین غروپلارا منسوب لیلی اولان طلبه‌ـپیونه‌رلر سه قصبه قوللوقچیلاری محلی قومیته‌سی نزدینده باشقا دسته تشکیل ایدیرلر. هر بیر غروپیك پیونه‌رلری مانغالارا بولینیر. مانغا غروپلاری رهبرلری مکتبیك مانغا شوراسینی تشکیل ایدیر. بو شورا اوز ایچیندن تصرفات، سانیتار قو ـ مسیونلری سیچیر، اجتماعی سیاسی شعبه عمله کتیریر.

مکتبینك «اوزینی اداره ایشی» ایله پیداغوقلارینك آراسیندا اولان متقابله علاقه معین نظام‌نامه اوزره آپاریلیر. بو نظام‌نامه موجبنجه بوتون عمله کلن قومسیونلاردا، قروزوقلاردا، پیداغوقلار، طلبه‌لر ایله بیرلیکده ایشله‌ملی، قروژوقلارا اونلار، رهبرلیك ایتمه‌لیدیر.

مکتب ایله پیونه‌ر ایشلرینده‌کی رابطه آشاغی‌دا گوستریلن یول ایله عمله گله بیلیر:

1 ـ دەسته‌لر؛ گنج پیونه‌رلر دائره بیوروسیندن ثاث ایچون‌فصللره‌بولونمیش، نمونه‌لیك پلانلار آلیرلار، مثلا بویله:

آ ـ تشکیلات حصه‌سی. ب ـ اجتماعی فایدالی ایش‌واونیك آگلاشیلماسی و پ ـ سیاسی ایش.

بو پلانی مکتب اویله بیر قاعده‌ده ترتیب ایدیرکه، سیاسی قامپانیالر‌ایچون یاپیلاجاق حاضرلیقلار درس اثناسینده اجرا ایدیله‌بیلیر، تزه یاپیلماسی و باشقه ایشلر دائره بیوروسی پلانی اوزره تشکیلاتلی بیر یول ایله دسته‌لرده عمله گتیریلیر، مثلا: قیرمزی اوردو یوبیله‌سینه عائد قامپانیه گوستریلن سیاق کیچیریلمیشدیر.

(قید ایدیلملی‌دیرکه، بو قامپانیه ایله علاقه‌دار اوله‌رق ویریلن ایشلر سرگی‌سی؛ مکتب و دسته‌نیك شرکتلی ایشلری یکونی کیبی دائره بیوروسینده پیونه‌ر ایشی حساباتینا گوتیریلمیشدیر.)

2 ـ مکتبلی پیونه‌رینك وقت بودجه‌سی؛ایش پلانلاشدیریلیر، تطبیق‌ایدیلیرکن مه‌تود قومسیونلار دسته رهبرلری ایله بیرلیکده مذاکره ایدیلیر. بو مقصد ایله خرونو ـ قارتالار تطبیق ایدیلیر. تعلیم و پیونه‌ر ایشلری رابطه‌سینه عائد اولان آشاغی‌کی ماتیریال معین قاراقته‌ری حاوی‌دیر.

یای مکتبیندن سوگرا «پیونه‌رلاگه‌ری» (یای مسکنی) دوام ایدیردی. یای مکتبی؛ پیونه‌ر لاگه‌ری ایچون بیر حاضرلیق دوری اولدیغیندان پروغرامی اویغون معلوماتلارینك ویریلمه‌سی ملاحظه‌سیله‌ده‌ترتیب ایدیلمیشدیر، بویله: بورتسه‌وو کندینده چوجوق میدانچه‌سی آچیلماسی، کندچیلره کند تصرفاتی ایشلرینده

یاردیم ایدیلمه‌سی و چه‌رقیزووو. کندینده پیونه‌ر دسته‌سی ایشینیڭ ایلریلمه‌سی و الخ ایچون لازم گلن بیلگی و اعتیادلاریڭ کیچینمه‌سینی طلب‌ایدیردی. بو ملاحظه‌لر دوزده اولدی. یای مکتبی لازم اولان ایشلری و هم‌چوجوقلاری اویله بیر قاعده‌اوزره حاضرلایابیلدیکه، میدانچانیڭ دوزلدیلیب حیاته کیچیریلمه‌سی اذیتسیز اجرا ایدیلدی.

یای مکتبی بیر آیه قدر دوام ایتدی. ایشیڭ اصولینه گلدیکده، تنزه ـ تحری مه‌تودی ایشله‌تیلیردی (قاباقجادان بیر قدر حاضرلیق و تحلیلات یاپماق لازم گلدی.)

غروپلار مانغالارا بولونمیشدی. هر بیر مانقا تاپشریق آلاراق، آخیردا حسابات ییغینجاغیندا و صوڭ قونفراسده گوردیکی ایشلر بارەسینده معروضه ویریردی.

III ـ نجی غروپ ایچون نمونه‌لیك تاپشیریق پلانی تخمینا بوجور اولمالی‌دیر: آ ـ بورتسه‌وو کندینده‌کی چوجوقلاریڭ مقدارینی معین قیلماق نیتیله تدقیقه‌نیڭ تکراراً یاپیلماسی. ب ـ کندچی چوجوغی‌نیڭ زحمت گونی. پ ـ کندچی تصرفاتی ایشلری قاراقنه‌رینی آیدینلاشدیرماق و قیده گوتیرمك مقصدیله عین تصرفات، معین مانغانیڭ بیر گونلیك تحکیمنی (مانغا همان گون ایشلرده اشتراك ایتملی‌دیر).

IV ـ ینجی غروپا ویریله‌جك تاپشیریقلار، بونلاردان عبارتدیر: کندچیلری ایو ـ ایو تدقیق ایده‌رك وارلی‌لاری (قولی چوماقلاری) اورتابابلاری‌وکاسبلاری تفریق ایتملی، گوردیکلری غیری اساس ایشلری قیده گوتوریب، بوتون بو ماتیریاللار اوزره کاسب کندچیلریڭ پیونه‌ر یاردیمنا اولان احتیاجلرینی سیاهه‌یه آلمالی.

قصبه‌نیڭ اجتماعی سیاسی ایشلری اوشاقدان بوبوگه قدر بوتون قولله‌قتیوده اولانلاریڭ واسطه‌سی ایله عمله گتیریلیر.

اجتماعی سیاسی ایشلره باغلی اولاراق، مختلف ساحه‌لره مخصوص بیلگی‌لریڭ

درینلشمه و گنیشلنمه‌سی هم او کمیزده دیکه‌لیر. بویله که، میدانچاده چوجوق ایشلری اجراسی ایچون بیر صیراتنزه یاپیلاراق، تحلیل ایدیله‌جك‌ایدی. سوگرا، کندده کند تصرفاتی قروزوقی تشکیلی ایچون طبیعیاته مخصوص بعض بیلگی‌لریك و انقلابی تعطیل حاضرلیغیندان اوتری‌ده بدیعی، ادبی و باشقا ماتیریالیك تحلیلینه لزوم وار ایدی. قلوب تاپشیریقلاری نوبتی صیراسیندا قید ایدیلن قلوب قروزوقی تشکیلی فکری‌ده همان بو طلبلردن نشئت ایتمیشدیر.

گنج پیونه‌رلر مرکزی بیوروسی پلانی اوزره یاپیلان قلوب ایشی، بویله‌لیکله قصبه‌ده موسسه‌نیك اجتماعی ـ سیاسی ایشلرینه ساریلیر.

تشکیلاتچه ایشلر آشاغی‌داکی قاعده اوزره قورولمیشدیر: قصبه‌نیك بوتون اجتماعی سیاسی ایشلرینی حسابا آلماق ایچون هفته‌ده بیر کره تعلیم گونی اجرا ایدیلمه‌سی ییرینه بیر قلوب گونی کیچیریلیر. عین گون هم‌ده گله‌جك ایشلری پلانلاشدیریلیر، مکتبیك داخلی ایشلری نظره آلینیب، نظامه سالینیر. و فوریوست‌دا همان گون ییغیلیر. مانغالاریك فعالیتی حقینده معروضه دیکله‌نیلیر و الخ.

قلوب قروزوقلاری، حیاتی طلبلر سایه‌سینده ایلری سوریله‌رك، مکتب‌ایشینی اجتماعی سیاسی ایشلره ساریییر. قلوب گونی باشلیجا مکتب محیطینده پیونه‌ر حرکاتینا مخصوص تبلیغات گونی ساییلیر. ییداغوقلاریك آقتیو اشتراکی ایله عمله گتیریلن بو گون، اونلاری (ییداغوقلاری) چوجوق حرکاتیله داهادا آرتیق تانیش قیلمیش اولور.

بوتون ییداغوقلار قلوب ایشلرینه جلب ایدیلمیشدیر. بولار مانغالرله بیرلیکده اوزلرینه تاپشیریق گوتوریر و چوجوقلار ایشلریك اجراسیندا یاردیم گوستیریرلر.

ییداغوقلار مانغالارله برابر اولاراق، مانغا فردلری شوراسیندا مکتب‌ده و مه‌تودیك جهتجه‌ده مه‌تود قومیسیونلاری یاخود مکتب شوراسیندا اوزفعالیتلری باره‌سینده حساباتدا بولونیرلر.

ارائه ایدیلن بوتون مثاللار گوستریرکه، پیونه‌ر حرکاتینا دوزگون یانا ـ شیلدیقدا، مکتب؛ چوجوق حرکاتی قومیته‌سی و خصوصا جوانلاراتفاقی‌قومیته‌سی یاردیملری ایله تشکیلاتچا و غوس‌پروغرامینیڭ دوزگون حل ایدیلمه‌سی نقطهٔ نظریندن اوز انکشافینی تأمین ایده‌رك، عین زمانده طلبه‌لریڭ قوممونیستیڭ تربیه‌سی ایچون اساسلی و گنیش بیر بازا موقعینی دوتمیش اولیر.

Butun dunja proletarları birləзiнız!

JENI MƏQTƏB

Jil: 3 / 1927

Sajı: 9-10 / 19-20

Azərbajcan xəlk məarif komisarlıgı
Devləti ilmi зyrasının fənni, pedagoзi bəlməsi organı

Azərbajcan devlət nəзrijjati

Baqı — 1927

Өktəbir inkւlabւ və jeni əlifba

Butun cahanւ qөqundən ojnatmւз Өktəbir Inkւlabւ imdijə kədər yjymakda olan turq-tatar xalklarւnւ da ojatmւзdւr. By xalklar qөzlərini açar-açmaz өz fiqirlərini mədənijjət məsələsinə və өzlərinin tərəkkisinə verməli idi. Bөjlə bir məksəd karзւsւnda ərəb əlifbasւnւn tərəkkijə mane' olacak bir vasitə oldygy qөzə çarpmւja bilməzdi.

Kejd etməlidir qi, ərəb əlifbasւnւn bir kyltyra vasitəsi qibi jaramamazlւk nəzəri sabik çar Rysjanւn xalklarւ arasւnda hələ inkւlabdan kabak davam edirdi. Məsələn 60 ncւ illərdə Azərbajcanda bөjlə bir nəzərə təsaduf etməq mumqun idi. Fəkət imdi istiklalijjət almւз xalklar arasւnda əlifba məsələsi jalnւz Өktəbir Inkւlabւndan sonra birinci nөvbədə dyran muhumm məsələlər sւrasւna qeçirildi. Bynyn səbəbi ajdւndւr. Jeni kyrylyз və jeni mədənijjətin jazւ cəhətindən də jeni vasitələri olmalւdւr.

Tərəkki etməq cəhətindən Зyra jaзajւзւ byrƶyazja məmləqətlərindəqi jaзajւзa nisbətən daha sur'ətlə irəlilijir. Asja xalklarւ isə hələ jeni-jeni ajւlmaga baзlւjւr. By sur'ətli tərəkki uçun də sөzlərin jazւlւзւnda muxtəlif зəqillər dejil, təqmil hərflər olmalւdւr. Hər bir səsin өzunə məxsys hərfi olmalւdւr. Зyrələr Ittifakւnda jaзւjan xalklarւn əsqi ərəb əlifbasւnւ latւn sisteminə qeçirməq mulahəzələri byradan dogmyзdyr. By əlifbaja imdi jeni turq əlifbasւ adւ verilmiзdir.

Өktəbir Inkւlabւndan sonra Зyralar Ittifakւnda jaзajan turq tatar xalklarւ· Ingyзetja, Çeçenistan' Ləzqistan və gejri xalklar uçun latւn sistemi uzrə kyrylmyз jeni turq-tatar əlifbasւ məsələsi birinci nөvbədə dyran muhumm məsələlər sւrasւna qeçib, javaз javaз jaзajւзa daxil olyr və өz inqiзafւ uçun vətəndaзlւk hukyky alւr.

By cəhətdən hamւdan irəlidə dyran Azərbajcan Cumhyrijjətidir.

„Зərkdə by inkւlabւn“ kət'i olarak mөhqəm edilməsi və ony

butun islam xalklarь cumhyrijjətlərində galibijjətə çatdьrmak vəzifəsini də ʒubhəsiz Azərbajcan Cumhyrijjəti əmələ ƣətirəcəqdir.

Imdi Turqijə, Hindistan, Kahirə və ƣeridə kalmьʒ jeroglif ʒəqili jazьlardan istifadə edən gejri məmləqətlərdə jazьjь latьn əlifbasьna salmak hərəqatь hiss edilir. Dogrydyr, məsələn Turqijədə məsələ zijalь, alim və professorlarьn mətbyat və ʒifahi mubahəsəsindən iʒə və xalk muzaqərəsinə qeçirilməmiʒdir.

Fəkət gəzetə mə'lymatьndan ƣerunur qi, (Istambylda nəʒr edilən „Cumhyrijjət" gəzetəsi) Turqijənin hequmət dajirələri əlifbanьn latьnlaʒdьrьlmasьnь muhumm məsələlərdən hesab edir.

Turqijədə butun xalk ən'ənatьna agьr syrətdə tokynan reformalarьn (məscid əmlaqьnь musadərə etməq, kadьnlarьn azadəliji, fəslərin atьlmasь və gejri) muvəffəkijjətlə qeçirilməsini ynytmamalьdьr. Fəkət ejni zamanda Turqijənin əsrlər ilə davam edən bir sьra ən'ənata kapьldьgьnь da jadda saklamalьdьr.

Mə'lymldyr qi, ərəb əlifbasьnьn xalkьn dindar duʒuncəsinə bьrakdьgь qeqlər məscid mulqləri və fəslərin qequndən daha dərindir. Byndan ilavə orada olan sijasi ʒərajit ʒyra məmləqətlərindəqi ʒərajitə bənzəmirdi. ʒyra məmləqətlərində ʒərajit ən'ənatь dagьdan proletar inkьlabь tyfanь vasitəsi ilə kyrylmyʒdyr.

Fəkət inkьlabi inqiʒaf jolynda olan Turqijə tamamilə əsqi əlifbanьn latьnlaʒdьrьlmasь nektei nəzəri tərəfinə qeçməlidir. Turqijə ɵz inqiʒaf etməqdə olan ekonomika və mədənijjətinin muvəffəkijjətlərini jeni jaʒajьʒ ƣediʒinə muvafik olan jeni əlifba ilə hesaba almalьdьr

Hər halda ʒyralar Ittifakь və onyn xaricində jeni mədənijjətə yjgyn olmajan ərəb əlifbasьnьn hazьrqь ekonomika, elm və jaʒajьʒ tərəkkisinə munasьb olan jeni əlifba ilə dəjiʒməq hərəqatьnьn ƣeniʒləndijini kejd etməlidir [1]).

Proletarjat mərqəzi və milli mukəddərat və asydəliq cəhətindən dogry xətt hərəqət kəbyl etmiʒ kommynist firkəsinin fəalijjəti nəticəsində əsqi ən'ənatla əlakəji qəsib birinci olarak by inkьlab jolyna duʒən Azərbajcan xalkь olmyʒdyr. Bynyn uçun „ʒərkdəqi

1) Jeni əlifbanьn jajьlmasьnьn ilq təcribələri iʒçi və qəntli qutləsi arasьnda baʒlandь. Çunqu bɵjlə bir rə'j var idi qi, ƣyja by qutlə ɵzunun cəhalət və karanlьkda olmasьndan dolajь əlifbajь ɵjrənə bilmijəcəqdir. Musavatçь, Inƣiltərə və ʒyra kara ƣyryhılarьnьn by cəhalətə bɵjuq umidi var idi. Fəkət iʒçi qutlələri arasьnda aparьlan təcribələr parlak nəticələr verdi.

by inkʟlabʟn“ qələcəji məs'ylijjəti də Azərbajcanʟn uzərinə duзur. Dogrydan da butun turq-tatar xalklarʟnʟn tarixində misli qerulmujən Birinci Turqlozi Kyryltajʟ Azərbajcanʟn təзəbbusu ilə çagʟrʟlmʟзdʟr. Umym Ittifak Jeni Turq Əlifba Komitəsi də onyn təзəbbusu ilə jaradʟlmʟзdʟr.

Maqedonjalʟ Isqəndərin dəvrindən baзlamʟз ərəblərin, Çəngiz Xan, Tejmyrlənq, Nadir-зah, gejri qiçiq cəhanqirlər və rys mutləkijjətinə kədər dajima əsarət zənciri altʟnda jaзajʟb, mustəmləqəçilərin hər durlu təhkir və sʟkʟntʟlarʟnʟ çəqmiз xalklarʟn inkʟlabʟ inqiзaf tərəkkisində by iqi faktʟn əhəmijjəti oldykca bejuqdur.

„Θz planlarʟnʟ həjata qeçirməq uçun çar hequməti xanlardan istifadə edirdi. Xanlar isə qutləlari biri-birinin uzərinə kaldʟrʟb bejuq kanlarʟn tequlməsinə səbəb olyrdy.*)

Turqolozi Kyryltajʟ və Plenyından sonra əlifbanʟn latʟnlaзdʟrʟlmasʟ iзləri mərqəzləзmiз və planlaзmʟз bir зəqil aldʟ. Imdi milli cumhyrijjətlərin hamʟsʟnda jeni əlifba məsələsi ez jolyna duзmuзdur.

Fəkət bynynla jeni əlifbanʟn butun turq-tatar xalklarʟ arasʟn da mehqəm jer dytdygyny sejləməq olmaz. Byna çatmak uçun karзʟda dyran bir sʟra çətinliqləri ortadan qeturməlidir.

Məsələn Krʟm və Tatarʟstan cumhyrijjətləri və gejri jerlərdə hələ ərəb əlifbasʟ tərəfdarlarʟnʟn bejuq mukavəmətinə təsaduf ediriz. Byrasʟnʟ da kejd etməlidir qi, „kəhraman“ murtəce'lərin dəlillərindən birisi uzrə jeni əlifbanʟn kəbyl edilməsi xalklarʟn milli mədənijjətindən yzaklaзacagʟna səbəb olacakdʟr.

By dəlillərə bən „Turq-tatar xalklarʟnʟn tə'xirə salʟnmaz mədəni ehtijaclarʟ“ və „Jeni əlifbanʟn mudafəəsinə“ adlʟ qitablarʟmda lazʟmi kijmət vermiзəm. Məsələ ilə maraklananlar həmin qitablara muracəət etməlidir. Byrada isə bən bir məsələ uzərində dajanacagam.

Hələliq turq-tatar xalklarʟnʟn tarixi əsərlərini açmak və ejrənməqlə məзhyr olmyз heç bir qimsə jokdyr. Krʟmda ərəbçilərin tarixi qəзfijjat ədəbijatʟnʟ „zənqinləзdirməsinə“ bir nəzər salalʟm. Krʟmda jaзajan xalklarʟn tarixinə ajid materjallarʟn hamʟsʟ rys və gejri Avropa dillərindəndir. Dindar ərəbçilər zəhmət kəbyl edib onlarʟ tərcumə belə etməmiзdir. Hətta son zamanlar Krʟm və

*) „Millətlərin ajrʟlmasʟndan kabak Orta Asja“.—S. Vogman.

Orta Asjada aparьlan həfrijjat (kazьntь) iʒləri rys həfrijjatçьlarь tərəfindən icra edilmiʒdir.

Məsələn bejuq tarixi hadisələr ocagь olmyʒ Səmərkənddə əsqidən kalma Mirzə-Yly-bəj rəsədxanasь rys alimi Viljatqin tərəfindən tədkьk edilmiʒ. Tarixin by əsərləri insanьn əklinə və jurəjinə bejuq tə'sir bьrakьr. Misal olarak Tejmyrlənɋ məkbərəsini ɋeturəlim. By məkbərə qeçmiʒin həjəcanlь dəvrlərini təsvir edir. *)

Bejləliqlə məsələ əlifba dejil, mədənijjətin juqsəqlijindədir. Imdiqi turqolozi məsələlərinə ajid biliqlərin mejdana çьkmasьnda islam alimlərinin heç bir xidməti jokdyr.

jalьnьz ən'ənatьn ən dərin qeqlərini jenidən ojatmьʒ Oktəbir Inkьlabь insan və xalkda qeçmiʒ və hazьrqь dəvri ajdьnlaʒdьrmak duʒuncəsini inqiʒaf etdirməq uçun ʒərajit jarada bilmiʒdir.

Jeni əlifba ortaja çьkьb mehqəmləʒməqdə olan jeni jaʒajьʒьn ehtijaclarьndandьr. Imdi Ʒyralar Ittifakьnda əlifbanьn latьnlaʒdьrьlmasь iʒini icra etməjən bir ɋyʒə tapmak mumqun dejildir. Bənim zijarət etdijim Orta Asja cumhyrijjətində: Turqmənistan, Ɵzbəjistan, Kazagьstan və gejrilərində firkəçilər və iclasa ɋələn joldaʒlar arasьnda jeni əlifba xusysynda okynan mə'ryzələr bejuq razьlьk və hermət ilə kəbyl edilirdi. By cumhyrijjətlərin hamьsьnda xusyʒi komitələr vardьr. Həmin komitələr jeni əlifbaja qeçməq uçun materjal hazьrlamakla məʒgyldyr.

Ərəbçilərin jeni əlifbaja mukavəmət ɋestərməsi səmərsiz zəhmətdir, çunqu jeni əlifba ez baʒьna dunjaja ɋəlməmiʒdir. O, Ɵktəbir Inkьlabьnьn muvəffəkijjətlərindən və Ɵktəbir bəxʒiʒlərindəndir.

Ɵktəbir isə jьkьlmaz və həʒəmətlidir.

Agamalь-ogly.

Məqtəbləri Sijahijə Almak uçun tezislər

1) Fə'lə və qəndçi qitləsinin məarifi, Ʒyra hequmətinin Sosjalizm kyrylyʒi jolynda hər tərəfli inqiʒafinin ən laziməli ʒəraitindən biridir.

*) Bən by il Səmərkənddə oldym və professor Vijatqinin vasitəsi ilə tarixi əsərləri ilə tanьʒ ola bildim. Bynyn əvəzində professor Vijatqinə təʒəqqurlər edirəm. Professor ərəb və Uzbəq dilində ɋezəl danьʒьr. Jerli islam alimlərini jaxʒь tanьjьr. Bən „həmin alimlər arasьnda by əsərləri anlьjan varmь?" soryнca professor Vijatqin dedi: „Onlar çokdan bəri dunja jaʒajьʒьndan yzaklaʒmьʒlar".

2) Çar hequməti qəniз xalk qitləsinin ələlxusys azlıkda kalan millətlərin məarifində məraklanmırdi. Ona qerədə o, məqtəb зəbəqəsinin artmasına fiqir vermirdi, by məqtəblərin fə'lə və qəndli balalarına əl veriзli olmasından etəri taləз eləmirdi. Məqtəblərdə qeçirilən dərslərin azlıkda kalan millətlər balalarına duзuncəli bir dildə olmasına səj eləmirdi.

Çar hequmətinin by no'i sijasətinin nəticəsi olarak muttəfik зyralar cumhyrijjəti əhalisinin (umymi əhalini birliqdə hisab etdiqdə) çok jarısi elmsizdurlər. Oxymak və jazmak bacarmırlar. Səvadsızların çok hissəsi Çar hequməti zəmanində tapdalanan millətlər arasında muзahidə olynyrlar.

3) Зyra hequməti-qəndçi və fə'lə hequməti oldıgından by məsələjə bam baзka janaзır. O, elmsizliqi təsvijə və məhv etməqi ezinə ən birinci vəzifə və'd edir. O, 7-8-jaзından baзlamıз hamyni oxyjyb və jazmakə iktidarli eləməq arızysındadur. By məksədə o, xusysi mintəkələr vasitəsilə jaзlılar arasındaqi elmsizliqi təsvijə və məhv eləməqə çalıзmakılə və çocyklarə məqtəblərdə elm verməq jolilə, nail olmak istijir.

4) Hal hazırda məqtəb зəbəqələri o kədər qəniзlənməjubdurqi, ora hamy məqtəb sinnində olan çocyklar daxıl ola bilsinlər.

Məqtəbdən qənarda hələ çok çocyklar kalırlar. Çar hequmətinin by qibi agır irsindən sonra зyra hequməti by jakın vəktlərdə umym təhsil iзini qeçirməqi ezinin ən birinci və vacib vəzifələrindən biri hisab edir.

Bynynla, o məqtəb зəbəqəsini o kədər qəniзləndirməq istijirqi hamy məqtəb jaзında olan çocyklar məqtəbdə oxymak mumqunatilə tə'min olynsynlar.

Ba in həmə hər məqtəbdə, məqtəb olan dajirənin əhlalisi dilində dərs qeçirilməsinidə vacib bilir.

5) Qafi dərəcədə umym təhsil qeçirməq uçun məqtəb зəbəqəsini artırmak, muəjjən dəvridə məqtəb зəbəqəsini artırmak uçun tədricən duzqun və sistematiqi plan uzərə ola bilər. Byna qerə hər dajirə uçun bir takım ibtidai mə'lymat əldə etməq lazımdur: məsəla:

A-Məqtəb jaзında olan çocykların sajı, onların jaзları və ana dilləri həkkində.

B-I-Dərəcəli məqtəblər, həmanlarda təhsil alan tələbə və dərs dejən muəllimlər həkkində.

T-Muəllim byrakan pedagoƶi məqtəb muəssəsləri və o muəssəsələrdə təhsil alan tələbələr xusysində.

S-Məqtəb binalərinin vəzijətləri və haqəza və haqəza. Məqtəb jaзʟnda olan tələbələr həkkində mə'lymat 1926-ncʟ ildə aparʟlmʟз umym əhali sijahisi materjallarʟndan almak olan, Mabaki mə'lymatlar isə məqtəblri sijahijə almak kampanija nəticəsindən alʟnmalʟdʟr.

6) Bir takʟm by qibi mə'lymatlar olmakdan umym təhsil planʟ tərtb etməq imqan dajirəsində dəjil. By mə'lymatlar dogry və duzqun olmalidurlər. Vəilla umym təhsil plani heç bir зejə jaramaz olar. Odur qi sijahi blanki uzrə veriləcəq syvallara, cəvablar, muəllim və mutəllimə verildijinə bakmajarak dogry və duzqun kejd olynmalʟdʟr.

7) Sijahi zəmani hər məqtəb uçun uç formada uç no'i blank tərtib olyncakdur, birinci sʟrada hər bir mufəssəl mə'lymat toplanmalʟ olan məqtəb uçun blank doldyrylacakdur. Həman mə'lymatda, məqtəb qimin ixtijarʟnda oldygy, həmanda neçə gryp neçə muəllim oldygy hanqi dildə dərs aparʟldʟgi kejd edilməqlə bərabər, topraga qənd təsərrufat əmlaqinə maliq oldʟgi, hanqi dajirəjə xidmət etdiji, məqtəb binasinin nə no'idə oldʟgy, məqtəb təchizatʟnʟn nə tor oldʟgy və bir takʟm baзka by qibi vacib məcib məsələlərdə niзan verilməlidur.

2-Nci sʟrada muəllimlər kartoçkasi. Hər muəllim uçun xusysi kartoçka tərtib olynyr. By kartoçkalar ilə hər muəllimin xusysində cumlə lazʟməli mə'lymatlar toplanʟr. Nəhajət 3-nci sʟrada mutəallimlər cədvəlidur, by cədvəldə hamy mutəallimlər hərəsi ajrʟ ajrʟ satirdə kəjd olynyrlar. Hər mutəallim uçun lazʟmi mə'lymat kejd olynyr.

8) Hamy blanklar muəllimlər tərəfindən doldyrylyr. Ancak by iзin bir çok hissəsində tələbələr onlara qɵməq edirlər. Əmma bir çok mə'lymatlari mutəllimlər ɵzləri verirlər. Tələbələr muəllimlərə, məqtəb binasini ɵlçməqdə, məqtəb əmlaqini (partlar, iзkaf, lohə dərs qitablari, ləvazʟmat tədrisə və haqəza) hisabə almakdə qɵməq edirlər. Tələbələr cədvəlində kejd olʟnmʟз məsələlər həkkində isə ɵzləri cəvab verirlər.

9-Tələbələr, onlara ajid „tələbələr cədvəlində“ kejd olʟnmʟз məsələlərə ajdʟn dogry və duzqun bila təxir cəvab vərməq uçun hazʟrlanmalʟdurlər.

Həman məsələlər aзagʟdaqʟlardan ibarətdurlər:

A-1927-nci ilin Dekabr ajının 15-ndə tələbənin neçə jaзı təmam olybdyr.

(3—nci syval)

B—o, hanqi millət, xalk və ja tajifədəndur (qurci, menkrel, isvan, adƶar, ərməni, turq, qurd, jezidi, tat va haqəza). tələbənin validejni muxtəlif tajifədən olan zəman tələbə anasının tajifəsilə kejd olynyr.

(4—nci syval).

T—onın ana dili hanqidur. Jə'ni hanqi dildə o qezəl danıзır və ara sıra ondan istifadə edir.

(6—nci syval).

S Qimin təht himajəsindədur. Qimin vəsaitilə jaзajyr: atasının, anasının, kardaзlarının, əmysi və ja dajısının vəja inqi baзka əkrabasının və ja xyd baзka adəm muəssəsə və ja ezinin.

(8—nci syval).

C—oni idarə edənin və ja inqi ezinin vasitəsilə jaзadıgi təkdirdə ozinin məзgylijjəti. məsəla: sən'əti, iзi, vəzifəsi və ixtisasi-əqinçiliq maldarlık, aзaga sənəti, icraijjə komitə qatibi, cilinqar və haqəza.

(9—nci syval).

2—By məзgylijjətlərdə onın vəzijjti: sahibqardurmi (hər qah iзi sərbəst aparırsa) artel, kommyna, uzvi kyllykçisidur və ja əməqdaзidurmi. (hər qah ezqə janıda kyllyk edirsə) ailənin qeməq edici uzvi.

(10—nci syval).

2—nərədə o çalıзır hanqi idarə və muəssəsədə və həman muəssəsənin istehasalatının no'i, məsəla: cilinqər xanə, tutun fabrikasi və haqəza.

(12 nci syval).

X—Hər qah ez vəsaiti ilə jaзajyrsa həman vəsait nə qibidur, pasobija, təkaud, ev mədaxili, toprak icarə mədaxili və haqəza.

(13—nci syval).

5—8-nci syvallar tələbənin çerəq verənin və ez vəsaiti ilə jaзadıgi halda ezinə ajiddur.

D—Məqtəbə qetməq uçun tələbəjə neçə qilometro jol qetməq lazım qəlir.

(22-və 23-nci syval).

Z—Tələbənin validejni (çerəq verəni) ondan ajri oldıkda jaзadıkı halda onlar jaзadıklari jerdən məqtəbə neçə qilometrodur.

(22—nci syval).

Baзka syvallarda var, fəkət onlara, asancasьna hьzьrlaзmadan cəvab verməq olar.

10—Hamy by syvallar həkkində tələbə muqəmməl fiqir edub əvvəlcə həmanlari өz validejni ilə ajdьnlaзdьrmalьdьrqi vəkti qələndə o hər syvalə dogri duzqun ajdьn və nuksansьz cəvab verə bilsun. Hər qəs bilməlidurqi jalьnьz dogry və duzqun mə'lymat sajəsində umym təhsil planьnь qөzəl tərtib etməq mumqundur.

11—Зyra hөqumətində qəniз fə'lə və qəndli qitləsinin mədənijjəti, fə'lə qəndlinin və əhalinin өz iзidur. Odurqi hamy əhali cumlə өz kuvvələrilə məqtəb sijahisi iзinə jardьmə koзmalьdur. Əhali hər məqtəq tələsinə veriləcəq syvalьn cəvabinə hazьrlьk zəmanь jardьm etməlidi, əhali өzi hər qah tələbəjə verilən syvallarə cəvab verməden aciz kalarlarsə haman syvallarə cavab verməq uçun məqtəbə qəlməlidur. Зyra hөqumətinin hər bir vətəndaзь, məqtəb kyrylyзynьn inqiзafi mədənijjətin inqiзafi məqtəb sijahisinin muvəfəkkijjətli qeçməsindən asьlь oldьgьni ynytmamalьdur. By nəinqi jalьnьz bizim dөvr uçun kijmətlidur. Və bəlqə bir neçə il byndan sonra qələcəq qənc nəsil uçun də mənfəətlidir.

Məqtəb sijahisinin muvəfekijjətli qeçməsi—nadanlьk və elmsizliq ilə mubarizə aparmanьn rəhnidur. Axьrьnci muvəfəkijjət isə sosjalizm kyrylyзynyn surətli qediзinin rəhnidur.
